

İsrafil BALCI

Hız. **Peygamber**
ve **Mucize**

ANKARA OKULU

Doç. Dr. İsrâfil BALCI

1966 yılında Artvin-Borçka'da doğan yazar, 1994 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Bir yıl kadar Tokat'ta öğretmenlik yaptıktan sonra, OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne araştırma görevlisi olarak atandı. 1996 yılında yüksek lisansını, 2002 yılında ise doktorasını tamamladı. Bir süre Kahrmanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalıştı. 15.11.2002 tarihinde OMÜ İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atanan Balcı, 08.01.2008 tarihinde doçent oldu. Halen aynı fakültede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Erken dönem İslam Tarihi'yle ilgilenen yazar savaş, cihat, barış ve siyasi tarih alanında çalışırken, son dönemlerde Kur'an ve siyer konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Anılan konularla ilgili çeşitli dergilerde makaleleri bulunan yazarın yayımlanmış eserleri şunlardır:

1. *Hz. Ömer Döneminde Diploması*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2006.
2. *İdari ve Siyasi Yönden Hz. Ebu Bekir Dönemi*, Din ve Bilim Kitapları, Samsun 2007.
3. *İlk İslam Fetihleri ve Savaş Barış İlişkisi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2011.
4. *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2012.

Ankara Okulu Yayınları: 157

© Ankara Okulu Basım Yayın San ve Tic. Ltd. Şti.

Dizgi ve kapak: Ankara Dizgi Evi

Düzeltili: Kasım GEZEN

Baskı, kapak baskısı, cilt: Salmat Mat. San. Tic. Ltd. Şti

Birinci basım: Şubat 2013

ISBN: 978-9944-162-61-6

Ankara Okulu Yayınları

İstanbul Cad. İstanbul Çarş. 48/81 İskitler/ANKARA

Tel/faks: (0312) 341 06 90

web: www.ankaraokulu.com

e-mail: ankaraokulu@ankaraokulu.com

Hz. Peygamber ve Mucize

Doç. Dr. İsrafil BALCI

Ankara Okulu Yayınları

Ankara 2013

İlk göz ağrım ve biricik oğlum Alperen Furkan'a...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	11
Mucize: Kavramsal Çerçeve	18
BÖLÜM I	
BEŞER PEYGAMBERDEN BEŞERÜSTÜ PEYGAMBERE	
HZ. MUHAMMED	53
Giriş.....	53
Kur'an'daki Hz. Muhammed	54
Beşer Olarak Kimi Yanılgı ve Sınırlılıkları	68
Beşerüstü Hz. Muhammed Telakkisi	74
Sonuç	96
BÖLÜM II	
HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCEKİ PEYGAMBERLER	
VE MUCİZE	99
Giriş.....	99
Önceki Peygamberler ve Mucize	100
Sonuç	129
BÖLÜM III	
HZ. MUHAMMED VE MUCİZE	131
Giriş.....	131
Hz. Peygamber'in Mucizeyle İlişkisi.....	132
Sonuç	160
BÖLÜM IV	
HZ. PEYGAMBER'DEN İSTENEN MUCİZELER	163
Giriş.....	163
Müşriklerin Mucize Talepleri	165
Sonuç	194

BÖLÜM V**PEYGAMBERLİĞİNDEN ÖNCE**

HZ. MUHAMMED'E İSNAT EDİLEN MUCİZELER	197
Giriş	197
Doğumuna İlişkin Olağanüstülükler	200
Sütanneye Verilmesi ve Yaşanan Olağanüstülükler	210
Şam Yolculuğu ve Yaşanan Olağanüstülükler	213
Sırtında Peygamberlik Mührü Bulunduğu İddiaları	223
Şakk-ı Sadr Hadisesi	235
Sonuç	250

BÖLÜM VI**PEYGAMBERLİĞİNDEN SONRA**

HZ. MUHAMMED'E İSNAT EDİLEN MUCİZELER	253
Giriş	253
Ay Yarılması (İnşikâk-ı Kamer) Hadisesi	255
İsrâ ve Mi'râc Hadiseleri	269
'Duhân' ve 'Batşetü'l-kübrâ' Kavramları	277
Boycot Sayfasının Mucizevi Yok Oluşu	284
Diğer Mucizeler	290
Sonuç	308
KAYNAKÇA	311
DİZİN	323

ÖNSÖZ

Nübüvvet ve mucize meselesi tarih boyunca Müslümanların ilgisini çeken önemli konulardan birisidir. Özellikle Hz. Peygamber'in mucizeleriyle ilgili klasik/çağdaş birçok eserin varlığı bu ilginin bir yansıması olarak nitelenebilir. Ne var ki, sözü edilen eserler ya klasik kaynaklardaki rivayetlerin derlenip nakledilmesi ya da daha önce telif edilenlerin tekrarlarından öteye geçmemiştir. Tamamı geleneksel bakış açısını yansıtan bu eserler, belli bir gayretin ürünü olarak telif edilmekle birlikte, sadra şifa bir çözüm ortaya koyamamışlardır.

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim önceki peygamberlerin mucizeleriyle ilgili bir dizi haberler verir. Bu haberlerin sınırlı bir kısmı, onların nübüvvetlerinin delili niteliğindeki açıklamalarken, büyük bir kısmı ise kıssa olarak anlatılan olağanüstü mahiyetteki olaylardır. Geleneksel yorumlarda bunların tamamı 'mucize' kategorisinde değerlendirilmiştir. Ancak sözü edilen hadisatın tamamının mucize olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesi, 'Giriş' bölümünde de işaret edileceği üzere tartışılabilir bir konudur.

Kur'an-ı Kerim, geçmiş kavimlerin peygamberlerinden talep ettikleri gibi, müşrik Arapların da Hz. Peygamber'den birçok mucize istediklerini haber verir. Ancak türlü mucize isteklerinden bahsetse de bunların hiçbirisinin gerçekleştirilmediğini özellikle vurgular. Kur'an onun risaletinin mucizeyle desteklenmediğini vurgularken, ondan bir mucize istenecekse okuduğu vahiyleri adres gösterir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim, okuduğu vahiyler dışında risaletinin delili olarak Hz. Muhammed'e herhangi bir mucize verilmediğini çok açık bir dille vurgular. Ne var ki özellikle tâbiün neslinden sonraki dönemlerden itibaren Müslümanlar adeta vahyin mesajını yeterli görmemişçesine Hz. Muhammed'e pek çok mucize isnat etmişler ve bunları onun peygamberliğinin delili olarak sunmuşlardır.

Dikkat edilirse geleneksel algıda var olan peygamber tasavvurunun en önemli yapı taşlarından birisi, bütünüyle mucizelere bezenmiş bir Hz. Muhammed telakkisidir. Vahyin mesajıyla rivayetlerde var olan bu temel farklılık, göz ardı edilmemesi gereken önemli bir husustur. Müslümanların zihninde var olan böyle bir peygamber telakkisinin referansı, ne yazık ki, vahyin verileri yerine bütünüyle rivayet kültürüdür. Bu rivayet kültürü büyük oranda geçmişte İslâm kelâmcılarıyla filozoflar arasında tartışılan, özellikle kelâmcılar tarafından sınırları çizilen mucize telakkisine göre şekillenmiştir. Dolayısıyla Sünni İslâm geleneğindeki mucize telakkisinin şekillenmesinde başat rolü kelâmcıların oynadığının söz edilebilir. İslâm kelâmcıları veya filozoflar mucize meselesini tartışırken, siyerci veya tarihçiler ise bu tartışmaların dışında kaldıkları gibi, daha çok geçmişte dile getirilen abartılı veya olağanüstü rivayetleri nakletmekle yetinmişlerdir. Böylece mucize meselesi, adeta 'kelâmın' bir konusu gibi telakki edilmiştir.

Bir taraftan tartışmalı doğası bir taraftan da teorik tartışmalar veya gizemli rivayetler arasında kalan mucize meselesi, siyerin konusu olmakla birlikte, bize göre ihmal edilen alanlardan birisidir. Bu itibarla biz bir tarihçi veya siyerci gözûyle, mucize konusunu Kur'ân âyetleri ve erken döneme ait rivayetler çerçevesinde ele alıp incelemeye çalıştık. Araştırmaya başladıktan sonra bu meselenin ne derece zor ve karmaşık bir konu olduğunu, aynı zamanda çalışılmasının ne derece elzem olduğunu daha yakından müşahede ettik. İlk önce, konuyla ilgili yazılıp çizilen eserler üzerinden mucize meselesini incelemeye başladık. Ancak kısa bir süre sonra çıkmaza girdiğimizi fark edince bu yöntemi bırakıp bir Müslüman için en temel referans olan Kur'ân'dan hareketle konunun incelenmesinin daha doğru olacağı kanaatine vardık. Zira mevcut eserler, mucize konusunda bilgi vermek bir yana adeta, bu konuyu daha da karmaşık hâle getirmekten başka bir yarar sağlamamaktadır. Çünkü tamamı, Kur'ân veya ilk dönem rivayetler yerine, daha sonra kurgulanan mucize anlayışı doğrultusundaki eserlere dayanmaktadır. Bu nedenle yazılıp çizilenler, birbirlerinin tekrarından öteye geçememiştir.

Kur'ân-ı Kerim'i merkeze aldıktan sonra, ilk önce mucize kavramından ne anlaşıldığını veya bu kavrama nasıl bir anlam yüklediğini tespit etmeye çalıştık. Ardından geçmiş peygamberler ve Hz. Peygamber'in mucizeyle ilişkisini konu edinen âyetleri tespit ederek vahyin bu konuyla ilgili çizdiği çerçeveyi belirleme yoluna gittik. Ardından ilk dönem rivayetlerden hareketle bu meseleyi veya konuyla ilgili mevcut eserleri incelemeye çalıştık. Bu yöntem işimizi kolaylaştırdığı gibi, meseleyi vahye göre anlamamıza da katkı sağladı.

Araştırma altı bölümde ele alınmıştır. 'Giriş' bölümünde eserin konusu olan 'mucize' kavramı ve Kur'ân'da bu kavramın hangi bağlamda kullanıldığına dair genel bilgiler verilmiştir. Ardından geleneksel yorumlarda mucize kavramına yüklenen anlam ve bu anlamla âyetlerde işaret edilen hadisatın mucize olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorularına cevaplar aranmıştır.

Birinci bölümde Hz. Peygamber'in beşerî yönüne ve vahiy alması dışında normal bir insan olduğunu ifade eden âyetler bağlamında, Allah Resulü'nün herhangi olağanüstü niteliğinin olmadığına vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda rivayet kültürü çerçevesinde ona isnat edilen birtakım olağanüstülüklerin veya mucize iddialarının onun risaletiyle hiçbir ilgisinin olmadığı hususları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde geçmiş peygamberlerin mucizeleri olarak nitelenen ve Kur'ân-ı Kerim'de yer alan âyetler ele alınıp incelenmiştir. Böylece mucize kategorisinde sunulan geçmiş peygamberlere ait olaylar veya olağanüstü hadiselerin bu kavramla ifade edilip edilmeyeceği sorusuna cevap aranmıştır.

Üçüncü bölümde vahyin verileri doğrultusunda Hz. Peygamber'in risaletinin mucizeyle olan/olmayan ilişkisini ortaya koymaya çalıştık. İlgili âyetlere baktığımızda, okuduğu vahiylerden başka Resül-i Ekrem'in nübüvvetinin delili olarak hiçbir mucizesinin olmadığı (29. Ankebût, 50-51) çok açık bir şekilde görülmektedir. Hatta 17. İsrâ suresinin 59. âyetinde Kur'ân dışında ona herhangi bir mucize verilmediği gerçeğine işaret edilmiştir.

Dördüncü bölümde müşriklerin Hz. Peygamber'den talep ettikleri mucizeler ele alınmıştır. Her ne kadar Kur'an-ı Kerim Resül-i Ekrem'in risaletiyle mucize arasına çok kesin bir sınır çizmişse de, müşriklerin değişik mucize taleplerinden birçok ayette söz edilmektedir. Buna mukabil Kur'an mucize taleplerinin hiçbirisinin gerçekleştirilmediğini özellikle vurgulamıştır.

Beşinci bölümde risalet öncesi döneme ait olmak üzere Hz. Peygamber'e nispet edilen mucizelerin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Zira Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatına dair pek çok mucizeden bahsedilmiştir. Üstelik bu mucize iddiaları, ileride onun nübüvvetinin delili olarak yorumlanmıştır. Dolayısıyla bu bölümde sözü edilen türdeki rivayetlerin mucize kategorisinde değerlendirilip değerlendirilemeyecekleri veya bunların nübüvvetin delili olup olamayacakları üzerinde durulmuştur.

Altıncı bölümde ise risalet sonrası mucize iddiaları incelenmiştir. Ancak risalet sonrasına dair sayısız mucize iddiaları bulunduğu ve bunların birçoğu daha sonra kaynaklara girdiği için biz öncelikli olarak Kur'an'la ilişkilendirilen mucizelerle yaygın olarak bilinenler üzerinde durduk. Böylece Kur'an'a dayandırılan mucize iddialarının mahiyetini ve yaygın olarak bilinen mucizelerin konumunu belirleyerek, rivayetlerdeki mucize iddialarının vahiyle olan/olmayan ilişkisini ortaya koymaya çalıştık.

Yoğun bir çalışma neticesinde ortaya çıkan bu eser, araştırma projesi kapsamında hazırlanmış olup mensubu olduğum Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Proje Yönetim Ofisi tarafından desteklemiştir. Bu vesileyle emeği geçenlere ayrı ayrı minnettarlığımı ifade etmek istiyorum. Araştırmam boyunca pek çok kez kendisiyle fikir paylaştığım Doç. Dr. Kenan Ayar'a, eseri baştan sona büyük bir özveri ve titizlikle okuyup sunduğu katkılarını asla unutamayacağım Kasım Gezen'e, ayrıca bu çalışmayı okuyucuyla buluşturup en önemli yükü çeken Ankara Okulu Yayınları'ndan Hasan ve Lütfi Beylere, Zeynep Hanım'a minnet ve şükranlarımı arz ederim.

Doç. Dr. İsrail BALCI

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm Allah'ı sevmenin yolunun Hz. Peygamber'i sevmekten geçtiğini,¹ ona itaat etmenin Allah'a itaat etmek anlamına geldiğini söyler² ve onu inananlar için güzel örnek olarak niteler.³ Bunun yanı sıra Kur'ân, onu vahiy alması dışında bütünüyle beşerî özelliklere sahip bir insan olarak tanımlar ve onun diğer insanlardan herhangi bir farklılığının veya üstünlüğünün olmadığını vurgular. Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Muhammed'in beşerî özellikleri herhangi bir üstünlük veya övgü vesilesi olarak dile getirilmez; ancak Kur'ân onun ahlâkî erdemlerini, tevhid mücadelesini, Allah'a kulluk bilincini, samimiyet ve teslimiyetini över ve örnek gösterir. Dikkat edilirse Allah, insanın kendisiyle olan ilişkisini iman ve ibadet bağlamında kulluk ölçüsüne göre belirlerken, insanın insanla olan ilişkisini ahlâk ve hukuk kurallarına göre düzenlemiştir.⁴ Dolayısıyla Kur'ân, Hz. Muhammed'i üstün vasıflar taşıdığı için değil, sahip olduğu ahlâkî erdemleri nedeniyle örnek göstermiştir. Böylece Allah'a ulaşmanın yolunun onu sevmek ve onu örnek almaktan geçtiğine dikkat çekmiştir.

Hz. Muhammed'in kulluğunu veya ahlâkî yönünü şekillendiren temel belirleyici, hiç kuşku yok ki, vahyin kendisidir. Nitekim Resûl-i Ekrem'in ahlâkının Kur'ân olduğunu söyleyen Hz. Âişe'nin vurgusu⁵ bu hususa işaret etmektedir. Keza ona izafe edilen 'Beni Rabb'im terbiye etti'⁶ sözünün yanı sıra, güzel

1 3. Âl-i İmrân, 31.

2 4. Nisâ, 80.

3 33. Ahzâb, 21.

4 Celâl Kırca, 'Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Hz. Muhammed', *İslâm'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği*, (Kutlu Doğum Haftası 1993), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 1-2.

5 Müslim, *Salâtü'l-müsâfirîn*, 139; Ebû Dâvûd, *Tatavvu'*, 26; Dârimî, *Salât*, 165; Nesâî, *Kuyâmu'l-leyl*, 2.

6 Celâluddin Ebî Bekr es-Suyûtî, *el-Câmi'u's-sağîr fi ehâdisi'l-beşiri'n-nezir*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 2004/1425, 25.

ahlâkı tamamlamak için gönderildiği⁷ veya ahlâkının güzelliğine dair diğer rivayetlerin muhtevası,⁸ yine vahyin şekillendirdiği ahlâkî vasıflarına işaret eden hususlar olarak zikredilebilir.

Kur'ân-ı Kerîm, bir tarih veya biyografi kitabı olmamakla birlikte, Hz. Peygamber'in risaleti veya sîretiyle ilgili birçok detay hakkında bilgi veren en önemli kaynak niteliğindedir. Bir Müslüman için Kur'ân'ın bağlayıcılığı ve tartışmasız otorite olduğu gerçeği, vahyin verilerini görmezden gelerek Hz. Muhammed'i gerçek anlamda tanımının mümkün olmayacağını bize hatırlatır. Şu bir gerçek ki sevgi, ilgiden kaynaklanır. İlgi ise bilgi gerektirir. Bilgi olmadan duyulan ilgi ve sevgi, anlamsız bir muhabbet veya körü körüne bağlılıktan öte bir anlam ifade etmez. Dolayısıyla Allah Resulü'nü bilinçli bir şekilde tanımak ve örnek almak söz konusu olacaksa bunun yolunun Kur'ân'dan geçtiğini unutmamak gerekir.

Allah Resulü'ne inanan ve onu örnek alan bir Müslüman, şüphesiz onu doğru anlamak ve tanımak sorumluluğuyla da karşı karşıyadır. Şu hâlde Resûl-i Ekrem'i seven ve onu örnek alan bir Müslümanın öncelikli sorumluluklarından birisi, vahyin belirlediği çerçevede Hz. Muhammed'i ve risaletini anlamak ve tanımaktır. Unutmamak gerekir ki, Kur'ân'la örtüşmeyen peygamber algısı veya sevgisi, temelsiz bir hayranlık duygusundan öteye geçemez. Bu itibarla Hz. Peygamber'i ve onun risaletini anlama çabası sergilemek her Müslüman için gereklilikten öte, bize zorunluluktur.

Aslında Hz. Peygamber'i sevme konusunda Müslümanların bir problemi yoktur. Özellikle Anadolu İslâm kültürüne bakıldığında, Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve muhabbetin izlerinin çok derin olduğu görülür. Onun adına okunan mevlitler, naatlar veya kasideler; doğan çocuklara ona hürmeten verilen Ahmet, Mehmet veya Muhammed isimleri bunun bir tezahürüdür. Keza ehl-i beytinden olan Hatice, Ayşe, Fatma,

7 Mâlik b. Enes, *Muvatta*, *Hüsnü'l-hulk*, 1; Ebû Abdillâh Hakim en-Nisâburî, *el-Müstedrek alâ sahihayn*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, t.y., II, 670.

8 Buhârî, *es-Sahîh*, İstanbul 1992, *Edeb*, 112; Müslim, *Mesâcid ve mevziu's-salât*, 267.

Zeynep, Zehra, Ali, Hasan ve Hüseyin gibi isimlerden birisine hemen her ailede rastlanması, yine bu sevginin bir başka yansımasıdır. Dolayısıyla Resûl-i Ekrem'i sevme konusunda bir problem bulunmamakla birlikte, bize göre asıl sorun, sözü edilen sevginin mahiyetiyle onu doğru bir şekilde anlama veya örnek alma noktasında düğümlenmektedir. Zira bugün Müslümanların zihninde var olan Hz. Peygamber hakkındaki bilgi, vahiy yerine neredeyse tamamını rivayetlerin şekillendirdiği kültürel bir gerçekliğe dayanmaktadır. Rivayet kültürünün şekillendirdiği Hz. Muhammed portresine duyulan yoğun sevgi, bilinçli bir temele dayanmadığı için kimi noktalarda körü körüne bir hayranlık duygusuna dönüşebilmiş veya bazı marazi unsurların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Sözü edilen problem veya marazi unsurların en yoğun rastlandığı konulardan birisi ise Resûl-i Ekrem'in mucizeleri veya risaletinin mucizelerle ilişkilendirilmesi hususudur.

Şu bir gerçek ki İslâm'ın erken döneminde Resûl-i Ekrem'in mucizeleri veya mucizeyle olan ilişkisi, Müslümanların gündemini meşgul etmemiştir. Ancak, sahabe ve tâbiûn döneminden sonra bu konu giderek Müslüman âlimlerin ilgisini çekmiş ve onun risaleti, mucizeyle iç içe bir peygamber portresine dönüştürülmüştür. Özellikle nübüvvet veya nübüvvetin delilleri konuları, tartışmalara konu edilmesinden sonra bu süreç risalet ve mucize konusuna kadar uzanmıştır. Başlangıçta daha çok aklen mümkün olup olamayacağı bağlamında ele alınıp tartışılan mucize meselesi, kelâmcılar⁹ ile filozofları¹⁰ karşı karşıya

9 İslâm kelâmcılarının meseleye yaklaşımını inceleyen Bebek, özellikle Hz. Peygamber'e nispet edilen hissi ve akli mucizeler bağlamında ele aldığı konular hakkındaki tespitleri dikkate değerdir. Adil Bebek, 'Kelâm Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissi Mucizelerin Değerlendirilmesi', *Marmara Üniversitesİ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (18/200), 128 vd.

10 İslâm kelâmcılarıyla filozoflar arasında tartışma konusu olan ve iki tarafı karşı karşıya getiren mucize meselesinin ele alınış biçimini Gazâlî ve İbn Rüşd örneğinde inceleyen Aydın, her iki tarafın görüşünü bütünlük içinde yansıtan önemli bir çalışma yapmıştır. Geniş bilgi için bkz. (Hasan Aydın, 'Gazâlî ve İbn Rüşd'e Göre Mucize', *Kelâm Araştırmaları*, (6/2, 2008), 115-130).

getirmiştir.¹¹ Bunun yanı sıra mucize meselesi, peygamberleri üstünlük yarışına sokma ve Hz. Muhammed'i önceki peygamberlerden bir adım öne geçirebilme gayretlerinin aracı hâline dönüştürülmüştür. Bu bağlamda Hz. Muhammed'in de tıpkı geçmiş peygamberler gibi mucizelerinin olduğundan bahsedilmiş; hatta mucize bakımından en üstün peygamber olduğuna dair iddialar yaygın bir şekilde dillendirilmiştir. Ancak, dile getirilen mucize iddiaları vahiyle desteklenmediğinden, bir kısmı vahiyle irtibatlıymış gibi sunulmuş bir kısmı ise her ne kadar rivayetlerde dillendirilmiş olsa da âdeta risaletin ayrılmaz bir parçası gibi gösterilmiştir. Örneğin inşikâk-ı kamer, mi'râc anlatıları gibi bazı mucize iddiaları vahye dayandırılırken, Resûl-i Ekrem'in risalet hayatı öncesine dair anlatılan abartılı hikâyeler veya sırtında nübüvvet mührünün bulunduğu gibi rivayetler, Hz. Peygamber'in en önemli mucizeleri arasında gösterilmiş ve risaletinin delilleri olarak sunulmuştur. Ancak bu iddiaların vahyin gerçekleriyle uyuşup uyuşmadığı meselesi, neredeyse hiç dikkate alınmamıştır.

Büyük çoğunluğu hurafe veya mitolojik hikâyelerle süslenerek anlatılan mucize iddiaları, birçok yönden vahyin gerçeklerine aykırı tasvirler içermekle birlikte, Müslümanlar meselenin bu yönünü âdeta görmek istememişlerdir. Hatta dile getirilen iddialar giderek yerleşik bir inanç doktrinine dönüşmüş ve âdeta sorgulanamaz addedilerek Resûl-i Ekrem'in risaletinin bir parçası hâline getirilmiştir. Böylece Kur'ân'ın tanıttığı peygamber yerine, tamamen rivayet kültürüne dayanan ve daha ziyade, olan yerine olması tasavvur edilen bir peygamber portresi oluşturulmuştur. Böyle bir peygamber portresi ise vahyin tanıttığı sade peygamber yerine, âdeta beşerî özelliklerinden arındırılıp olabildiğince mucizelere veya olağanüstüliklere bezenmiş bir peygamber kimliğinden başka bir şey değildir. Oysa Kur'ân-ı Kerim bütünüyle beşerî özellikler taşıyan bir peygamberden bahsetmektedir. Üstelik

11 Kelâm ekollerinin meseleyi ele alış biçimi hakkında bkz. Yusuf Rahman, 'Klasik Dönemdeki Kelâm Ekollerine Göre Mucize Anlayışı', çev. Mustafa Akçay-H. İbrahim Bulut, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, (4/2001), 287-310.

Kur'ân'ın tanıttığı peygambere okuduğu vahiylerden¹² başka risaletinin delili olarak hiçbir mucize verilmediğine¹³ de özellikle vurgu yapılmıştır.

Her ne kadar İbn Kuteybe (276/889) gibi bazı âlimler, muhaddislerin abartılı ve asılsız rivayetleri hadis kategorisinde zikretmelerini eleştirmişlerse¹⁴ de, bu tür eleştiriler, yoğun rivayet örüntüsü arasında âdeta kaybolup gitmiştir. Resûl-i Ekrem hakkındaki abartılı rivayetlere yönelik itirazların yanı sıra, okuduğu vahyin dışında nübüvvetinin ispatı olarak ona hiçbir mucizenin verilmediği gerçeği âyetle sabit olsa da, âdeta bunlar görmezlikten gelinerek Allah Resulü'ne sayısız mucize isnat edilmiştir. Üstelik bu iddialar bizzat Müslümanlar tarafından dillendirilirken bunların Kur'ân'a göre konumu, tarihsel gerçekliği veya inandırıcılıkları hakkında herhangi bir sorgulama gereği duyulmamıştır. Dahası şakku'l-kamer veya mi'râc hadisesi gibi bazı mucize iddiaları, hiçbir ilgisi yokken Kur'ân-ı Kerim'e dayandırılmaya çalışılmıştır.

Geçmişte kelâmcılar veya filozoflar tarafından tartışılan mucize meselesi, daha sonraki kuşaklarca fazla irdelenmeyecek bir bakıma önceki tartışmalar veya kaynaklarda yer alan rivayetler derlenerek sonraki nesillere aktarılmıştır. Genelde birbirinin tekrarı mahiyetinde dile getirilen görüşler zamanla benzer muhtevalardaki eserlerin telif edilmesine kadar uzanmıştır, Rivayet kültürü çerçevesinde şekillenen mucize konusu giderek yerleşik bir inanç doktrinine dönüşmüş ve bu anlayış fazla bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar geldiği gibi, aynı zamanda çağdaş araştırmalara bile yansımıştır.

12 29. Ankebût, 50-51.

13 17. İsrâ, 59.

14 İbn Kuteybe teşbih ifade eden ve Yüce Allah'ı somut varlık olarak niteleyen rivayetleri nakleden muhaddisleri eleştirmiş ve Allah'a iftira etmekle suçlamıştır. Keza benzer şekilde inandırıcılıktan uzak birçok rivayeti hadis kategorisinde sunmaları nedeniyle de eleştirilerini sürdürmüştür. Onun muhaddislere yönelik eleştirileri hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Kuteybe, *Te'vîlu muhtelif'l-hadis*, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut t.y., 8, 9, 10-11.

Muhtemelen tartışmalı doğası ve Kur'an vahyine bütünüyle aykırı tasvirler içermesinden, çağdaş âlimlerin birçoğu ya mucize meselesini tartışmaktan kaçınmışlar ya da geçmişteki iddiaları tekrar etmekle yetinmişlerdir. Örneğin son yüzyılın en önde gelen siyercilerinden olan Hamidullah, meseleye teslimiyet açısından baktığını söyler ve bu nedenle mucize konusunu sorgulamaya gerek duymadığını belirtir. Onun değerlendirmesine göre "mucizeler, gönül ve kalbimize sığmayan bir şeyi kabul etmemiz için bizi zorlayan olaylardır. Mucize bir nevi zor ve cebir vasıtasıdır; cebir ve zor altında kalarak gösterilen bir itaat ve teslimiyet ise değer taşımaz..."¹⁵ Yine o, kendisini kastederek "İslâm Peygamberinin hayatı üzerine bir kitap kaleme alan bir kimseyi bu mucizeler üzerinde uzun uzun durmak niyetinden vazgeçiren diğer bir sebebin"¹⁶ Ahzâb Süresi'nin 21. âyeti olduğunu söyler. Her ne kadar Hamidullah, bu âyetin mesajına dayalı olarak mucize konusunu tartışmayı gerekli görmediğini söylemişse de, ilgili âyette bu konuyu ele almamayı gerektirecek bir imadan söz edilmez.

Hatırlanacağı üzere ilgili âyette aklını kullananlar ve Allah'ı çokça zikredenler için Hz. Peygamber'in güzel bir örnek olduğuna işaret edilmiştir. Dolayısıyla âyette Resûl-i Ekrem'in örnekliğinden bahsedildiğine göre, onun örnekliği hiç kuşku yok ki vahiyle bütünleşmiş bir mahiyet arz eder. Neticede Hamidullah somut bir gerekçe sunamamakla birlikte, mucize konusuyla çok az ilgilendiğini itiraf etmiş ve bu meseleye hadis koleksiyonlarında nakledilen rivayetler çerçevesinde yaklaşmak gerektiğini söyleyerek işin içinden çıkmaya çalışmıştır. Bu nedenle onun iddiasına göre tarihe mal olan mucizelerin felsefesini ve olabilirlik şartlarını ele alıp uzun uzadıya tartışmaya bile gerek yoktur.¹⁷

Eserin savunduğu görüşler hakkında okuyucularına ihtar kabilinden bir iki hatırlatma yapmayı gerekli görmekte-

15 Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberti*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1993, I, 122.

16 Hamidullah, *İslâm Peygamberti*, I, 123.

17 Hamidullah, *İslâm Peygamberti*, I, 125.

yım. Hz. Peygamber ve mucize konusunu ele alırken ne klasik kelâmcıların yaptığı gibi teorik tartışmalara girmeyi ne de Resûl-i Ekrem'e mucize verilmiş veya verilmemiş gibi bir ön kabulde meseleye yaklaşmayı düşünmediğimizi belirtmek istiyoruz. Bizim öncelikli hedefimiz, rivayet kültürü çerçevesinde anlatılan serapa mucize peygamber telakkisiyle vahyin tanıttığı Hz. Muhammed'in ne derece örtüşüp örtüşmediğini ortaya koyabilme ve Kur'ân-ı Kerim'in tanıttığı peygamberi anlama çabasıdır. Eser bu çerçevede kaleme alındığından, muhtemeldir ki, bazı okuyucular kimi zaman doğru bildikleri birtakım bilgilerin yanlış olduğuyula veya kimi rivayetlerin eleştirileriyle karşılaşacaklardır. Bunun temel nedeni, vahyin verilerinin temel referans alınması gerektiğine olan inancımız ve konuyu bu çerçevede ele almamızdır. Dolayısıyla eserde çeşitli rivayetlere yer verilmekle birlikte, bunlar Kur'ân'a arz edilerek değerlendirilmiştir.

Konuyu ele alırken herhangi bir mezhebî veya meşrebî ön kabulden hareket etmediğimiz gibi, ne klasik kaynaklardaki rivayetlere ne de bu rivayetler çerçevesinde telif edilen eserlere veya onların taklidi olan sonraki çalışmalara takılıp kalarak kendimizi sınırlandırdık. Bunun yanı sıra Resûl-i Ekrem'e izafe edilen mucize iddialarını toptan red ya da bütünüyle kabul mantığıyla da hareket etmedik. Biz temelde vahyin verilerini esas aldığımızdan, sadece Kur'ân-ı Kerim'in belirlediği sınırlar çerçevesinde kendimizi sınırlandırdık.

Kur'ân-ı Kerim'i temel referans aldığımızdan, öncelikli olarak mucize konusunu ilgilendiren âyetlerin genel muhtevasını ortaya koyup bu çerçevede meseleyi incelemeye çalıştık. Ardından ilk ve en muteber kaynaklardaki rivayetlere müracaat ettik. Ancak, rivayetlerdeki iddiaları, önce vahyin verilerine arz edip ardından tarihî hakikatler veya içerdiği haber yönüyle irdelemeye çalıştık. Bunun yanı sıra sahabenin Allah Resulü'nü nasıl tanıdığını veya onun risaletini ne şekilde anladığını göz önünde bulundurmayı ihmal etmedik. Tüm bunlara ilaveten gerek duyulduğu zaman muahhar kaynaklara veya çağdaş eserlere müracaat ettik. Ancak hemen şunu be-

lirtmeliyim ki, mucize konusuyla ilgili son dönemlerde çok sayıda eser telif edilmesine rağmen, bunların hemen hemen tamamı geçmişteki iddiaların ya aynen tekrarı ya da kapsamlarının daha genişletilmesinden ibaret bir görüntü sergilediği için elimizde mevcut olmasına rağmen, sonraki döneme ait eserlerden neredeyse hiç yararlanamadık.

Son olarak şunu da hatırlatalım ki, mucizeye konu olan herhangi bir rivayet, vahyin mesajıyla örtüşmeyen bir muhtevaya sahipse bu rivayeti peşinen red veya kabul etmek yerine, ait olduğu dönemin koşullarını göz önünde bulundurup dillendirilmesi veya kaynaklara sokuşturulmasının arka planındaki saikleri irdelemeye çalıştık. Klasik kaynaklardaki rivayetler bu çerçevede ve özellikle de vahyin verileri doğrultusunda ele alındığı için, Kur'ân'la örtüşmeyen herhangi bir rivayetin konumu hakkındaki düşüncemizi net olarak dile getirmekten çekinmedik. Zira bir Müslüman olarak nihai hedefimiz, vahyin tanıttığı Hz. Peygamber'i ve onun risaletini anlama çabası sergilemekten başka bir şey değildir.

Mucize: Kavramsal Çerçeve

Dilimize Arapçadan geçen 'mucize' kelimesi, *aciz* kökünden türemiş olan *mu'ciz* (*aciz* bırakan) kelimesinin isim şeklidir. Bir şeye güç yetirememek, aciz bırakmak, engel olmak, kudretsizlik, takatsizlik gibi mânalara gelen¹⁸ 'mucize' kavramı, Kur'ân'da yer almaz. Ancak, *aciz* kökünün türevlerinin yer aldığı bazı âyetler bulunmaktadır. Âyetlerdeki muhtevaya bakıldığında mezkûr kavram aciz bırakmak,¹⁹ çaresiz kalmak,²⁰ güçsüz düşürmek,²¹ Allah'ın âyetlerini geçersiz kılmak için çaba sarf etmek²² gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bunların

18 İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arabî'l-muhîd*, Dâru İlsâni'l-Arâb, Beyrut t.y., II, 144; İbrahim Mustafa-Ahmed Hasan Zeyyat, *Mu'cemu'l-vasîf*, Çağrı Yay., İstanbul 1989, II, 585.

19 8. Enfâl, 59; 72. Cın, 12.

20 5. Mâide, 31.

21 35. Fâtr, 44; 72. Cın, 12.

22 22. Hac, 51; 34. Sebe', 5, 38.

yanı sıra, bu kavram köklerinden sökülmiş hurma kütüğü,²³ çocuk doğuramayacak kadar yaşlı²⁴ veya ihtiyar kadın²⁵ anlamlarında da kullanılmıştır.

Öte yandan *âyet* kavramı, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'nın risaletlerinin delili olarak onlara verilen birtakım mucizeleri ifade etmek için kullanılmıştır. Örneğin Kur'ân, Firavun karşısında Hz. Mûsâ'nın birtakım mucizelerle desteklendiğini haber verir²⁶ ve kendisine dokuz ayrı mucize verildiğinden bahseder.²⁷ Keza Hz. İsâ'ya da risaletinin delili olarak bazı mucizeler verilmiştir.²⁸ Hz. Mûsâ'nın âsâsının yılan olması, elini koynuna soktuğu zaman beyazlaması veya âsâsıyla kayaya vurduğu zaman pınar çıkarması, kavmi için gökten sofranın indirilmesi; keza Hz. İsâ'nın ölülere ayağa kaldırması, kuş maketini uçurması veya beşikteyken konuşup annesine şahitlik yapması gibi hususlar bu kabil mucizelerdir.

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan mucize veya olağanüstü mahiyetteki olaylar *âyet* veya çoğul anlamındaki *âyât* kavramıyla ifade edilmiştir.²⁹ Ancak, *âyet* kavramıyla farklı mahiyetteki olaylar da zikredilmiştir. Örneğin ilk vahiy tecrübesi sırasında Resûl-i Ekrem'in Cebrail'i görmesi veya o sırada birtakım olağanüstülükleri müşahade etmesi olayı da *âyet* (*âyâtul-küb râ*) olarak nitelendirilmiştir.³⁰ Bunun yanı sıra *beyyine*,³¹ *burhân*,³² *sultân*,³³ *hakk*³⁴ ve *furkân*³⁵ gibi kavramlar da yine mucizenin karşılığı olarak kullanılmıştır.

23 54. Kamer, 20; 69. Hâkka, 7.

24 11. Hûd, 72; 51. Zâriyât, 29.

25 26. Şuarâ, 171; 37. Sâffât, 135.

26 7. A'râf, 106; 11. Hûd, 96; 20. Tâhâ, 47; 23. Mü'minûn, 45.

27 17. İsrâ, 101; 27. Neml, 12.

28 3. Âlu İmrân, 49; 5. Mâlde, 110, 112-114.

29 İbn Teymiyye, *el-Mu'ctze ve kerâmetü'l-evliyâ*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, 1. baskı, Beyrut 1985/1405, 27.

30 53. Necm, 18.

31 4. Nisâ, 153; 7. A'râf, 73.

32 28. Kasas, 32.

33 4. Nisâ, 153; 11. Hûd, 96.

34 10. Yûnus, 76.

35 2. Bakara, 53.

Âyetlerdeki kullanımlara baktığımızda mucize kavramına farklı anlamların yüklendiğini görüyoruz. Muhtemelen bundan dolayı geleneksel yorumlarda mucize kavramının net bir tanımı yapılamamıştır. Çünkü mucize bir taraftan 'muhatapı aciz bırakan ve risaletlerini ispat için Allah tarafından peygamberlere verilen olağanüstü filler' olarak nitelenirken, diğer taraftan da inkârda direnen geçmiş kavimlerin helâk edilmelerine neden olan tufan, deprem, şiddetli kasırga veya suda boğulma gibi çeşitli doğa olayları, yine aynı kavramla ifade edilmiştir.³⁶ Oysa bu tip olaylar, Allah'ın güç ve kudretinin sembolü olmakla birlikte, kimi peygamberlerin risaletini ispat için verilen mucizeler kategorisinde değildir. Kur'ân-ı Kerim sözü edilen olaylardan haber vererek muhataplarını uyarmayı hedefler. Nitekim Hz. Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin helâkine işaret ettikten sonra, 'yok mu ibret alanlar?'³⁷ diye uyarısını yineler.

Yukarıda işaret edilen hususların her birisi, genelde mucize olarak nitelenmişse de, özellikle Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya verilen bazı mucizelerin, onların risaletlerini ispat etmek için olduğunu görüyoruz. Fakat diğer peygamberlerin veya kavimlerinin yaşadıkları bazı olağanüstü hadiseler, risaleti ispat anlamında olmayıp Yüce Allah'ın güç ve kudretinin sembolü niteliğindedir. Örneğin tufan, şiddetli kasırga veya deprem gibi olaylar, aslında birer tabiat olayı niteliğindedir ve bu hadiselerin ardından bazı kavimler helâk edilmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim bu hadisatı hatırlatarak aslında muhataplarını ikaz etmeyi amaçlar. Bu yüzden bunlar risaleti ispat anlamında mucize olmayıp mahiyet itibarıyla olağanüstü nitelikteki olaylardır.

İleride ayrı bir bölümde ele alınacağı üzere Kur'ân-ı Kerim müşriklerin çeşitli mucize taleplerinden bahsetmektedir. Bu talepler Hz. Muhammed'in peygamber olup olmadığını test etmeye yönelik olağanüstü isteklerdir. Zira Hz. Peygamber inkârda direnen geçmiş kavimlerin başlarına gelen birtakım olağanüstü olayları haber verip onları ikna etmeye çalışırken

36 Halil İbrahim Bulut, *Kur'ân Işığında Mucize ve Peygamber*, Rağbet Yay., İstanbul 2002, 65-66.

37 54. Kamer, 22.

veya önceki peygamberlerin mucizelerinden bahseden âyetleri okurken müşrikler, ya korkutuldukları azabı getirmesini istemişler ya benzer olağanüstülükleri ya da mucizeleri onun da göstermesini talep etmişlerdir. Kur'ân onların türlü mucize taleplerinden bahsetmiş; Hz. Muhammed'in risaletinin mucizeyle bir ilişkisinin olmadığını belirtmiş ve talep edilen mucizelerin hiçbirisinin gerçekleştirilmediğini özellikle vurgulamıştır. Buna mukabil yine de onun peygamberliğinden şüpheleri varsa nübüvvetinin en büyük delili veya mucizesinin okuduğu vahiyler olduğunu ifade etmiştir.³⁸ Kur'ân, Hz. Muhammed'e risaletinin delili olarak başka bir mucize verilmediğini de hatırlatmıştır.³⁹

Her ne kadar Kur'ân-ı Kerim, okuduğu vahiyler haricinde Hz. Muhammed'in nübüvvetinin bir başka mucizeyle desteklenmediğini çok açık bir dille vurgulasa da, rivayetlerde veya geleneksel yorumlarda sayısız mucize iddialarının yer alması ve bunların Resül-i Ekrem'in risaletinin delilleri olarak sunulması hakikaten hayret vericidir. Kur'ân ona herhangi bir mucize verilmediğini söylerken verilmeyen mucizenin/mucizelerin neler olduğuna dair hiçbir açıklama yapmamıştır. Bunun yanı sıra, isrâ hadisesine işaret eden âyette, bir kısım semboller veya olağanüstülüklerin (*min âyâtınâ*) gösterilmesi için Resül-i Ekrem'e gece yolculuğunun yaptırıldığına işaret edilmiş, ancak bu olağanüstülüklerin neler olduğuna dair de herhangi bir ipucu verilmemiştir.⁴⁰ Bunlara ilaveten risaletle ilk tanıştığı zaman Cebrail'den vahiy alması ve bu süreçte yaşadığı birtakım olağanüstülükler de *âyâtü'l-kübâ* olarak nitelenmiştir.⁴¹ Mezkûr açıklamalara baktığımızda âyetlerde geçen *âyet* veya *âyât* kavramıyla neyin ifade edildiği kesin olarak belli değildir.⁴² Ancak, Hz. Muhammed'e verilmeyen

38 29. Ankebût, 50-51.

39 17. İsrâ, 59.

40 17. İsrâ, 1.

41 53. Necm, 18.

42 Kur'ân-ı Kerim'de geçen *âyet* kavramının kullanımı hakkında geniş bilgi için bkz. Tuncer Namlı, 'Kur'ân'ın Ayet Kavramı Çerçevesinde Mucize Tasavvurumuz', XI. Kur'ân Sempozyumu; Kur'ân ve Risalet (25-26 Ekim 2008-Samsun), Fecr Yay., Ankara 2009, 125 vd.

mucizelerle risaletinin delili anlamındaki olağanüstülüklerin kastedildiğini söyleyebiliriz.

Gündelik hayatımızda, özellikle beklenmedik olay veya olağanüstü mahiyetteki durumlar karşısında sıkça kullanılan mucize kelimesi, daha çok dinî literatüre ait bir kavram olarak bilinmektedir. Geleneğimizde bu kavram, evrendeki fiziki kurallara Tanrı'nın müdahalesi veya doğal sürecin bir istisnası olarak yorumlanmış ve bu anlamda peygamberler aracılığıyla gerçekleşen tabiatüstü olayları ifade etmek için kullanılmıştır. Gerek olağanüstü mahiyeti gerekse tartışmalı doğası nedeniyle sınırları net olarak çizilemediğinden, mucizenin kesin bir tarifini yapılamamıştır.

İslâm kelâmcıları mucizeyi, 'peygamberin nübüvvetini ispat için tabiat kanunlarına aykırı olarak Allah tarafından verilen ve diğer insanlar tarafından benzerinin ortaya konamayacağı olağanüstü hâl veya fiiller' olarak tanımlamışlardır.⁴³ Özellikle klasik kelâm kitaplarında benzer muhtevada birçok tanımı görebilmek mümkündür. Örneğin bu konuda bir risale kaleme alan Bâkılânî, mucizeyi 'sadece Allah'ın kudreti dâhilinde olan; melek, insan ve cın gibi mahlûkatın gücünün yetmediği fiiller' olarak tanımlamıştır.⁴⁴ Bunun yanı sıra değişik nitelikteki tanımlar da bulunmaktadır. Örneğin David Hume'a göre mucize, 'Doğa yasalarının ya Tanrı'nın özel iradesiyle ya da bazı görünmez varlıkların müdahalesiyle ihlal edilmesi' olaydır.⁴⁵ Bu tanımların odaklandığı nokta, mucizelerin Allah'ın güç ve kudreti sayesinde peygamberlerin nübüvvetlerinin delili olarak sadece onlar tarafından gerçekleştirilebilen olağanüstü mahiyetteki olaylar olmasıdır. Her ne kadar böyle bir genellemeden bahsedilmişse de, âyetlerin muhtevaşına bakıldığında risaleti ispat anlamındaki mucize

43 Nesefî, *Akaid; İslam İnançının Temelleri*, Haz. M. Seyyid Ahsen, Otağ Yayınevi, İstanbul 1975, 163.

44 Bâkılânî, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar (Mucize, Kermet, Sihir)*, çev. Adil Bebek, Rağbet yay., İstanbul 1998, 47.

45 C. Stephen Evans, 'Tanrı'nın Özel Fiilleri: Vahiy ve Mucize', çev. Ferhat Akdemir, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (IX, sayı: 3, 2009) s. 240.

zelerin sadece Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'ya verildiğini görüyoruz. Ancak geleneksel yorumlarda, Kur'an-ı Kerim'de zikredilen birtakım olağanüstü mahiyetteki olaylar aynı kavramla (*âyet*) ifade edildiğinden, yukarıda işaret edilen tufan, şiddetli kasırga veya depremler gibi çeşitli hadiseler de birer mucize olarak nitelendirilmiş ve âdeta önceki peygamberlerin eliyle gerçekleşmiş olaylar gibi telakki edilmiştir.

Geçmiş kavimlerin helâkiyle neticelenen tufan, şiddetli kasırga, uğultulu deprem veya suda boğulma gibi kimi hadiseler Kur'an'da 'âyet' kavramıyla ifade edilmekle birlikte, bunlar Allah'ın güç ve kudretinin sembolleri bağlamındaki olaylardır. Her ne kadar geleneksel yorumlarda bunlar 'mucize' olarak yorumlanmışsa da, mahiyet itibarıyla bakılırsa aslında her birisinin tabiat kanunları çerçevesinde gelişen doğa olayları olduğunu söylemek mümkündür. Dikkat edilirse Kur'an-ı Kerim geçmişte vuku bulan bazı olayları anlatırken, tarihi bilgi verme veya olayın mahiyetini anlatma gibi bir kaygı gütmmez. Aksine geçmiş kavimlerin başlarına gelen birtakım kötü akıbetleri birer ibret vesilesi olarak sunar ve olabildiğince çarpıcı bir üslup kullanarak bu yolla muhataplarının dikkatini çekmeyi hedefler. Dolayısıyla geçmişte meydana gelen tufan, zelzele veya kasırga gibi hadisatın benzerlerinin bugün bile yaşanabildiğini söyleyebiliriz. Örneğin yakın geçmişte Japonya veya Malezya'da meydana gelen tsunami olayı, aslında Kur'an'da zikredilen felaket niteliğindeki bir tabiat olayıdır ve binlerce insan kaybolup gitmiştir. Keza ülkemizde meydana gelen Gölçük veya Van depremleri de bu kabil tabiat olaylarıdır. Kur'an-ı Kerim geçmişte yaşanan ve bazı kavimlerin inkârda ısrar etmeleri veya aşırılıkları nedeniyle onların helâkiyle neticelenen bazı tabiat olaylarına göndermede bulunurken aslında muhataplarını korkutmayı ve onları uyarmayı hedeflemiştir. Bu hedefini gerçekleştirirken de olayın sadece gerekli bölümünü zikretmiş ve bunu da olabildiğince çarpıcı bir üslupla anlatmıştır.

Kur'an, geçmişte yaşanan olayları çarpıcı bir üslupla anlattığı gibi, gelecekte vuku bulacak olaylara işaret ederken de

benzer bir üslup kullanarak muhataplarını ikaz etmeyi hedefler. Nitekim kıyamet saati yaklaştığı zaman yaşanacaklara dair etkileyici vurgular bunun tipik örneğidir. Bu yüzden Kur'an'da zikredilen geçmiş veya geleceğe dair haberlerdeki çarpıcı üslubun yanı sıra peygamberlerin nübüvvetlerinin delili olarak onlara verilen birtakım mucizelerin aynı kavramla ifade edilip edilemeyeceği meselesi, tartışmalı bir konudur. Örneğin mucize, risaleti ispat anlamında peygamberlerin eliyle gerçekleşen tabiat kanunlarına aykırı olağanüstülükler veya fiiller olarak nitelenecekse, bu durumda Kur'an'da zikredilen geçmişe dair bazı olayların 'mucize' olarak yorumlanması, tartışılabilir bir konudur. Zira Kur'an bu olayları, önceki peygamberlerin eliyle gerçekleşen mucizeler olarak tanımlamaz. Dolayısıyla mucize kavramına yüklenen anlamın netleştirilmesi gerekir.

Şunu da hatırlatalım ki, Kur'an-ı Kerim bir hidayet kitabı olduğundan, kullandığı dil ve üslup kendi dilsel bütünlüğü içerisinde şekillenmiştir. Örneğin ilk muhatap kitlesi Arap olduğu için onların ilgisine, algısına, bilgi veya idrak düzeylerine hitap eden bir üslup kullanmıştır. Bu nedenle bazen dış dünyaya ait örnekler vererek bazen de inkârda ısrar eden geçmiş kavimlerin başlarına gelen kötü akâbetlere vurgu yaparak muhataplarını ikna etmeyi hedeflemiştir. Kur'an Hz. Peygamber vasıtasıyla kendi maksadını veya mesajını aktarırken, kimi zaman Allah'ın güç ve kudretini vurgulayarak kimi zaman ilahî kaynaklı olduğuna işaret ederek meydan okuyucu (tahaddî) bir üslup kullanır. Kimi zaman ise muhataplarını uyarmak için inkârda direnen geçmiş kavimlerin başlarına gelen kötü akâbetlerden haber verir. Bunlara ilaveten Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'dan söz ederken onların risaletlerinin ispatı olarak kendilerine birtakım mucizeler verildiğine dikkat çeker. Bu mucizeler, Allah'ın güç ve kudreti dâhilinde gerçekleşen ve aynı zamanda fiziki yasalara aykırı olarak vuku bulan olağanüstü olaylardır.

Her ne kadar Kur'an ismi geçen peygamberlerin risaletlerinin birtakım mucizelerle desteklendiğini haber verse de konu

Hız. Peygamber olduğunda, onun risaletinin mucizeyle desteklenmediğini, risaletinin delili olarak kendisinden bir mucize beklenecekse bunun sadece okuduğu vahiyler olduğunu ifade eder. Bu tutumuyla Kur'ân, mucizeler yerine akıl ve düşünmeye vurgu yaparak muhataplarını ikna etmeye çalışır. Nitekim birçok âyette müşriklerin mucize taleplerinden söz edilirken Resûl-i Ekrem'in de onlara mucize göstermek için bir hayli istekli olduğundan bahsedilir. Ancak, onun risaletinin mucizeyle desteklenmediğine de özellikle dikkat çekilir. Kur'ân, Resûl-i Ekrem'in mucize gösterme isteğinden bahsederken ona şu uyarıyı yapar:

Şayet müşriklerin imandan yüz çevirmeleri zoruna gidiyorsa, şunu iyi bilesin ki, yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya veya göğe merdiven dayamaya gücün yetse ve böylece onlara bir mucize göstersen bile, onlar yine de imana gelmezler. Allah dileseydi veya layık görseydi onların tümünü imana getirirdi. O hâlde sakın bu gerçeği bilmüyormuş gibi davranma.⁴⁶

Dikkat edilirse âyette, Hız. Muhammed'in mucize göstermek istediğine, ama bu isteğinin gerçekleşmeyeceğine vurgu vardır. Kur'ân bir taraftan onun mucize gösterme isteğini onaylamazken öte yandan kendisine soru soran müşriklerin veya Yahudilerin kimi suallerine cevap vermesi için onu bilgilendirmesi hayli dikkat çekicidir. Örneğin bilmediği konular hakkında Resûl-i Ekrem'e yöneltilen sorularda Kur'ân onu bilgilendirmiştir; ancak konu mucize talebi olunca kendisinin görevinin sadece tebliğ olduğu hatırlatması yapılmıştır. Nitekim müşrik Araplar, Yahudilerin isteği üzerine Hız. Peygamber'e 'Ashab-ı Kehf⁴⁷ ve 'Zülkarneyn'⁴⁸ hakkında sorunca, bilgisi olmadığı hâlde Allah Resulü 'yarın size cevap vereceğim' demiş, ancak vahiy gelmeyince hayli sıkıntı yaşamıştır. Yaklaşık on beş gün sonra bu konularla ilgili âyetler nazil olmuş ve kendisine bilgi verilmiştir. Ayrıca bir daha bilmediği konular hakkında kendisini bağlayıcı sözler söylememesi konusunda da uyarılmıştır. Keza Yahudiler 'Üzeyr

46 6. En'âm, 35.

47 18. Kehf, 9 vd.

48 18. Kehf, 83 vd.

Allah'ın oğludur' iddiasını ortaya atınca bu konuda âyet inzal edilerek Allah Resulü bilgilendirilmiştir.⁴⁹ Bu tutumuyla Kur'ân, Resûl-i Ekrem'in risaletinin prestijini kurtarıırken, konu mucize talebi olunca açık bir şekilde mucizeyle desteklenmeyeceğine vurgu yapılmıştır.

Yukarıda da işaret edildiği üzere risaleti ispat anlamındaki mucizeler, tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana gelen muhteşem olaylardır. Mahiyeti veya olabilirliği hayli tartışma götürse de, bir Müslüman için bunun Kur'ân'da yer alması yeterlidir. İnancımız gereği mutlak güç ve irade sahibi olan Yüce Allah için hiçbir şey imkânsız olamayacağından, mucizelerin gerçekleşip gerçekleşmemesi gibi bir sorunu tartışmadığımızı özellikle belirtmek istiyoruz. Ancak, Allah, evreni belli bir düzen veya ilahî kanunlar (*sünnetullâh*) çerçevesinde yarattığına göre, bu kanunların değişmezliği ilkesine vurgu yaptığı hâlde,⁵⁰ bazı peygamberlerin eliyle gerçekleşen tabiat kanunlarına aykırı nitelikteki mucizelerin mahiyetleri veya statülerinin, hangi çerçevede cereyan ettiğinin tartışılması gerektiğini düşünüyoruz. Zira mucize hakkında açıklamalar yapılırken bunun Allah'ın kudreti dâhilinde olduğu ve zaman zaman tabiat yasalarının dışına çıkılarak bu hadiselerin gerçekleştiğine dair yorumlar yapılmıştır.⁵¹

Dikkat edilirse Kur'ân, Resûl-i Ekrem'e mucize verilmesinin nedenini geçmiş kavimlerin onları inkâr etmelerine bağlar. Ardından inkârda ısrar edenlerin yasaklandığı hâlde Hz. Salih'e verilen deveyi boğazlandığını, bu nedenle Allah'ın emrine karşı çıktıkları için helâk edildiklerini hatırlatır. Devamında ise '*Biz mucizeleri yalnızca korkutmak için göndeririz*'⁵² açıklamasını yapar. Bu son ifade hayli dikkat çekicidir. Zira açıklamayla peygamberlere verilen mucizelerin aslında muhatapları korkutma amacı taşıdığı, ancak Hz. Salih'e verilen deve örneğinde de olduğu gibi pek etkili olmadığı bizlere gös-

49 9. Tevbe, 30.

50 33. Ahzâb, 33; 35. Fâtır, 43; 30. Rûm, 30.

51 Thomas Aquinas, 'Mucizeler', çev. H. İbrahim Bulut, *Sakarya Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi*, (8/2003), 104.

52 17. İsrâ, 59.

terilir. Dolayısıyla Resûl-i Ekrem'e bu kabil bir mucize verilmediği ama yine de ondan bir mucize beklenecekse, bunun onun okuduğu vahiyler olduğu hatırlatılır.⁵³

Hız. Salih'e verilen deve Allah'tan bir delil veya âyet (mucize)⁵⁴ olarak nitelenmekle birlikte, söz konusu devenin, dişi olmasının ötesinde türdeşlerinden herhangi bir farkının olmadığını anlıyoruz. Diğer bir ifadeyle sözü edilen bu deve, Hız. Mûsâ veya Hız. İsâ'nın eliyle gerçekleşen tabiat kanunlarına aykırı mucize niteliği taşımamaktadır. Aksine Allah'a ait olduğuna işaret edilerek ona zarar verilmemesi istenmiş ve bu yasağa uymazlarsa helâk edileceklerine dair uyarı yapılmıştır.

Özellikle Hız. Salih'e verilen deveden hareketle, mucizeyi inkârın helâkle neticeleneceğine dair bir genelleme yapılır ve helâk edilen geçmiş kavimlerin başlarına gelen akıbetlerden örnekler verilir. İleride ayrıca ele alınacağı üzere, aslında Semûd kavmi deveyi inkâr ettiği için değil, ona zarar verilmemesi emrine uymayıp Allah'ın yasağını hiçe saydıkları için helâk edilmişlerdir. Ancak, bu olay, mucizeyi inkâr olarak yorumlanıp ardından da mucizeyi inkârın helâkle neticelendiğine dair bir genellemeye dönüştürülmüştür. Hız. Salih'e verilen deveyi inkâr ettikleri için Semûd kavmi helâk edilmişse, Hız. Salih'ten Hız. Muhammed'e kadar gelen kavimlerin peygamberlerine mucize verilip onların helâkine kapı aralanması, buna mukabil Hız. Muhammed'in kavminin helâk edilmemesinin sebebi ciddi şekilde izaha muhtaçtır. Keza Hız. Mûsâ'nın mucizelerine inanmayan kavminin helâk edilmemesi de yine açıklanması gereken önemli bir sorundur.

Mucizelerini inkâr edip peygamberlerine zulmeden kavimlerin akıbeti mutlak olarak helâkle neticelenmişse, niçin İsrail oğulları veya Mekkeli müşrikler helâk edilmemişlerdir? Mucizeyi inkâr veya inkârda ısrarın, mutlak anlamda helâkle neticeleneceği tezi üzerinden gidildiği zaman, bu tür açmazlarla

53 29. Ankebût, 50-51.

54 7. A'râf, 73.

meselenin giderek çözümsüzlüğe sürükleneceği gayet açıktır. Bu çözümsüzlüğün düğümlendiği nokta ise mucize ile helâk arasında kurulan sıkı ilişkidir.

Şunu hatırlatalım ki Kur'ân-ı Kerim, kimi kavimlerin helâkenden bahsederken standart bir cezalandırmadan söz etmez. Ancak, geleneksel yorumlara göre mucizeleri hafife alan ya da inkârda ısrar edip peygamberlerine zulmeden kavimlerin helâk edildiğine dair yaygın bir kanaat vardır. Oysa helâk edilen veya edilmeyen kavimlerin durumu dikkate alındığında, kimi kavimlerin helâkine neden olan tutumlarından daha aşırısını takınan kavimlerin bu kapsam dışında bırakıldıklarını görüyoruz. Örneğin inkârda ısrar, peygambere zulmetmek veya mucizeleri inkâr etmek mutlak helâk sebebiyse, değil zulmetmek bizzat peygamberlerini öldüren⁵⁵ veya ateşe atan kavimlerin helâk edilmeleri gerekmez miydi? Nitekim Hz. İbrahim'i ateşe atan Nemrut ile peygamberlerini öldüren veya Hz. Mûsâ'nın mucizelerini hafife alıp her seferinde yeni bir mucize talebiyle onun karşısına dikilen İsrail oğullarının helâk edilmediklerini görüyoruz. Keza inkârda ısrarın yanı sıra Resûl-i Ekrem'e düşmanlıkta had safhaya ulaşan Mekkeli müşrikler de helâk kapsamı dışında bırakılmışlardır. Bu gerçeklere rağmen Bulut, mucize ile helâk arasında sıkı bir ilişki olduğunu varsayarak "Peygamberlerin birçok delil ve mucizelerine rağmen inanmamakta ısrar eden inkârcıların helâk edilmesi Allah'ın süregelen ve de değişmeyen bir kanunudur" gibi oldukça problemlili bir yargıda bulunmuş ve mucizeyi inkâr durumunda helâkin süregelen ve değişmeyen ilahî yasa olduğunu iddia etmiştir.⁵⁶ Bu yargıdan hareket edilecekse helâk edilen veya edilmeyen kavimlerin durumu dikkate alındığında, acaba Allah'ın adaletinden söz edilebilir mi? Ya da bir standartsızlık ortaya çıkmaz mı? Yine o, savını desteklemek için inananların helâk edildikleri örneğini verirken Nemrut'un yurdunu terk eden Hz. İbrahim ve Mısır'dan çıkan Hz. Mûsâ'yı delil göstermiştir.

55 3. Âl-i İmrân, 183.

56 Bulut, *Mucize ve Peygamber*, 66.

Keza Hz. Mûsâ'nın mucizelerine inanmayan İsrail oğulları da helâk kapsamı dışında bırakılmışlardır. Buna mukabil Hz. Nûh, Hz. Lût veya Hz. Salih gibi bazı peygamberlere inananlar kurtarılırken inkârda direnenler helâk edilmişlerdir. Ancak dikkat edilirse onların kavimleri mucizeyi inkâr ettikleri için değil, inkârda direnip Allah'ın emrine karşı çıktıkları için ya da bazı aşırılıklarından dolayı helâk edilmişlerdir. Bize göre geçmişte vuku bulan bazı hadiselerin olağanüstü mahiyette gerçekleşmiş olaylar gibi sunulup kimi kavimlerin helâkından bahsedilmesindeki asıl amaç, inkârda direnen müşriklerin ikna edilmesini sağlamaktır. Bu yolla Kur'ân, hem Allah'ın güç ve kudretine vurgu yapmayı hem de onları korkutmayı veya uyarmayı amaçlamıştır. Bu nedenle mesajı veya maksadını anlatabilmek için yukarıda da işaret edildiği üzere muhataplarının dikkatini çekemeye yönelik çarpıcı bir üslup kullanmıştır.

İnkârda ısrar eden veya peygamberlerine zulmeden kavimlerin helâk edildiklerine dair bir genelleme yapıldığı için Hz. Peygamber'e zulmeden müşriklerin de aynı akibete uğradıklarına dair ilginç iddialar dilendirilmiştir ve örnek olarak da Bedir Savaşı verilmiştir. Nitekim bu savaşta bazı müşrik önderlerin öldürülmeleri, onların helâki olarak yorumlanmıştır.⁵⁷ Üstelik onların helâk edilmelerini bizzat Hz. Peygamber'in istediği, hatta müşrik liderlerin helâk edilmeleri için dua ettiği, bu duanın Bedir'de gerçekleştiği ve bu olayın Hz. Peygamber'in 'helâk mucizesi' olduğu yorumları yapılmıştır.⁵⁸ Hâlbuki Bedir Savaşı'nda öldürülen müşrik önderlerin durumunu müşriklerin helâki olarak nitelendirmek ve bu olayı mazide helâk edilmiş kavimlerin durumuyla irtibatlandırmak mümkün değildir.⁵⁹ Böyle olsaydı Bedir'den sonraki Uhud ve Huneyn savaşlarını izah etmek nasıl mümkün olabilirdi?

57 İmam Şibli, *Peygamberimizin Ruhani Hayatı ve Mucizeleri*, çev. Ahmet Karataş, Timaş Yayınları, İstanbul 2003, 74-78.

58 Bulut, *Mûctze ve Peygamber*, 66-67.

59 Bedir Savaşı'yla ilgili geniş bilgi için bkz. İsrail Balcı, 'Bedir Savaşı'yla İlgili Mucizevi Rivayetlerin Kur'ân, Hadis ve Tarih Verilerine Göre Kritiği', *İSTEM*, (yıl: 7, sayı: 13, 2009), s. 85-124.

Bir taraftan Bedir Savaşı'nda yaşanan hadise mucize kategorisine sokulup sunulurken diğer taraftan da Hz. Peygamber'e mucize verilmemesine farklı yorumlar getirilmiştir. Örneğin mucizeyi inkârın helâkle neticelendiği genellemesinden hareketle, kavminin yok olması tehlikesi nedeniyle Resûl-i Ekrem'e mucize verilmediğinden bahsedilmiştir. Böyle bir tezden hareket edildiğinde, helâk edilen kavimlerin durumunu izah edebilmek bizce mümkün değildir. Allah, müşriklerin mucizeleri inkâr edeceklerini ve akıbetlerinin helâkle neticeleneceğini bildiği için Resûl-i Ekrem'e mucize vermemişse, önceki kavimlerin helâk olmasını Allah'ın adaletiyle izah edebilmek mümkün değildir. Zira bu durumda ortaya ciddi bir standartsızlık çıkmaktadır. Bu itibarla biz, mucizeyi inkârın mutlak helâkle neticelenmediğini, peygamberlere mucize verilme nedeninin de muhatapları korkutma amacı taşıdığını, ancak bu maksadın istenen sonuca ulaşmaması üzerine Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetini mucizeyle desteklemediğini düşünüyoruz. Kaldı ki bu hususu bizzat âyet vurgulamaktadır.⁶⁰ Öte yandan birinci bölümde de üzerinde durulacağı üzere helâk edilen kavimlerin birçoğunun mucizeyi inkâr ettikleri için değil, inkârda ısrar ettikleri için veya Lût kavmi örneğinde olduğu gibi ahlâksızlıkta had safhaya varıp aşırı gittikleri için böyle bir cezaya çarptırıldıklarını unutmamak gerekir.

Mucizeyi inkârın helâkle neticelenmesi genellemenin doğuracağı açmazlara değinen Öztürk, sorunun 'mucize' kavramına yüklenen anlamdan kaynaklandığını dolaylı olarak belirttikten sonra, mucizenin imkânına vurgu yaparak "kısalarda mucize gibi tasvir edilen hadisatın aslında olağan hadiselerin Allah-merkezli dil sistemine uygun biçimde anlatılmasından ibaret olduğunu" söyler. Devamında ise Kur'an'ın böyle bir üslup benimsemesinin sebebinin müşriklere tevhid merkezli inancı benimsetmek olduğuna vurgu yaparak, Allah'ın iradesiyle gerçekleşen mucizelerin "değişmez yasanın (*sünnetullâh*) ihlal edildiğini düşündürecek bir formatta tak-

dim edildiğini” söyler.⁶¹ Bu tespit aslında yukarıda anlatmaya çalıştığımız hususun özeti niteliğindedir.

Klasik kelâmcılar veya âlimlerin yanı sıra çağdaş araştırmacılar tarafından da mucizenin imkânı meselesi uzun uzağıya tartışılmıştır. Ancak biz bu meseleyi tartışmadığımızdan veya geçmişte dillendirilen görüşleri naklederek meseleyi dağıtmak istemediğimizden, sadece birkaç hatırlatma yapmayı yeterli bulmaktayız. Örneğin Tillich, mucizelerin tanımlanmasında kullanılan tabii sürece, tabiatüstü bir müdahale yapıldığı açıklamasının, Tanrı'nın konumu açısından tartışma yaratacağına işaret eder.⁶² Zira zaman ve mekânın dışında olan Tanrı'nın zaman ve mekânla sınırlı olan tabiat olaylarına dışarıdan müdahalesinin iman açısından olmasa da, bilimsel gerçekler açısından izahı zor durum oluşturduğu muhakkaktır. Bu nedenle mucize meselesinin bir yönüyle sır olarak kalmaya devam edeceğine dikkat çekilmiştir.⁶³ Tabiat kanunlarının 'asla istisnalarının olamayacağını' söyleyen McKinnon'un itirazının arka planında da benzer probleme dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla o, mucize kavramını, tabiat kanunlarının geçici süreyle ihlali olarak nitelemek yerine 'olayların fiili seyrinin geçici olarak iptalini gerektiren olay' olarak yorumlamanın daha tutarlı olacağını söyler.⁶⁴

Bütün bunlardan sonra biz, Kur'ân'da zikredilen ve mucize olarak nitelenen hadisatın, genel olarak iki kategoride ele alınabileceğini düşünüyoruz. Buna göre peygamberlere verilen mucizelerin bir kısmı risaleti ispat amacına yönelik olup fiziki yasalarla açıklanamayacak tabiatüstü olaylardır. Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya verilen mucizelerin bir kısmı bu gruba örnek gösterilebilir. Nitekim âsânın yılanı dönüşmesi, gökten sofranın indirilmesi, âsâyı vurup kayadan pınar çıkarılması

61 Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili*, Ankara 2006, 19-20.

62 Paul Tillich, 'Vahiy ve Mucize', çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (8/2003), 101.

63 Aydın Işık, 'Din-Bilim İlişkisi Problemine Mucizeler Üzerinden Genel Bir Bakış: Vahiy Nesnesinin Mucizeliği Tartışması,' *Kelâm Araştırmaları*, (5/1, 2007), 91.

64 Alastair McKinnon, 'Mucize', çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (6/2002), 209, 210.

veya ölümlerin diriltilmesi fiziki kanunlarla izah edilemeyecek olağanüstü hadiselerdir. Kur'ân-ı Kerîm bu bağlamda Hz. Muhammed'e hiçbir mucizenin verilmediğini ısrarla vurgularken, onun risaleti için bir delil aranacaksa okuduğu vahiylerin yeterli olduğuna dikkat çekmiştir.⁶⁵ Buna ilaveten 'mucize' gibi telakki edilen bazı olaylar ise vahiyle iç içe olmaları nedeniyle peygamberlerin bireysel anlamda yaşadıkları olağanüstülüklerden ibarettir. İkinci grup mucizeler olarak kategorize edilebilecek bu tür hadisat, risaleti ispat amacı taşımamakla birlikte, olayın kendisinin olağanüstü bir özellik taşıdığını söyleyebiliriz. Hz. Peygamber'in yaşadığı isrâ hadisesi buna örnek gösterilebilir. Dikkat edilirse bu olay, Resûl-i Ekrem'in bireysel olarak yaşadığı bir tecrübedir ve inkârda direnenlerin gözleri önünde gerçekleşmemiştir. Bunların yanı sıra Kur'ân'da ibret vesilesi olarak sunulan ve uyarı amacı taşıyan kimi kıssalar veya olağanüstü hadiseler ise aslında mucize olmayıp mucizevî içerikte sunulan tabii hadisat kabîlinden olaylardır. Şiddetli kasırga, uğultulu deprem veya tufan gibi olaylar bu kabil örneklerdir. Fakat geleneğimizde bunların hepsi 'mucize' olarak isimlendirilmiştir. Ancak, yukarıda işaret edildiği üzere böyle bir genelleme kimi durumlarda meseleyi çözümsüzlüğe sürüklemektedir.

Geleneksel anlayışta 'mucizeler', herhangi bir sorgulamaya tâbi tutulmaksızın geçmişte yorumlandığı şekliyle peşinen kabul edildiği için, yapılan yorumlar izahı mümkün olmayan çelişkileri beraberinde getirmiştir. Örneğin 'mucize' konusunu ele alan bir makalede yazar, mucizeleri tartışmanın anlamsızlığına vurgu yaptıktan sonra, mi'râc olayını 'mucize' olarak nitelemiş ve ardından bu örnekten hareketle görüşünü temellendirmeye çalışırken şu yorumu yapmıştır:

Hz. Peygamber'in mi'râca gidip gitmediğini tartışmak son derece lüzumsuz görünmektedir. Çünkü mi'râc ona gelmiştir ve bu bir defaya mahsus da olmamıştır. 53/Necm suresinin ilk pasajı (1-18 âyetler) ve 39/Zümer, 23; 15/Hicr, 87. âyetler dikkatle okunursa, göklerin ve yerin sırlarının ifşa olduğu, âdeta göklerin yere indi-

ği fark edilecektir. Böylesi bir anlatım yanında Hz. Peygamber'in göklere çıkması bile basit kalır.⁶⁶

İleride de işaret edileceği üzere 'mi'râc' hadisesi, geleneksel yorumlarda 'mucize' olarak nitelendiği için, yazar bu yorumdan hareketle tıpkı geçmiş ulemanın yaptığı gibi, başta Necm Sûresi'nin kimi âyetleri olmak üzere çeşitli âyetleri referans göstererek görüşünü temellendirmeye çalışmıştır. Oysa zikrettiği âyetler dâhil Kur'ân'm hiçbir âyetinde mi'râc olayına ilişkin en ufak bir imadan dahi söz edilmez. Ancak, yazar Necm Sûresi'nin âyetleriyle mi'râc olayı arasında doğrudan bir ilişki olduğunu sandığı için, mucize konusunu ele alırken bu örneği vermiştir. Hâlbuki referans aldığı âyetlerin uzaktan yakından mi'râc hadisesiyle bir alakası yoktur. Üstelik Necm Sûresi'nde zikredilen hadise, vahiy ile ilk tanıştığı sırada, Hira Dağı yakınlarında Resûl-i Ekrem'in yaşadığı birtakım tecrübelerle dair açıklamalardır.⁶⁷ Diğer bir ifadeyle söz konusu âyetler, Resûl-i Ekrem'in Cebrail'den vahiy almasından ve o sırada onu ve Sidre ağacına yansıyan birtakım güzellikleri müşahade ettiğinden bahsetmektedir. Dolayısıyla mi'râc olayı Kur'ân'la ilişkili olmadığı gibi, 'mucize' olarak nitelenmesi de mümkün değildir.

Bütün bu yorumlar, aslında mucize meselesinin gizemli doğasıyla mucize kavramına yüklenen anlamların ortaya çıkardığı anlam karmaşasından beslenmektedir. Muhtemeldir ki, bir taraftan gizemli doğası diğer taraftan da kavrama yüklenen farklı anlamlar nedeniyle net bir görüş ortaya konamadığı için, bazı âlimler Resûl-i Ekrem'e izafe edilen mucizeler veya onun risaletinin mucizeyle ilişkisi konusunu tartışmak istememişlerdir. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim, Resûl-i Ekrem'in risaletinin mucizeyle hiçbir ilişkisinin olmadığını çok açık bir şekilde ortaya koymuştur. Buna rağmen bir kısım mucize iddialarının bizzat âyetler referans gösterilerek Kur'ân'a dayanırlamak istenmesi şaşırtıcıdır.⁶⁸

66 Namlı, 133.

67 53. Necm, 6-18.

68 Hamdullah, *İslâm Peygambert*, I, 126.

Dikkat edilirse Müslümanlar, Hz. Peygamber'in bireysel olarak yaşadığı isrâ olayını bile onun en büyük mucizesi olarak değerlendirmişlerdir. Oysa İslâm kelâmcılara göre mucize, inkârda direnenleri aciz bırakan ve risaletlerini ispat etmeleri için Allah tarafından peygamberlere bahşedilen olağanüstü mahiyetteki olay veya fiillerdir.⁶⁹ Hâlbuki isrâ hadisesi, Hz. Peygamber'in risaletini ispat etmek ve inkârda direnen müşrikleri aciz bırakmak için onların gözü önünde gerçekleşmiş bir olay değildir. Bu hadise onun yaşadığı bireysel bir tecrübedir. Dolayısıyla hadisenin kendisi olağanüstülük içermekle birlikte, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispata yönelik müşriklerin meydan okumalarını azc içinde bırakan bir muhtevada değildir.

Netice itibarıyla Hz. Peygamber'e verilen/verilmeyen mucizeler açısından meseleye bakıldığında şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Risalet ispata veya nübüvvet delili olarak ona Kur'ân'dan başka herhangi bir mucize verilmemiştir.⁷⁰ Buna mukabil sınırlı da olsa, tıpkı önceki peygamberler gibi o da birtakım olağanüstülükler yaşamıştır. İsrâ hadisesi, Bedir Savaşı öncesinde içindeki korkunun giderilmesi için hafif bir uykuya daldırılarak gönlüne güven duygusunun verilmesi gibi olaylar bu kabil örnekler olarak zikredilebilir.⁷¹

Tarihsel sürece baktığımızda, sahabe veya tâbiün dönemlerinde 'mucize' kavramının henüz kullanılmadığını görüyoruz.⁷² Özellikle sahabe, ne Resûl-i Ekrem'den herhangi bir mucize talep etmiş ne de gelenekte olduğu gibi onun risaletini mucizelerle ilişkilendirmiştir. Onlar vahyin mesajını yeterli görmüşler ve Hz. Peygamber'e gönülden inanıp bağlandıkları için, risaletinin delili olarak vahyin haricinde bir alternatif arama gereği duymamışlardır. Diğer bir ifadeyle Allah Resulü'nün dostları, onu ne olağanüstü yeteneklere sahip bir peygamber olarak görmüşler ne de risaletini mucizelerle

69 Bebek, 121-124.

70 29. Ankebût, 50-51.

71 8. Enfâl, 5-12.

72 A. J. Wenstnck, 'Mucize' İA, İstanbul 1979, VIII, 444.

anlama/tanıma gereği duymuşlardır. Üstelik Allah Resulü de hiçbir zaman ne üstün yeteneklerinden bahsetmiş ne de kendisini onlardan ayırmıştır. Dolayısıyla sahabenin örnek aldığı peygamber, kendisinde olağanüstü yetenekler olan ve çeşitli mucizelerin mezc edildiği insanüstü bir varlık değil, vahiyle irtibatı dışında tıpkı kendileri gibi bir insandır.

Dikkat edilirse İbn İshâk (151/768) gibi erken döneme ait eserlerde veya hadis rivayetlerinde mucize kavramı geçmez, ancak daha sonra 'mucize' kategorisinde zikredilecek bazı abartılı rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin önemli bir kısmı hadis kitaplarında '*alâmâtü'n-nübüvve*' başlığı altında toplanmıştır.⁷³ Henüz 'mucize' kavramının kullanılmadığı erken döneme ait eserlerde, bu kavramın yerine tıpkı âyetlerdeki gibi *âyât*, *burhân* veya *huccet* gibi kelimeler kullanılmıştır. Örneğin Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ispatına yönelik olarak telif edilen ilk eserlerden biri olan *ed-Dîn ve'd-devle* adlı kitapta müellif Ali b. Rabben et-Taberî (247/861), peygamberlik alametlerinden bahsederken mucize kavramını kullanmaz. Bunun yerine *âyet*,⁷⁴ *âyât*,⁷⁵ *âyâtu'n-nebî*,⁷⁶ *âyâtu'n-nübüvve*,⁷⁷ *burhân*⁷⁸ veya *huccet*⁷⁹ gibi kavramları kullanmıştır.

Mucize kavramı hicrî üçüncü asırdan itibaren Kur'an'ın i'câzına yönelik eserlerin kaleme alınmasından sonra yavaş yavaş kaynaklara girmeye başlamıştır.⁸⁰ İlk fetihlerden sonra Müslümanlar geniş coğrafyalara yayılıp değişik din ve kültürlerle iç içe yaşamaya başlayınca, kimi yabancı âlimlerle girilen teolojik tartışmalar neticesinde, Kur'an-ı Kerim'in metinsel dokusuna yönelik eleştirilerle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu tür eleştirilerin ortaya çıkması üzerine Müslüman âlimler, hem nazmı hem de muhtevası yönüyle Kur'an-ı Kerim'in ilahî

73 Buharî, *Menâkıb*, 25, 27; *Fedâilü'l-Kur'an*, 1.

74 Ali b. Rabben et-Taberî, *ed-Dîn ve'd-devle fi isbâti nübüvveti'n-nebî Muhammed*, thk. Adil Nüveyhiz, Beyrut 1402/1982, 98.

75 Rabben et-Taberî, 65, 66.

76 Rabben et-Taberî, 98.

77 Rabben et-Taberî, 108.

78 Rabben et-Taberî, 65.

79 Rabben et-Taberî, 76, 80.

80 Bulut, *Mücize ve Peygamber*, 22.

kaynaklı olduğunu ispatlama gayreti içine girmişlerdir. Bu süreç bir süre sonra 'mucize' kavramının literatüre girmesini beraberinde getirmiştir.

Aslında Kur'an'a yönelik eleştiriler, Hz. Peygamber hattayken başlamıştır. Örneğin Resül-i Ekrem zamanında Yemen'de *Zü'l-humâr* lakaplı Esvedü'l-Ansî⁸¹ (10/601), Yemâme'de Müseylîmetü'l-Kezzâb (12/633), Esed oğulları kabilesinin şefi Tuleyhâ b. Huveylid (21/642) ve Tağlibli bir kadın olan Secâh bnt. Hâris (55/675) gibi bazıları peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmışlar ve Kur'an'a nazîre olarak birtakım secili sözler söylemişlerdir. Bunlara ilaveten Nadr b. Hâris ise nübüvvet iddiasında bulunmamakla birlikte, Hz. Peygamber'in okuduğu âyetlerden daha mükemmel sözleri kendisinin söyleyebileceğini iddia etmiş ve Ninova'da bulunduğu sırada duyduğu Rüstem ve İsfendiyar hikâyelerine ait kimi hikmetli sözleri nakletmiştir.⁸²

Müseylîme ile Tuleyhâ peygamberlik iddiasıyla ortaya çıktıkları zaman, Hz. Peygamber'i taklit etmişlerdir. Örneğin Müseylîme, Yemâme'de kendisine bir harem alanı oluşturmuş ve Abdullâh b. Nevvaha'yı müezzîn tayin etmiştir. Hz. Peygamber'e de nübüvvetini kendisiyle paylaşırsa ona inanacağı haberini göndermiştir.⁸³ Müseylîme istediğini elde edemeyince bir dizi secili sözleri vahiy olarak sunup taraftar toplamaya çalışmıştır.⁸⁴ Bu arada vaktiyle Müslüman olup

81 Esved'in taraftarları, onun bir meleğinin olduğuna ve bu meleğin kendisine gaipden haber getirdiğine inanıyorlardı. Ayrıca Esved, şartlandırılmış eşeğine yaptırdığı bazı hareketlerle halkı etkileyip taraftar topluyordu. Bu şahıs Resül-i Ekrem'in vefatından birkaç gün önce bir suikast sonucu öldürülmüş ve taraftarları dağıtılmıştır. Esved peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkınca, vaktiyle Müslüman olup dinden dönen Amr b. Ma'dikerîb ona destek vermişti. Bu nedenle Esved onu yardımcısı olarak görevlendirmişti. Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, Beyrut, t.y., III, 214-220, 268.

82 İbn İshâk, 261; İbn Hişâm, I, 195, 239.

83 Belâzûrî, *Fütûhu'l-Buldân (Ülkelerin Fethi)*, çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987, 126; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Beyrut, t.y., II, 130; Kelâ'î, *el-Hilâfetü'r-râşide ve'l-butûletü'l-Hâlide fî hurûbî'r-ridde*, thk. A.Çanm, Kahire 1979, 102.

84 Müseylîme'nin uydurduğu secili sözler için bkz. Taberî, *Târîh*, III, 239-245; Kelâ'î, 116.

irtidat eden Recâl b. Ünfüve⁸⁵ de ona şahitlik etmiştir.⁸⁶ Müseylime, kendisine göre bir şeriat da oluşturmaya çalışmıştır. Örneğin Hz. Peygamber'in namazlarını birtakım değişiklikler yaparak taklit etmiştir. Hatta Huceyr b. Umeyr'i namazlarda kamet getirmekle görevlendirmiştir.⁸⁷

Müseylime gibi Tuleyhâ da Kur'an âyetlerini taklit ederek bir dizi secili sözler söyleyip taraftar toplamayı başarmıştır.⁸⁸ Ancak, Hâlid b. Velid'le girdiği Buzaha Savaşı'nda zor duruma düşünce, ona destek veren Uyeyne b. Hısn söylediği secili sözlerin anlamsızlığına kanaat getirip onu yalancılıkla suçlamıştır.⁸⁹

Görüldüğü üzere Kur'an'a yönelik eleştiriler veya itirazlar, Resûl-i Ekrem daha hayattayken yapılmıştır. Ancak peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkanlar belli bir taraftar kitlesi toplamışlarsa da, Kur'an vahyini taklit ederek dile getirdikleri secili sözler benzer bir etkiyi oluşturmamıştır. Bu sözler daha sonraki dönemlerde nakledilirken kısmen karikatürize edilerek daha da abartılmış ve mezkûr şahısların akibetleriyle ilgili bir dizi komik sahneler anlatılmıştır. Özellikle Secâh'ın Müseylime'ye iltihak etmesi ve aralarında yaşananların müstehcenliğe varacak nitelikte tasvirlere dönüştürülmesi söylenenleri doğrular niteliktedir.⁹⁰ Dikkat edilirse peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Müseylime'nin adı Mesleme'dir. Ancak, onu küçük düşürmek için ismi küçültme sıfatıyla (Meslemecik) anılmıştır. Keza Tuleyhâ'nın adı da Talhâ'dır. Benzer kaygılar nedeniyle onun adı da bu şekilde anılmıştır.

85 Recâl'in çok güzel Kur'an okuduğundan bahsedilir. Bir iddiaya göre Hz. Peygamber, Recâl'in de içlerinde bulunduğu bir topluluğu Kur'an okurken görünce onlardan birisinin cehennemlik olduğunu haber vermişti. Kelâ'i, 104.

86 Belâzûri, *Fütûh*, 126; Taberî, *Târîh*, III, 244; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi-tarih*, nşr. J. Tornberg, Beyrut 1965-66, II, 200; Kelâ'i, 103-104.

87 Taberî, *Târîh*, III, 244.

88 Tuleyhâ'nın söylediği secili sözler hakkında bkz. Belâzûri, *Fütûh*, 139; Taberî, *Târîh*, III, 229; Kelâ'i, 75.

89 Taberî, *Târîh*, III, 229; Kelâ'i 75.

90 Taberî, *Târîh*, III, 239, 240.

Her ne kadar Kur'ân-ı Kerim'e yönelik bazı eleştiriler daha Hz. Peygamber döneminde yapıp alternatifler üretilmeye çalışılmışsa da, ciddi bir tesir oluşturmadığı için, sahabe veya tâbiûn dönemlerinde Kur'ân'ın metinsel dokusunu savunmaya yönelik herhangi bir girişim başlatılmamıştır. Bir bakıma benzerini ortaya koymaları için Kur'ân-ı Kerim'in muhaliflerine meydan okuyuşu yeterli görülmüştür. Hatırlanacağı üzere Resûl-i Ekrem'in okuduğu vahiyleri kendisinin uydurduğunu iddia etmeleri üzerine Kur'ân, muhaliflerine şöyle seslenmiştir: '*Şayet onlar bu iddialarında dürüst iseler, Kur'ân'ın bir benzerini getirsinler de görelim.*'⁹¹ Ayrıca değişik âyetlerde de benzer meydan okuma (tahaddî) örneklerini görmek mümkündür.⁹²

Anlaşılan o ki, bu meydan okuma karşısında inkârcıların aciz duruma düşmeleri nedeniyle, Kur'ân-ı Kerim'in i'câzi veya onun fesahat ve belagat yönünden eşsiz bir kitap olduğunu ispatlama gereği duyulmamıştır. Ancak, ilerleyen zaman içerisinde kadim Yahudi ve Hıristiyan kültürünün İslâm dünyasına katılması ve Müslümanların bu kültürlerle iç içe yaşamaya başlamalarından sonra, birtakım yeni sorunlar veya itirazlarla karşılaşmıştır. Örneğin Abbâsiler döneminde başlayan tercüme faaliyetleri, gayr-i müslim din adamlarıyla yapılan teolojik tartışmalar⁹³ ve onların Kur'ân'ın metnine yönelik eleştirileri, kimi ilhadi akımların ortaya çıkması ve bunların olumsuz etkileri gibi nedenler, Müslüman âlimleri harekete geçirmiş ve Kur'ân-ı Kerim'in ilahî kaynaklı olduğunu ortaya koyabilmek için bir hayli çaba sarf etmişlerdir.

Müslüman âlimler, bir taraftan Kur'ân'ın benzerini ortaya koymaları için müşriklere meydan okuyan âyetleri referans gösterirlerken, diğer taraftan da geçmişte benzer itirazları yapanların içine düştükleri acziyete dikkat çekmişlerdir. Bu gayretin bir ileri adımı olarak içerdiği haberler yönüyle Kur'ân'ın

91 52. Tûr, 33-34.

92 2. Bakara, 23-24; 17. İsrâ, 88; 28. Kasas, 49-50.

93 Bu konuda geniş bilgi için bkz. David Thomas, 'The Mi'râcles of Jesus in Early Islamic Polemic', *Anvîl*, (vol: 6, No: 1, 1989) 26-30. www.biblicalstudies.org.uk/pdf/anvil/6-1_thomas.pdf

mucizevî bir özellik taşıdığına yönelik görüşler dillendirilmiş ve bu görüşler yavaş yavaş *İ'câzu'l-Kur'ân* adı altında müstakil eserlerin kaleme alınmasına kadar uzanmıştır.

Kur'ân'ın i'câzına yönelik ilk eserler, ünlü Mutezilî âlim Vâsıl b. Atâ⁹⁴ (131/748) ve günümüze kadar ulaşan İbn Ziyâd el-Ferrâ'nın⁹⁵ (207/822) *Me'ânî'l-Kur'ân* adlı eseridir. Zikredilen eser türlerinden de anlaşılacağı üzere, Mutezilî âlimler, Kur'ân-ı Kerim'in mucizevî yönünü mâna üzerinden ispatlama çabası içine girmişler ve tezlerini Kur'ân'ın içerdiği gaybî haberleri referans göstererek temellendirmeye çalışmışlardır.⁹⁶ Onların bu tezine karşılık Ehl-i Sünnet ekolünü benimseyen ulema ise anti tezler üretme gereği duymuş ve böylece iki ekol arasında lafız veya mâna ya da her ikisi yönüyle Kur'ân-ı Kerim'in i'câzı meselesi yoğun olarak tartışılmıştır.⁹⁷

Vâsıl b. Atâ ve Ferrâ'nın yanı sıra Ebû Ubeyd b. Ma'mer b. Müsennâ *Me'câzü'l-Kur'ân* adlı bir eser telif etmiştir. Müteakiben ünlü dilci ve Mutezilî kelâmcı Câhız (255-869) ve Ebû'l-Hasen el-Eş'ârî (324/946) gibi âlimler, Kur'ân'ın i'câzını üslup ve muhteva yönüyle savunmuşlardır. Câhız'ın kaleme aldığı *Nazmu'l-Kur'ân* adlı eser, Kur'ân'ın i'câzını konu edinen müstakil kitapların en önemlilerinden birisidir. Bir taraftan bu tür eserler kaleme alınırken diğer taraftan da İslâm kelâmcıları nübüvvet ve mucize konusunu tartışmaya açmış-

94 Vâsıl b. Atâ'nın *Meânî'l-Kur'ân* adlı eserinden bahsedilir. Ancak eser günümüze kadar ulaşmamıştır. Bkz. Kemal Işık, 'Mu'tezile'nin İlk Kurucusu Vâsıl b. Atâ ve Büyük Günah Meselesi', *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (cilt: XXIV, 1981), 342, (337-357).

95 Rivayete göre Abbâsi Halifesi el-Me'mûn'un vezirlerinden Hasan b. Sehl'in meclisine devam eden nahivci Ömer b. Bukeyr, Kur'ân-ı Kerim'in metnine dair sorulan sorulara cevap veremeyince, İbnü'l-Ferrâ'ya bir mektup yazıp bu konuda bir kitap yazmasını istemesi üzerine bu eseri kaleme almıştır. Onun yazdığı eser günümüze kadar gelen *meânî'l-kur'ân* türü eserlerin en ilklerinden birisi olması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. İbn Ziyâd el-Ferrâ ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Ali Bulut, 'el-Ferrâ'nın Meânî'l-Kur'ân'ında Kullandığı Kûfe Dil Okulu'na Ait Terimler', *OMÜİFD*, (sayı: 14-15, 2003), 326, (323-340).

96 Hüseyin Aydın, 'Meydan Okumaları Bakımından Kur'an Mucizesi,' *Kelâm Araştırmaları*, (8/1, 2010), 49.

97 Mustafa Öztürk, *Kur'ân Dili ve Retoriği*, Ankara 2002, 154.

lardır. Hatta mucize meselesi, felsefecilerle⁹⁸ kelâmcıları karşı karşıya getirmiştir. Bâkılânî (403/1913),⁹⁹ Kadı Abdulcebbar (415/1025),¹⁰⁰ Beyhâkî (458/1066)¹⁰¹ ve Cürcânî (471/1078-79) gibi birçok kelâmcı veya dil âlimi, gerek belagat ve fesahat yönüyle gerekse muhtevası yönüyle Kur'ân-ı Kerim'in ilahî kaynaklı olduğunu ve mucizevî bir özellik taşıdığını ısrarla savunmuşlardır.

Kur'ân'm dilbilim veya söz dizimi yönüyle mucizevî bir özellik taşıdığı görüşleri, aynı zamanda Arap diline ait önemli eserlerin telif edilmesini de beraberinde getirmiştir. Örneğin ünlü dil âlimi Cürcânî, *Delâilu'l-i'câz* adlı eserinde Kur'ân-ı Kerim'in mucizevî yönünü dil bilimsel açıdan savunurken aynı zamanda Arap dilinin önemli eserlerinden birisini de kaleme almıştır. O, Kur'ân'ın i'câzı konusunu işlerken kimi zaman Arapçanın gramer kaidelerinden kimi zaman ise Arap şiirinden örnekler vererek bu konuda önemli bir otorite olmuştur.¹⁰²

İ'câzu'l-Kur'ân konusu, yukarıda ismi geçen âlimlerle sınırlı kalmamıştır. Onlardan sonra da birçok âlim tarafından bu konuyla ilgili çok sayıda eser telif edilmiştir.¹⁰³ Bu eserler arasında Kur'ân-ı Kerim'in gerek mâna gerekse dil ve üslup yönünden mucize olduğuna dair görüşlere rastlandığı gibi,

98 İslâm filozoflarının nübüvvet ve mucize hakkındaki görüşleri için bkz. İsmail Erdoğan, 'İslâm Filozoflarına Göre Nübüvvet ve Mucize', *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (sayı: I, 1996), 434-449.

99 Bâkılânî, *İ'câzu'l-Kur'ân* adlı eserini kaleme alış nedeninden bahsederken, tıpkı Hz. Peygamber zamanında Mekke müşriklerin Kur'ân'a yönelik eleştirileri gibi, daha sonra da benzer eleştirilerin dillendirildiğini ve bu eleştirilere cevap vermek için birtakım eserlerin telif edildiğini ama bunların yetersiz kaldığını söylemiş ve bu nedenle kendisinin mezkûr eseri yazma gereği duyduğunu belirtmiştir. Bâkılânî, *İ'câzu'l-Kur'ân*, Beyrut 1988, 20-21.

100 Kadı Abdulcebbar b. Ahmed el-Medânî, *Tesbitu delâilu'n-nübüvve*, thk. Abdülkerim Osman, Beyrut 1966/1386, I, 5 vd.

101 Beyhâkî, *Delâilu'n-nübüvve*, thk. Abdurrahman M. Osman, Kahire 1969/1386.

102 Cürcânî, *Delâilu'l-i'câz; söz dizimi ve anlambilmi*, çev. Osman Guman, Litera yay., İstanbul 2008, 20-30.

103 *İ'câzü'l-Kur'ân* hakkında geniş bilgi için bkz. Öztürk, *Kur'ân Dili ve Retorik*, 151-172; Yusuf Şevki Yavuz, 'İ'câzü'l-Kur'ân', *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 403-406.

nazmı ya da rakamsal değerler yönüyle de mucize olduğuna ilişkin eserler kaleme alınmıştır. Hatta bu tür görüşlerin örneklerini yakın dönemlerde neşredilen eserlerde de görmek mümkündür. Örneğin başta on dokuz rakamı olmak üzere Kur'ân'daki birtakım sayısal değerlerin mucizevi özellik taşıdığına dair görüşler yüksek sesle dillendirilmiştir. Bu görüşü savunanlardan Reşat Halife sûreler, âyetler ve âyetlerde geçen kelimelerdeki rakamsal değerlerin Kur'ân'ın mucizevi yönüne işaret ettiğini ve bunun somut bir mucize olduğunu ısrarla savunmuştur. Aynı görüşleri benimseyen Edip Yüksel, Kur'ân'daki rakamsal değerleri 'matematiksel mucize' olarak nitelemiş ve bu konuya kesinlikle inandığını özellikle vurgulamıştır.¹⁰⁴

Yine sayısal değerlerden hareketle Kur'ân'ın mucizevi yönüne dikkat çekenler de oluşur.¹⁰⁵ Hatta bu tür çabalar, bazen işi sulandırma boyutuna vardırıan yorumlara kadar ulaşmıştır. Örneğin bir makalede yazar, Kur'ân-ı Kerim'in nazımının i'câz meselesini kimya bilimiyle açıklamaya çalışmıştır. Nitekim yazar elmas ve grafitin kimyasal özelliklerine dair bazı değerler verip grafitin 1600 derecede suni elmasa dönüşebildiğini dile getirerek buradan hareketle Kur'ân'ın i'câz oluşunu ispatlama gayreti içine girmiştir.¹⁰⁶

Hiç kuşku yok ki Kur'ân-ı Kerim, ilk muhatap kitlesi olan Arapların karşısına birtakım rakamsal değerlerle çıkıp onlara mesajını ulaştırmak gibi bir kaygı gütmemiştir. O, kimi zaman dış dünyaya ait somut örneklerle gönderme yaparken¹⁰⁷ kimi zaman ise geçmiş kavimlere ait kıssalar anlatarak onların ilgisini çekmeyi hedeflemiştir. Bu yolla muhataplarının akıl ve idraklerine seslenerek onları ikna etmeyi amaçlamıştır. Nitekim Resûl-i Ekrem'den sonraki dönemde halifeler

104 Reşad Halife-Edip Yüksel, *Kur'an Görülen Mucize*, Timaş, İstanbul 1985, 12.

105 Ahmet Başaran, *Kur'an-ı Kerim Mucizeleri*, Düşünce Yayınları, İstanbul 2004, 183-204; Halûk Nurbaki, *Kur'an Mucizeleri*, İstanbul 1986, 23-26.

106 Necdet Çağlı, 'Klasik Anlayışla Bilimsel Bulguların Kesiştiği Noktada Kur'an Nazmı', *EKEV Akademi Dergisi*, (VI/11, Bahar 2002), 72-73.

107 35. Fâtır, 27-28.

veya Müslümanlar Kur'an'ı, fesahat veya belagat yönüyle anlama çabası içine girmeyip karşılaştıkları siyasi, sosyal veya fikhî problemler için referans kaynağı olarak görmüşlerdir.¹⁰⁸

Haddizatında vahyin kendisi de Hz. Muhammed'in risaletini mucizelerle desteklemek yerine, akli ön plana çıkarıp içerdiği mesaja dikkat çekmiş ve şayet inanmıyorlarsa benzerini ortaya koymaları için muhaliflerine meydan okumuştur. Ancak, Kur'an-ı Kerim'in mucizevi yönüne dair görüşler veya eserlerin ortaya çıkmasından sonra, onun her düzeydeki muhataba hitap eden bir anlatım zenginliğine, üslup ve muhteva yönünden eşsiz olduğuna dikkat çeken kimi otoriteler, nazil olduğu dönemde Araplar arasında belagat ve fesahatin üst düzeyde olduğuna vurgu yaparak bu yönüyle mucizevi özellik taşıdığını savunmuşlardır.¹⁰⁹ Ayrıca geçmiş ve geleceğe yönelik verdiği gaybî haberler, kimi bilimsel gerçekliklere işaret eden âyetlerin bulunması gibi hususlar, Kur'an'ın ilahî kaynaklı ve mucizevi özelliğe sahip olduğuna dair müstakil çalışmalar yapılmıştır.¹¹⁰ Ancak Kur'an-ı Kerim'in mucizevi yönü, çalışmamızın sınırları dışında kaldığından biz sadece onun bu özelliğinin hangi bağlamda ele alındığına dikkat çekmeyi kâfi görmekteyiz.

Klasik kelâmcılar, nübüvvet veya nübüvvetin delilleri konusunu ele alınıp tartışırken, nadiren de olsa mucize kavramı yavaş yavaş kaynaklara girmeye başlamıştır. Örneğin Eş'ari'nin (324/936) *Makâlâtü'l-İslâmiyyin* adlı eserinde *mucize* kavramının çoğulu olarak *mucizât* terimi

108 Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanlar siyasi, sosyal, fikhî veya genel teşri konularında Kur'an-ı Kerim'i referans olarak kullanırken, onun belagat veya fesahat yönüyle mucizevi özellik taşıdığına dair bir konu gündeme gelmemiştir. Bu dönemde Kur'an, ortaya çıkan sorunlar karşısında referans kaynağı olarak görülmüş ve onun i'câzına yönelik herhangi bir gayret güdülmemiştir. Erken dönem olaylarında Kur'an-ı Kerim'in referans alınması hakkında harika tespit ve değerlendirmeler için bkz. Kenan Ayar, *Dört Halife Dönemi Siyasî Olaylarında Kur'an'ın Rolü*, Etüt, Samsun 2011.

109 Muhammed Mutevellî Şa'râvî, *Kur'an Mucizesi*, çev. Sait Şimşek, Sera Yayınları, Konya 1993, 14, 51, 191-195.

110 Faruk Yılmaz, *Kur'an Mucizesi*, Furkan Yayınları, İstanbul 1983, 52 vd.

kullanılmıştır.¹¹¹ Keza nübüvvetin ispatı konusunu ele alan Mâturîdî (333/944) de, *el-âyâtü'l-mu'cizât*¹¹² kavramını kullanmıştır. Bu eserde ayrıca mucizenin karşılığı olarak *âyet*,¹¹³ *âyât*,¹¹⁴ *âyetü'r-resûl*,¹¹⁵ *âyâtü'r-rusûl*,¹¹⁶ *edille*,¹¹⁷ *edilletü'r-resûl*,¹¹⁸ *burhân*,¹¹⁹ *berâhîn*,¹²⁰ *berâhînu'r-resûl*,¹²¹ *berâhînu'l-'akliyye*,¹²² *sıhhatü'n-nübüvve*,¹²³ *huccet*,¹²⁴ *hucec*,¹²⁵ *ihticâc*¹²⁶ gibi kavramları görebilmek mümkündür. Dikkat edilirse üçüncü asrın ortalarına doğru kaleme alınan eserlerde mucize kavramı henüz yaygın olarak kullanılmayıp bunun yerine daha çok Kur'an'da geçen kavramlar kullanılmıştır. Keza risaletin delilleri olarak değerlendirilen rivayetler, *isbâtu'r-risâle*¹²⁷ veya *isbâtu'n-nübüvve*¹²⁸ gibi başlıklar altında toplanmıştır. Zamanla mucize konusu sıkça tartışılan bir mesele hâline dönüşünce, bu kavram ıstılahi anlamda kullanılmaya başlanmış ve giderek yaygınlık kazanmıştır. Böylece geçmişte Hz. Peygamber'in risaletinin delilleri olarak sunulan birtakım abartılı hikâyeler veya peygamber kıssaları, bu sefer onun mucizeleri olarak nitelenmiş ve bu içerikte sunulmuştur.

İslâmî gelenekte 'mucize' meselesi daha çok kelâmcılar tarafından ele alınıp tartışıldığı için, konuyla ilgili kavram veya

111 Eş'ârî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve ihtilâfî'l-Mûsallîn*, nşr. Helmut Ritter, Wiesbaden 1980, 50, 438, 439.

112 Mâturîdî, *Kitâbü't-tevhîd*, nşr. Fethullah Huleyf, İstanbul 1979, 186.

113 Mâturîdî, 184.

114 Mâturîdî, 176, 184, 186, 187, 189, 190, 191, 198, 199, 202, 203, 208, 209, 210.

115 Mâturîdî, 189.

116 Mâturîdî, 176, 188.

117 Mâturîdî, 177, 179, 185, 186, 195, 204, 208.

118 Mâturîdî, 187.

119 Mâturîdî, 185, 187, 199.

120 Mâturîdî, 199, 210.

121 Mâturîdî, 198.

122 Mâturîdî, 209.

123 Mâturîdî, 187.

124 Mâturîdî, 187.

125 Mâturîdî, 199, 200.

126 Mâturîdî, 207.

127 Mâturîdî, 176-193.

128 Mâturîdî, 202-210.

literatür de büyük oranda onların konuyu ele alış biçimlerine göre şekillenmiştir. Nitekim mucizeyle ilgili yapılan tanım veya tasnifler bunun tipik örneğidir. Kelâmcıların tasnifine göre mucizeler, genelde *hissî*, *haberi* ve *akli* olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Daha sonra yapılan yorumlar veya çalışmalar da genelde bu kategorik ayrımlara göre şekillenmiştir. Hatta aşağıda işaret edileceği üzere, tasnife tâbi tutulan herhangi bir başlık altındaki olay, bir başka mucize türüne de örnek gösterilebilmiştir.¹²⁹ Dolayısıyla yapılan tasnifatta bir tutarlılık yoktur.

Kelâmcıların tasnifatına göre *hissî mucize* kategorisinde zikredilen mucizeler, aynı zamanda 'kevnî mucizeler' olarak da isimlendirilmiştir. Geçmiş peygamberlere ait mucizeler, genelde bu başlık altında zikredilmiş, ancak *hissî mucize* kategorisinde içerik olarak birbirlerinden çok farklı olaylara yer verilmiştir. Örneğin Hz. Salih'in devesi,¹³⁰ Hz. Mûsâ'nın âsâsının yılanı dönüşmesi,¹³¹ parıltılı eli,¹³² âsâsıyla kayadan su çıkarması,¹³³ kavminin üzerinin bulutla gölgelenmesi, gökten kudret helvası ve bildirgin etinin indirilmesi¹³⁴ gibi hadiseler, bu kapsamdaki mucizeler olarak zikredilmiştir. Keza Hz. İsâ'nın beşikteyken konuşması, çamurdan yaptığı kuş figürünü üfleyip uçurması, kör ve cüzamlı hastaları iyileştirmesi, ölüleri ayağa kaldırması, alaca hastalığını tedavi etmesi, insanların evlerinde ne yiyip ne biriktirdiklerini haber vermesi,¹³⁵ havarilerine gökten yiyecek dolu bir sofranın indirilmesi¹³⁶ de bu kabil örneklerdendir. Bunlara ilaveten Nemrut tarafından ateşe atılan Hz. İbrahim'in yanmaması,¹³⁷ Hz. Nûh

129 Bulut, *Mûcize ve Peygamber*, 56 vd.; Bebek, 125-127.

130 7. A'râf, 73; 11. Hûd, 64-67; 26. Şuarâ, 155; 91. Şems, 13-15.

131 7. A'râf, 107, 117; 20. Tâhâ, 20-21, 65-70; 26. Şuarâ, 12; 27. Neml, 10; 28. Kasas, 31.

132 7. A'râf, 108; 20. Tâhâ, 22-23; 26. Şuarâ, 33; 27. Neml, 12; 28. Kasas, 32.

133 2. Bakara, 60; 7. A'râf, 160.

134 2. Bakara, 57; 7. A'râf, 160.

135 3. Âlu İmrân, 49; 5. Mâide, 110.

136 5. Mâide, 112-114.

137 21. Enbiyâ, 68-69; 29. Ankebût, 24; 37. Saffât, 97-98.

kavminim tufanla,¹³⁸ Âd,¹³⁹ Semûd¹⁴⁰ ve Lût¹⁴¹ kavimlerinin korkunç bir ses ve sarsıntıyla helâk edilmeleri, Medyen ve Eyke halkının helâki,¹⁴² Firavun ve taraftarlarının suda boğulmaları¹⁴³ gibi olaylar da bu grupta zikredilen mucizelerdir.

Görüldüğü üzere bir taraftan Âd, Semûd, Lût veya diğer kavimlerin helâki, bir taraftan Hz. İbrahim'in ateşte yanmaması gibi hadiseler *hissî mucize* grubundan sayılırken, bunların yanı sıra risaletini ispat amacıyla Hz. Mûsâ'ya verilen âsânın yılan olması, parıltılı el ya da Hz. İsâ'nın beşikteyken konuşması gibi hadiseler de bu kategoride değerlendirilmiştir. Kelâmcıların tasnifatı mutlak olmadığı gibi, yapılan ayrımlar da bu meseleyi anlaşılır kılmaktan öte âdeta daha karmaşık hâle getirmiş ve birçok mucize türü üretilmiştir. Örneğin azap mucizesi, hidayet mucizesi, helâk mucizesi gibi ilginç türedi mucize kategorilerinden bahsedilerek âdeta mucize enflasyonu ortaya çıkmıştır. Oysa yapılan yorumların hiçbirisi, Resûl-i Ekrem'in bu tür mucizelerinin olduğunu doğrulayacak nitelikte değildir. Dolayısıyla söz konusu tasnifler, Hz. Peygamber'in de geçmiş peygamberler gibi mucize-

- 138 7. A'râf, 59-64; 10. Yûnus, 71-73; 11. Hûd, 25-49; 17. İsrâ, 17; 21. Enbiyâ, 76-77; 23. Mü'minûn, 23-34; 25. Furkân, 37; 26. Şuarâ, 105-122; 29. Ankebût, 14-15; 37. Saffât, 75-82; 40. Mü'min, 5-6; 54. Kamer, 9-16; 71. Nûh, 1-28; ayrıca bkz. 9. Tevbe, 70; 14. İbrahim, 9; 50. Kehf, 12; 51. Zâriyât, 46; 53. Necm, 52.
- 139 7. A'râf, 65-72; 11. Hûd, 53, 50-60; 25. Furkân, 38-39; 26. Şuarâ, 123-139; 29. 'Ankebût, 38; 41. Fussilet, 13-16; 51. Zâriyât, 41-42; 53. Necm, 50; 54. Kamer, 18-22; 69. Hâkka, 4-8; 89. Fecr, 6-8.
- 140 7. A'râf, 73-79; 9. Tevbe, 70; 11. Hûd, 61-68; 14. İbrahim, 9; 17. İsrâ, 59; 22. Hac, 42; 25. Furkân, 38; 26. Şuarâ, 141-158; 27. Neml, 45-53; 29. Ankebût, 38; 40. Mü'min, 31; 50. Kâf, 12; 51. Zâriyât, 43-45; 53. Necm, 51; 54. Kamer, 23-31; 69. Hakka, 4-5; 91. Şems, 11-15.
- 141 7. A'râf, 80-84; 11. Hûd, 77-83; 15. Hicr, 59-77; 21. Enbiyâ, 74-75; 22. Hac, 43; 26. Şuarâ, 160-175; 27. Neml, 54-48; 29. Ankebût, 26-35; 37. Saffât, 133-138; 50. Kâf, 13; 51. Zâriyât, 32-37; 54. Kamer, 33-40.
- 142 7. A'râf, 85-93; 11. Hûd, 84-95; 15. Hicr, 78-79; 22. Hac, 44; 26. Şuarâ, 176-191; 29. Ankebût, 36-37; 38. Sad, 13-14; 50. Kâf, 14.
- 143 2. Bakara, 49-50; 3. Âlu İmrân, 11; 7. A'râf, 103-155; 8. Enfâl, 52-54; 10. Yûnus, 75-92; 11. Hûd, 96-98; 17. İsrâ, 101-103; 20. Tâhâ, 9-97; 23. Mü'minûn, 45-48; 26. Şuarâ, 10-66; 27. Neml, 12-14; 28. Kasas, 3-51; 38. Sâd, 12-14; 40. Mü'min, 23-46; 43. Zuhrûf, 46-56; 44. Duhân, 17-33; 50. Kâf, 14; 51. Zâriyât, 38-40; 54. Kamer, 41-42; 69. Hâkka, 9; 73. Müzemmil, 15-16; 79. Nâzi'ât, 15-25; 89. Fecr, 10-13.

lerinin olduğunu ispata yönelik beyhude gayretlerden başka bir anlam ifade etmemektedir. Ancak klasik dönemde yapılan bu tasnifler veya zorlama yorumlar daha sonraki dönemlerde de etkili olmuş, hatta bu etki akademik araştırmalara bile yansımıştır.¹⁴⁴

'Haberî mucize' olarak tasnif edilen ikinci gruptaki mucize kategorisinde Kur'ân'da zikredilen gayba veya geleceğe dair haberler zikredilmiştir. Âyetlerde işaret edilen hususlara bağlı olarak Hz. Peygamber'in bazı haberî mucizelerinin olduğu iddiaları dillendirilmiştir. Örneğin, Rumların (Bizans) yakın bir zamanda Sâsânîleri yeneceği haberinin verilmesi,¹⁴⁵ Resûl-i Ekrem'in 'haberî mucizesi' olarak nitelenmiştir. Oysa haberin kaynağı peygamber değil, bizzat vahyin kendisidir. Dolayısıyla mezkûr haber Hz. Peygamber'in mucizesi olarak nitelenmek bize göre gereksiz ve zorlama bir yorumdur. Ancak, Resûl-i Ekrem'e mucize payesi çıkarabilmek için, bu tür yorumların daha ilginçlerini görebilmek mümkündür. Nitekim bu tür mucize iddiası gündeme getirildikten sonra Hz. Peygamber'in gaybı bildiği veya gelecekte vuku bulacak olayları önceden haber verdiğine dair bir dizi iddia dillendirilmiştir.¹⁴⁶ Oysa Kur'ân-ı Kerim gaybın veya gelecekte vuku bulacak olayların bilgisinin sadece ve sadece Allah'a ait olduğunu çok açık bir biçimde vurgulamaktadır.¹⁴⁷ Bu konu ayrıca tartışılması gerektiğinden, biz sadece mucize konusunda yapılan kategorik ayırımı işaret etmekle yetineceğiz.

Mucizeler kategorisinin üçüncü grubunu 'aklı mucize' tasnifi oluşturmaktadır. Bu grup içerisinde Kur'ân-ı Kerim'de akla ve düşünmeye vurgu yapan âyetlerden örnekler verilir. Dikkat edilirse Kur'ân-ı Kerim gerek dış dünyaya ait gerekse inkârda direnen geçmiş kavimlerin kötü akıbetlerine dair birçok örneğe yer verir ve bu yolla muhataplarının hakikate ulaş-

144 Bulut, *Mucize ve Peygamber*, 56 vd.

145 30. Rûm, 1-4.

146 Abdullah Aydın, *İlâhî Nurlar; İslâm Düşüncesi, Ahlâkı ve Peygamberimizin Mucizeleri; İmam-ı Gazalî'nin Eserlerinden Seçmeler*, İstanbul 1967, 152-54.

147 6. En'âm, 59.

malarını hedefler. Ayrıca peygamberlerin tevhid mücadelesi, onların ahlâkî erdemleri ve dürüstlüklerine dair hatırlatmalarda bulunarak Hz. Peygamber'in örneğine vurgu yapar. Özellikle inkârda direnen geçmiş kavimlerin başlarına gelen felaketlerden haber vererek çeşitli uyarılar yapar ve bu yolla muhataplarını düşünmeye, ibret almaya ve akıl yoluyla hakikate ulaşmaya çağırır. Kur'ân'da yer alan bu tür âyetlerden hareketle Hz. Peygamber'in 'akli mucizelerinin' olduğuna dair bazı yorumlar yapılmıştır. Hatta bu kategori içerisinde ayrıca hidayet, yardım, intikam ve helâk mucizeleri gibi alt başlıklar bile oluşturulmuştur.¹⁴⁸

'Akli mucizeler' içerisinde Kur'ân-ı Kerim'in 'hidayet mucizesi' olduğundan bahsedilmiş ve âdeta bu durum Resûl-i Ekrem'in maharetiyle gerçekleşmiş bir mucize gibi sunulmuştur. Örneğin Kur'ân'ın her çağa hitap eden dinamik yapısı ve evrensel nitelik taşıması, Resûl-i Ekrem'in mucizesi olarak yorumlanmıştır.¹⁴⁹ Yine Kur'ân-ı Kerim'in benzerinin ortaya konamayacağına dair meydan okumasından¹⁵⁰ hareketle inanmayanların hidayetine vesile olduğu şeklinde yorumlar yapılmış ve bu durum Resûl-i Ekrem'in hidayet mucizesi olarak sunulmuştur. Oysa bu durum zaten Kur'ân'm mucize oluşuyla alakalı bir özelliğidir. Dolayısıyla bu özelliğinin ayrıca Resûl-i Ekrem'in maharetiyle gerçekleşen mucize olarak sunulması, mucizeler silsilesine yeni mucize türleri ilave etmekten ya da geçmişte dillendirilen mucize iddiasını yeniden gündeme getirmekten başka bir şey değildir.

Hidayet mucizesinin yanı sıra, akli mucize kategorisinde yardım, intikam ve helâk mucizeleri gibi türedi mucize kategorilerinden bahsedilirken hissî mucize kategorisinde sunulan hadiseler, bunlara örnek olarak gösterilmiştir. Nitekim Hz. Mûsâ'nın âsâsının yılan olması veya âsâsıyla kayadan

148 Bulut, *Mûcize ve Peygamber*, 60-67.

149 Halil İbrahim Bulut, 'Hz. Peygamber'in Hidayet Mucizesinin Evrensel Boyutu', *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu* (20-22 Nisan 2007), *İslâmî İlimler Dergisi Yayınları*, Çorum 2007, 125-135.

150 2. Bakara, 23-24.

su çıkarması,¹⁵¹ sıcaktan bunalan kavminin üzerinin bulutla gölgelenmesi, gökten kudret helvası ve bildircin etinin indirilmesi,¹⁵² keza havarilerin isteği üzerine Hz. İsa'nın gökten sofrayı indirmesi¹⁵³ yardım mucizesi olarak nitelenmiştir. Oysa bu sayılanlar, aynı zamanda hissî mucize olarak da nitelendirilmiştir. Bunlara ilaveten Hz. Eyyüb,¹⁵⁴ Hz. Yûnus,¹⁵⁵ Hz. Zekeriyâ¹⁵⁶ ve Hz. Yakûb¹⁵⁷ gibi peygamberlerin çeşitli sıkıntılarının giderilmesine yönelik yardımlar da yine 'yardım mucizesi' kategorisinde zikredilmiştir. Bu tür örnekler verildikten sonra, konu Hz. Peygamber'e getirilmiş ve onun katıldığı savaşlarda ilahî yardım yapılarak Yüce Allah'ın tarihsel olaylara doğrudan müdahale ettiğine dair yorumlar yapılmıştır.¹⁵⁸

Mucize hakkında yapılan kategorik ayırım içerisinde en dikkat çekici tasniflerden birisi *helâk* veya *azap* mucizesi kapsamına sokulan olaylar ve bu bağlamda yapılan yorumlardır. Yukarıda hissî mucizeler kategorisinde zikredilen Hz. Nûh kavminin tufanla,¹⁵⁹ Âd,¹⁶⁰ Semûd¹⁶¹ ve Lût¹⁶² kavimle-

151 2. Bakara, 60; 7. A'râf, 160.

152 2. Bakara, 57; 7. A'râf, 160.

153 5. Mâide, 112-114.

154 21. Enbiyâ, 83-84.

155 21. Enbiyâ, 88; 37. Saffât, 139-142.

156 21. Enbiyâ, 89.

157 12. Yûsuf, 94, 96.

158 Hz. Peygamber'in savaşlarındaki ilahî yardımın mahiyet veya muhtevası hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Balcı, 'Hz. Peygamber'in Savaşlarında İlahî Yardım', *OMUFİD*, (sayı: 29/2010), s. 81-134.

159 7. A'râf, 59-64; 10. Yûnus, 71-73; 11. Hûd, 25-49; 17. İsrâ, 17; 21. Enbiyâ, 76-77; 23. Mü'minûn, 23-34; 25. Furkân, 37; 26. Şuarâ, 105-122; 29. Ankebût, 14-15; 37. Saffât, 75-82; 40. Mü'min, 5-6; 54. Kamer, 9-16; 71. Nûh, 1-28; ayrıca bkz. 9. Tevbe, 70; 14. İbrahim, 9; 50. Kehf, 12; 51. Zâriyât, 46; 53. Necm, 52.

160 7. A'râf, 65-72; 11. Hûd, 53, 50-60; 25. Furkân, 38-39; 26. Şuarâ, 123-139; 29. 'Ankebût, 38; 41. Fussilet, 13-16; 51. Zâriyât, 41-42; 53. Necm, 50; 54. Kamer, 18-22; 69. Hâkka, 4-8; 89. Fecr, 6-8.

161 7. A'râf, 73-79; 9. Tevbe, 70; 11. Hûd, 61-68; 14. İbrahim, 9; 17. İsrâ, 59; 22. Hac, 42; 25. Furkân, 38; 26. Şuarâ, 141-158; 27. Neml, 45-53; 29. Ankebût, 38; 40. Mü'min, 31; 50. Kâf, 12; 51. Zâriyât, 43-45; 53. Necm, 51; 54. Kamer, 23-31; 69. Hâkka, 4-5; 91. Şems, 11-15.

162 7. A'râf, 80-84; 11. Hûd, 77-83; 15. Hicr, 59-77; 21. Enbiyâ, 74-75; 22. Hac, 43; 26. Şuarâ, 160-175; 27. Neml, 54-48; 29. Ankebût, 26-35; 37. Saffât, 133-138; 50. Kâf, 13; 51. Zâriyât, 32-37; 54. Kamer, 33-40.

rinin şiddetli depremle, Firavun ve taraftarlarının suda boğularak¹⁶³ helâk edilmeleri, ikinci bir tasnife göre *azap* veya *helâk* mucizesi olarak nitelenmiştir. Keza Medyen ve Eyke halkının helâki¹⁶⁴ de yine bu kapsamda değerlendirilen mucizelerdendir.

Neticede itibarıyla Kur'ân'ın haber verdiği farklı konularla ilgili bazı olağanüstü hadiseler veya kimi peygamberlerin risaletlerinin delili olarak zikredilen mucizelerin hepsi aynı kavramla izah edilmiştir. Geçmişte yapılan bu tür tasniflere bakıldığında 'mucize' kavramına net bir anlam yüklenmediğini söyleyebiliriz. Biz geçmişte yapılan mucize tasnifatına takılmamaksızın meseleye baktığımızdan, öncelikli olarak bu kavramın Kur'ân'daki kullanımını tespit etmeye çalıştık. Ardından klasik dönemde mezkûr kavrama nasıl bir anlam yüklediğini ve Resûl-i Ekrem'in mucizeleri olarak sunulan olayların vahye göre konumunu veya bu kavramla ifade edilip edilemeyeceğini gözler önüne sermeye çalıştık.

Görebildiğimiz kadarıyla Kur'ân-ı Kerim, *âyet* kelimesiyle ifade edilen 'mucize' kavramına standart bir anlam yüklememiştir. Kabaca söylemek gerekirse bu kavram iki kategoride ele alınabilir. Örneğin yukarıda da işaret edildiği üzere Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya bazı mucizelerin verildiğinden bahsedilmektedir. Âsânın yılan olması, parıltılı el, gökten sofraya indirilmesi, kuş maketini uçurma veya âsâyı kayaya vurup pınar çıkarma gibi olağanüstü hadiseler bu gruptaki mucizeler olarak tanımlanabilir. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Muhammed'e bu bağlamda herhangi bir mucize verilmediğini özellikle vurgular ve onun peygamberliğinden şüphe eden müşriklere okuduğu

163 2. Bakara, 49-50; 3. Âlu İmrân, 11; 7. A'râf, 103-155; 8. Enfâl, 52-54; 10. Yûnus, 75-92; 11. Hûd, 96-98; 17. İsrâ, 101-103; 20. Tâhâ, 9-97; 23. Mü'minûn, 45-48; 26. Şuarâ, 10-66; 27. Neml, 12-14; 28. Kasas, 3-51; 38. Sâd, 12-14; 40. Mü'min, 23-46; 43. Zuhrûf, 46-56; 44. Duhân, 17-33; 50. Kâf, 14; 51. Zâriyât, 38-40; 54. Kamer, 41-42; 69. Hâkka, 9; 73. Müzemmil, 15-16; 79. Nâzi'ât, 15-25; 89. Fecr, 10-13.

164 7. A'râf, 85-93; 11. Hûd, 84-95; 15. Hicr, 78-79; 22. Hac, 44; 26. Şuarâ, 176-191; 29. Ankebût, 36-37; 38. Sad, 13-14; 50. Kâf, 14.

vahiyleri delil gösterir.¹⁶⁵ Bu nedenle Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delili olan mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Zaten bunun haricinde ona bir başka mucize de verilmemiştir.¹⁶⁶

Bunların haricinde 'mucize' olarak nitelenen, ancak muhteva itibarıyla olağanüstülük arz etmekle birlikte, risaleti ispat amacı taşımayan bazı hadiselerin de kimi yorumlarda 'mucize' gibi değerlendirildiğini görüyoruz. Hz. Peygamber'in yaşadığı isrâ hadisesi, Cebrail'i görmesi veya Bedir Savaşı öncesinde hafif bir uykuya daldırılarak içindeki korkunun giderilmesi gibi olaylar, mahiyet itibarıyla bir beşerin tecrübe edemeyeceği hadisattır. Ancak, bunlar muhteva olarak olağanüstü nitelikte olsa da, risaleti ispata yönelik değildir. Dolayısıyla risaleti ispat anlamındaki tahaddî (meydan okuma) mucizeleriyle mahiyet itibarıyla olağanüstü nitelikte olup risaleti ispat amacı taşımayan harikulade hadiseleri birbirine karıştırmamak gerekmektedir.

Derveze, peygamberlere risaleti ispat anlamında verilen mucizeleri, kâfirlerin meydan okumalarına karşı onları acz içinde bırakan hadiseler olarak nitelemekte ve bu bağlamda Resûl-i Ekrem'in Kur'an'dan başka herhangi bir mucizesinin olmadığını vurgulamaktadır. Savını desteklemek için dil bilgisi, üslup ve muhteva, çelişki bulunmaması, edebî üstünlük ve Arap dilinin anlatım olanaklarını kullanması bakımından eşsiz örneklik gibi çeşitli yönlerle Kur'an-ı Kerim'in müşrikleri acze düşürdüğünü dile getirir. Hatta onların inkârları karşısında Kur'an'ın meydan okumasını ve benzerini ortaya koyabilmeleri için düelloya davet etmesini konu edinen âyetleri örnek gösterir.¹⁶⁷ Devamında ise şu yorumu yapar:

Kâfirlerin sıkça meydan okumalarına rağmen bu konuda Kur'an'ın karşılık vermeyişi ve cevaplarının sadece olumsuzlaşmayla yetinmiş olması, mucize iddialarıyla ilgili rivayetlerin sağlamlıklı olduğunu söylemeyi imkânsızlaştırmaktadır. Bununla bera-

165 29. Ankebût, 50-51.

166 17. İsrâ, 59.

167 İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, Yöneliş, İstanbul 1989, I, 224-242, II, 214-225.

ber, söz konusu iddialar ne mütevatirdir ne de sağlam ve güvenilir bir özelliğe sahiptir. Onların büyük çoğunluğu sahih olmayan sağlıklı rivayetlerdir ve aralarında çelişkiler vardır.¹⁶⁸

Bunların yanı sıra sürekli vahyin kontrolünde olmaları nedeniyle, peygamberlerin yaşadıkları bazı bireysel tecrübeler veya olağanüstülükler bulunmaktadır. Risaletlerine inanmayan kimi kavimlerin helâkine dair olaylar da yine bu bağlamdaki olağanüstülükler arasındadır. Ateşe atıldığı zaman Hz. İbrahim'in yanmaması, Hz. Nûh, Hz. Salih, Hz. Hüd gibi peygamberlere tâbi olanların Allah'ın lütfuyla kurtarılıp inkârda direnenlerin helâk edilmeleri ya da peygamberlere yapılan ilahî yardımlar bu kabil örneklerdir.

Dile getirilen benzer olağanüstülükler, Hz. Peygamber'in hayatında da vuku bulmuştur. Bu nedenle biz Resûl-i Ekrem'in mucizeyle ilişkisini konu edinirken nübüvvetinin delili anlamında bir mucizesinden söz edilecekse eğer bunun Kur'ân'dan başkası olmadığını,¹⁶⁹ hatta kendisine bu anlamda hiçbir mucize verilmediğini¹⁷⁰ özellikle vurgulamak istiyoruz. Buna ilaveten önceki peygamberler gibi Resûl-i Ekrem'in de bazı olağanüstülükler yaşadığını hatırlatmak istiyoruz. Bedir Savaşı öncesinde içindeki korkunun giderilmesi,¹⁷¹ isrâ olayı,¹⁷² Cebrail'i görmesi¹⁷³ veya diğer peygamberler gibi vahiy alması¹⁷⁴ bu kabil örneklerdir. Ancak, bunlar onun risaletini ispata yönelik hadiseler değildir.

168 Derveze, II, 226. Tercümeden kaynaklanan ifade eksiklikleri nedeniyle alıntıya kısmen müdahalede bulunulmuştur.

169 29. Ankebût, 50-51.

170 17. İsrâ, 59.

171 8. Nefâl, 11.

172 17. İsrâ, 1.

173 81. Tekvîr, 23; 53. Necm, 13.

174 Bir yoruma göre mucizeler tanrısal bir eylem olduğundan peygamberlerin vahiy alması da mucize olarak yorumlanmış. Evans, 232-233.

BÖLÜM I

BEŞER PEYGAMBERDEN

BEŞERÜSTÜ PEYGAMBERE HZ. MUHAMMED

Giriş

Hız. Peygamber'i konu edinen âyetleri okuyup inceleyen bir kimse, onun bütünüyle beşerî özellikler taşıyan bir peygamber olduğunu kolayca fark eder. Kuşkusuz Resulullah, içinde doğup yetiştiği toplumdaki bireylerden birisiydi ve her insan gibi onun da birtakım beşerî sınırlılıkları vardı. Onu diğer insanlardan ayıran özellik, elçiliği veya vahiy ile olan ilişkisidir. Kur'an-ı Kerim, Resul-i Ekrem'in elçiliğine vurgu yaparken onu uyarıcı ve müjdeleyici olarak niteler ve görevinin ümmeti aydınlatmakla sınırlı olduğunu özenle vurgular. Hatta istese de ne kendisine yarar sağlayabileceğine ne de bir başkasını imana getirebileceğine işaret edilerek onun risaletinin sınırlarını belirler.¹ Hız. Muhammed'in normal bir beşer olduğuna vurgu yapan Kur'an, onu insanüstü görmek isteyen ve bu nedenle ondan birtakım olağanüstülükler bekleyen müşriklerin asıl gayesinin bahane bulmaya yönelik olduğunu haber verir ve bu tutumlarından dolayı onları eleştirir.

Resul-i Ekrem beşer olmakla birlikte, vahiy ile olan irtibatı nedeniyle sıradan bir birey de değildir. Zira o '*âlemlere rahmet olarak gönderilen*'² ve '*üstün ahlâk sahibi*'³ bir elçidir. Her ne kadar Kur'an-ı Kerim bütünüyle beşerî özellikler taşıyan bir peygamberden bahsetse de, rivayet kültürünün şekillendirdiği geleneksel peygamber telakkisi, tam aksine onu bütünüyle serapa mucize bir peygamber olarak konumlandırmıştır. Bir taraftan Kur'an'ın tanıttığı sade ve beşerî sınırlılıkları olan

1 28. Kasas, 56; 50. Kaf, 45; 72. Cın, 21-23.

2 21. Enbiyâ, 107.

3 68. Kalem, 4.

Hz. Muhammed sıradan bir insan konumuna düşürülürken, diğer taraf da bunun aksine aşırı yüceltmeci bir yaklaşımla âdeta insanüstü bir elçiye dönüştürülmüştür. İki aşırı yaklaşımın yanlışlığına ve birbirlerine tepki olarak ortaya çıktığına işaret eden Kırbasoğlu, Hz. Muhammed'i anlamak için dengeli ve ölçülü bir tutum sergilenmesinin önemine vurgu yapar.⁴

Bu bölümde biz rivayetlere dayalı olarak olağanüstü yetenekleri olan veya serapa mucize gösteren bir peygambere dönüştürülen Hz. Muhammed'in bu yönünün vahiy ile olan ilişkisini ve peygamberliğinin Kur'an'daki kodlarını irdelemeye çalışacağız. Böylece rivayet kültürünün sunduğu Hz. Muhammed ile Kur'an'm tanıttığı Hz. Muhammed portresinin ne derece mutabık olduğunu gözler önüne sermeye çalışacağız.

Kur'an'daki Hz. Muhammed

Hz. Muhammed'in biyolojik varlığının diğer insanlardan hiçbir farkının olmadığına vurgu yapan âyetler,⁵ aynı zamanda müşriklerin beşerüstü peygamber beklentilerine veya bahanelerine de cevap niteliğindedir. Zira müşrikler kendileri gibi bir insan olan Hz. Muhammed'e gaipten âyetler gelmesini anlamakta zorlanmışlardır.⁶ Bu nedenle bir meleğin onu desteklemesini veya peygamberliğinin somut bir delilinin olması gerektiğini söyleyerek ondan birtakım olağanüstülükler beklemişlerdir.⁷ Kur'an müşriklerin olağanüstü niteliklere sahip peygamber beklentilerine cevap verirken Hz. Muhammed için '*arkadaşınız*'⁸ (*sâhibukum*) veya '*içinizden birisi*' nitelendirmelerini kullanmış ve bu beklentinin anlamsızlığına işaret etmiştir. Nitekim A'râf Sûresi'nin 63. âyetinde müşriklere şu uyarı yapılmıştır:

4 Hayri Kırbasoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet; Yeni Bir Yaklaşım*, Fecr, Ankara 1993, 305-306.

5 Bkz. 3. Âlu İmrân, 144; 6. En'âm, 14-17, 50; 7. A'râf, 188; 10. Yûnus, 49; 16. Nahl, 43-44; 18. Kehf, 110; 21. Enbiyâ, 34; 22. Hac, 52-54; 41. Fussilet, 6; 46. Ahkâf, 9.

6 25. Furkan, 7-8.

7 Bkz. Balcı, *Erken Dönem Arap Kültüründe Peygamberlik Tasavvuru*, 111-134.

8 53. Necm, 2.

*Sizi uyarısın, Allah'a karşı gelmekten sakındırsın ve böylece onun rahmetine kavuşmanıza vesile olsun diye içinizden biri vasıtasıyla Rabb'inizden size öğüt ve uyarı gelmiş olmasını yadırgıyorsunuz.*⁹

Aslında beşerüstü peygamber beklentisi sadece Hz. Muhammed'e yöneltilmiş değildir. Nitekim Furkân Sûresi'nde bu husus Resûl-i Ekrem'e şöyle hatırlatılmıştır: *'Ey Peygamber! Bilesin ki senden önce gönderdiğimiz diğer bütün peygamberler de, her insan gibi yiyip içer, çarşıda pazarda dolaşıp ihtiyaçlarını karşılardı...*¹⁰ Keza Kur'ân, Hz. Nûh'a da kavminin benzer bahaneler ileri sürdüklerini haber vermiştir.¹¹ Bu tür hatırlatmaların yanı sıra Kur'ân müşriklerin olağanüstü peygamber beklentisi veya itirazlarına karşı Hz. Muhammed'in böyle bir özelliğinin olmadığını kendi ağzından şöyle cevap verir:

*Onlara de ki: "Bende sizin gibi bir insanım. Bana Allah tarafından 'İlahınız bir tek Allah'tır' diye vahyediliyor. Kim Rabb'ine kavuşmayı arzuluyorsa onu razı edecek güzel işler yapsın. Ona ortak koşmasın."*¹²

*Onlara de ki: "Ben peygamberlerin ilki değilim. Ben de bir peygamberim ama ileride bana veya size ne yapılacağını bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım ve sizi açıkça uyarın bir elçiyim."*¹³

Müşriklerin beşerüstü peygamber beklentilerinin anlamsızlığına ve Resûl-i Ekrem'in böyle bir özelliğinin olmadığına Kur'ân ısrarla vurgu yapmasına rağmen, geleneksel anlayışta Müslümanlar Hz. Peygamber'e pek çok abartılı rivayet isnat edip âdeta onun beşerî varlığını beşerüstü bir kimliğe dönüştürmüşlerdir. Vahyin tanıttığı Hz. Muhammed portresiyle tamamen zıt özellikler taşıyan beşerüstü peygamber

9 7. A'râf, 63.

10 25. Furkan, 20.

11 11. Hüd, 27.

12 18. Kehf, 110; 41. Fussilet, 6.

13 46. Ahkâf, 9. Ayrıca bkz. 6. En'âm, 50. Hz. Nûh'un kavmi de, onda birtakım insanüstü vasıflar aramışlardı. Ancak Allah, bu tür beklenti içinde olanlara şöyle cevap vermesini vahyetmiştir: *'Bakın ben size Allah'ın lütuף ve nimet hazineleri elimdedir demiyorum. Gizliyi saklıyı, geçmişi geleceği bildiğimi de iddia etmiyorum. Ben bir meleğim de demiyorum. Ben bunları söylemediğim gibi, hor görüp aşağıladığınız müminler hakkında 'İşte yaramaz kimseler oldukları için Allah onlara hiçbir güzel şey nasip etmez' şeklinde bir söz de söylemem...*' (11. Hüd, 31).

telakkisinin bizzat Müslümanlar tarafından oluşturulmuş olması ise gerçekten ilginçtir. Âdeta Müslümanlar Cahiliye Araplarının bahanelerine cevap verircesine, Hz. Peygamber'i bütünüyle mucizelere bezenmiş ve olağanüstü niteliklere bürünmüş bir peygambere dönüştürmek için özel çaba sarf etmişlerdir. Böylece Cahiliye Araplarının görmek istedikleri ancak Kur'an'ın şiddetle karşı çıktığı olağanüstü özelliklere sahip peygamber portresini, Müslümanlar kendiliğinden oluşturmuşlardır.

Geleneğin tesis ettiği olağanüstü yetenekleri olan ve bütünüyle mucizelere bezenmiş peygamber portresi, bugün bile Müslümanların zihinlerindeki peygamber algısının en önemli yapı taşlarından birisini oluşturmaktadır. Aslında bu durum Arapların insanüstü peygamber beklentisiyle Müslümanların zihninde var olan peygamber algısının aynı noktada buluşmasından başka bir şey değildir. Şu kadar var ki, müşrik Araplar Hz. Peygamber'e inanmak istemediklerinden onda birtakım olağanüstülüklerin bulunması gerektiğini bahane etmişlerdi. Müslümanlar ise inandıkları hâlde, üstelik vahyin mesajıma aykırı olarak Hz. Muhammed'i insanüstü bir konuma yükseltmişlerdir. Oysa Kur'an-ı Kerim beşerüstü peygamber tasavvurunu bütünüyle reddederken, Müslümanlara da önemli mesajlar vermektedir.¹⁴ Bu mesajların yer aldığı âyetlerin bir kısmında şu hususlara işaret edilmiştir:

*De ki: 'Ey insanlar! Ben hepinize Allah tarafından gönderilen elçiyim. Göklerde ve yerde mutlak egemenlik onundur. Ondan başka ilah yoktur. Canı veren de, alan da odur. Öyleyse siz de Allah'a ve onun emirlerine inanıp güvenen bu ümmi peygambere inanıp tâbi olun ve doğru yolu bulun.'*¹⁵

14 Konuyla ilgili âyetlerin bir kısmı için bkz. 2. Bakara, 119; 3. Âlu İmrân, 144; 6. En'âm, 14-17, 50; 7. A'râf, 158, 188; 9. Tevbe, 128-129; 10. Yûnus, 49, 104-106, 108; 16. Nahl, 43-44; 18. Kehf, 110; 21. Enbyâ, 34; 22. Hac, 49, 52-54; 25. Furkân, 56-57; 27. Neml, 91-91; 28. Kasas, 85-88; 33. Ahzâb, 45-46, 56; 34. Sebe', 28; 35. Fâtr, 23-24; 38. Sâd, 65, 70; 41. Fussilet, 6; 46. Ahkâf, 9; 48. Fetih, 8-9; 50. Kaf, 45; 68. Kalem, 2-4; 72. Cin, 20-23; 73. Müzemmil, 1-4; 81. Tekvîr, 22.

15 7. A'râf, 158.

*De ki: 'Ben, sizi ne yoldan çıkarma ne de doğru yola iletme gücüne sahibim.'*¹⁶ *Yine de ki: 'Allah'ın azabından beni hiç kimse kurta-ramaz. Ondan başka sığınacak kimsem de yoktur.'*¹⁷ *Bana düşen Allah'ın âyetlerini size tebliğ etmek ve onun bana yüklediği risalet görevini yerine getirmektir...*¹⁸

*Peygamber'in görevi Allah'ın âyetlerini tebliğ etmekten ibarettir. Unutmayın ki Allah, açığa vurduklarınızı da içinizde saklı tuttuklarınızı da bilir.*¹⁹ *Biz seni hak ve hakikatın şahidi, müjdeci, uyarıcı ve aynı zamanda Allah'ın emri doğrultusunda insanları onun yoluna çağıran bir davetçi ve ışık saçan bir kandil olarak gönderdik. Müminlere Allah katında büyük bir mükâfata nail olacakları müjdesini ver.*²⁰

*Biz o kâfirlerin ilert geri konuşmalarının hepsini çok iyi biliyoruz. Sen onları ille de imana getirmekle yükümlü değilsin. Sen sadece benim uyarıma kulak verip kalplerinde onun korku ve endişesini taşıyanlara Kur'ân'la öğüt ver.*²¹ *Bilesin ki sen, sevdiğin herkesi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediği/layık gördüğü kimseyi doğru yola erdirtir. Çünkü o, kimi hidayete ereceğini bilir.*²² *O müşrikler bunca lütuf ve nimete rağmen iman ve itaatten yüz çevirmeye devam ederlerse bil ki sen onları ille de imana getirmekle yükümlü değilsin. Sana düşen Allah'ın âyetlerini açıkça tebliğ etmektir.*²³

Referans gösterdiğimiz âyetlere benzer muhtevada değişik âyetlerden de örnekler verilebilir.²⁴ Kendisinden beklenen mucizeler veya olağanüstülüklere karşı, risaletinin sınırları ilgili âyetlerle çok net bir şekilde belirlenmiştir. Onca âyette benzer mesaj veya muhteva yer almasına rağmen, âdeta vahyin mesajını görmezden gelerek hâlâ Allah Resulü'nü serapa mucize bir peygamber olarak görmek/göstermek acaba bir Müslümana ne kazandırır? Böyle bir peygamber telakkisi, bu âyetlerle na-

16 72. Cın, 21.

17 72. Cın, 22.

18 72. Cın, 23.

19 5. Mâide, 99.

20 33. Ahzâb, 45-47.

21 50. Kâf, 45.

22 28. Kasas, 56.

23 16. Nahl, 82.

24 6. En'âm, 20; ayrıca bkz. 5. Mâide, 19; 10. Yûnus, 15-17, 104-106; 11. Hüd, 12; 40. Mû'min, 66; 46. Ahkâf, 8; 69. Hâkka, 44-47; 50. Kâf, 45.

sıl bağdaştırılabilir? Dikkat edilirse âyetlerde Allah Resulü'nün kendisine bile bir faydasının dokunamayacağına vurgu yapılmıştır. Yine çok istemesine rağmen amcasının Müslüman olmasını bile sağlayamayacağına işaret edilmiştir.²⁵ Bunun yanı sıra müşriklerin talebi üzerine mucize göstermek için âdeta kendisini parçalamışsa da sadece müjdecî ve uyarıcı olduğu hatırlatılarak²⁶ bu isteği onaylanmamıştır.²⁷ Vahyin mesajı esas alındığı zaman, rivayet kültüründe sunulan olağanüstü niteliklere sahip Hz. Muhammed telakkisiyle Kur'an'ın tanıttığı Hz. Muhammed portresinin tamamen birbirinden farklı olduğu hususu çok açıktır.

Kur'an, melek özelliğine sahip peygamber beklentisine şiddetle karşı çıkarken²⁸ gelenek, Hz. Muhammed'i meleklerle bile yarıştıran bir adım öne geçirebilme gayreti içine girmiştir. Bu gayretin en yoğun olarak görüldüğü tasvirleri mi'râc anlatılarında görmek mümkündür. Örneğin iddiaya göre mi'râc gecesi Cebrail Hz. Muhammed'i göğün yedinci katına kadar çıkarıp varılacak en son nokta olarak tarif edilen Sidretü'l-müntehâ'nın kapısında bırakmış ve buradan öteye bir adım daha atarsa kendisinin yanacağını belirtmiştir. Resûl-i Ekrem de bulutumsu bir tabaka hâlindeki renk cümbüşü (Refref) içinde ilahî huzura varıp Rabb'îyle baş başa görüşmüştür.²⁹

Hiç kuşku yok ki bu tasvirler, Hz. Muhammed'i üstün gösterme gayretlerinin bir parçasıdır. Ancak, bu gayret güdülürken ne Allah'ın zatı, ne sıfatları ne de vahyin gerçekleri dikkate alınmıştır. Örneğin, anlatılan tasvirlerle göre mekândan münezzeh olan Yüce Allah'a âdeta semanın katlarında bir mekân/makam tahsis edilmiştir. Ayrıca Hz. Muhammed de maddî bedeni yok olup hayalî bir renk cümbüşü içinde meleklerin bile ulaşamayacağı aşamaları geçerek Allah'la buluşabilmiştir. Hatta bizzat Rabb'ini bile görmüştür. Dikkat edilirse bu tasvirlerde Hz. Muhammed'in meleklerin bile gi-

25 28. Kasas, 56.

26 35. Fâtır, 23-24; 38. Sâd, 70; 27. Neml, 92.

27 6. En'âm, 35.

28 6. En'âm, 8-9.

29 Buhârî, *Tefsîr*, (Necm) 1; İbn Kesir, *Tefsîr*, IX, 4614; Kurtubî, XVI, 442.

demediği ötelere ötesi âleme giderek Rabb'yle buluşup konuştuğu iddiaları dillendirilmiştir. Böylece Hz. Peygamber ruhani varlıklar olan meleklerle bile yarıştırlarak onlardan bir adım öne geçirilmeye çalışılmıştır. Bütünüyle vahyin mesajına aykırı olan bu tür anlatılar ne yazık ki günümüz Müslümanlarının hayallerini süsleyen peygamber algısının en önemli yapı taşları arasındadır. Oysa bu tür anlatıların bir kısmı kadim Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki yükseliş motiflerinden esinlenilerek Hz. Peygamber'e uyarlanmış ve kimi rüya anlatılarıyla süslenip kapsamları genişletilmiş hayali anlatılar veya kurgulardan başka bir şey değildir.

Şu bir gerçek ki sözü edilen iddialar, Müslüman olmayanlar tarafından dillendirilmiş olsaydı, bunların kasıtlı bir şekilde kaynaklara sokuşturulduğundan bahsedilirdi. Ancak, Müslümanlar tarafından oluşturulan böyle bir peygamber algısı hiçbir sorgulamaya tâbi tutulmadan asırlarca sürüp günümüze kadar gelmiştir. Kanaatimiz odur ki Resûl-i Ekrem, rivayetlerde tanıtılan peygamberi okuma imkânına sahip olsaydı, asla kendisini tanıyamazdı.

Aslında âyetlerde olduğu gibi birçok rivayette de Hz. Muhammed'in normal bir beşer olduğundan, hatta kendisine bile bir yararı dokunamayacağından bahsedilmektedir. Nitekim müşrikler, Yahudilerin de etkisiyle Resûl-i Ekrem'in yakın dostu olan Es'ad b. Zü'râre'nin (Ebû Umâme)³⁰ ölümünü bile, 'Muhammed peygamber olsaydı arkadaşları ölmezdi' diyerek dedikodu malzemesi yapmışlardır.³¹ Hz. Peygamber bu tür söylentileri duyduğu zaman onlara şu karşılığı vermişti: 'Ben ne kendime ne de arkadaşşıma Allah'tan gelen bir şeyi engelleyecek konumda değilim.'³² Ancak, olağanüstü mahiyetteki rivayetler öylesine yaygın bir şekilde dillendirilmiş ki,

30 Ebû Umâme, Hz. Peygamber'in Neccâr oğullarındaki temsilcisiydi. O ölünce kabile önderleri Hz. Peygamber'e gelip kendilerine yeni bir temsilci seçmesini istediler. Ancak, Hz. Peygamber anne tarafından akrabaları olan Neccâr oğullarına temsilci seçmedi ve 'Siz benim dayılarımsınız, sizin temsilciniz benim' karşılığını verdi. İbn Hişâm, II, 354.

31 Taberî, *Târîh*, II, 256.

32 İbn Hişâm, II, 353; Taberî, *Târîh*, II, 256.

değil yukarıdaki rivayetler bizzat âyetler bile gizemli tasvirlerle kurban edilmiştir.

Yahudi ve müşrikler, Resûl-i Ekrem'in vefatını bile dedikodu malzemesi yapmışlardır. Örneğin vefat ettiği zaman 'Peygamber olsaydı ölmezdi' gibi rivayetlerin varlığı, bu hususları doğrular niteliktedir.³³ Resûl-i Ekrem'in ölümsüz olması gerektiğini ima eden bu rivayetler, değişik anlatılara malzeme yapılmıştır. İddiaya göre Hz. Peygamber vefat ettiği zaman Hz. Ömer'in kılıcını alıp onun ölmediğini, göklere yükseldiğini ve tekrar aralarına döneceğini haykırması, hatta aksini iddia edenleri öldüreceği tehditlerini savurmuştur. Ancak, Hz. Ebû Bekir araya girerek önceki peygamberler gibi Resûl-i Ekrem'in de ölümlü olduğunu hatırlatan âyetler³⁴ okuyup onun öfkesini dindirmiştir.³⁵ Oysa Hz. Ömer de en az Hz. Ebû Bekir kadar Kur'an'a vâkıftır. Hatta onu iyi bilenlerden birisidir. Dolayısıyla Hz. Ömer'in bunlardan bihaber olması mantıklı değildir. Keza Resûl-i Ekrem'in amcası Abbâs da benzer mahiyette açıklamalarda bulunup bir beşer olarak Allah Resulü'nün ölümlü olduğunu hatırlatmıştır.³⁶ Dikkat edilirse bu rivayetler, Hz. Peygamber'in bir beşer olarak ölümlü olduğu gerçeğinin sahabe tarafından bilindiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak, daha sonra ortaya çıkan rivayetlerde Resûl-i Ekrem'in vefatına dair ilginç iddialara rastlanmaktadır.

Örneğin bir rivayete göre vefatı anında, Resûl-i Ekrem'in dünya hayatını seçmek veya ölümü tercih etmek arasında muhayyer bırakıldığından bahsedilir. Üstelik bu iddialar hiçbir sorgulamaya tâbi tutulmadan akademik çalışmalarda bile

33 İbn Sa'd, II, 266, 267, 270; Taberî, *Tarih*, III, 255; Kela'i, 42, 84-85.

34 3. Âlu İmrân, 144; 21. Enbiyâ, 34.

35 İbn Sa'd, II, 266, 267, 271; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 323-24; Kela'i, 35. Süheyl b. Amr gibi bazı sahabilerin de vefatın gerçekleşmesinden sonra çıkan kargaşa ortamını yatıştırmak için Hz. Muhammed'in ölümlü olduğunu hatırlatıp halkı teskin etmeye çalıştıklarından bahsedilmiştir (İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 324; Kela'i, 33). Kaynaklarda yer alan bu tür rivayetler, anlaşıldığı kadarıyla Resûl-i Ekrem'in vefatı üzerine sahabenin yaşadığı kısa süreli şok veya sarsıntıyı ifade etmeye yönelik açıklamalardır. Dolayısıyla bu tür haberler sahabe arasında da Resûl-i Ekrem'in ölümsüz olduğuna dair yaygın bir kanaatin olduğu anlamına gelmemelidir.

36 Dârimî, *Mukaddime*, 14.

dillendirilmiştir.³⁷ Anlatılana göre Resûl-i Ekrem vefatından önce şu sözleri söylemişti: 'Bir kul ki Allah onu dünya ile kendisine kavuşması arasında seçim yapması için muhayyer bıraktı. O ise Allah'a kavuşmayı tercih etti.'³⁸ Acaba bu rivayete itibar ederken her beşer gibi Resûl-i Ekrem'in de ölümlü olduğu gerçeğini vurgulayan âyetler hiç mi dikkate alınmamıştır? Ya da onca âyete rağmen dünya hayatını tercih etme konusunda Hz. Muhammed'in muhayyer bıraktığı iddiaları nasıl izah edilebilir? Bu iddia karşısında Allah'ın irade ve takdirinin hangi konuma düşürüldüğü hususu hiç düşünülmüş müdür?

Hız. Peygamber'in üstünlükleri veya ayrıcalıklı yönleriyle ilgili sayısız iddialar ve tasvirler dillendirilse de, bunların pek çoğu vahyin hakikatine aykırıdır. Elbette ki vahiyle muhatap olmasından dolayı Hız. Peygamber diğer insanlardan farklı bir konuma sahiptir. Ancak, bu konumu sadece vahiyle irtibatıyla alakalıdır. Bunun dışında o içinde yaşadığı toplumun bir bireyidir. Kur'an onun bu konumunu yeteri kadar açıklamış; ancak, bu hususları beşerî üstünlüğüne bağlamayıp peygamberliğinin bir gereği olarak zikretmiştir.

Kur'an onun üstünlük veya ayrıcalıklı yönü olarak değerlendirilebilecek oldukça sınırlı açıklamalardan bahseder. Bunlar arasında yetim olarak korunup sıkıntılarının giderilmesi, yoksulken zenginliğe eriştirilmesi,³⁹ çektiği sıkıntılar nedeniyle gönlünün ferahlatılması ve isminin yüceltilmesi,⁴⁰ müşrikler tarafından isnat edilen suçlamalardan kurtarıldığına işaret edilmesi,⁴¹ Allah'ın himayesinde bulunduğuunun hatırlatılması,⁴² Allah ve meleklerin onun üzerine titrediklerine işaret edilerek ona her türlü desteğin verildiğinin açıklan-

37 İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2003, 395.

38 İbn Sa'd, II, 227.

39 93. Duhâ, 6-8.

40 94. İnşirâh, 1-4.

41 48. Fetih, 2. Âyetin çevirisi ile ilgili açıklama için bkz. Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meallî*, 704

42 52. Tûr, 48.

ması⁴³ gibi hususlar yer almaktadır. Keza Allah'ın nimeti sayesinde deli olmadığına vurgu yapılması,⁴⁴ ona kesintisiz ecir verildiğine ve üstün ahlâk sahibi olduğuna işaret edilmesi,⁴⁵ sadece kendisine özgü olarak gece namazı kılmasının istenmesi ve Allah'a sığınarak bu yolla övgüye mazhar olup baş üstünde tutulacağı bir yere eriştirileceğinin bildirilmesi,⁴⁶ eşlerinin bütün Müslümanların anneleri konumunda olmaları ve bu nedenle bir başkasının onlarla evlenmesinin yasaklanması,⁴⁷ ona nazik davranmaları için ashabmın uyarılması⁴⁸ gibi açıklamalar da bu kabil örnekler arasında zikredilebilir.

Hz. Peygamber'in ayrıcalıklı veya üstün yönüne işaret eden âyetlerin muhtevası yukarıda zikredilenlerin ötesine geçmez. Dikkat edilirse bunlar onun insanüstü vasıfları haiz bir peygamber olduğunu değil, peygamberliğinin konumuyla ilgili özel hususlardır. Bunların haricinde onun daha büyük ayrıcalıklar veya olağanüstülüklerle sahip olduğundan hiç söz edilmez. Bir başka ifadeyle, âyetlerde yer alan açıklamalar, rivayetlerde iddia edilen beşerüstü peygamber tasvirlerinin hiçbirisini desteklemez. Bu nitelikler, onun yüklendiği sorumlulukla önder ve örnek kişiliğiyle alakalıdır. Bu itibarla ahlâkî arınmışlık, hak ve adalet ölçülerine riayet, insanlarla iyi geçinme gibi vasıfları, Allah'ın adalet ilkesini zedeleyen hususlar arasında zikredilemez.⁴⁹ Bütün bunların yanı sıra Kur'an, Hz. Muhammed'in asıl görevinin risalet olduğuna vurgu yapar ve kendisinden mucize bekleyen veya ona bu bağlamda birtakım olağanüstülükler atfedene karşı şu hatırlatmalarda bulunur:

Müşrikler, Muhammed'e Rabb'inden bir mucize indirilmesi gerekmez miydi? diyorlar. Onlara de ki: 'Şüphesiz Allah her türlü mucize

43 33. Ahzâb, 56.

44 68. Kalem, 2.

45 68. Kalem, 3-4.

46 17. İsrâ, 79.

47 33. Ahzâb, 6.

48 33. Ahzâb, 53.

49 Özsoy-Güler, 553.

göndermeye kadirdir...⁵⁰ O müşriklere de ki: "Ben size, 'Allah'ın hazinelerine sahibim' demiyorum. Gaybı (geçmiş ve geleceği) bildiğimi de söylemiyorum. Keza bir melek olduğumu da iddia etmiyorum. Ben sadece bana vahyedilen ilahî emirlere göre hareket ediyorum".⁵¹ O kâfirler, 'Muhammed'e Rabb'inden bir mucize indirilmesi gerekmez miydi?' diyorlar. Unutma ki sen sadece bir uyarıcısın. Her kavmin bir uyarıcısı (yol göstericisi) olmuştur.⁵²

Kur'ân-ı Kerim, Müslümanlar için Hz. Muhammed'in örnek olduğunu vurgularken⁵³ aynı zamanda Hz. İbrahim'in örneğine de dikkat çeker.⁵⁴ Şüphesiz Hz. İbrahim'in örnekliliği, onun tevhid mücadelesinde gösterdiği kulluk bilincine dayanmaktadır.⁵⁵ İlgili âyetlerde de Kur'ân Hz. İbrahim'i insanüstü vasıflar taşıdığından değil, tevhid mücadelesi ve inkârda direnen babası için sadece Allah'tan mağfret dilemekten öte hiçbir bir imtiyaz elde edemeyeceği yönüyle örnek olduğuna dikkat çeker. Şunu da hatırlatalım ki Hz. İbrahim'in örnekliliği, Hz. Peygamber için de model anlamında yorumlanabilir. Dolayısıyla Kur'ân her iki peygamberin diğer insanlar gibi normal bir beşer olduğunu ve onlardan farklı herhangi bir vasıf taşımadıklarını belirtir. Bu nedenle kendisinden herhangi bir mucize veya olağanüstülük beklenmemesi gerektiğini, yine de bir mucize beklenecekse okuduğu vahiylerin onun peygamberliğinin delili olarak ziyadesiyle yeteceğini hatırlatır.⁵⁶ Bu vurgu, aynı zamanda risaletinin mucizeyle hiçbir ilişkisinin olmadığını açık ifadesidir. Ayrıca Kur'ân Hz. Muhammed'in peygamberliğiyle ilgili şu hatırlatmalarda bulunur:

Bu Peygamber de tıpkı öncekiler gibi bir uyarıcıdır.⁵⁷ O müşriklere de ki: 'Ben sadece bir uyarıcıyım. Güç ve kudreti sonsuz ve tek olan Allah'tan başka ilah yoktur.'⁵⁸ Bana sadece benim apaçık

50 6. En'âm, 37.

51 6. En'âm, 50.

52 13. R'ad, 7, 27.

53 33. Ahzâb, 21.

54 60. Mümtehtine, 4.

55 60. Mümtehtine, 5.

56 29. Ankebût, 50-51.

57 53. Necm, 56.

58 38. Sâd, 65.

bir uyarıcı olduğum vahyediliyor.⁵⁹ Biz seni sırf müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. O kâfirlere de ki: 'Ben Allah'ın ayetlerini tebliğ etmeme karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Dileğim, isteyen kim-senin Rabb'ine giden yola koyulmasıdır.'⁶⁰

(Ey Peygamber) Sen sadece bir uyarıcısın. Biz seni bu Kur'an'la müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. Kendilerine uyarıcı gelmeyen hiçbir kavim yoktur.⁶¹ Müşriklere de ki: 'Ben başka bir şeyle değil, bu beldeyi kutsal/dokunulmaz kılan ve bütün her şeyin sahibi olan Allah'a kulluk etmekle emrolundum. Yine ben Allah'a gönülden teslim olmak ve onun kelâmı olan bu Kur'an'ı anlatmakla emrolundum.. Ben sadece bir uyarıcıyım.'⁶² Biz seni müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik, fakat insanların çoğu bilmiyor.⁶³

Allah Resulü hayatını sürdürürken hiçbir zaman beşerüstü özellikler taşıyan birisi görüntü sergilememiştir. Aksine, içinde yaşadığı toplumdan ve arkadaşlarından ayırt edilmemiştir. Ashabıyla birlikteyken âdeta onlar arasında kaybolmuştur. Bu konuyla ilgili İbn Hişâm dikkat çekici bir rivayet aktarır. Anlatılana göre Resûl-i Ekrem hicret ettiği zaman, Kuba'da kendisini bir grup Medineli karşılamıştı. Bu olaya tanık olan bir Medineli o günkü müşahedelerini şöyle anlatmaktadır:

Resulullah bize geldiği zaman hurma ağacının gölgesinde oturdu. Yanında kendi yaşlarında olan birisi (Ebû Bekir) vardı. Çoğumuz daha önce Resulullah'ı görmemiştik. İnsanlar onun etrafını sarmıştı. Daha önce tanımadığımız için hangisinin peygamber olduğunu bilmiyorduk. Bir süre sonra gölge dönünce birisi (Ebû Bekir) kalkıp ridasıyla onu gölgelemeye çalışınca biz o zaman oturanın peygamber olduğunu anladık.⁶⁴

Âyetlerin yanı sıra erken döneme ait rivayetlerde de Resûl-i Ekrem'in etrafındaki insanlardan herhangi bir farkının olmadığını vurgulayan bu tür haberler bulunmasına rağmen, daha sonraki döneme ait rivayetlerde bizzat Hz.

59 38. Sâd, 70.

60 25. Furkân, 56-57.

61 35. Fâtır, 23-24.

62 27. Neml, 91-92.

63 34. Sebe', 28; ayrıca bkz. 2. Bakara, 119; 22. Hac, 49; 46. Ahkâf, 9; 48. Fetih, 8-9.

64 İbn Hişâm, II, 341; Taberî, Târîh, II, 248-49.

Peygamber'in kendisinin farklı olduğunu söylediğinin iddia edilmesi gerçekten ilginçtir. Örneğin rivayete göre Resûl-i Ekrem ashabına, 'Ben sizin gibi değilim. Rabb'im beni yedirir ve içirir'⁶⁵ ya da 'Hanginiz benim gibidir? Rabb'im beni geceleyin doyurur ve içirir'⁶⁶ şeklinde sözler söylemiştir. Bunların yanı sıra tıpkı Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi ona gökten sofrayı indirildiği iddialarından bile bahsedilmiştir.⁶⁷ Bir taraftan gökten sofrayı indiren/indirilen bir peygamber olarak tanıtılırken diğer taraftan çoğunlukla aç gezen, fakir ve serserî bir hayat yaşayan, hatta ekseriyetle evinde bir kap yiyecek yemeği bulunmayan bir peygamberden bahsedilmesi acaba ne derece gerçekçidir? Örneğin Hendek Savaşı hazırlıkları devam ederken Resûl-i Ekrem'in üç gün boyunca yemek yemediği için neredeyse karının sırtına yapıştığı⁶⁸ ve açlığını dindirmek için karnına taş bağladığından bahsedilir.⁶⁹ Bunun yanı sıra yine Hendek Savaşıyla ilgili birtakım rivayetlerde ise bir kap yemekle seksen, yüz, üç yüz, hatta bin kişiyi doyurduğu ve yemeğin de bitmediği anlatılır. Resûl-i Ekrem, Rabb'i tarafından yedirilen, içirilen veya uğruna sofrayı indirilen bir peygamber idiyse, o hâlde ne diye günlerce aç kalmıştır? Acaba peygamber kendisine işkence mi etmek istemiştir? Bu tür rivayetlerdeki çelişkiler sayılmayacak kadar çoktur ve tamamen inandırıcılıktan uzaktır.

Rivayetler arasında, özellikle Resûl-i Ekrem'in fakir bir hayat yaşadığına dair iddialara açıklık getirmek istiyoruz. Hz. Peygamber'in biyografisi hakkındaki rivayetler okunduğu

65 Buhâri, *Savm*, 48; Müslim, *Sıyâm*, 61; Tirmizî, *Savm*, 62; Dârimî, *Savm*, 14; farklı bir versiyon için bkz. Ebû Dâvûd, *Sıyâm*, 24, 29.

66 Buhâri, *Savm*, 48, 49, *Hudûd*, 42, İ'tisâm, 5.

67 Dârimî'de yer alan rivayete göre bir adam Resulullah'a kendisine gökten yemek indirilip indirilmediğini sorunca Allah Resulü de 'evet' karşılığını verdi. Adam yemekten artakalıp kalmadığını sorunca, yine 'evet' cevabını aldı. Bu sefer adam o yemeğin akıbetini sordu. Allah Resulü de onun tekrar göğe yükseltildiği karşılığını verdi (Dârimî, *Mukaddime*, 9).

68 Buhâri, *Megâzî*, 30; Müslim, *Eşrîbe*, 141.

69 Müslim, *Eşrîbe*, 143; Dârimî, *Mukaddime*, 7; Tirmizî'deki rivayete göre, Resûl-i Ekrem'e gelen iki kişi açlıktan karnına taş bağladıklarını söyleyip yakınmışlardı. Onların yakınmaları üzerine Hz. Peygamber elbisesini kaldırıp kendi açlığını gidermek için iki taş bağladığını göstermiştir (Tirmizî, *Şemâil*, 169).

zaman müthiş bir fakirlik vurgusunun yapıldığını ve âdeta onun acınacak bir konumda gösterildiğini görüyoruz. Ancak, bu tür rivayetlerin tarihsel gerçekleri yansıtmadığını özellikle hatırlatmak istiyoruz. Örneğin Resûl-i Ekrem çocukluğunda dedesinin himayesindeydi. Ancak yetim olduğuna vurgu yapılırken aynı zamanda fakir olduğu için sütannesinin bile onu almak istemediğinden bahsedilir. Hâlbuki o sırada dedesi Mekke'nin en zenginlerindedir. Nitekim Resûl-i Ekrem'in doğumundan kısa süre önce Kâbe'yi kuşatmaya gelen Ebrehe onun yüz devesini gasp etmiştir. Abdulmuttalib de Ebrehe ile görüşerek develerini geri almıştır. Şu hâlde yüz devesi olan ve torununu gözü gibi koruyan Abdulmuttalib'in fakir olduğu ve torununun sûtanne parasını veremeyecek konumda olduğu- nu söylemek ne derece inandırıcı olabilir?

Peygamberimiz gençliğinde amcası Ebû Talib'in yanında kalmıştır. Her ne kadar onun da fakirliğinden söz edilse de ortalama bir tüccar olduğunu unutmamak gerekir. Nitekim yeğenini yanına alıp Şam'a kadar ticari seyahatler yapmıştır. Keza 25 yaşlarına geldiği zaman Resûl-i Ekrem Mekke'nin en zengin kadınlarından birisi olan Hz. Hatice ile evlenmiş ve onun evine taşınmıştır. Bu evlilikle birlikte dönemin koşulları gereği toplumun standardının üstünde bir imkâna sahip olmuştur. Medine'ye hicret ettikten sonra ise kendisine bazı bahçelerin hediye edildiğini ve özellikle Fedek arazisinin gelirlerinin ona ait olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla her ne kadar Resûl-i Ekrem'in fakir olduğuna dair bazı anlatılar varsa da bunların hiçbirisi gerçeği yansıtmamaktadır. Diğer bir deyişle Resûl-i Ekrem fakir değildi, ancak malı olmakla birlikte lüks içinde yaşamamıştır. Onun en önemli özelliği lüks ve israftan kaçınıp sade bir hayat tarzı benimsemesi ve daima mütevazılığıyla ümmetine örnek olmasıdır.

Dikkat edilirse Kur'ân-ı Kerîm de, Hz. Muhammed'in örnekliliğine vurgu yaparken onun ahlâkî güzelliğini ve mütevazılığını ön plana çıkarır. Bunun yanı sıra tevhid mücadelesi, sabrı, samimiyeti, gönül zenginliği, gösterişsiz hayat tarzı, sevgisi, merhameti, nazikliği, dürüstlüğü, temizliği,

güvenilirliği, alçak gönüllülüğü, Allah için kendisini feda etmedeki teslimiyet ve sadakati gibi misalleri hatırlatır. Ancak hiçbir şekilde onu olağanüstü niteliklere sahip bir peygamber olarak nitelemez. Şayet Müslümanlar geçmişte ortaya atılan birtakım abartılı hikâyeler veya uydurulmuş mucizelerle meşgul olmak yerine, Allah Resulü'nün öğretisini, İslâm'ı hayata tatbikini, temiz ahlâkını, paylaşımcılığını, ilme ve çalışmaya verdiği önemi, alın terine gösterdiği hassasiyeti, adalet veya eşitlik ilkesine bağlılığını, dürüstlüğü ve güvenilirliğini örnek almış olsaydılar, bugün İslâm âleminin içinde bulunduğu zulüm, haksızlık ve adaletsizliklerden söz edilir miydi?

Şu bir gerçek ki bütün peygamberlerin en önemli sorumluluğu tebliğdir. Kur'ân-ı Kerim, geçmiş peygamberlerin tebliğ görevlerini yürütürlerken birtakım zorluklarla veya engellemelerle karşılaştıklarını ve bunların aşılması için kimi zaman kendilerine birtakım yardımların yapıldığını veya mucizelerle desteklendiklerini haber vermektedir. Kur'ân geçmiş peygamberlere verilen mucizelerin hem elçiliklerinin delili hem de muhataplarını korkutmaya yönelik bir uyarı amacı taşıdığı vurgular. Ancak mucizelerin inkârcıları ikna etmeye yetmediğini de vurgulayarak Hz. Muhammed'e herhangi bir mucize verilmediğini vurgular. İsrâ Sûresi'nin 59. âyeti söylediklerimizin özeti niteliğindedir. Bu hatırlatmanın yanı sıra Kur'ân, yine de Hz. Muhammed'den bir mucize beklenecekse, okumuş olduğu vahyin yeterli olduğunu hatırlatmıştır.⁷⁰

Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed'in önceki peygamberlerden bir farkı olmadığını vurgulamakla birlikte,⁷¹ özellikle mucizeyle ilişkisi yönünden onu diğerlerinden ayrılmıştır. Diğer bir deyişle, onun risaletinin mucizeyle herhangi bir ilişkisinin olmadığını ortaya koymak için son derece açık ve özenli bir dil kullanmıştır. Bu nedenle müşriklerin sayısız mucize taleplerini cevapsız bırakmış ve Hz. Muhammed'in risaletinin böyle bir rolünün olmadığını bizzat kendi ağzından şöyle vurgulamıştır:

70 20. Tâhâ, 133; 29. Ankebût, 50-51.

71 25. Furkan, 2; 10. Yûsuf, 109; 21. Enbiyâ, 7-8.

*O müşriklere de ki: 'Allah dilemedikçe ne kendim için faydalı bir şeyi elde edebilir ne de başıma gelecek bir belayı defedebilirim. Ben, insanın bilgi ve idrak sınırlarının dışında kalan şeyleri bilseydim, kendi hayrına olacak, beni garanti altına alacak ne varsa temin ederdim. O zaman hiçbir sıkıntı da çekmezdim. Ne var ki ben, böyle yeteneklere sahip değilim. Ben sadece uyararak ve müjdelemekle görevliyim.'*⁷²

*O müşriklere de ki: 'Allah dilemedikçe ben ne başıma gelecek bir belayı defedebilir ne de kendime bir menfaat sağlayabilirim. (Şu kadavru söyleyeyim ki) her toplumun belli bir ömür süresi vardır. Vakit tamam olup süre dolunca onlar bu süreyi ne bir saniye geciktirebilir ne de öne çekebilirler.'*⁷³ Allah sana bir dert, bir sıkıntı verirse bunu ondan başkası gideremez. Allah sana bir nimet ve lütufta bulunursa bunu da hiç kimse engelleyemez. Çünkü onun gücü her şeye yeter.⁷⁴

Müşriklerin itirazlarına baktığımızda, Hz. Muhammed'in, içinde yaşadığı toplumun bireylerinden hiçbir farkının olmadığını anlamak hiç de zor değildir. Örneğin onlar, Hz. Peygamber'in kendileri gibi bir insan olduğunu, hatta kendilerinin daha üstün olduklarını dile getirerek ona inanmayacaklarını söylüyorlardı. Nitekim Velid b. Muğire, Hz. Muhammed'in sıradan birisi olduğunu söyleyerek peygamberliğine karşı çıkarken şu sözleri söylemişti: 'Ben dururken Muhammed'e mi vahiy geliyor? Oysa ben Kureyş'in büyüğüm ve onların şeyhiyim; ya da Sakif'in efendisi Ebû Mes'ûd Amr b. Umeyr dururken Muhammed'e mi vahiy geliyor? Biz iki köyün büyükleriyiz.'⁷⁵ Buna mukabil Kur'ân-ı Kerim ısrarla onun kendileri gibi bir insan olduğuna vurgu yaparak⁷⁶ herhangi bir ayrıcalığının veya üstün vasfının bulunmadığına dikkat çekmiştir.

Beşer Olarak Kimi Yanılgı ve Sınırlılıkları

Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed'i beşer olarak nitelerken aynı zamanda onun beşerî sınırlılıklarının veya eksikliklerinin

72 7. A'râf, 188.

73 10. Yûnus, 49.

74 6. En'âm, 17.

75 İbn Hişâm, I, 242.

76 18. Kehf, 110; 41. Fussilet, 6.

olabileceğini de ortaya koymuştur. Nitekim Abese Süresi'nin ilk âyetlerinde işaret edildiği üzere kimi davranışlarının uygun bulunmaması nedeniyle vahiyle uyarılmıştır.⁷⁷ Mezkûr sûredeki âyetler çok açık bir şekilde Resûl-i Ekrem'in beşer olarak hata yapabildiğini, ancak bu gibi durumlarda vahiyle kontrol altına alındığını ortaya koymaktadır.

Unutulmamalıdır ki, dinî sorumluluğunun dışında Resûl-i Ekrem'in bir de dünyevi hayatla ilgili yönü vardır. Bu bağlamda Resûl-i Ekrem de her birey gibi bazen sevinçler, hüzünler, mutluluklar, sıkıntılar, aile içi sorunlar yaşamış, isabetli-isabetsiz kararlar almıştır. Beşerî kimliğinden kaynaklanan bu gibi durumlarla ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Kimi yanılırları, unutkanlıkları, gücü veya bilgisinin sınırlı olması gibi pek çok örnekten söz edilebilir. Ancak, biz birkaç örnek hatırlatarak Hz. Peygamber'in beşerî yönüne vurgu yapmakla yetineceğiz.⁷⁸

a) Komutanlıkla ilgili yanılığı: Hz. Muhammed peygamberliğinin yanı sıra, idaresini üstlendiği cemaat hakkında bir idareci, yargıç veya komutan gibi kararlar almıştır. Dünyevi meselelerle ilgili olan bazı kararlarında isabetli davrandığı gibi bazen yanıldığı da olmuştur. Nitekim kimi kararları ahabın aklına yatmayınca, yapılan uyarı üzerine karar değişikliğine gitmiştir. Örneğin Bedir Savaşı öncesinde Hz. Peygamber stratejik açıdan uygun olmayan yere karargâh kurmak isteyince ahab, kararın vahyin gereği olup olmadığını sormuştur. Resûl-i Ekrem kendi içtihadı olduğunu söyleyince Hubâb b. Münzir, su kuyularını kontrol altına alabilecekleri bir yere karargâh kurmalarının daha uygun olacağını söylemiştir. Bu öneri üzerine Hz. Peygamber kendi karartından vazgeçmiş ve karargâh yerini değiştirmiştir.⁷⁹

77 80. Abese, 1-4.

78 Hz. Peygamber'in beşerî kimliğine dayalı bazı sınırlılıkları ve zaafı hakkında geniş bilgi için bkz. H. Musa Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara Okulu, Ankara 2010, 151-179.

79 İbn Hişâm, II, 452; Vâkıdî, *Meğâzi*, I, 53; İbn Sa'd, II, 15; Taberî, *Târîh*, II, 277.

Vâkıdî'deki rivayete göre o sırada Cebrail de gelip Hubâb'ın işaret ettiği yerin doğru olduğunu onaylamıştır.⁸⁰ Anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber'in bu tür isabetsiz bir karar alamayacağını veya ashaptan birisinin önerisiyle karar değişikliğine gitmesinin bir eksiklik olacağını düşünenler, araya Cebrail ismini sıkıştırarak bu tür karar değişikliklerine makul bir izah getirmeye çalışmışlardır. Oysa bu konular dinî bir bağlayıcılığı olamayan ve uzmanlık gerektiren dünyevi meselelerdir.

b) Hurma aşılama konusundaki yanılışı: Rivayetlere göre Resûl-i Ekrem hurma bahçesinde çalışan birilerine rastlayınca ne yaptıklarını sormuş. Bahçe sahibi hurma fidanlarını aşıladıklarını söyleyince Resûl-i Ekrem, yaptıklarının işe yaramayacağı yönünde bir kanaat belirtmiştir. Resûl-i Ekrem'in sözü üzerine aşılama işleminden vazgeçilmesi üzerine, verim düşüklüğü yaşanmış ve geçmişteki uygulamayı devam ettirtmeyenler zarar görmüşlerdir. Konu Hz. Peygamber'e iletince şu karşılığı vererek yanıldığını söylemiştir: 'Bir yarar sağlayacaksa yapınlar. Ben sadece bir tahminde bulundum. Tahminim nedeniyle sorumluluğu bana yüklemeyin. Ben size Allah'tan gelen bir konuda bir şey söylersem onu dikkate alın. Zira ben Allah'a asla yalan isnat edemem.'⁸¹ İlgili rivayetin diğer versiyonunda ilave olarak Hz. Peygamber'in şunları söylediği de eklenmiştir: 'Ben de sizin gibi bir insanım. Dinle ilgili bir şeyi emredersem onu kabul edin. Kendi görüşüm olarak bir şey söylersem, unutmayın ki ben de bir insanım ve yanılabilirim.'⁸² Bir başka rivayette ise Resulullah'a şikâyet gittiği zaman 'Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz' karşılığını verdiğinden bahsedilir.⁸³

c) Hz. Peygamber'in namazda şaşırması: Hz. Peygamber'in beşer olarak yanıldığını gösteren olaylardan birisi namazda vuku bulmuştur. Rivayet göre Hz. Peygamber namaz kıldırır-

80 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 54.

81 Müslim, *Fedâil*, 139; İbn Mâce, *Rühûn*, 15.

82 Müslim, *Fedâil*, 140.

83 Müslim, *Fedâil*, 141.

ken şaşırıp selam verince, ashap namazla ilgili yeni bir uygulamanın gelip gelmediğini sormuştu. Hz. Peygamber 'hayır' karşılığını verip böyle bir soruyu niçin sorduklarını öğrenmek isteyince, ashap yaptığı hatayı hatırlamıştır. Bu hatırlatma üzerine Resûl-i Ekrem tahiyat oturduğundayken iki kez secde edip (yanılma secdesi) ardından selam vermiştir. Peşinden de şu açıklamayı yapmıştır: 'Namaz hakkında yeni bir şey gelmiş olaydı onu size mutlaka haber verirdim. Unutmayın ki ben de sizin gibi insanım. Sizin unuttuğunuz hususlar olduğu gibi ben de unutulabilirim. Bir şey unutursam bana hatırlatınız. İçinizden biri namazda şüphe edecek olursa doğruyu araştırın. Doğru olarak verdiği karar üzerine namazını tamamlasın. Sonra selam versin ve ardından iki kere secde etsin.'⁸⁴ Abdullâh b. Mes'ûd'dan gelen tamamlayıcı bilgiye göre Resûl-i Ekrem, dört rekâtlik namazı beş rekât olarak kıldırıp selam vermiş ve bunun üzerine ashap tarafından uyarılmıştı. Uyarı üzerine Resûl-i Ekrem kibleye yönelerek iki secde daha yaptırmış ve selam vermiştir. Ardından da ashabına dönerek 'Ben de sizin unuttuğunuz gibi unutulabilen bir beşerim'⁸⁵ açıklamasını yapmıştır.⁸⁶

Yukarıda işaret edilen somut örneklerin yanı sıra, gündelik hayatta Resûl-i Ekrem'in yanılğı ve unutmalarına dair çok değişik örnekler anlatılmaktadır. Bir rivayete göre, yanına gelen iki kişi Allah Resulü'nü fazlasıyla rahatsız edince, duygularına hakim olamayarak onlara karşı sitemkâr konuşmuş, ancak ilgili şahıslar ayrıldıktan sonra, yanlış yaptığını düşünmüş ve bu görüşünü ashabıyla paylaşmıştır. Hatta hatasından dolayı Allah'tan af dilemiştir.⁸⁷ Bir rivayete göre Hz. Peygamber şu duayı yapmıştır: 'Ya Rabbi! Muhammed ancak bir beşerdir.

84 Buhâri, *Salât*, 31; Ebû Dâvûd, *Salât*, 189, 190; İbn Hanbel, I, 380, 439.

85 İbn Hanbel, I, 448. Farklı bir rivayet için ayrıca bkz. İbn Hanbel, V, 298.

86 Hz. Peygamber'in unutkanlığına işaret eden rivayetlerde kimi zaman bizzat inandırıcılıktan oldukça uzak tasvirler anlatılmıştır. Örneğin bir hadis kaydında Hz. Peygamber'in cünüpkken namaz kıldığı ve bitirdikten sonra durumu hatırlayınca, 'Ben sadece bir beşerim' sözlerini söylediğinden bahsedilir. Ebû Dâvûd, *Taharet*, 93.

87 Müslim, *Birr*, 88; rivayetin değişik versiyonları için bkz. Müslim, *Birr*, 89, 90, 91, 94; Ebû Dâvûd, *Sünne*, 10.

Herhangi bir beşerin kızdığı gibi kızabilir. Ya Rabbi! Beni bağışla. Şayet bir kimseyi kırdıysam bunu onun için bir kefarete ve kıyamet gününde onu sana yaklaştıracığın bir vesile kıl.⁸⁸

Resûl-i Ekrem hukukî kararlar verip kendisine intikal eden davaları çözerken de hata yapmamak için azami dikkat göstermiştir. Hatta kendisine sunulan delillere göre karar verdiği için, hata yapabileceğini, şayet hatalı bir karar verip bundan dolayı bir başkası haksız kazanç elde etmişse hesap gününde bu hakkın kendisinden alınacağını haber verip insan olarak hatalı karar verebileceğini belirtmiştir.⁸⁹ Konuyla ilgili bir rivayete göre Resûl-i Ekrem, Ümmü Seleme'nin yanında bulunan yetim kızla şakalaşarak 'Kız sen hakikaten büyümüşsün. Ama yaşın büyümesin, tamamı mı?' diye şakalaşmış, ancak küçük kız şakayı ciddi sanıp hayli üzülmüş ve bu üzüntüsünü Ümmü Seleme'ye anlatmıştır. Ümmü Seleme çocuğun üzüldüğünü söyleyince Allah Resulü bir beşer olarak kendisinin de hata yapabileceğini belirtip diğer insanlar gibi zaman zaman sevinçler, hüzünler, yanılıklar veya kızgınlıklar yaşayabileceğini hatırlatmıştır. Hatta herhangi bir kimseyi üzen davranışta bulunmuşsa bunun o şahsı Allah'a yaklaştırma vesilesi olmasını dilemiştir.⁹⁰

Allah Resulü'nün öfkelenmediği, hüzünlendiği veya çeşitli sıkıntılar yaşadığına dair de birçok örnek bulunmaktadır. Nitekim Uhud Savaşı'nda şehit edilen amcası Hamza'nın cesedinin parçalanmasına tahammül edemeyerek insani bir refleksle, şayet üstün gelirse bunu yapanlara hiçbir Arabin diğerine yapmadığı işkenceler uygulayacağına dair ant içip, bir kişiye karşılık otuz kişiyi öldürerek müsl (ölülerin organlarını kesme) cezası uygulayacağını söylemiştir.⁹¹ Resûl-i Ekrem tamamen insani refleksle böyle bir tepki göstermişse de, nazil olan âyetle⁹² Kur'ân-ı Kerim misliyle mukabele esasını

88 Müslim, *Bîrr*, 91.

89 Buhârî, *Ahkâm*, 31; İbn Mâce, *Ahkâm*, 5.

90 Müslim, *Bîrr*, 95.

91 İbn İshâk, 314.

92 16. Nahl, 126.

getirmiş, ancak affetmeyi öğütlemiştir.⁹³ Görünen o ki, bir beşer olarak Resûl-i Ekrem bu tür reaksiyonlar gösterebilmiştir. Ancak, risalet hayatı boyunca aşırıya giden bir uygulamaya gitmemiştir. Bilakis haddi aşan durumlarda ashabını uyardığına dair pek çok örnek bulunmaktadır. Nitekim müşriklerin bütün düşmanlıklarına rağmen Mekke'nin fethinden sonra amcası Hamza'yı öldüren Vahşi ve onun cesedini parçalayıp ciğerini çiğneyen Hind'i bile affetmiştir.

Resûl-i Ekrem ashabıyla ilişkisi sırasında da kimi zaman öfkelenerek çeşitli reaksiyonlar göstermiş ve sonradan pişman olmuştur. Ünlü sahabe Ebû Huzeyfe, Resulullah'ın ashaptan bazı kişiler hakkında öfkeliyken söylediklerini anlatınca, onu dinleyenlerden bir grup, buna şahit olan diğer sahabe Selmân el-Fârisî'ye gidip duyduklarını teyit etmek istemişler. Ancak, Selmân 'Huzeyfe söylediği sözün doğruluğunu benden daha iyi bilir' karşılığını vererek üstü kapalı bir cevap vermiştir. Rivayetin devamında yer alan bilgilere göre Huzeyfe, Selmân'a gidip bildiği hâlde neden Resulullah'a ait olarak dile getirdiklerini doğrulamadığını sorunca Selmân, ona şu karşılığı vermiştir: "Gerçekten Resulullah, bazen öfkelenirdi ve öfkeliyken ashaptan bazıları hakkında birtakım kırıcı sözler söylerdi. Bazen de mutlu olur ve bu hâldeyken onlardan bir kısmı için sitayişle söz ederdi. Şayet sen Hz. Peygamber'den her duyduğunu söylemekten vazgeçmezsen bazı kimselerin kalbine bazı kimselerin sevgisini, bazı kimselerin kalbine de bazılarının nefretini aşılamış olursun. Böylece birtakım anlaşmazlıkların ve bölünmelerin meydana gelmesine vesile olursun. Oysa sen Resulullah'ın bir hutbesinde, 'Ben, öfkeliyken ümmetimden herhangi bir kimseye sitem veya kötü söz söylersem bu bir insanlık hâlidir. Çünkü ben de Âdemoğullarından biriyim. O öfkeleniği gibi ben de öfkelenebilirim. Fakat Allah beni âlemlere rahmet için göndermiştir. Ey Rabb'im! Ben ancak bir beşerim, Müslümanlardan herhangi birisine, hak etmediği bir söz sarf edersem kıyamet gününde bunu onun için bir rahmet kul' diye dua ettiğini bil-

miyor musun” diye hatırlatmada bulunmuştur. Dikkat edilirse Huzeyfe’yi uyaran Selmân, bir beşer olarak Resulullah’ın sarf ettiği sözlerin yanlış anlamalara meydan verebileceğini belirterek her duyduğu veya bildiğini anlatmasının doğru olmayacağını söylemiştir. Aksi takdirde Hz. Ömer’e şikâyetle bulunacağı uyarısında bulunmuştur.⁹⁴ Bir beşer olarak Hz. Peygamber’in hata yapabileceği ve sözlerinden bazı insanların kırılabilceği meselesi, en erken dönem hadis kaynaklarından olan Hemmâm b. Münebbih’in (132/750) sahifesinde bir hadis kaydı olarak yer almıştır. Hatta kendisinden sadır olan bir söz nedeniyle kırılan varsa Hz. Peygamber’in dua ettiği ve o şahsın günahları için arınma vesilesi olmasını istediğine dair açıklama yapılmıştır.⁹⁵

Görünen o ki ashap, Resûl-i Ekrem’in bazı sözlerinin yanlış yorumlara dönüştürüleceğini bildiği için temkinli davranmıştır. Çünkü herhangi bir insanın sınırlılıkları ve zaafı gibi onun da beşerî özellikler taşıdığı farkındaydı. Bu itibarla ondan sadır olan her sözün anlatılması veya yazılmasının doğru olmayacağını biliyorlardı. Dikkat edilirse Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi halifeler, önüne gelen herkesin Resûl-i Ekrem’e birtakım isnadlarda bulunup hadis nakletmelerine kısıtlama getirmişlerdir. Hatta bu konuda hayli hassas davranıp güvenilirlikleri şüpheli olan kimi isimlere hadis rivayet etmelerini yasaklamışlardır.⁹⁶

Beşerüstü Hz. Muhammed Telakkisi

Rivayetlerde sunulan Hz. Muhammed ile Kur’ân-ı Kerim’in tanıttığı Hz. Muhammed portresi arasındaki en önemli fark, mucize iddiaları ile insanüstü niteliklere sahip peygamber telakkisinde görülür. Kur’ân, bütünüyle beşerî özelliklere sa-

94 Ebû Dâvûd, *Sünne*, 10.

95 Bünyamin Erul, *Hadislerin Dili; İlk Hadis Belgesi Hemmâm’ın Sahifesi Dîyanet*, Vakfı Yayınları, Ankara 2011. Mezkûr sayfaya ilgili ayrıca bkz. M. Hamidullah, *Muhtasar Hadis Tarihi ve Hemmâm b. Münebbih ve Sahife-i Hemmâm ibn Münebbih*, çev. Kemal Kuşçu, Bahar Yay., İstanbul 1966, 56.

96 Mustafa Fayda, ‘Hulefâ-yı Râşidin’, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 335-36.

hip bir peygamberden bahsederken Hz. Muhammed'e '*Ben de sizin gibi bir insanım*'⁹⁷ sözlerini söyleterek onun farklı bir özelliğinin olmadığını vurgular. Buna mukabil rivayetlerde sunulan Hz. Muhammed ise âdeta çeşitli olağanüstülükler ve sayısız mucizelerin kendisinde mezcedildiği serapa mucize bir peygamber olarak tanıtılır.

Hz. Muhammed'i insanüstü bir konuma yükseltme ve onun risaletini mucizelerle iç içe sunma gayretlerini besleyen muharrik unsurlardan birisi onu yüceltme anlayışıdır.⁹⁸ Bir ayağını ona duyulan muhabbet ve hayranlık duygusunun oluşturduğu bu anlayış, kimi tasvirlerle sınır tanımaz noktalara ulaşabilmiştir. Bir bakıma onun beşerî nitelikleri veya tarihî konumu menkıbevi bir kimliğe büründürülüp olağanüstü hikâyelerin öznesi olan masal kahramanına dönüştürülmüştür.⁹⁹ Böylece o, Allah'ın elçisi ve beşer olmanın ötesinde Ay'a parmağını uzattığı zaman onu ikiye bölen, attığı bir avuç toprakla Bedir'deki müşriklerin helâkini sağlayan, gaybı ve geleceği bilen, yaralı elini kayaya vurduğu zaman su çıkaran, hatta kendisini ateş yakmayan bir peygamber hâline getirilmiştir. Örneğin bir rivayette tıpkı Hz. İbrahim gibi Hz. Muhammed'i de ateşin yakmadığından bahsedilmiştir. Hikâyeye göre amcası Ebû Leheb Resûl-i Ekrem'i yok etmek için geçeceği yola çukur kazıp içinde ateş yakmış ve onu burada yakmak istemiştir. Ancak Resûl-i Ekrem kuyuya düşmesine rağmen içindeki ateş bir gül bahçesine dönüşmüştür.¹⁰⁰

Bunların yanı sıra o, aynı zamanda Rabb'ine sitemde bulunan, hatta gerektiğinde ona (haşa) kafa tutarak âdeta dayatmayla(!) birtakım imtiyazlar koparabilen bir peygamberdir. İbn Kesir, İnşirâh Sûresi'nin tefsirine ilişkin açıklamalar yaparken Hz. Peygamber'in ağzından şu rivayeti aktarır:

97 18. Kehf, 110; 41. Fussilet, 6.

98 Mehmet Okuyan, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Kabir Azabı Var mı?*, Etüt Yayınları, Samsun 2007, 235-244.

99 Kutlu, 33.

100 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 134.

Rabb'ime dedim ki: 'Benden önceki peygamberlerin bazılarının emrine rûzgârı verdin. Bazıları ise ölüleri diriltebilmişti.' Rabb'im buyurdu ki: 'Ey Muhammed! Seni öksüz bulup barındırmadım mı?' Ben: 'Evet Rabb'im' dedim. Rabb'im buyurdu ki: 'Seni şaşırms bulup doğru yola eriştirmedim mi?' Ben: 'Evet Rabb'im' dedim. O buyurdu ki: 'Seni fakir bulup zenginleştirmedim mi?' Ben: 'Evet Rabb'im' dedim. Sonra buyurdu ki: 'Senin göğsünü genişletmedim mi? Şanını yüceltmedim mi? Ben: 'Evet Rabb'im' dedim.¹⁰¹

Duhâ¹⁰² ve İnşirâh¹⁰³ sûrelerindeki âyetlerden esinlenilerek oluşturulan bu kurguya göre Hz. Peygamber, önceki peygamberlere bahşedilen ayrıcalıklardan duyduğu rahatsızlığı dile getirince, Rabb'i ona daha büyük lütuflarda bulunmak zorunda kalmış ve bir bakıma gönlünü almıştır. Enes b. Mâlik isnadlı bir rivayete göre, Hz. Peygamber'in sitemi üzerine Rabb'yle arasında şu konuşmalar geçmiştir:

Ya Rabbî! Benden önceki peygamberleri şüphesiz sen şereflendirdin. İbrahim'i dost ve Mûsâ'yı konuşan yaptın. Dağları Dâvûd'un emrine verdin. Rûzgârı ve cinleri Süleyman'ın hizmetine sundun. İsâ'nın eliyle ölüleri dirilttin, bütün bunlara karşılık bana ne verdin? Buyurdu ki: 'Ben sana bunlardan daha üstününü vermedi mi? Ben ne zaman zikredilsem benimle birlikte senin de ismin zikredilir.¹⁰⁴ Senin ümmetinin kalbini açıkça okumakta oldukları müjde kıldım. Onlar açıkça Kur'ân okurlar. Senin ümmetinden önce hiçbir ümmete onu vermedim. Ayrıca ben sana Rabb'inin hazinelerinden bir hazine verdim. Güç ve kuvvet sadece ulu olan Allah'ındır.'¹⁰⁵

Resûl-i Ekrem hakkındaki abartılı rivayetler kuşaktan kuşağa aktarılırken, aynı zamanda zengin bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Oluşturulan menkıbeler veya hikâyeler bazen aklın sınırlarını zorlayan tasvirlerle dönüşebilmiştir. Özellikle tasavvuf geleneğindeki 'hulûl nazariyesi' ile Hz. Muhammed'i in-

101 İbn Kesir, *Tefsîr*, XV, 8507.

102 93. Duhâ, 1-11.

103 94. İnşirâh, 1-4.

104 İbn Kesir rivayetinin sonunda 'Benim isimle senin ismin yan yana anılır' şeklindeki ifadenin, ezanla ilgili olduğuna dair rivayetler bulunduğunu söylemiştir. İbn Kesir, *Tefsîr*, XV, 8507.

105 İbn Kesir, *Tefsîr*, XV, 8507.

nüstü konuma yükseltme çabaları âdeta zirveye ulaşmıştır.¹⁰⁶ Keza Türk-İslâm geleneğindeki mevlit ve mi'râciyelerde yer alan tasvirlerde de benzer abartıları görmek mümkündür.

Tasavvuf geleneğindeki *Nûr-i Muhammedî/Hakîkât-ı Ahmediye* olarak isimlendirilen yaratılış teorisine göre bütün ruhlar ve varlıkların kaynağı Hz. Muhammed'dir. İddialara göre Allah, Hz. Muhammed'i kendi nûrundan yaratmış ve bu nûr onun huzurunda yüz bin sene kalmış, bu süre içerisinde Allah gece-gündüz yetmiş bin kez bu nûru düşünmüş ve bu nûrdan bütün varlıkları yaratmıştır.¹⁰⁷ Hatta bu yaratılış teorisine göre evrenin yaratılması Hz. Muhammed'in yaratılmasına bağlanmış ve 'Sen olmasaydın bu kâinatı yaratmazdım' şeklinde doktrine edilmiştir. Günümüzde de hâlâ varlığını koruyan bu yaratılış anlayışına göre, Allah katında en üstün varlık olarak nitelenen insanoğlunun konumu, acaba figüranlıktan öte bir anlam ifade edebilir mi?

Hz. Muhammed bütün yaratıkların üstünü ve en mükemmel olduğu için, onun aklı da Hz. Âdem'den sonra yaşamış olan bütün insanoğlunun toplam aklından bile fazladır. Ağırlığı ise ümmetinin toplam ağırlığının üzerindedir.¹⁰⁸ Gelenek bu tür abartılı tasvirlerle Hz. Muhammed'i yüceltmede ısrarcı davranırken, aynı zamanda onu Kur'ân'dan koparıp ümmeti için örnekliğini bir bakıma imkânsızlaştırdığını hiç dikkate almamıştır.

Kimi rivayetlerde ümmeti için Hz. Peygamber'i ne derece büyük fedakârlıklara katlandığını gösterebilmek için, Hz. Mûsâ'nın uyarısı ve ısrarı üzerine yüzü tutmadığı hâlde Rabb'i ile sıkı bir pazarlığa tutuşan bir peygamber olarak takdim edildiğini görmek mümkündür. Özellikle mi'râc hadisesine dair anlatılardaki elli vakitlik namazın beş vakte düşürülmesi sırasında anlatılan tasvirler, tarifi imkânsız çelişkilerle

106 Hulûl, Allah'ın zatı ve sıfatlarının yaratıklarına ve özellikle de insan bedenine intikal etmesi ve onunla birleşmesi anlamına gelir. Bkz. Kürşat Demirci-Yusuf Şevki Yavuz, "Hulûl", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 340-44.

107 Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadisteki Dayanakları*, Ankara 2000, 114.

108 Taberî, *Târîh*, II, 209.

doludur. İddialara göre mi'râcda Peygamberimize günlük elli vakit namaz farz kılınmıştı. Ancak dönüşünde Hz. Mûsâ'ya uğradığında onun uyarısıyla miktarı azaltması için Rabb'ine girmiş ve âdeta sıkı bir pazarlıktan sonra, elli vakitlik namaz beş vakte indirilmiştir.¹⁰⁹ Bütünyle Kur'ân'a aykırı olan bu rivayetlere elbette ki itibar etmiyoruz. Ancak, Hz. Peygamber'i yüceltme adına ortaya atılan rivayetlerin en muteber kaynak olarak nitelenen eserlerde yer almasının manidar olduğunu hatırlatmak istiyoruz.

Unutulmamalıdır ki her şeyin aşırısı zararlı olduğu gibi, sevginin aşırısı da zararlıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem'e duyulan aşırı sevginin ciddi marazi unsurlar doğurduğu ortadadır. Geçmişte Hz. İsâ'ya inananlar aşırı sevgi gösterip ölçüyü kaçırdı, onu tanrısal İsâ'ya dönüştürecek kadar ileri gitmişlerdir.¹¹⁰ Dikkat edilirse Hz. Peygamber'e duyulan bilinçsiz sevgi, aşırı hayranlık duygusuna dönüşünce yukarıda anlatılan türden abartılı tasvirlerin ardı arkası kesilmemiştir. Bir bakıma geçmişte Hıristiyanların Hz. İsâ'ya yaptıklarını, âdeta onlara nazire olsun diye bu sefer Müslümanlar kendi peygamberlerine uygulamaya kalkmışlardır. Oysa Resûl-i Ekrem, kendisi hakkında övücü sözler söylememeleri için ashabına şu uyarıda bulunmuştu: '*Hıristiyanların Meryem Oğlu İsâ'ya yaptıkları gibi, sizler de bana abartılı methiyeler düzmeyin.*'¹¹¹ Bir taraftan Resûl-i Ekrem'in bu tür uyarıları diğer taraftan Kur'ân-ı Kerim'deki onca âyete rağmen Müslümanlar, Hz. Peygamber hakkında abartılı hikâyeler uydurmaktan geri durmamışlardır.

Anlaşılan o ki Müslümanlar, kadim Yahudi ve Hıristiyan kültürüyle iç içe yaşamaya başlayınca, bu kültürlerle ait birçok mistik veya mitolojik hikâyelerle peygamber kıssalarını yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır. Buna ilaveten Müslümanlar Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'nın muciz-

109 Buhâri, *Ehâdisü'l-enbiyâ*, 5, *Salat*, 1, *Tevhîd*, 37; Müslim, *İmân*, 263; İbn Hanbel, I, 144; Beyhâkî, *Sünenü'l-kübrâ*, I, 360-62.

110 Geniş bilgi için bkz. Mahmut Aydın, *İsâ Tanrı mı İnsan mı?*, İz Yayıncılık, İstanbul 2002, 187-195.

111 Abdurrezzak, *el-Müsânnef*, V, 441 (no: 9758).

zeleri veya olağanüstü niteliklerinden söz eden birçok âyet bulunduğunu, buna mukabil Resûl-i Ekrem hakkında benzer bir muhtevanın yer almadığını da biliyorlardı. Devralınan zengin kültürel miras karşısında duyulan ezikliğin yanı sıra, Kur'ân'da da Resûl-i Ekrem hakkında abartılı açıklamalar veya mucizelerin yer almaması, belli ki Müslümanlar için ciddi bir eksiklik olarak telakki edilmiştir. Bu eksikliği gidermenin en kolay yolu ise geriye dönük rivayetlere sığınmaktı. Özellikle Müslümanların sözlü kültür geleneğine sahip olmaları bu duruma müsait bir ortam sunmuştur. Dolayısıyla Müslümanlar, Resûl-i Ekrem veya ashabı hakkında bilgi edinirlerken sözlü kültür içerisinde ağızdan ağza dolaşan bir takım rivayetleri daha da zenginleştirerek Resûl-i Ekrem'in risaletiyle ilişkilendirmişlerdir.

Resûl-i Ekrem hakkında oluşturulan hikâyeler veya abartılı tasvirler Kur'ân'a uymasa da çağın zihniyeti ve müelliflerin ruhuna uyduğu için kolayca kaynaklara girebilmiştir.¹¹² Zamanla bu tür iddialar işlevselliklerini yitirseler de İslâmî geleneğe herhangi bir eleştiriye tâbi tutulmadan varlıklarını korumuşlardır. Böylece geriye dönük üretilen rivayetlerle Hz. Muhammed'e birçok olağanüstü nitelikler ve mucizeler isnat edilmiştir. Özellikle sahabe sonrası dönemdeki Müslümanlar, miras alınan kadim Yahudi ve Hıristiyan kültürü ile eski İran ve Hint kültürüne ait pek çok mistik veya mitolojik hikâyelerle peygamber kıssalarından etkilenince, bunları kendi peygamberlerine uyarlamakta gecikmemişlerdir.¹¹³

Son dinin mensubu olan Müslümanlar, haklı olarak kendilerini miras aldıkları kültürlerden daha üstün görmek istemişlerdir. Keza peygamberleri de son peygamber olduğu için önceki peygamberlerden geri kalır bir yanının bulunmaması gerekiyordu. Özellikle de Yahudi kültüründen esinlenilerek Hz. Muhammed'in Hz. Mûsâ ile yarıştırılması hayli dikkat çeker.

112 Kırbaoğlu, 135.

113 Bünyamin Erul, "Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi [Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) Özel Sayısı]*, Ankara 2003, 34.

Keza Resûl-i Ekrem'in Hz. İsa gibi mucizeler gösterdiği iddiaları de benzer kaygıların ürünüdür. Dikkat edilirse Kur'an-ı Kerim ismi geçen her iki peygamberin mucizelerinden bahseder. Ancak, Resûl-i Ekrem'le ilgili benzer bir açıklama yapmaz. Bu durum karşısında bazı kıssaların da etkisiyle birlikte Müslümanlar kurguladıkları kimi hikâyeleri hiçbir ilgisi yokken çeşitli âyetlere bile dayandırmaya çalışıp denge kurma gayreti gütmüşlerdir. Nitekim ay yarılması anlatılarının Kamer¹¹⁴ Sûresi'yle, Yahudi ve Hıristiyanlıktaki yükseliş kıssalarından esinlenilerek Hz. Peygamber'e nispet edilen mi'râc anlatılarının Necm Sûresi'yle¹¹⁵ veya göğüs yarılması iddialarının İnşirâh Sûresi'yle ilişkilendirilmesi, bu kabil örneklerdir.

Bu tür çabalarla Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in mucizelerinin de bulunduğu iddiaları dillendirilirken, aynı zamanda onun Allah katında en üstün peygamber olduğu gayretleri güdülmüştür. Özellikle mi'râc anlatılarındaki tasvirler bu gayreti çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dikkat edilirse Kur'an-ı Kerim, Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda Allah'la buluştuğunu, konuştuğunu ve ondan on emir aldığı, hatta Rabb'ini görmek istediğini ancak bu talebinin gerçekleşmediğini haber verir.¹¹⁶ Ayrıca Hz. Mûsâ'nın bu tecrübeyi dağın sağ yamacındaki ağacın yanındayken yaşadığını anlatır.¹¹⁷

Müslümanlar Hz. Peygamber'in de benzer tecrübe yaşadığını ispatlayabilmek için, Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'na yolculuğu ile Resûl-i Ekrem'in el-Mescidü'l-Harâm'dan el-Mescidü'l-Aksâ'ya yolculuğu (isrâ olayı)¹¹⁸ arasında ilişki kurmuşlardır. Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda Allah'la buluşması, görüşmesi, konuşması ve ondan on emir¹¹⁹ alması olayıyla mi'râc anlatıları arasında bir bağlantı kurmuşlardır. Dikkat edilirse mi'râc anlatılarında da Hz. Peygamber'in Allah'la buluştuğu, konuştu-

114 54. Kamer, 1-2.

115 53. Necm, 6-18.

116 7. A'râf, 143.

117 28. Kasas, 30.

118 17. İsrâ, 1.

119 2. Bakara, 83-84.

ğu, Bakara Sûresi'nin son iki âyetini aldığı, hatta bizzat Allah'ı gördüğü iddiaları dillendirilir. Üstelik bu iddialar hiçbir ilgisi yokken Necm Sûresi'nin âyetleriyle ilişkilendirilir. Oysa daha önce de işaret edildiği üzere mi'râca referans gösterilen Necm Sûresi'nin âyetlerinde bu olay değil, ilk vahiy tecrübesi sırasında Hz. Peygamber'in Cebrail'den vahiy alması ve o sırada onu görmesi olayı anlatılır. Ancak, gelenek bu olayı çarpıtarak Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda Allah'la buluşması olayıyla kıyaslamış ve Hz. Peygamber'in de benzer bir tecrübe yaşadığı iddialarını dillendirebilmek için âyetlerin mesajını bambaşka bir kurguya dönüştürebilmiştir. Örneğin âyetlerde Cebrail'le Hz. Peygamber'in yeryüzünde buluşması gerçeği, rivayetlerdeki iddialarda semanın yedinci katında Allah'la Hz. Peygamber'in buluşmasına dönüştürülebilmiştir. Böylece Hz. Mûsâ bu tecrübeyi yeryüzünde yaşarken ondan daha üstün olan Hz. Muhammed gökyüzünde yaşamıştır. Hatta o, meleklerin bile almadığı ötelere ötesi âleme kadar gidebilmiş ve burada Rabb'yle baş başa görüşmüştür. Dahası Hz. Mûsâ Rabb'ini göremezken Hz. Muhammed Rabb'ini bile görmüştür. Mi'râc anlatılarında özellikle Hz. Mûsâ'ya hayli etkin bir rol verilmesi ve isminin çokça zikredilmesi manidar değil midir?

Dikkat edilirse Müslümanlar, İslâm'ın en erken döneminden beri, özellikle Yahudilerle üstünlük yarışı içine girmişlerdir. Örneğin Yahudiler Hz. Mûsâ'nın tüm insanlardan üstün olduğunu iddia ederlerken Müslümanlar da kendi peygamberlerinin üstün olduğunu dillendirmişlerdir. Hatta bir tartışma sırasında Medineli Yahudi'nin birisi "Mûsâ'yı bütün insanlardan üstün kılan Allah hakkı için hayır..." deyince, Ensâr'dan bir Müslüman ona bir tokat patlatıp şu tepkiyi göstermişti: "İçimizde Allah'ın peygamberi olduğu hâlde sen bunu ne hakla söylersin?"¹²⁰ Keza İbn Abbâs'la Yahudi kökenli muhtedi olan Ka'bu'l-Ahbâr¹²¹ arasında yaşanan ru'yet meselesiyle ilgili tartışmada da benzer bir yarıştan söz edilebilir. Örneğin Ka'bu'l-Ahbâr Resûl-i Ekrem'in Allah'ı görmediği-

120 Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'ân*, 39.

121 Bilindiği üzere Ka'bu'l-Ahbâr, Yahudi kökenli bir muhtedir.

ni söyleyince, İbn Abbâs ona tepki göstererek 'Biz Hâşimileriz. Biz Peygamber Allah'ı gördü diyorsak görmüştür' sözleriyle karşılık vermiştir.¹²²

Ehl-i Kitapla Müslümanlar arasında başlangıçtan beri yaşanan rekabet, özellikle teolojik tartışmaların devreye girdiği birinci asırdan itibaren giderek artmış ve neticede pek çok abartılı rivayetlerin doğmasını beraberinde getirmiştir. Yahudi ve Hıristiyan kültürünün yanı sıra, eski Mısır ve Mezopotamya ile kadim İran, Hint ve Helenistik kültürlerle ait pek çok hikâyeler de sözü edilen abartılı tasvirlerle esin kaynaklığı etmiştir. Dikkat edilirse Müslümanlar bu kültürleri dışlamak bir yana aksine daha lütufkâr bir tutum takınarak kendi bünyelerine dönüştürebilmişlerdir.

Geçmişte sözü edilen kaygılarla oluşturulan birtakım abartılı rivayetler, kaynaklara girdikten sonra herhangi bir sorgulamaya tâbi tutulmadan nesilden nesile aktarılmış ve âdetâ risaletin ayrılmaz bir parçası gibi telakki edilmiştir. Hatta günümüzde Resûl-i Ekrem hakkında ortaya atılan kimi iddialar, geçmişe taş çıkartacak kadar ileri boyutlara varmıştır. Örneğin yakın dönemde yapılan bir yüksek lisans çalışmasında aynen şu ifadeler kullanılmıştır: "Peygamber (s.a.v.) efendimiz, peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olduğu gibi, dini ve daveti de umumi, mucize bakımından da, kendisine en çok mucize verilmiş resuldür. Bu yüzden mucizeleri çok mütenevvidir. Taşdan, sudan, ağaçtan, hayvandan; tâ Ay'a, Güneş'e, yıldızlara kadar, pek çok varlıkta mucize tecelli etmiştir."¹²³ Bir başka akademik(!) çalışmada ise "Hz. Peygamber'e mucize verildiğine dair pek çok âyetler olduğu" iddiası dillendirilmiş, ancak yazar bu ifadeleri kullanmakla birlikte savını destekleyecek âyet bulamayınca, Resûl-i Ekrem'in Kur'an'dan başka mucizesinin olmadığını ifade eden hadis rivayetiyle görüşünü temellendirmeye çalışmıştır.¹²⁴

122 İbn Seyyidî'n-Nâs, I, 250; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 53.

123 Halil Tankuş, *Peygamber Efendimizin Hadislerinde Mucize ve Gayeleri*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Şanlıurfa 1996, 7.

124 Ayhan, 37.

Bir yoruma göre bütün peygamberler Hz. Peygamber'in nûrundan yaratıldıkları için hepsi onun ümmetinden olmak istemişlerdir. Bu nedenle onların mucizeleriyle ümmetinden olan evliyaların kerametleri bile, aslında Hz. Muhammed'in mucizelerindedir. Yapılan yorumda aynen şu ifadeler kullanılmıştır: "Ümmetinin evliyâsında hâsıl olan kerâmetler, hep onun mucizeleridir. Çünkü kerâmetler ona tâbi olanlarda, onun izinden gidenlerde hâsıl olmaktadır. Hatta bütün peygamberler, onun ümmetinden olmak istedikleri için, daha doğrusu, hepsi onun nûrundan yaratıldıkları için, onların mucizeleri de, Muhammed aleyhisselâmın mucizelerinden sayılır."¹²⁵ Bu yorumla birlikte peygamberlerin vârisleri olarak gösterilen velîlerin de benzer olağanüstülükler gösterilebildikleri iddialarına meşru bir zemin oluşturulmuş ve bu yolla onlara da benzer bir üstünlük payesi çıkarılmıştır.

Dile getirilen bu tür yorumlarla peygamberliği bütünüyle mucizelerle sabitlenen Allah Resulü, sadece yeryüzündekilere mucize göstermekle kalmamış, aynı zamanda gökyüzü ahalisine de mucize göstermek için 'büyük mi'râc mucizesini' gerçekleştirmiştir.¹²⁶ Acaba bu iddiayı ortaya atan zihniyet, Resûl-i Ekrem'in hangi gaye için gökyüzündekilere mucize gösterdiğini iddia etmektedir? Acaba gökyüzünde birileri mi yaşamaktadır? Kur'ân, yeryüzünde yaşayanların insanlar olduklarını ve onlara da kendileri gibi bir insanın peygamber olarak gönderildiğini, melekler yaşasaydı o takdirde meleklerin gönderileceğini haykırmaktadır.¹²⁷ Bu tür iddialara karşı sözü edilen âyetin konumu acaba nasıl izah edilebilir?

Dikkat edilirse mucize ve keramet iddialarına, hiçbir ilişkileri yokken Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman veya Hz. Ali gibi önemli sahabîlerin isimleri zikredilerek, onlar üzerinden peygamberlerin vârisleri olarak nitelenen velîlere payeler

125 Hüseyin Hilmi Işık, *Kur'ânı Kerim ve Bugünkü İnciller ve Hz. Muhammed'in Mucizeleri*, Hakikat Matbaası, İstanbul 1981, 83.

126 İsmail Mutlu, *Peygamberimizin (sav) Mucizeleri*, Mutlu Yayıncılık, İstanbul 1998, 479.

127 17. İsrâ, 95.

çıkılarak belli hedeflere kapı aralanır.¹²⁸ Bir taraftan Allah Resulü, diğer taraftan onun sahabîlerinin tertemiz isimleri istismar edilerek bu tür iddialara alet edilirken acaba hangi gaye/gayeler güdülmüş olabilir?

Resül-i Ekrem'in önceki peygamberlerden aşağı kalır ya-
nının olmadığını gösterebilmek için, kimi zaman biyolojik
varlığı, kimi zaman ise cinsel hayatı gibi aile mahremiyetini
ilgilendiren hususlar bile akıl almaz tasvirlerle veya pervazsı-
ca yorumlara konu edilebilmiştir. Örneğin sahih(!) hadis kay-
nakları olarak nitelenen eserlerde yer alan rivayetlere göre,
Hz. Peygamber'e otuz erkeğin cinsel gücünün verildiği,¹²⁹
nikâhının altındaki dokuz hanımını¹³⁰ aynı gecede sırayla do-
laşabildiği¹³¹ gibi hayâsızca ve edep dışı iddiaları görebilmek
mümkündür.

Klasik kaynaklarda yer alan bu rivayetleri kurtarmak adı-
na yapılan yorumlar ise akla ziyan açıklamalarla doludur.
Örneğin Resül-i Ekrem'in cinsel gücünün ne derece kuvvet-
li olduğunu göstermeye çalışan ve Müslim'deki hadisi şerh
eden Davudoğlu, Hz. Süleyman'ın bir gecede yetmiş veya yüz
kadını dolaştığına¹³² dair israiliyat kökenli rivayetle az önce

128 Çörüş, 337-346.

129 Buhârî, *Gusûl*, 12.

130 Buhârî, *Nikâh*, 103.

131 Buhârî, *Gusûl*, 24, *Nikâh*, 103; İbn Hanbel, III, 99, 112, 161, 167, 225, 239, 292; Nesâî, *Taharet*, 170, *Gusûl ve Teyemmüm*, 25; Dârimî, *Taharet*, 70. Kimi hadislerde tek yıkanmayla bütün eşlerini dolaştığı gibi edep dışı hezeyanları görebilmek de mümkündür. Tirmizî, *Tahare*, 106; Nesâî, *Taharet*, 170.

132 Bu rivayette Resulullah'ın Hz. Süleyman'a ait şu hadisi söylediği nakledilir: Bu gece mutlaka yetmiş kadınla birlikte olacağım. Bunların hepsi Allah yolunda savaşacak sūvariler doğuracak. Arkadaşı ona 'İnşallah de' diye ihtarında bulundu, ancak Hz. Süleyman söylemedi ve yetmiş kadınla birlikte oldu. Ancak içlerinden hiçbir kadın hamile kalmadı. Sadece kadınlardan birist yarım erkek doğurdu. Muhammed'in nefsi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, 'inşallah' deseydi, hepsi toptan sūvariler olarak Allah yolunda cihad ederlerdi." (Müslim, *Eymân*, 23, 24, 25). Hadisi şerh eden Davudoğlu, Hz. Süleyman'ın dolaştığı kadın sayısının 70, 99 ve 100 gibi muhtelif rakamlar verildiğini belirttikten sonra, onun 300 hanımı ve 700 cariyesinin bulunduğunu belirterek 1000 hanımı olduğuna dair rivayetlerin varlığından söz etmiştir. Ahmed Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhü*, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1978, VIII, 240-42.

zikredilen sahih hadis(!) rivayetleri arasında kıyaslama yaparak aynen şu yorumu yapar:

Rivayetten anlaşılıyor ki, Süleyman (a.s.) bir gecede bu kadınların hepstiyle cimâ' etmiştir. Bu derece beden sıhhati, bu derece mükemmel erkeklik kudreti yalnız peygamberlere mahsus bir mevhibe-i ilâhiyedir. Bir taraftan hadsiz hudutsuz ibâdet ve mücadeleler, diğer taraftan nihayetsiz dünya meşgaleleri, irşâd ve tebliğ vazifeleri düşünülürse sair insanlara böyle bir işin asla müyesser olmayacağı derhal anlaşılır. Demek ki, Hak Teâlâ Hazretleri peygamberlerine mu'cizeler halk etmek suretiyle hârika hâller yarattığı gibi, bu zevâtın bedenlerinde de hârikalar halk etmiştir. İşte Hz. Süleyman'ın bir gecede yüz kadınla cimâ' tâkat getirmesi bundandır.

Sair peygamberlerden bu babda sarîh bir haber yoktur. Ancak bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafa'ya (s.a.s.) cimâ' hususunda otuz erkek kuvveti verildiği bildirilmiştir. Mücâhid, Cennet erkeklerinden kırk erkek kuvveti verildiğini söylemiştir. Hatta bâzı büyüklerin ifadesine göre her peygambere kırk erkek kuvveti; bizim peygamberimize ise kırk peygamber kuvveti ihsân edilmiştir. Bu hesaba göre Resulü Ekrem (s.a.s.) Efendimiz'e 1600 erkek kuvveti verilmiş demektir ki, bu tâkat her peygambere verilenin üstündedir. Avrupa küffarının izinden yürüyerek O'na utanmadan 'karıcı' demek küstahlığında bulunanlar azıcık düşünsünler!.. Yâ bu derece erkeklik kudreti kendilerine verilmiş olsa acaba ne yaparlardı?!.. Bizim sözümüz şudur: 'Bu muazzam cinsî kudret karşısında Peygamber (s.a.s.) Efendimiz'in dokuz kadınla iktifa etmesi, O'nun sonsuz sabır ve zühdünün açık ifadesidir.'¹³³

Hz. Süleyman'la ilgili mezkûr rivayetın israiliyat kökenli peygamber kıssasından başka bir şey olmadığı gayet açıktır. Kaldı ki onun cinsel gücünün fazlalığını ifade eden rivayetler muhtelifdir. Örneğin bir gecede dolaştığı kadınların sayısı ile ilgili altmış,¹³⁴ yetmiş,¹³⁵ doksan,¹³⁶ doksan dokuz veya yüz¹³⁷

133 Davudoğlu, VIII, 242.

134 Buhârî, *Tevhîd*, 31; Müslim *Eymân*, 22.

135 Buhârî, *Ehâdisu'l-enbiyâ*, 40; Müslim, *Eymân*, 23, 24, 25; Tirmizî, *Eymân*, 7.

136 Buhârî, *Eymân* ve'n-nüzûr, 3, *Keffâretü'l-eymân*,9; Müslim, *Eymân*, 27.

137 Buhârî, *Nikâh*, 23.

rakamları verilmektedir. Sadece şu kadar söyleyelim ki, azami olarak bir gecenin on iki saat olduğu göz önüne alınır- sa ve Hz. Süleyman'ın da her hanıma ortalama yarım saat veya yirmi dakika zaman ayırdığı varsayılırsa, fiziki şartlara göre böyle bir olayın gerçekleşmesi imkânsızdır. Keza yetmiş kadının hepsinin aynı gecede cinsel birleşmeye müsait olup olmayacakları ise ayrı bir muammadır.¹³⁸ Tamamen akıl dışı iddialar ve çelişkili rakamlar dillendirilmesine rağmen, ismi geçen şârih sırf rivayeti kurtarmak için bu tür hezeyanları dile getirebilmiştir. Yahudi kökenli rivayetlerdeki iddialardan geri kalmamak için Resûl-i Ekrem'in risaletinin bu tür cinsel yorumlara pervazsızca malzeme edilmesi acaba nasıl izah edilebilir? Allah Resulü'nün tertemiz ismini edep dışı yorumlara alet eden bir Müslüman, mahşerde hangi yüzle onun karşısına çıkacaktır? Acaba bu yorumları yapanlar onun risaletini veya öğretisini anlamak için aynı hassasiyeti göstermişler midir? Ya da gösterilmiş olsaydı israiliyat kökenli rivayetlere itibar edilir miydi? Resûl-i Ekrem'i yüceltme adına hayâ sınırlarını bu derece zorlayan yorumlar, bir Müslümana ne kazandırır? Mezkûr yorumu daha fazla irdelemeye edebimiz müsaade etmediği için takdiri değerli okuyucularıma bırakıyorum.

Öte yandan Resûl-i Ekrem'i yüceltebilmek için çeşitli kahramanlık hikâyeleri bile üretilmiştir. Örneğin bir iddiaya göre Hz. Peygamber, bir aylık mesafeden düşman kalbine korku saldığı için düşmanları ona yanaşamıyordu.¹³⁹ Bu iddia dillendirilirken herhâlde Uhud Savaşı'nda kıl payı ölümden döndüğü gerçeği hatırlanmamıştır. Bilindiği üzere bu savaşta İbn Kamie Resûl-i Ekrem'e yanaşıp indirdiği kılıç darbeleriyle onu yere düşürmüş ve öldürdüğünü sanmıştı. Hatta müşrikler, Resûl-i Ekrem öldürüldü diye savaşı bırakmışlardı. Onun öldüğünü sanan Müslümanlar da büyük bir umutsuzluk ve şok yaşamışlardı. O sırada Resûl-i Ekrem'in yanına giden Ensâr'dan Abdullâh b. Ka'b¹⁴⁰ ölmediğini fark edince Müs-

138 Mezkûr rivayetlerle ilgili tahlil ve tenkitler için bkz. Enbiya Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidî*, Rağbet, İstanbul 2009, 490-494.

139 İbn Kesîr, *Tefsîr*, IX, 4645.

140 İbn İshâk, 309; İbn Sa'd, II, 46; Taberî, *Târîh*, III, 19.

lûmanları çağdırmaya kalkışmış; ancak tekrar saldırmamaları için Hz. Peygamber eliyle işaret edip ses çıkarmaması uyarısında bulunmuştu.¹⁴¹

Daha sonra Hz. Peygamber'in ölmediğini anlayan Ubey b. Halef yanına kadar sokularak 'Muhammed! Seni kendi ellerimle öldüreceğim. Senin yaşadığın dünyada bana hayat haramdır' sözleriyle üzerine yürümüştür. Ancak, Hz. Peygamber'i koruyan Müslümanlar ona bu fırsatı vermemişlerdi.¹⁴² Madem Allah Resulü bir aylık mesafeden düşman kalbine korku salabiliyordu, o hâlde Uhud'daki bu tablo nasıl izah edilecektir? Acaba Ubey b. Halef hangi cesaretle yanına kadar sokulup öldürme tehditleri savurabilmiş veya İbn Kamie onu nasıl yaralayıp yere düşürmüştür? Keza Huneyn Savaşı'nda on iki bin kişi olan Müslümanların, üç bin kişilik Mâlik b. Avf'nin kuvvetleri karşısında dağılıp kaçacak delik aramaları nasıl izah edilebilir?¹⁴³

Resûl-i Ekrem'e kötülük yapanları toprağın kabul etmediği iddiaları bile dillendirilmiştir. İddialar arasında ismi verilmeyen bir şahsın birkaç kez gömülmesine rağmen her seferinde toprağın onu kabul etmeyip yeryüzüne attığından ve sonunda bu şekilde terk edildiğinden bahsedilir.¹⁴⁴ Hicret sırasında ise kendisini takip eden Sürakâ'nın atının dizlerine kadar kuma saplandığı, ayaklarını kurtardığı zaman açılan delikten göğe doğru duman çıktığı şeklinde değişik iddialar bulunmaktadır.¹⁴⁵ Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem ibadet ettiği sırada, Ebû Cehil ona kötülük yapmak istemiş ve bu maksatla yanaştığı zaman aniden geri çekilmiştir. Geri çekilmesinin sebebi sorulduğunda ise Resûl-i Ekrem'le kendisi arasında ateşten bir hendek ve kanatları bulunan korkunç yaratıkları gördüğünü söylemiştir. Bir adım daha atsaymış melek olarak nitelenen bu kanatlı varlıkların kendisini paramparça

141 İbn Hişâm, III, 601; İbn Sa'd, II, 46; Taberî, *Târîh*, III, 19.

142 İbn Hişâm, III, 601, 602; İbn Sa'd, II, 46; Taberî, *Târîh*, III, 19.

143 Bu konular hakkında geniş bilgi için bkz. Balci, *İlâhî Yardım*, 116-17.

144 Müslim, *Sifâtu'l-münâfikın*, 14

145 Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 42.

edeceklerini de eklediğinden söz edilir.¹⁴⁶ Bir taraftan bu tür iddialar dillendirilirken bir taraftan da Kâbe avlusunda ibadet ettiği sırada, yine aynı Ebû Cehil'in Resûl-i Ekrem'in sırtına deve sakatatlarını attığından bahsedilmesi çelişki değil midir?

İddialar arasında Hz. Peygamber'in elinde âdeta sihirli değnek varmış gibi şifa dağıttığı ve hastaları iyileştirdiğine dair tasvirler de yer almaktadır. Bir rivayete göre kadının birisi, hasta çocuğunu iyileştirmesi için getirdiği zaman, Resûl-i Ekrem çocuğu kucağına alıp göğsünü sıvazlamış ve bir süre sonra çocuk köpek yavrusuna benzer bir şey kusakarak iyileşmiştir.¹⁴⁷ Bir başka iddiaya göre yedi yıldan beri günde iki kez çocuğunun delilik krizine girdiğini söyleyen kadın, yardım isteyince Resulullah çocuğun ağzına üfürmüştü ve 'Çık ey Allah'ın düşmanı, ben Allah Resulü'yüm' diye seslenerek çocuğu iyileştirmiştir.¹⁴⁸ Keza cin musallat olan bir çocuğu da yine aynı yolla tedavi etmiştir.¹⁴⁹

İddialar arasında Resûl-i Ekrem'in körleri iyileştirdiği veya konuşma özürülleri konuşturduğu anlatıları da bulunmaktadır.¹⁵⁰ Rivayete göre Uhud Savaşı'nda Katâde'nin gözü çıkınca Hz. Peygamber onun gözünü yerine yerleştirmiş ve eskisi gibi görmesini sağlamıştır.¹⁵¹ Hz. Peygamber'in böyle bir yeteneği var idiyse o hâlde âma olan meşhur sahâbi Abdullâh b. Ümmi Mektûm'u niçin iyileştirmedeği sorusunu sormak gerekmez mi? Üstelik o, Hz. Peygamber'e bu özürlülikle dert yanmıştır.¹⁵² Bunun yanı sıra ismi belirtilmeyen bir âmanın da Resûl-i Ekrem'e gelip gözlerinin açılması için dua etmesini istediği, ancak Resûl-i Ekrem'in ona gözlerinin açılması için değil de normal dua ettiğine dair rivayetler bu-

146 Müslim, *Sıfâtü'l-münâfıkın*, 38.

147 Dârimî, *Mukaddime*, 4.

148 İbn İshâk, 257.

149 İbn İshâk, 335-36.

150 İddiaya göre bir kadın, çocuğunun doğuştan konuşma özürülü olduğunu söyleyip yardım isteyince, Resûl-i Ekrem de çocuğa yaklaşıp 'Ben kimim?' diye sormuş, çocuk dile gelip 'Sen Allah'ın Resulü'sün' karşılığını vermiş ve böylece konuşmaya başlamıştır. İbn İshâk, 258.

151 Taberî, *Târîh*, III, 18; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 127.

152 Müslim, *İmâre*, 141.

lunmaktadır. Hatta rivayetin devamında, Resûl-i Ekrem'in bu şahsa gözlerin duayla açılmayacağına dair açıklamaları da yer almaktadır.¹⁵³

Allah Resulü, şifa dağıtıp hastalıkları iyileştirmesinin yanı sıra, tıpkı Hz. İsa gibi ölüleri diriltebilen bir peygamber olarak da tanımlanmıştır. Nitekim doğrudan ifade edilmese de yılan sokmasından zehirlenip ölen kişiyi diriltebileceği iddiaları dillendirilmiştir.¹⁵⁴ Muhtemelen klasik kaynaklarda yer alan bu tür rivayetlerin etkisiyle Resûl-i Ekrem'in ölüleri dirilttiği iddialarına çağdaş araştırmacılar bile itibar etmiştir. Örneğin Hamidullah, mucizelere inanmayı bir gönül meselesi olarak niteleyip hadis kaynaklarında yer alan rivayetlerden kuşkulandırmaya bile gerek olmadığını belirttikten sonra,¹⁵⁵ Hz. Peygamber'in ölüleri dirilttiği iddialarına yer vermiştir. Aktardığı rivayetlerin birisinde bir grup müşriğin isteği üzerine Resûl-i Ekrem'in ölen bir kızı diriltip mezardan çıkardığına dair iddialar dillendirilmiştir. Rivayete göre kız mezardan çıktıktan sonra Resûl-i Ekrem'le arasında şu konuşma geçmiştir:¹⁵⁶

– İşte geldim ya Resulellah!

– Yeryüzünde kalıp ana-babanla birlikte yaşamak ister misin?

– Hayır, zira öteki tarafta ana-babamdan daha üstün birçok şeyle karşılaştım.

Bu hikâye büyük bir ihtimalle Hıristiyan kültüründen esinlenilerek üretilmiştir. Zira İncil'de Hz. İsa'nın ölen bir kızı dirilttiğinden bahsedilir.¹⁵⁷ Kimi iddialara göre Resûl-i Ekrem, kabirlerin içerisinde olup bitenleri bildiği gibi, aynı zamanda ölülerle de konuşabiliyordu. Nitekim bir kabrin başında bulunduğu sırada yanındaki Bilal'e dönerek 'Benim işittikleri-

153 Buhâri, *Cihad*, 31; İbn Mâce, *İkâmetu's-salât*, 189.

154 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 161, 162.

155 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 122-125.

156 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 126.

157 Markos, 9: 18-26; Luka, 8: 40-50.

mi sen işitiyor musun?’ diye sormuş, ‘Hayır’ cevabını alınca kabir sahibine azap edildiğini ve onun seslerini duyduğunu söylemiştir.¹⁵⁸ Acaba bu tür iddialar dillendirilirken ‘*Sen kabirde olanlara işittiremezsin*’¹⁵⁹ veya ‘*Muhakkak ki sen ölülere duyuramazsın*’¹⁶⁰ âyetleri hiç mi akla gelmemiştir?

Bazı iddialara göre Resûl-i Ekrem, ölü kuşları¹⁶¹ veya deve derisinden develeri bile diriltebiliyordu.¹⁶² Keza çorak araziye verimli hâle getirirken¹⁶³ deriyi kumaş, demir halkayı ise altın yapabiliyordu.¹⁶⁴ Hatta gökten altın yağdırabiliyor,¹⁶⁵ ellerinden etrafa su saçabiliyordu.¹⁶⁶ Bunların yanı sıra kalbinden duyduğu fısıltıyla namaz vakitlerini anlıyordu.¹⁶⁷ Bir iddiaya göre ise gece evlerine gidecek olan iki ashabına verdiği âsâsı ışık saçıp yollarını aydınlatmıştı.¹⁶⁸ Dikkat edilirse bu iddialar Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlerin mucizelerine nazîre niteliğindedir ve onların mucizelerinden esinlenilerek üretilmiş böylece mucize bakımından denge sağlanmaya çalışılmıştır.

Kimi iddialara göre Resûl-i Ekrem deve veya kurt¹⁶⁹ gibi hayvanlarla konuşabiliyordu.¹⁷⁰ İbn İshâk’ın anlattıklarına göre kesilmesine karar verilen yaşlı bir deve gelip Resulullah’ın önünde gözyaşı dökünce Hz. Peygamber ashabına devenin şikâyet sebebini sormuştu. Ashap da onu çok çalıştırdıkları için zayıf düştüğünü, işe yaramaz hâle gelince de kesmeye karar verdiklerini ve bu nedenle şikâyetçi olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Resulullah devenin kesilmesine mü-

158 Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 296

159 35. Fâtır, 22.

160 30. Rûm, 52.

161 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 137.

162 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 139.

163 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 140.

164 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 140-41.

165 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 142.

166 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 143.

167 Dârimî, *Mukaddime*, 15.

168 Buhârî, *Salât*, 79.

169 Dârimî, *Mukaddime*, 4.

170 İbn İshâk, 260-61; Tirmizî, *Menâkıb*, 17.

saade etmemiştir.¹⁷¹ Benzer içerikteki bir başka rivayete göre ise kesilmesine karar verilen bir deve bağırarak gelip Resûl-i Ekrem'in önünde secdeye kapanmıştır. Hz. Peygamber de deveyi satın alıp kurtarmıştır.¹⁷²

Bazı iddialara göre Hz. Peygamber tıpkı Hz. Dâvûd gibi tabiat olaylarına da hükmedebiliyordu. Örneğin kıtlık şikâyeti üzerine dua edip yağmur yağdırmış,¹⁷³ ancak çok fazla yağıp etrafı sel suları basınca, bu sefer ashabın isteği üzerine Medine'ye değil de şehrin dışına yağdırmıştır.¹⁷⁴ İddiaya göre Resûl-i Ekrem sadece onların istedikleri yerlere yağmur yağdırmıştır.¹⁷⁵ Hatta Resûl-i Ekrem hangi tarafa işaret etmişse oraya yağmur yağmış.¹⁷⁶ Bir iddiaya göre Resulullah sadece dağ sırtlarına, tepelere, dere içlerine, ağaç ve ot bitecek yerlere yağmur yağdırmıştır. Buna mukabil Medine şehri ise âdeta üstü örtülü gibi kuru kalmıştır.¹⁷⁷ Bir başka rivayette ise başa taç sarılmış gibi Medine'nin üstünün kapandığından bahsedilmiştir.¹⁷⁸ Bu tür rivayetlerle Nûh Tufanı arasında ilişki bile kurulmuş ve bu nedenle tufan mucizesi olarak nitelenmiştir.¹⁷⁹

Bazı anlatılarda ise Hz. Peygamber'in rüzgârın eseceğini önceden bildiği,¹⁸⁰ bu nedenle gündüz savaşmayıp akşam vakitlerini beklediği, zira bu vakitlerde Allah tarafından rüzgârla kendisine yardım gönderildiği¹⁸¹ iddiaları dillendirilmiştir. Ebû Hureyre'ye isnad edilen bir rivayete göre Resulullah, yanında bulunan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve bir grup sahabeyle birlikte Hira Dağı'nda bulunduğu dağ depreşmeye başlayınca, Resulullah dağı azarlayıp üzerinde peygamber ve

171 İbn İshâk, 272.

172 İbn İshâk, 258-59.

173 Buhârî, *İstiska*, 6, 7, 8, 21.

174 Buhârî, *İstiska*, 9, 10, 12.

175 Buhârî, *İstiska*, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 21, 24, *Menâkıb*, 25; *Edebü'l-müfred*, 214; Müslim, *İstiska*, 8.

176 Buhârî, *İstiska*, 24.

177 Buhârî, *İstiska*, 12.

178 Buhârî, *İstiska*, 14.

179 Aydm, *İlâhi Nurlar*, 144.

180 Müslim, *Fadâil*, 11.

181 Buhârî, *İstiska*, 26; Tirmizî, *Sire*, 46.

seçkin ashabının bulunduğunu¹⁸² hatırlatarak sakin olmasını emretmiştir. Bu emir üzerine dağ sakinleşmiştir.¹⁸³ Aynı içerikteki rivayet Sa'îd b. Zeyd¹⁸⁴ ve Enes b. Mâlik kanalıyla da aktarılmıştır.¹⁸⁵

Vahyin gerçekleriyle uzaktan yakından hiçbir ilgisi olmayan bu tür hikâyelerin ve asılsız iddiaların, Resûl-i Ekrem'in peygamberliğiyle ilişkilendirilmesi ve bizzat Müslümanlar tarafından dillendirilmesi hakikaten şaşırtıcıdır. Hz. Muhammed'in risaletinin böyle bir peygamber portresine dönüştürülmesine dair nedenler üzerinde duran Kırbasoğlu şu değerlendirmeyi yapar:

Peygamberler, büyük düşünürler, sanat ve siyaset adamları gibi, tarihte iz bırakmış şahsiyetlerin vefatlarından sonra, kendileri ve bıraktıkları miras konusunda birtakım aşırılıkların ve sapmaların ortaya çıktığı, toplumsal muhayyilenin bu gibi şahsiyetler etrafında birtakım menkıbe ve efsaneler ürettiği bilinmektedir. Hz. Peygamber'in durumu da, vefatından sonra farklı olmamıştır. Diğer din ve kültürlerdeki şahsiyetlerin başlarına gelen Hz. Peygamber'in de başına gelmiş ve tarih içerisinde önce insan-ı kâmil (Paragon), sonra insanüstü ve mucizevi bir güç ve özelliklere sahip bir peygamber ve nihayet evrenin ilk ve temel unsuru olan kozmik bir ilkeye dönüştürülmüş; yani yeryüzünde yaşamış bir insan, önce göklere ve nihayet evrenin de üzerine çıkarılmıştır. Ancak mesele tarihî-sosyolojik bir gelişmenin İslâm düşüncesinde tekrar gerçekleşmesinden ibaret değildir. Bilakis ortada daha derinde, epistemolojik ve metodolojik ârzalar olduğu âşikârdır.¹⁸⁶

Bir taraftan Kur'ân Resûl-i Ekrem'e '*Ben de tıpkı sizler gibi bir insanım*'¹⁸⁷ gerçeğini söyletirken, diğer taraftan da Hz.

182 Müslim'deki bir rivayette Hz. Peygamber'in yanı sıra Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın bulunduğu belirtilmektedir. Müslim, *Fadâil*, 50.

183 Müslim, *Fadâil*, 50.

184 İbn Mâce, *Sünne*, 11.

185 Ebû Dâvûd, *Sünne*, 8.

186 Hayri Kırbasoğlu, 'Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşümü: Paradigma'dan Paragon'a, Paragon'dan Kozmik İlke'ye', *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu* (Tebliğler, Nisan 19-20) Isparta 2001, 133.

187 18. Kehf, 110; 41. Fussilet, 6.

Peygamber kendisi hakkında abartılı tasvirleri yasaklarken, sözü edilen türden tasvirlerle Allah Resulü'nün beşerüstü bir konuma yükseltilmesi izahı mümkün olmayan bir çelişkidir. Kuşkusuz Hz. Peygamber'in beşer olduğu gerçeğini en iyi idrak eden ve bilenler onun ashabıydı. Nitekim onlar Allah Resulü'ne bu tür sıfatlar yakıştırmamışlardır. Haddizatında Hz. Peygamber de kendisinin bir beşer olduğunu çeşitli vesilelerle açıklamıştır. Örneğin bir rivayette şunları söylediği nakledilir: 'Ey insanlar! Ben sadece bir beşerim. Rabb'imın elçisi olan Azrail'in bana gelme vakti ve benim de onun davetine icabet etme zamanım yakındır...'¹⁸⁸

Tarihsel yönüyle bakıldığında da Resül-i Ekrem'in beşeri kimliğini ve sade görüntüsünü, hayatının her alanında görmek mümkündür. Örneğin o da bir beşer olarak birtakım korkular veya tedirginlikler yaşamıştır. Dikkat edilirse hiçbir zaman 'Nasılsa ben peygamberim, Rabb'im beni korur veya bana yardım eder' gibi bir beklentiyle hareket etmemiştir. Aksine bütün maddi tedbirleri almış ve ardından Allah'a sığınmıştır. Nitekim Bedir Savaşı öncesi, olası bir bozgun durumunda kaçabilmek için hızlı koşan hecin devesi bulundurmıştır.¹⁸⁹ Keza Uhud Savaşı sırasında düşman darbesinden korunmak için iki zırh birden giymiştir. Bütün bu tedbirlere rağmen, Uhud Savaşı'nda yaralanıp yüzü kanlar içinde kalmıştır. Allah Resulü, Müslümanlar tarafından emniyetli yere taşınıp zırhı çıkarıldığı zaman yaralanmanın etkisiyle iki dişi düşmüştür. Bunun yanı sıra aldığı darbelerden sonra bitap düşen Hz. Peygamber, bir süre namazlarını oturarak kılmıştır.¹⁹⁰ Bütün bunlar onun bir insan olarak yaşadıklarıdır.

Şu bir gerçek ki, ne kadar zorlanırsa zorlansın beşerüstü bir peygamber telakkisine Kur'an'dan destek bulmak mümkün değildir. Dolayısıyla peygamber anlayışındaki sapmaların Kur'an'dan değil, beşerî müdahaleye açık olan rivayetlerden kaynaklandığını unutmamak gerekir. Nitekim Hatiboğlu 'bir

188 Dârimi, *Fedâilu'l-Kur'an*, 1.

189 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 124.

190 İbn İshâk, 311.

fikrin yayılması istendiği zaman, önce onun hadîs formuna sokulup' ardından istismar aracına dönüştürüldüğüne dair ilginç örneklerin hadîs usulü kitaplarında mevcut olduğunu söylerken¹⁹¹ rivayetlere ne tür müdahalelerin yapıldığına da dikkat çekmiştir. Dolayısıyla beşerî müdahalenin dışında kalan Kur'ân haricindeki kaynaklara dayanan rivayetlerdeki Hz. Muhammed portresinin bu tarz müdahalelerden yoksun bırakıldığını düşünmek imkânsızdır. Bu nedenle bir Müslüman için en bağlayıcı otoritenin vahyin verileri olduğunu ve Hz. Peygamber'in risaleti veya öğretisinin de bu çerçevede anlaşılması gerektiğini hatırlatmak istiyoruz.

Vahyin verileri çok açık bir şekilde ortada olduğu hâlde, âyetlerde tanıtılan Hz. Muhammed yetmiyormuş gibi, onun risaleti veya tarihi şahsiyetini uydurulmuş hikâyeler veya abartılı menkıbelerle gizemli hâle getirmek, acaba bir Müslümana ne kazandırabilir? Geleneksel yorumlara dayalı olarak oluşturulan beşerüstü niteliklere sahip Hz. Muhammed portresinin gelecek nesillere bıraktığı en önemli miras, bize göre muazzam bir bilgi kirliliğinden başka bir şey değildir. Üstelik bu bilgi kirliliği ne yazık ki, vahyin gerçeklerini gölgede bırakacak boyutlara kadar yayılmıştır. Bu hususa dikkat çeken Hatiboğlu şu tespitte bulunur:

Gerçekten de, Hz. Peygamber'i beşerüstü gösterme gayretindeki kitâbiyatın hacmi ve muhtevası, bu cereyanın oldukça eskilere gittiğine delil mâhiyetindedir. Hz. Peygamber'in şemâiline, hasâisine tahsis edilen cildlerle eserin incelenmesi, bir yandan bize, Peygamber'e duyulan sevginin sınır tanımazlığını tesbit imkânı vereceği gibi, diğer taraftan Peygamber'ini gerçek hüviyetiyle tanımak ve tanıtmak isteyecek günümüz ilâhiyatçısını ne çapta bir kültür arıtma hizmetinin beklediğini de gösterecektir.¹⁹²

Hatiboğlu'nun sözünü ettiği 'kültür arıtma' mesuliyetini, geçmişten devralınan 'bilgi kirliliğini temizleme görevi' olarak nitелеmek de mümkündür. Bu mesuliyet aynı zamanda

191 M. Sait Hatiboğlu, 'İstismâr', *İslâmiyât*, (c. III, sayı: 3, Temmuz-Eylül 2000), 8.

192 M. Sait Hatiboğlu, 'Hz. Peygamber'i Yanlış Yorumlama Tezahürleri', *İslâmî Araştırmalar*, (sayı: 2, yıl: 1, 1986), 6.

araştırma konumuzu içine alan sahayı çok daha yakından ilgilendirmektedir. Zira peygamberlikle iç içe bir konu olan mucize meselesi, aynı zamanda tartışmalı doğası ve sınırlarının fizik ötesi âleme uzanan yönüyle hayli sorumluluk gerektirmektedir. Hiç kuşku yok ki böyle bir sorumluluk karşısında bir Müslümanı bağlayacak olan en önemli otorite Kur'ân âyetleridir. Çünkü vahyin verileri esas alınırsa, araştırmacı veya ilahiyatçının sırtındaki yük önemli ölçüde hafifleyecektir. Özellikle Hz. Peygamber ve mucize konusuna açıklık getiren çok sayıda âyetin bulunması ve bunların yoruma meydan vermeyecek kadar net mesajlar içermesi en önemli dayanaklardır. Şu hâlde Kur'ân-ı Kerim Resûl-i Ekrem'in en önemli mucizesinin okuduğu vahiyler olduğunu¹⁹³ ve ona başka hiçbir mucizenin verilmediğini¹⁹⁴ çok açık bir şekilde vurguladığı hâlde, onun risaletinin delili olarak acaba başka bir mucize aramaya ihtiyaç var mıdır?

Aslında sorun, âyetlerin mi yoksa rivayetlerin mi tercih edileceği meselesinde düğümlenmektedir. Eğer vahyin verileri esas alınırsa geçmişte zikredilen mucize iddiaları veya olağanüstü mahiyetteki rivayetlerin ne Resûl-i Ekrem'in risaleti ne de onun beşerî varlığıyla alakalı olmadığı gerçeği kolayca fark edilecektir. Fakat hem Kur'ân âyetlerini hem de rivayetlerdeki iddiaları birlikte sunma çabası içine girilecekse şu çok açıktır ki, rivayetlerdeki iddiaların pek çoğunu vahiyle doğrulayabilmek mümkün değildir. Biz vahyin verilerini esas aldığımızdan, sözü edilen menkıbe veya abartılı tasvirlerin Kur'ân'a aykırı olduğunu, bu tür haberlerin hem Resûl-i Ekrem'in şahsiyle hem de onun öğretisiyle bağdaşmadığını açıkça dilendirmekten kaçınmadık. Dolayısıyla Kur'ân'a aykırı gelen veya vahyin verileriyle örtüşmeyen problemleri rivayetlerin Hz. Peygamber'in tertemiz hayatı ya da risaletiyle hiçbir ilgisinin olmadığını açık yüreklilikle ifade etmeye çalıştık

193 29. Ankebût, 50-51.

194 17. İsrâ, 59.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerîm bütününüyle sade ve beşerî özellikler taşıyan Hz. Muhammed portresinden bahseder. Biyolojik varlığı veya yetenekleri bakımından onun diğer insanlardan hiçbir farkının olmadığını özellikle vurgular. Onun farkı sadece vahiyle olan ilişkisidir. Kur'ân-ı Kerîm, onun ne diğer insanlardan farklı veya üstün özelliklerinden ne de risaletinin delili olarak okuduğu vahiylerden başka bir mucizesi veya olağanüstü niteliği bulunduğundan söz eder. Bu itibarla Hz. Peygamber'in risaletinin en önemli delili ve bu bağlamda mucizesi Kur'ân'dır. Kur'ân haricinde ona izafe edilen mucizelerin veya abartılı menkâbelerin hiçbirisi vahiyle doğrulanacak nitelikler değildir. Aksine vahye aykırı iddialardır.

Hz. Muhammed hakkında ortaya atılan abartılı rivayetler veya mucize iddialarının arka planında, kadîm Yahudi ve Hıristiyan kültürü karşısında Müslümanların kendilerini eksik hissetmelerinin rolü yadsınamaz. Özellikle Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberler karşısında Hz. Muhammed'i mucize yarısına sokma çabaları Resûl-i Ekrem hakkında sayısız abartılı rivayetler veya mucize iddialarının ortaya çıkmasını beraberrinde getirmiştir.

Dikkat edilirse Resûl-i Ekrem'e izafe edilen mucize iddialarının pek çoğu geçmiş peygamberlere ait mucizelerden esinlenilerek üretilmiştir. Örneğin tıpkı Hz. İsâ'nın ölüleri diriltmesi gibi, Hz. Muhammed'in de mezardaki ölüyü canlandırdığından söz edilmiştir. Keza Hz. Mûsâ veya Hz. İsâ'ya gökten sofraya indirildiği gibi, ona da sofraya indirildiğinden bahsedilmiştir. Oysa bu iddiaların tamamı uydurmadır ve tamamen vahyin muhtevasına aykırı rivayetlerdir.

Müşrik Araplar beşerî özellikleri nedeniyle kendileri gibi bir insan olan Hz. Muhammed'in vahiyle irtibatını anlamlandıramadıkları için onda birtakım beşerüstü vasıfların olması gerektiğini sürekli iddia etmişler ve mucizeler göstermesini beklemişlerdi. Ancak Kur'ân-ı Kerîm onların isteklerinin hiçbirisini desteklemediği gibi, Resûl-i Ekrem'in sadece tebliğ

etmekle görevli bir elçi olduğunu vurgulamış ve onun beşerî yönüne dikkat çekmiştir. Ancak, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra gerek hayranlık duygusu, gerek kadim Yahudi ve Hıristiyan kültürlerindeki peygamber tasavvurları veya kıssaları, gerekse Kur'ân-ı Kerîm'in haber verdiği geçmiş peygamberlere dair birtakım olağanüstülüklerin etkisiyle Hz. Muhammed'in de önceki peygamberler gibi benzer mucizelerinin veya olağanüstü niteliklerinin olması gerektiğini düşünen Müslümanlar, Kur'ân'dan destek bulunamayınca bu boşluğu rivayetlerle doldurmuşlar ve bu nedenle sayısız rivayet üretmişlerdir. Bu kapı açıldıktan sonra Resûl-i Ekrem'e akıl almaz mucizeler isnat edilirken aynı zamanda Hz. Muhammed beşerüstü bir varlığa dönüştürülmüştür. Her ne kadar Kur'ân'ın ruhuna uymasa da çağın zihniyeti ve Müslümanların duygularına veya hayal dünyalarına hitap eden bu tür abartılı tasvirler, bir süre sözlü kültür geleneği içinde ağızdan ağza dolaştıktan sonra yavaş yavaş kaynaklara girmiştir. Böylece bütünüyle beşerî özellikler taşıyan Resûl-i Ekrem beşerüstü bir konuma yükseltilmiştir.

Resûl-i Ekrem hakkındaki abartılı rivayetler belki ait oldukları dönem içerisinde belli bir işlevselliğe sahip olmuş olabilir. Ancak bu tür rivayetlerin günümüz Müslümanları için herhangi bir anlam ifade etmediğini veya etmeyeceğini belirtmek istiyoruz. Şayet Resûl-i Ekrem'in risaleti veya sünneti doğru bir şekilde algılanacaksa öncelikli olarak vahyin verileri esas alınmalı ve Kur'ân'a müracaat edilmelidir. Zira bir Müslüman için en bağlayıcı ve en sahîh bilgi kaynağı vahyin kendisidir.

BÖLÜM II

HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCEKİ PEYGAMBERLER VE MUCİZE

Giriş

Kur'ân-ı Kerim geçmiş peygamberlere ait mucizelerden söz ederken bunların standart bir ayrımını yapmaz. Nitekim yukarıda da işaret edildiği üzere, mucizenin karşılığı olarak kullanılan *âyet* kavramıyla değişik muhtevadaki olaylara işaret edilmiştir. Önceki peygamberlerin mucizelerinin yanı sıra, onların tevhid mücadelesi, yaşamış oldukları birtakım olağanüstülükler veya inkârda direnenlerin helâkine dair bazı olaylar anlatılmıştır. Daha çok kıssadan hisse bağlamında muhataplarına birtakım uyarılar yapan Kur'ân, mazideki olayları tarihsel kurgu içinde anlatmaz ve olayın ilgili kısmından kesitler sunar. Kur'ân'ın üzerinde durduğu asıl mesele, mesajı en etkili yolla muhatabına ulaştırmak olduğundan, ilgili kısım anlatılırken olayın detayına dair haberlere yer verilmez. Örneğin Tufan'dan bahsederken bunun yerel veya genel olup olmadığı, geminin ve kurtulanların akıbetinin ne olduğu, nereye indiği gibi detayları anlatmaz.¹ Kıssalara dair eksik kalan noktalar ise Kur'ân dışı kaynaklardan derlenen bilgilerle tamamlanmıştır.²

Kur'ân-ı Kerim, geçmiş kavimlerin bir kısmının inkârda direnmeleri, bir kısmının ahlâkî çöküntü içine girmeleri, bir kısmının ise mucizeleri hafife almaları ve peygamberlerine kötülük yapmaları nedeniyle helâk edildiklerini haber verir. Kur'ân muhataplarına geçmişin kıssaları hakkında bilgi verirken, anlatılan hadise Burhanettin Tatar'ın ifadesiyle söyle-

1 İdris Şengül, 'Kur'ân Kıssalarının Tarihî Değeri', *IV. Kur'an Haftası* (Kur'an Sempozyumu 17-18 Ocak 1998), Fecr, Ankara 1998, 171.

2 Süleyman Mollaibrahimoğlu, 'Nûh (a.s.) Kıssası', *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, (cilt: 1, sayı: 7, 1998), 62-66.

mek gerekirse 'yeni olay' hâline gelir ve böylece olay yeniden anlam kazanır.³ Bu anlam kazanma daha çok ders ve ibret almaya yönelik uyarı niteliği taşıırken, çarpıcı bir üslupla sunulur. Muhtemelen bu nedenle tufan, şiddetli deprem veya kasırga gibi birtakım tabiat olayları mucize kategorisinde hadiseler olarak yorumlanmıştır. Biz bu bölümde, bir taraftan peygamberlerin mucizelerinden bahseden âyetleri incelerken diğer taraftan da mucize kategorisinde zikredilen maziye dair kıssaların muhtevasıyla önceki peygamberlerin risaletlerini ispat anlamında verilen mucizelerin neler olduğu üzerinde duracağız.

Önceki Peygamberler ve Mucize

a) Hz. Nûh: Vahiy tarihine bakıldığı zaman peygamberlerini inanmayıp inkârda ısrar eden ve bu nedenle helâk edilen kavimlerin ilkinin Hz. Nûh'un kavmi olduğunu görüyoruz. Nûh kavminin Tufan'la helâk edildiklerine dikkat çeken Halil İbrahim Bulut, bu olayı 'teklifi hissi mucize' gibi ilginç bir tamlamayla ifade eder.⁴ Oysa Nûh kavmi kendilerine sunulan mucizeyi inkâr etmelerinden dolayı helâk edilmemiştir. Anlaşılan o ki klasik kelâmcıların tasnifatına göre mucizeler kategorik ayrıma tâbi tutulunca bu gibi ilginç mucize türlerinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda mahiyet itibarıyla 'azap mucizesi' kapsamında nitelenen bu tür helâk hadiseleri, inkârda direnme, peygamberlerine zulmetme veya mucizeleri inkâr etme gibi durumlarda vuku bulmuş olaylar olarak zikredilir ve bu konuda genel bir cezalandırmadan bahsedilir. Oysa böyle bir tutum içinde olan kavimlerin hepsi helâk edilmezken Lût kavmi örneğinde olduğu gibi tamamen farklı nedenlerden dolayı helâk edilen kavimlerin varlığını unutmamak gerekir. Bu itibarla helâkle neticelenen kimi kavimlerin başlarına gelen olağanüstü hadiseler, mucizevi olaylar olmakla

3 Burhanettin Tatar, 'Kur'an'da Kıssaların Anlamları Üzerine Temel Notlar', *Mûlel ve Nihal*, (cilt: 6, sayı: 1, 2009), 100.

4 Halil İbrahim Bulut, *Kur'ân Işığında Mûcize ve Peygamber*, Rağbet Yay., İstanbul 2002, 125, 127.

birlikte bunlar peygamberlerin maharetiyle veya onların eliyle gerçekleşen olaylar değildir.

Dikkat edilirse Kur'ân-ı Kerîm, nübüvvetini ispat anlamında Hz. Nûh'a somut bir mucize verildiğinden söz etmez, ancak peygamberliğine inanmayan kavminin inkârda ısrar etmesi neticesinde helâk edildiklerini haber verir. Örneğin Hz. Nûh, Allah'ın nimetlerini hatırlatarak halkını imana davet ederken inanmadıkları takdirde onun azabıyla karşı karşıya gelecekleri uyarısında bulununca,⁵ kavminin ileri gelenleri ona inanmadığı gibi, kendisini sapıklıkla suçlamışlardı.⁶ Hatta tehdit ettiği azabı getirmesi için ona meydan okumuşlardı.⁷ Hz. Nûh'a karşı inkârda ısrar edenler şu bahaneleri dillendiriyorlardı:

Kavminin seçkinlerinden inkârda ısrar edenler: 'Bu da sizin gibi bir insan.' Fakat amacı size üstünlük sağlamaktır. Şayet Allah (elçî) göndermek isteseydi, (insan değil) melek gönderirdi. Üstelik biz atalarımızdan insan peygamber gönderildiğine dair hiçbir şey duymadık. Belli ki bu adam aklını kaçırmışın tekt...⁸

Öte yandan Hz. Nûh'a sözlü saldırılarda bulunan inkârcılar, okuduğu vahiyleri kendisinin uydurduğunu,⁹ makam ve mevki peşinde koştuğundan bu yolla kendilerine üstünlük sağlamak istediğini¹⁰ iddia ederlerken aynı zamanda onu deli ve mecnunlukla da itham ediyorlardı.¹¹ Ayrıca kendisine sıradan insanların inandığını söyleyip müminleri aşağıladıkları gibi,¹² ilah olarak inandıkları putlarından asla vazgeçmeyeceklerini söylüyorlardı.¹³ Kavminin bu tutumu üzerine Hz. Nûh onlara şu karşılığı vermişti:

5 71. Nûh, 1-19.

6 7. A'râf, 59-60.

7 11. Hûd, 32.

8 23. Mû'minûn, 24-25.

9 11. Hûd, 35.

10 26. Şuarâ, 109. Eserde referans gösterilen âyet mealleri için ayrıca bkz. Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali; Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Düşün Yayıncılık, Ankara 2011.

11 54. Kamer, 9.

12 26. Şuarâ, 111.

13 71. Nûh, 23.

Ey halkım! Ben Allah'ın âyetlerini tebliğ karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Kaldı ki benim mükâfatımı siz değil Allah verecek. Bana inananları da yanımdan kovacak değilim. Doğrusu ben sizin cehalete saplanmış bir topluluk olduğunuzu düşünüyorum.¹⁴ Ey halkım! Sizin isteğinize göre bana inananları yanımdan kovacak olursam, Allah katında bunun hesabını verirken hanginiz bana yardım edecek? Bunu da mı düşünmezsiniz?¹⁵ Ben size 'Allah'ın hazineleri yanımdadır' demiyorum. Gaybı da bilemem. Melek olduğumu da söylemiyorum. Üstelik hor görüp aşağıladığımız müminler hakkında 'Allah onlara hiçbir lütufta bulunmaz' gibi bir söz de söylemem. Şayet bu tür sözler söylersem, o zaman çok büyük yanlış yapmış olurum.¹⁶

Hz. Nûh inkârcıları Allah'ın azabıyla korkutunca onlar şu karşılığı verdiler: '*Ey Nûh! Bizimle tartışın, hatta bir hayli ileri gittin. Şayet söylediklerin doğruysa o zaman bizi tehdit ettiğin azabı getir de görelim.*'¹⁷ Hatta daha fazla ileri giderse onu taşıyarak susturacakları tehdidinde bulundular.¹⁸ Hz. Nûh ise kendisinin böyle bir gücünün olmadığını, istedikleri azabı sadece Allah'ın getireceğini hatırlatmıştır.¹⁹ Bütün ısrarlarına rağmen Hz. Nûh, kavminin inkârda diretmesi karşısında çaresiz kalınca, Allah'a sığınıp²⁰ şu yakarıшта bulunmuştu: '*Yâ Rabbi! Artık ben tükendim ve yenik düştüm, bana yardım et.*'²¹ Bu dua üzerine Rabb'i ona üzülmemesini, kendisine bildirildiği şekilde gemi yapmasını ve müminleri bu gemiye almasını vahyetmiştir.²² Ardından bardaktan boşalircasına yağmur yağdırmıştır. Öyle ki yağmurdan dolayı topraktan sular fişkırmış ve bu sular azgın sele dönüşüp²³ büyük bir tufana yol açmıştır. Böylece inkârda direnenler helâk edilmişlerdir. Kur'an-ı Kerîm Nûh kavminin başına gelen kötü akıbetin inkârda direnmelerinden kaynaklandığını ve bunun bir

14 11. Hûd, 29.

15 11. Hûd, 30.

16 11. Hûd, 31.

17 11. Hûd, 32.

18 26. Şuarâ, 116.

19 11. Hûd, 3-34.

20 26. Şuarâ, 117-18.

21 54. Kamer, 10.

22 11. Hûd, 36-38; 23. Mü'minün, 26-28.

23 54. Kamer, 11-12.

ibret vesilesi olduğunu bildirir.²⁴ Hatta 'Yok mu bundan ibret alan?'²⁵ diye uyarıda bulunmaktadır.²⁶

Nûh kavminin kötü akıbetinden bahseden âyetlerin muhtevasına bakıldığında, onlar mucizeleri inkâr ettikleri için değil, inkârda ısrar edip peygamberlerine karşı düşmanca tutum takındıkları için helâk edilmişlerdir. Dolayısıyla bu hadiseyi 'teklifi hissî mucize' gibi türedi mucize kategorisi olarak nitelenmek anlamsızdır. Dikkat edilirse Mekkeli müşrikler de Hz. Peygamber'e karşı aynı tavrı sergilemişlerdir. Ancak, düşmanlıkta had safhaya varmaları ve inkârda ısrar etmelerine rağmen onlar helâk edilmemişlerdir. Üstelik müşrikler Hz. Peygamber'i doğup büyüdüğü yurdundan uzaklaştırdıkları gibi, onu ve kavmini yok etmek için bazı savaşlar yapmışlardır. Özellikle Uhud ve Huneyn savaşlarında Hz. Peygamber âdeta kıl payı ölümden dönmüştür. Hatta Uhud Savaşı'nda aldığı darbeler nedeniyle yaralanıp yere düşünce, müşrikler öldü diye savaşı bırakmışlardır.²⁷ Hz. Peygamber'e karşı yapılan bunca düşmanlığa rağmen Mekkeli müşrikler helâk edilmezken Hz. Nûh'a düşmanlık gösterenler helâk edilmişlerdir.

Öte yandan muhatapları karşısında hem Hz. Nûh hem de Hz. Peygamber herhangi bir mucizeyle desteklenmemiştir. Her iki peygamber de kavimlerini uyardıkları zaman, inkârcılar korkutuldukları azabı getirmesi için peygamberlerine meydan okumuşlardır. Ancak Hz. Nûh'a meydan okuyup düşmanlıkta ileri giden kavmi helâk edilirken Hz. Peygamber'e karşı aynı tavrı gösteren müşrikler cezalandırılmamışlardır. Bununla birlikte Hz. Nûh gibi Hz. Peygamber de kavminin düşmanlığı karşısında Rabb'inin yardımına sığınmıştır. Nitekim Bedir Savaşı öncesinde Rabb'inin yardımına sığınınca, fiilî müdahale olma-

24 25. Furkân, 37; 26. Şuarâ, 121; 29. Ankebût, 15. Bir başka âyette ise yoldan çıktıkları için helâk edildiklerine işaret edilmiştir (51. Zâriyât, 46).

25 54. Kamer, 15.

26 Hz. Nûh kavminin helâkiyle ilgili bkz. 7. A'râf, 59-64; 10. Yûnus, 71-73; 11. Hûd, 25-49; 17. İsrâ, 17; 21. Enbiyâ, 76-77; 23. Mü'minûn, 23-34; 25. Furkân, 37; 26. Şuarâ, 105-122; 29. Ankebût, 14-15; 37. Saffât, 75-82; 40. Mü'min, 5-6; 54. Kamer, 9-16; 71. Nûh, 1-28; ayrıca bkz. 9. Tevbe, 70; 14. İbrahim, 9; 50. Kehf, 12; 51. Zâriyât, 46; 53. Necm, 52.

27 Balcı, *İlahi Yardım*, 97, 107.

makla birlikte, manevi anlamda ilahî yardımıyla müjdelenmiş ve bu müjde müminlerin mukavemetini artırmıştır.²⁸ Bunun yanı sıra Hz. Nûh'un duası üzerine Rabb'i onu ve inananları kurtarıırken inkârcuları topyekûn helâk etmiştir. Bu yönüyle bakıldığı zaman Nûh kavminin helâki, olağanüstü mahiyette bir olaydır, ancak bu hadise Hz. Nûh'un eliyle gerçekleşen veya onun gösterdiği bir mucize niteliğinde değildir. Helâk edilenler de mucizeyi inkâr ettikleri için değil inkârda ısrar ettikleri için böyle bir akıbeta maruz kalmışlardır. Muhtemelen olayın kendisi Kur'ân'da olağanüstü mahiyette anlatıldığı için, Tufan hadisesi mucize kategorisinde bir olay olarak nitelenmiştir.

b) Hz. Hûd: Hz. Hûd putperest olan Âd kavmine gönderilmiş bir peygamberdir.²⁹ Diğer peygamber gibi Hz. Hûd da kavmini putperestlikten vazgeçip tevhide davet etmiştir. Ayrıca inanırlarsa gökten kendilerine bol bol rahmet yağacağı müjdelesini vermişti.³⁰ Ancak, bütün ikazlara rağmen kavminin ileri gelenleri, ona inanmadıkları gibi, kendisine karşı hakaret boyutuna ulaşan sözlü sataşmalarda bulunmuşlardı. Örneğin '*Bizce sen akıldan noksan birisin ve biz senin yalan söylediğini düşünüyoruz*'³¹ gibi sözler sarf etmişlerdi. Bu tür saldırılar karşısında Hz. Hûd aklını oynatmadığını ve sadece Allah tarafından gönderilen bir elçi olduğunu hatırlatmıştır.³²

Âd kavminin ileri gelenleri kendilerine tebliğ edilen âyetleri yalanlarken³³ ayrıca şu itirazları dillendirmişlerdi: '*Ey Hûd! Sen bize hiçbir mucize getirmedin. Dolayısıyla sırf senin sözlerine bakarak biz tanrılarımızdan vazgeçecek değiliz. Kaldı ki biz senin söylediklerine de inanmıyoruz.*'³⁴ (Ayrıca) '*Tanrılarımızın bir kısmı seni fena hâlde çarpmış*' demekten başka sana söyleyecek hiçbir sözüümüz yok.'³⁵ Hz. Hûd ise onlara şu karşılığı vermişti:

28 8. Enfâl, 11; ayrıca bkz. Balcı, *İlahî Yardım*, 87-95.

29 7. A'râf, 65; 11. Hûd, 50.

30 11. Hûd, 53.

31 7. A'râf, 66.

32 7. A'râf, 67.

33 7. A'râf, 65-72; 11. Hûd, 50-52.

34 11. Hûd, 53.

35 11. Hûd, 54.

*İşte ben Allah'ı şahit tutuyorum ve siz de şahit olun ki, kendilerine tanrılık yakıştırdığınız, Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz o putlardan tamamen uzağım. Artık hepiniz bir araya gelip beni ortadan kaldırmak için ne tür bir plan yaparsanız yapın ve gözümü açmama bile fırsat tanımayın. Ben hem benim hem de sizin Rabb'iniz olan Allah'a güvenmişim...*³⁶

İnkârda ısrar edenler Hz. Hûd'un da kendileri gibi bir insan olduğunu, beşeri özellikler taşıyan birisinin elçi olamayacağını, şayet bir peygamber gönderilecekse onun melek olması gerektiğini söyleyerek şöyle diyorlardı:

*Şayet Rabb'imiz (peygamber göndermek isteseydi) insan değil melek gönderirdi. Bu nedenle biz senin peygamberliğini kabul etmiyoruz.*³⁷

Hatta daha da ileri giderek korkuttuğu azabı üzerlerine getirmesi için ona şöyle meydan okumuşlardı:

*Demek sen bundan böyle bir tek Allah'a kulluk etmemiz ve öteden beri atalarımızın tapındıkları putlarla bütün bağlarımızı koparmamız için karşınıza dikildin ha. Madem sen söylediklerinde doğrusun, öyleyse bizi tehdit edip durduğun şu azabı getir de görelim.*³⁸

Tüm çaba ve uyarılarına rağmen kavmini ikna edemeyen Hz. Hûd, artık Allah'ın azabını hak ettiklerini ve başlarına gelecek kötü akıbeti beklemelerini söyledi.³⁹ Ancak, Âd kavmi, eşi ve benzeri görülmemiş sütunlarla kuvvetlendirilmiş güçlü binalar yaptıkları için kendilerine çok güveniyorlardı. Bu nedenle inanmadıkları takdirde azaba uğramalarının kaçınılmaz olduğuna dair yapılan uyarıları hafife almışlar⁴⁰ ve peygamberlerine karşı böbürlenip büyüklük taslarken 'Var mı bizden daha güçlüsü?'⁴¹ diye meydan okumuşlardı. Bu aşırı tutumlarının yanı sıra, Allah'ın âyetlerini hiçe saymaları ve gereksiz yere büyüklük taslayıp peygamberlerine karşı gelmeleri nedeniyle Kur'ân, inananların Allah'ın yardımıyla kur-

36 11. Hûd, 54-55.

37 41. Fussilet, 14.

38 7. A'râf, 70.

39 7. A'râf, 71.

40 89. Fecr, 7-8; 7. A'râf, 74.

41 41. Fussilet, 15.

tarıldıklarını⁴² ve inkârcılar üzerlerine dondurucu bir kasırga gönderilerek helâk edildiklerini haber vermektedir.⁴³

Âd kavmi şiddetli kasırgayla helâk edilmeden önce, tıpkı yıldırım çarpmasına benzer bir belayla uyarılmışlardır. Benzer uyarının kendileri gibi tarih sahnesinden silinen Semûd kavmine de yapıldığına işaret edilmektedir.⁴⁴ Ancak, bütün uyarıların sonuçsuz kalmasından sonra, iliklerine kadar işleyen soğuk ve uğultulu bir kasırgayla yok edilmişlerdir. Âd kavmini yok eden kasırganın ürkütücü bir ses çıkardığı ve tıpkı köklerinden sökülen hurma kütükleri gibi inkârcıların yerlere serildiklerine işaret edilmektedir.⁴⁵ Bir başka âyette ise söz konusu kasırga, Âd kavminin köklerini kurutan fırtına olarak nitelenmiştir.⁴⁶ Ayrıca bu kasırganın yedi gece sekiz gün boyunca kesintisiz bir şekilde estiği ve önüne geçilemeyecek bir şiddette olduğundan çarptığı her şeyi yerle bir ettiğine dair detaylar verilmektedir.⁴⁷

Kur'ân-ı Kerîm, Âd ve Semûd kavimlerinin benzer felaketlerle tamamen yok edildiklerini⁴⁸ ve tıpkı Nûh kavmi gibi onlardan geriye hiçbir izin⁴⁹ kalmadığını haber vermektedir.⁵⁰ Anlatılan bu sahne aslında tabii afet niteliğinde olsa da gerek olayın vuku buluşu gerekse Kur'ân'da ifade edilmiş biçimi olağanüstü olay niteliğindedir. Bu nedenle mucize kategorisinde yorumlanmış, ancak bu hadise tamamen Allah'ın güç ve iradesiyle gerçekleşip peygamberlerin eliyle vuku bulmuştur.

42 11. Hûd, 58.

43 11. Hûd, 58-60; 41. Fussilet, 15-16.

44 41. Fussilet, 13.

45 54. Kamer, 19-20; 69. Hâkka, 7.

46 51. Zâriyât, 41-42.

47 69. Hâkka, 6-7.

48 53. Necm, 50-52; 69. Hâkka, 8.

49 Ankebût Süresi'nin 38. âyetinde müşriklerden geriye sadece mesken kalıntılarının bulunduğuna işaret edilmektedir. Bu âyete göre onlardan geriye insan anlamında bir şeyin kalmadığına vurgu yapıldığını anlıyoruz.

50 Âd kavminin helâkiyle ilgili ayrıca bkz. 7. A'râf, 65-72; 11. Hûd, 50-60; 25. Furkân, 38-39; 26. Şuarâ, 123-139; 29. 'Ankebût, 38; 41. Fussilet, 13-16; 51. Zâriyât, 41-42; 53. Necm, 50; 54. Kamer, 18-22; 69. Hâkka, 4-8; 89. Fecr, 6-8.

c) *Hz. Salih*: Hz. Salih, putperest olan Semûd kavmine gönderilmiş bir peygamberdir.⁵¹ Hedonist (aşırı hazcı) bir toplum olan Semûd kavmi, dünyevi zevk ve israf konusunda hayli ileri gitmişti.⁵² Hz. Salih kavmine, savurganlıktan vazgeçip kendilerine verilen nimetlere şükretmeleri gerektiğini hatırlatırken aynı zamanda putperestlikten vazgeçip Allah'a kul olmaya davet ediyordu. Ayrıca savurgan tutumlarına devam edip nankörlükte ısrar ederlerse bu tutumlarının bir bedelinin olacağını ve kendilerinin başıboş bırakılmayacaklarını hatırlatmıştı.⁵³ Bu uyarılara kulak asmayan putperestler, müminlere karşı '*Biz sizin iman etmeye değer bulduğunuz şeylere inanmıyoruz*'⁵⁴ gibi sözler sarf ederek onları aşağılıyorlardı. Ayrıca kendileri gibi bir insan olduğu⁵⁵ için Hz. Salih'in peygamber olamayacağını, hatta büyülediğini⁵⁶ ve kendilerine uğursuzluk getirdiğini dillendiriyorlardı.⁵⁷ Bu tür bahaneler dillendirip atalarının dininden vazgeçemeyeceklerini söylerken Hz. Salih'e şöyle mukabelede bulunuyorlardı:

Ey Salih! Bugüne kadar sen aramızda ümit bağlanan biriydin.⁵⁸ Sana ne oldu da atalarımızın öteden beri tapındıkları tanrılara tapmaktan bizi menediyorsun? Doğrusu bizi kabule davet ettiğin inanç hakkında ciddi kuşkularımız var.⁵⁹ Ne yani, herhangi birimizden farkı bulunmayan bir adamın peşinden mi gideceğiz? Biz onun aklına uyarıya düpedüz sapıtmış ve çılgınlık etmiş oluruz. Sanki aramızda başka kimse yokmuş gibi vahiy bir tek ona mı indirildi? Gerçek şu ki o küstah bir yalanlıdır.⁶⁰

Dile getirilen itirazlara rağmen Hz. Salih'le başa çıkamayacaklarını anlayan müşrikler, onu öldürme planı bile

51 7. A'raf, 73.

52 7. A'raf, 73-74; 11. Hüd, 61; 26. Şuarâ, 141-151; 27. Neml, 45-46.

53 7. A'raf, 74; 26. Şuarâ, 146.

54 7. A'raf, 76.

55 26. Şuarâ, 154.

56 26. Şuarâ, 153.

57 27. Neml, 47.

58 Hz. Salih'in toplum nezdindeki sağlam ve güvenilir kişiliğine vurgu yapılmıştır. Dikkat edileceği üzere Hz. Muhammed de Mekkeli müşrikler arasında benzer bir konuma sahipti. Ancak, onları putlardan vazgeçip Allah'a kulluğa davet ettiği zaman kendisini aşağılamışlardı.

59 11. Hüd, 62.

60 54. Kamer, 23-25.

yapmışlardı.⁶¹ Ancak, onların tuzakları Allah tarafından boşa çıkarılmıştı.⁶² Planlarını gerçekleştiremeyince Hz. Salih'i sıkıştırmak için ondan kendilerine bir mucize göstermesini istemişlerdi. Onların mucize talebi üzerine Hz. Salih'e bir dişi devenin verildiğine işaret edilmektedir.⁶³ Her ne kadar bu deve Hz. Salih'in mucizesi⁶⁴ olarak nitelenmişse de âyetlerdeki açıklamalara bakılınca aslında onun normal bir dişi deve olduğu ve türdeşlerinden farklı herhangi bir olağanüstülük taşımadığı anlaşılmaktadır. Ancak deve, Allah adına kendileri için bir sembol veya uyarı vesilesi kılınmıştır.⁶⁵ Bu anlamda Allah'ın bir âyeti (sembol) olduğuna işaret edilerek, yeryüzünde serbestçe otlamasına izin vermeleri ve ona kötülük etmemeleri uyarısı yapılmış, aksi takdirde azaba çarptırılacakları hatırlatılmıştı.⁶⁶ Hz. Salih yasağa uymalarını isteyince⁶⁷ inkârda ısrar edenler alaycı bir tavırlar onu hafife alıp '*Sen gerçekten peygambersen bizi tehdit edip durduğun şu azabı getir de görelim*'⁶⁸ diye meydan okumuşlardı.⁶⁹

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Salih'e verilen devenin aslında inkârcıları sınamak amacıyla Allah tarafından gönderildiğini haber vermektedir.⁷⁰ Ancak inanmayanlar devenin sularını tüketeceği endişesine kapılmışlar ve onu boğazlayarak yasağı ihlal etmişlerdir.⁷¹ Yasağı çiğnemenin yanı sıra umursamaz tavırları üzerine, Hz. Salih yaptıklarının karşılıksız bi-

61 Bu plan ile hicret öncesinde Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'i öldürme planı arasında ciddi bir benzerlikten söz edilebilir. Aralarından dokuz kişi yemin ederek Hz. Salih ve yakınlarına geceleyin baskın yapıp öldüreceklerdi. Böylece geceleyin kim tarafından öldürüldüğü belli olmayacağı için yakınları kanım dava edemeyeceklerdi (bkz. 27. Neml, 47-51).

62 Bkz. 27. Neml, 48-53.

63 '*...İşte size Rabbinizden bir delil, bir mucize geldi, bakan işte bu deve...*' (7. A'raf, 73); ayrıca bkz. 26. Şuarâ, 155.

64 Mustafâ Müslim, *el-Mu'cizâtü'r-rusûl min hilâli sûreti'l-furkân*, Dimeşk 2006/1427, 83.

65 Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı; Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, İşaret Yay., İstanbul 2002, 572.

66 7. A'raf, 73; 11. Hüd, 64-65.

67 26. Şuarâ, 155-56.

68 7. A'raf, 77.

69 26. Şuarâ, 154.

70 54. Kamer, 27.

71 54. Kamer, 28-30.

rakılmayacağını söylemiş ve azap vakti yaklaştığında onlara şu uyarıyı yapmıştı: 'Yurdunuzda üç günlük ömrünüz kaldı. Sonra helâk olacaksınız. Bakın bu azap sözü kesinlikle yalan değildir.'⁷² Bu ikazlardan sonra, Hz. Salih'e inananlar Allah'ın yardımıyla kurtarılırken Semûd halkı şiddetli bir depremle yerle bir edilmiştir.⁷³ Bu deprem onları kısıvrak yakalayınca inanmayanlar âdeta yerlerinde donakalmışlardır.⁷⁴ Onların enkazına bakan Hz. Salih şöyle seslenmişti: '*Ey kavmim! Ben size Rabb'im'in âyetlerini tebliğ etmiş ve sizi uyarmıştım.*'⁷⁵

Semûd kavminin helâk edilmelerinde Hz. Salih'e gönderilen deveyi⁷⁶ boğazlayıp yasağı çiğnemeleri,⁷⁷ inkârda ısrar edip haddi aşmışları,⁷⁸ yeryüzünde fesat çıkarmaları,⁷⁹ kayalara yonttukları görkemli evlerle övünüp büyüklük taslamaları ve peygamberlerinin uyardığı azabın kendilerine zarar veremeyeceğini iddia ederek meydan okumaları gibi tutumlarının etkili olduğuna vurgu yapılmıştır.⁸⁰ Bu azgın tutumları nedeniyle burunları sürtülerek yurtları yerle bir edilmiştir.⁸¹

Semûd kavmini helâk eden depremle ilgili çarpıcı tasvirler sunulur. Örneğin depremin korkunç bir ses ve sarsıntıyla birlikte vuku bulduğu,⁸² onlardan geriye hiçbir eser kalmadığı ve topyekûn yok edildiklerine dikkat çekilir.⁸³ Neticede ilahî yasağı ihlal etmeleri, inkârda ısrar etmeleri ve işledikleri kötülük ve zulüm nedeniyle yok edildiklerine vurgu yapılarak yurtlarının ıssız ve viran kaldığına işaret edilmiştir.⁸⁴ Buna

72 11. Hüd, 65.

73 7. A'râf, 78; 11. Hüd, 66-67.

74 11. Hüd, 66-68.

75 7. A'râf, 79.

76 7. A'râf, 73; 11. Hüd, 64.

77 26. Şuarâ, 41-58; ayrıca bkz. 54. Kamer, 23-31; 91. Şems, 11-15.

78 91. Şems, 11.

79 26. Şuarâ, 152.

80 26. Şuarâ, 149.

81 91. Şems, 14.

82 69. Hâkka, 5; Âd ve Semûd kavmini helâk eden korkunç ses, yıldırım çarpmasına benzer bir belâ (*sâ'ika*) olarak nitelenirken (41. Fussile, 13), bir başka âyette şiddetli bir sarsıntı (*raçfeh*=deprem) olarak tarif edilmiştir (7. A'râf, 78).

83 53. Necm, 51.

84 27. Neml, 52.

mukabil Allah'ın takdiriyle iman edenlerin kurtarıldıkları hatırlatılarak tüm bunların birer ibret vesilesi olduğuna dikkat çekilmiştir.⁸⁵ Deprem vuku bulduğu zaman inanmayanlar yaptıklarının yanlış olduğunu anlamışlar, ancak iş isten geçtiği için bu pişmanlıkları onlara bir fayda sağlamamıştır.⁸⁶ Kur'an onların bu akıbetlerinin ders ve ibret vesilesi olduğunu haber vermektedir.⁸⁷

d) Hz. Lût: Sodom⁸⁸ halkına gönderilmiş bir peygamber olan Hz. Lût, tıpkı kendisinden önceki peygamberler gibi kavmini yaşadıkları ahlâkî çöküntüden kurtarıp tevhide davet etmiştir. Kur'an Lût kavminin aşırı ahlâkî çöküntü içine girdiklerini, hayâsızlık ve sapıklıkta sınır tanımayarak aralarında homoseksüelliği yaygınlaştırdıklarını, hatta ulu orta her yerde bu fiili işlediklerini haber vermektedir.⁸⁹

Hz. Lût, saplandıkları bu bataktan kavmini kurtarabilmek için hayli mücadele etmiştir. Örneğin kadınlar yerine erkeklerle ilişki kurmalarının yanlışlığını anlatarak bunun ahlâksız bir eylem olduğunu söylemiştir. Üstelik bu eylemi kamuya açık alanlarda ulu orta yapmalarının çirkinliğini vurgulayarak Allah'tan korkmaları gerektiğini, aksi hâlde ilahî cezaya çarptırılacakları uyarısında bulunmuştur.⁹⁰ Ancak, kavmi bu uyarılara aldırmadığı gibi, 'Madem peygambersin o hâlde

85 Bkz. 27. Neml, 52-53.

86 Semûd kavminin helâkiyle ilgili bkz. 7. A'raf, 73-79; 9. Tevbe, 70; 11. Hûd, 61-68; 14. İbrahim, 9; 17. İsrâ, 59; 22. Hac, 42; 25. Furkân, 38; 26. Şuarâ, 141-158; 27. Neml, 45-53; 29. Ankebût, 38; 40. Mü'min, 31; 50. Kâf, 12; 51. Zâriyât, 43-45; 53. Necm, 51; 54. Kamer, 23-31; 69. Hakka, 4-5; 91. Şems, 11-15.

87 26. Şuarâ, 156-58.

88 Kur'an'da Hz. Lût kavmi hakkında detaylı bilgi verilmemiştir. Bununla birlikte Sodom'un helâkiyle ilgili Kitab-ı Mukaddes'te geçen Mahpeka, müfessirlerce Kur'an'da alt-üst olmuş şehir anlamına gelen *el-mu'tefikât* ifadesinin karşılığı olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle Sodom halkının Lût Peygamber'in kavmi olduğuna dair görüşler ileri sürülmüştür. Ayrıca Sodom halkında eşcinselliğin yaygınlık kazanması ve Kur'an'da da onların bu sapık ilişki nedeniyle helâk edildiklerinden söz edilmesi, bu görüşü desteklemektedir. Ömer Özsoy-İlhamî Güler, *Konularına Göre Kur'an (Sistematik Kur'an Fihristi)*, Fecr, 12. Baskı, Ankara 2006, 743.

89 7. Araf, 80-81.

90 11. Hûd, 78; 27. Neml, 54-55.

korkuttuğun Allah'ın azabını üzerimize getir' diye ona meydan okumuşlardır.⁹¹ Hz. Lût kendisinin Allah tarafından gönderilmiş elçi olduğunu ve yaptıkları yanlıştan dönmezlerse çetin bir azapla karşı karşıya kalacaklarını yineleyince âsiler, kendilerini rahat bırakmazsa onu memleketlerinden kovacakları tehdidinde bulunmuşlardır.⁹² Onlar Hz. Lût ve inananlar hakkında bu tür hesaplar yaparken aralarında şöyle konuşuyorlardı:

*Lût'un adamlarını memleketimizden kovalım. Çünkü bunlar kendilerini süttten çıkmış ak kaşık gibi görüyorlar. Aman bizim yanımızda kalıp da kirlenmesinler.*⁹³

Hz. Lût, kavmini sapıklıktan vazgeçiremeyince içine düştüğü çaresizlik karşısında Allah'a sığınmış ve *'Rabb'im, beni ve ailemi bunların elinden kurtar.*'⁹⁴ diye dua etmişti.⁹⁵ Hz. Lût'un tüm gayretlerine rağmen Sodom halkı tutumlarını değiştirmeyince Hz. Lût ve inananlar Allah'ın yardımıyla kurtarılırken inkârcılar helâk edilmiştir. Kur'an-ı Kerim bu hadisenin bir ibret vesilesi olduğunu vurgularken⁹⁶ Sodom halkının akıbetiyle ilgili âyetlerin bir kısmında şu açıklamalar yer almaktadır:

Elçi meleklerimiz yanına geldikleri zaman Lût, (kavminin hayâsızlık ve ahlâksızlığı nedeniyle) onların gelmesinden dolayı hayli sıkıldı, göğsü daraldı ve kendî kendine 'Bugün gerçekten çok zor bir gün olacak' dedi. Öteden beri çirkin bir işi (livata) yapmaya alışan halk, hemen yanına koştu. Lût, 'Ey halkım!' dedi, 'İşte kızlarım. Sizin için en temiz ve en uygun olan onlarla evlenmenizdir. Allah'tan korkun da beni misafirlerimin yanında rezil etmeyin. Allah aşkına içtinizde aklı başında bir adam yok mu? Azgın halk Lût'a şu karşılığı verdi: 'Sen de biliyorsun ki kızlarında gözümüz yok. Aslında sen bizim ne istediğimizi çok iyi biliyorsun. Lût: 'Keşke size karşı koyacak bir gücüm ya da sarp ve sağlam bir kaleye sığınsa imkânım olsaydı.' dedi. Bunun üzerine elçi melekler şöyle dediler:

91 29. Ankebût, 29.

92 26. Şuarâ, 160-168.

93 7. A'râf, 82; 27. Neml, 56.

94 26. Şuarâ, 169; 29. Ankebût, 30.

95 26. Şuarâ, 160-169.

96 26. Şuarâ, 170, 174; 27. Neml, 57; 21. Enbiyâ, 74-75; 29. Ankebût, 35.

*'Ey Lût! Biz, Allah'ın elçileriyiz. Korkma, bu azgın halk kesinlikle sana ilişemeyecek. Gecenin bir vaktinde ailenle birlikte bu şehir-
den ayrıl...'*⁹⁷

Âyetlerden anlaşılacağı üzere, şehvet gözlerini bürüdüğü için Sodom halkı, Hz. Lût'a erkek kılığında gönderilen melek-
lere bile sarkıntılık edip onları elde etmeye kalkışmışlardı.⁹⁸ Onların bu tutumu üzerine Hz. Lût hayli endişelenmiş, an-
cak melekler onun korku ve sıkıntısını gidererek⁹⁹ Sodom halkının helâk edileceğini haber vermişlerdi.¹⁰⁰ Yukarıda-
ki pasajın devamındaki âyette azap vaktinin sabaha doğru vuku bulduğu,¹⁰¹ Hz. Lût'a müminleri yanına alıp geceleyin
şehri terk etmesinin vahyedildiği,¹⁰² ardından Sodom halkı-
nın yerle bir edildiği haberleri yer almaktadır.¹⁰³ Hz. Lût ve inananlar uzaklaşınca, sabahın erken saatlerinde¹⁰⁴ Sodom
halkı üzerine taş yağdıran bir kasırğa¹⁰⁵ gönderilerek helâk edilmiştir.

Lût halkını helâk eden kasırğanın engellenemeyecek bir şiddette olduğu,¹⁰⁶ yağmur gibi taş yağdığı¹⁰⁷ ve bunun son derece ürkütücü bir manzara olduğu ifade edilmiştir.¹⁰⁸ Gök-
ten yağdırılan püskürtü hâlindeki volkanik lavların belirlenen hedefleri sapmadan vurduğuna işaret edilmiştir.¹⁰⁹ Bir başka âyette ise yağın taşların aslının taşlaşmış balçık olduğuna dair detaylar verilmiştir.¹¹⁰ Sonuçta Lût kavmi son derece ür-
kütücü ve uğultulu bir depremin¹¹¹ yanı sıra, üzerlerine yağ-

97 11. Hûd, 77-81; ayrıca bkz. 15. Hicr, 68-71.

98 54. Kamer, 37.

99 29. Ankebût, 33-34.

100 15. Hicr, 66.

101 11. Hûd, 81.

102 54. Kamer, 35, 38.

103 11. Hûd, 82-83; 15. Hicr, 63-65.

104 15. Hicr, 73.

105 54. Kamer, 34.

106 54. Kamer, 38.

107 7. A'râf, 84; 27. Neml, 58.

108 26. Şuarâ, 172.

109 11. Hûd, 82-83.

110 51. Zâriyât, 33.

111 15. Hicr, 73.

dırılan kor hâlindeki taşlarla helâk edilmişlerdir.¹¹² Dikkat edilirse Kur'ân, onların ahlâkî çöküntü içinde olmaları ve bu tutumlarından vazgeçmemeleri, ayrıca inkârda ısrar etmeleri yüzünden helâk edildiklerini haber vermektedir. Bir başka ifadeyle Lût kavmi herhangi bir mucizeyi inkâr ettiği için değil, hayâsızlık ve ahlâkî çöküntüyü had safhaya vardıkları için yok edilmişlerdir.

e) Hz. Şuayb: Putperest olan Medyen ve Eyke halkı, bolluk ve refah içinde yüzdüklerinden savurganlıkta aşırıya gitmişlerdi, ayrıca ölçü ve tartıda da hile yapmaktan sakınmıyorlardı. Böyle bir dönemde onlara peygamber gönderilen Hz. Şuayb, diğer peygamberler gibi kavmini tevhide ve Allah'a itaate çağırırken, sahip oldukları bolluğun kıymetini bilmelerini, ölçü ve tartıda hile yapmamalarını, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmamalarını hatırlatmıştı. Aksi hâlde bu konulardaki aşırı tutumları nedeniyle ilahî cezaya çarptırılacakları uyarısında bulunmuştu.¹¹³ Ancak, onlar bu uyarılara aldırılmayarak şu karşılığı vermişlerdi:

*'Ey Şuayb! Atalarımızın öteden beri tapındığı putlardan veya mallarımızı dilediğimiz gibi alıp satmaktan vazgeçmemiz gerektiğini sana dînin mi emrediyor?!'*¹¹⁴

Kavmi ona bu tür itirazlar yapsa da Hz. Şuayb onları ısrarla Allah'a itaate çağırır ve inkârda ısrar ederlerse Hz. Nûh, Hz. Hûd ve Hz. Lût peygamberlerin kavimlerinin başlarına gelen felaketler gibi kötü akıbetlerle karşılaşacaklarını hatırlatıp taşkınlıktan vazgeçirmeye çalıştı.¹¹⁵

Hz. Şuayb uyarılarda bulunurken inkârda ısrar edenler, çeşitli bahaneler uydurarak ona inanmadıkları gibi, kendisini ölümle tehdit etmişler ve ona şunları söylemişlerdir:

112 Lût kavminin helâkiyle ilgili ayrıca bkz. 7. A'râf, 80-84; 11. Hûd, 77-83; 15. Hicr, 59-77; 21. Enbiyâ, 74-75; 22. Hac, 43; 26. Şuarâ, 160-175; 27. Neml, 54-58; 29. Ankebût, 26-35; 37. Saffât, 133-138; 50. Kâf, 13; 51. Zâriyât, 32-37; 54. Kamer, 33-40.

113 7. A'râf, 85-87; 11. Hûd, 84-86.

114 11. Hûd, 87.

115 11. Hûd, 89-91.

*Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Üstelik biz senin aramızda ne kadar güçsüz ve zayıf konumda olduğunuzu biliyoruz. Şayet akrabalarının hatırı olmasaydı seni linç ederdik. Zaten gözünüzde hiçbir değerin yok.*¹¹⁶

Hz. Şuayb ise akrabaları yerine Allah'ın hatırının daha öncelikli olduğunu, bu gidişle ilahî cezaya çarptırılacaklarını, zamanı gelince bu cezanın mutlaka gerçekleşeceğini, ayrıca o zaman kimin yalancı olduğunun ortaya çıkacağını söyleyip Allah'ın azabını beklemelerini, kendisinin de onlarla birlikte bekleyeceğini dile getirmiştir.¹¹⁷ İnkârda ısrar edenler, bu söyleminden vazgeçmezse kendisini inananlarla birlikte yurtlarından sürecekleri tehdidinde bulunmuşlardı. Hz. Şuayb, kavminin uslanmaz tutumu karşısında Allah'a sığınarak '*Ey Rabb'im! Sen bizimle şu kâfir halk arasında gereken hükmünü ver*'¹¹⁸ yakanışında bulundu. Hz. Şuayb'ın uyarılarına kulak tıkayan Medyen ve Eyke halkı, korkunç bir uğultulu depremlerle yerle bir edilmişlerdir. Depremden ardından âdeta hiç yaşamamışlar gibi kendilerinden herhangi bir eserin kalmadığına işaret edilir.¹¹⁹ Kur'an-ı Kerim, Medyen ve Eyke halkının âsilerinin peygamberlerine karşı gelmeleri ve inkârda diretmeleri nedeniyle helâk edildiklerini haber vermektedir.¹²⁰

Medyen halkının yurdu net olarak belirtilmemekle birlikte, onların ticaret yollarının kesiştiği Kızıldeniz sahili boyunca yerleştiklerinden bahsedilir. Hz. Şuayb'ın öğretisinde ticaret ahlâkına ve ticarete dürüstlüğe fazla vurgu yapılması¹²¹ onların ticaret yapılan bu topraklarda yaşadıklarını doğrular niteliktedir. Ayrıca alış-verişte ölçü-tartıya riayet etmeyip başıbozukluk çıkarmaları, kendilerine verilen nimetlerin şükürünü bilmemeleri ve gönderilen peygamberlerini yalanlamaları neticesinde helâk edilmişlerdir.

116 11. Hüd, 91.

117 11. Hüd, 92-93.

118 7. A'raf, 88.

119 7. A'raf, 90-92; 11. Hd, 94.

120 7. A'raf, 85-93; 11. Hüd, 84-95; 15. Hicr, 78-79; 22. Hac, 44; 26. Şuarâ, 176-191; 29. Ankebût, 36-37; 38. Sâd, 13-14; 50. Kâf, 14.

121 7. A'raf, 85-88; 11. Hüd, 84-87.

Medyen halkının yanı sıra Hz. Şuayb, Eyke¹²² halkına da benzer uyarılarda bulunmuştu. Zira onlar da Medyen halkı gibi taşkınlıkta ileri giderek özellikle ölçü ve tartıda hile yapıyorlardı. Hz. Şuayb bozgunculuk yapmamaları, hak yememeleri ve Allah'a itaat etmeleri için uyarılarda bulunduysa da Eyke halkı onu dikkate almadı. Hatta Hz. Şuayb'ın kendileri gibi insan olduğunu, bu nedenle peygamber olamayacağını, fakat büyülediği için kendilerine anlamsız uyarılar yapmaya başladığını söyleyip onu yalancı ilan etmişlerdi. Hatta doğru sözlü ise o takdirde '*Rabb'ine söyle de göğün bir parçasını üzerimize düşürsün*' diye meydan okumuşlardı.¹²³ Neticede Eyke halkı, inkârda ısrar edip peygamberlerini yalanlamaları, zulüm ve haksızlıkta hayli ileri gitmeleri gibi nedenlerle helâk edilmişlerdir.¹²⁴ Kur'ân-ı Kerim, onların deprem veya volkanik bir patlama sonucu ortalığın toz duman olduğu bulutlu bir günde helâk edildiklerini haber vermektedir. Ayrıca o gün gerçekleşen azabı, müthiş bir felaket olarak nitелеmektedir.¹²⁵

f) Hz. Mûsâ: Hz. Mûsâ, İsrail oğullarına gönderilmiş bir peygamberdir. Risaletini açıkladığı zaman her peygamber gibi o da, hem Firavun hem de İsrail oğullarının itirazıyla karşılaşmıştı. Hz. Mûsâ, Firavun'u imana davet etmekle görevlendirildiği zaman, onun kötülüğüne maruz kalacağı endişesi yaşamıştı. Bu nedenle kardeşi Harun'la desteklenerek birlikte Firavun'a gönderilmiştir. Firavun Hz. Mûsâ'nın peygamberliğine inanmayınca Hz. Mûsâ kendisinin mucizelerle desteklendiğini hatırlatmış¹²⁶ ve Allah tarafından gönderilen hak peygamber olduğunu söylemişti. Firavun peygamberliğinin ispatı olarak mucize göstermesini isteyince¹²⁷ Hz. Mûsâ

122 Eyke 'sık ormanlık' anlamına gelir. Kur'ân'da bahsedilen Eyke halkının ormanlık bir bölgede yaşadıkları sanılmaktadır (26. Şuarâ, 176).

123 26. Şuarâ, 177-187.

124 15. Hicr, 78-79. Medyen ve Eyke halkının helâkiyle ilgili ayrıca bkz. 7. A'râf, 80-84; 11. Hüd, 77-83; 15. Hicr, 59-77; 21. Enbiyâ, 74-75; 22. Hac, 43; 26. Şuarâ, 160-175; 27. Neml, 54-48; 29. Ankebüt, 26-35; 37. Saffât, 133-138; 50. Kâf, 13; 51. Zâriyât, 32-37; 54. Kamer, 33-40.

125 26. Şuarâ, 187-189.

126 20. Tâhâ, 47; 11. Hüd, 96; 23. Mû'minûn, 45-46.

127 7. A'râf, 104-106; 20. Tâhâ, 47; 11. Hüd, 96; 23. Mû'minûn, 45-46.

âsâ ve parıltılı el mucizelerini göstermiştir.¹²⁸ Örneğin âsâsını yere atınca bir anda yılana dönüşmüş,¹²⁹ yine elini koynuna sokup çıkardığı zaman bembeyaz hâle gelmiştir.¹³⁰ Gördüğü manzaraya inanmayan Firavun, bu mucizeleri hafife aldığı¹³¹ gibi, onu büyücü¹³² ve sihirbaz¹³³ olarak nitelemiş,¹³⁴ hatta büyülendiğini iddia etmiştir.¹³⁵ Dikkat edilirse bu mucizeler peygamberliğin delili olarak bizzat Hz. Mûsâ'nın eliyle gerçekleşmiştir.

Hz. Mûsâ'nın mucizelerinin sihirbazlık oyunu olduğunu sanan Firavun, bu maharetlerini büyücü ve sihirbazlara karşı da göstermesini istemiş ve Hz. Mûsâ'yı onlarla düelloya davet etmişti.¹³⁶ Hz. Mûsâ'nın kabul etmesi üzerine Firavun, ülkesindeki meşhur büyücü ve sihirbazları toplayıp tayin edilen vakitte Hz. Mûsâ ile karşı karşıya getirmişti. Ancak, Hz. Mûsâ'nın âsâsı büyücülerin yaptığı bütün sihirleri bir yılana dönüşerek yutunca,¹³⁷ büyücüler onun hak peygamber olduğunu anlayıp secdeye kapanmışlar ve Hz. Mûsâ ile kardeşi Harun'a iman etmişlerdi.¹³⁸ Buna mukabil Firavun ve adamları Hz. Mûsâ'nın kendilerini büyülediğini iddia ederken *'Bize ne tür mucize gösterirsen göster sana asla inanamayacağız'*¹³⁹ diye itirazlarını sürdürmüşlerdi. Ayrıca Firavun, Hz. Mûsâ'ya inanan büyücülerini ölümle tehdit ettiği gibi,¹⁴⁰ ona sadece sıradan insanların inandıklarını söyleyip şu itirazı dile getirmişti: *'Kendi kavimleri bizim kölelerimizken bizim gibi iki insana mı inanacağız?'*¹⁴¹

128 7. A'râf, 106-108; 20. Tâhâ, 17-23; 26. Şuarâ, 32-33; 27. Neml, 10-12; 28. Kasas, 31-32.

129 7. A'râf, 107.

130 7. A'râf, 108.

131 43. Zuhruf, 47.

132 28. Kasas, 36.

133 51. Zâriyât, 39.

134 26. Şuarâ, 27; 51. Zâriyât, 39.

135 17. İsrâ, 101.

136 26. Şuarâ, 34-35, 44-45; 10. Yûnus, 79-82.

137 20. Tâhâ, 63-68.

138 7. A'râf, 109-122; 20. Tâhâ, 62-73.

139 7. A'râf, 132.

140 7. A'râf, 123-126.

141 23. Mû'minûn, 47-48.

Firavun, kavmini yanında tutabilmek ve kendi üstünlüğünü sürdürebilmek için Hz. Mûsâ'yı ve ona inananları aşağılarken,¹⁴² bir taraftan da güç ve hâkimiyetinin sembolü olarak Mısır'daki zenginliklerin kendisine ait olduğunu hatırlatmıştı.¹⁴³ Hz. Mûsâ'yı meramını anlatmaktan aciz birisi olduğunu söyleyerek aşağılarken kendisinin ondan daha üstün olduğunu dillendirmişti. Ayrıca doğru söylüyorsa gökten üzerine altın bileziklerin atılması veya ona şahitlik eden bir meleğin gönderilmesi gerektiğini söylemişti.¹⁴⁴

Firavun'un eleştirileri üzerine Hz. Mûsâ konuşma probleminin giderilmesi için Rabb'ine dua etmiş ve bu duası kabul edilerek pelteklığı düzelmiştir.¹⁴⁵ Bütün gayretlerine rağmen Firavun, Hz. Mûsâ'ya engel olamayınca ona ve kavmine zarar vermeyi planlamıştı. Ancak, onun planı vahiyyle Hz. Mûsâ'ya bildirilmiştir.¹⁴⁶ Nitekim Firavun harekete geçmeden önce Hz. Mûsâ bir gece yarısı İsrail oğullarını yanına alarak yola çıkmış ve Kızıldeniz'i geçip kurtulmuştu.¹⁴⁷ Hz. Mûsâ kendisine inananlarla birlikte Firavun'un zulmünden kaçarken karşısına çıkan denize âsâsını vurmuş ve böylece Kızıldeniz ikiye ayrılarak Sina Çölü'ne ulaşmıştır. Buna mukabil kendisini takip eden Firavun ve askerleri boğulmuştur.¹⁴⁸ Firavun, başına gelen akıbet üzerine Allah'a inanmış, ancak çok geç kaldığına işaret edilerek bu hadisenin kendisinden sonrakilere bir ders olduğuna dikkat çekilmiştir.¹⁴⁹

142 26. Şuarâ, 23-33.

143 43. Zuhruf, 51-52.

144 43. Zuhruf, 52-53.

145 20. Tâhâ, 127.

146 'Kullarımı geceleyin yola çıkar. Şüphesiz takip edileceksiniz. Denizi yarılmış hâlde bırak, çünkü onlar boğulacak bir ordudur.' 44. Duhân, 22-24.

147 26. Şuarâ, 52.

148 26. Şuarâ, 63-66.

149 10. Yûnus, 90-91; 43. Zuhruf, 55. Firavun ve taraftarlarının helâkini konu edinen ayetlerden bir kısmı için bkz. 2. Bakara, 49-50; 3. Âlu İmrân, 11; 7. A'râf, 103-155; 8. Enfâl, 52-54; 10. Yûnus, 75-92; 11. Hüd, 96-98; 17. İsrâ, 101-103; 20. Tâhâ, 9-97; 23. Mü'minûn, 45-48; 26. Şuarâ, 10-66; 27. Neml, 12-14; 28. Kasas, 3-51; 38. Sâd, 12-14; 40. Mü'min, 23-46; 43. Zuhruf, 46-56; 44. Duhân, 17-33; 50. Kâf, 14; 51. Zâriyât, 38-40; 54. Kamer, 41-42; 69. Hâkka, 9; 73. Müzemmil, 15-16; 79. Nâzi'ât, 15-25; 89. Fecr, 10-13.

Firavun ve kavmi helâk edilmeden önce de, inkârcı tutumundan dolayı yıllarca kıtlık ve kuraklıkla cezalandırılmışlardır.¹⁵⁰ Ayrıca onlar tufan, çekirge, haşere, kurbağa ve kan gibi musibetlerle karşı karşıya bırakılmışlardır. İnkârda direnenler bu tür sıkıntılarla karşı karşıya kalınca Mûsâ'ya yalvarıp yardım istemişler ve maruz kaldıkları sıkıntıları giderdiği takdirde kendisine inanacaklarına dair söz vermişlerdir. Ancak sıkıntılı durum giderilince hemen sözlerinden dönmüşlerdir. Bu şekilde Allah'ın âyetlerini yalanlayıp birçok kez bağışlanmalarına rağmen kayıtsız davranmaya devam etmeleri neticesinde suda boğularak cezalandırılmışlardır.¹⁵¹

Hz. Mûsâ sadece Firavun ve adamlarının değil, bizzat kendisine inanan İsrail oğullarının bile bitmek tükenmek bilmeyen mucize talepleriyle de karşı karşıya gelmiştir. Hâlbuki onlar Hz. Mûsâ'nın Firavun'a karşı verdiği mücadele sırasında pek çok mucizeye tanık olmuşlardı. En azından onunla birlikte Kızıldeniz'i geçmişlerdi. Tüm bunlara rağmen onların yine de Hz. Mûsâ'dan çeşitli mucizeler istemeleri hakikaten şaşırtıcıdır. Örneğin Kızıldeniz'i geçtikten sonra putperest bir kavimle karşılaşınca Hz. Mûsâ'dan kendileri için de benzer bir put yapmasını istemişler, aksi hâlde onu terk edecekleri tehdidini savurmuşlardır. Hz. Mûsâ ise onların putperest olduğu hatırlatıp sadece Allah'a kulluk etmelerini ve onu ilah olarak tanımaları gerektiğini söylemiştir.¹⁵² Hz. Mûsâ'nın bu tür uyarılarına rağmen onlar döneklilik yaptıkları gibi, talep ettikleri türden mucizeler gösterdiği zaman bile her seferinde pervasızca yeni bir mucize talebinde bulunmuşlardır.

İsrail oğulları bir taraftan Hz. Mûsâ'ya iman ederken diğer taraftan da gönüllerinin tatmin olması için ondan mucize talep etmişlerdir. Örneğin Sina Çölü'ne çıktıkları zaman, sıcağın bunaldıklarını söyleyip Hz. Mûsâ'dan kendilerini serinletmesini istemişlerdir. Onların talebi üzerine Hz. Mûsâ,

150 7. A'râf, 130.

151 7. A'râf, 134-35; 43. Zuhurf, 48-50.

152 7. A'râf, 138-140.

dua etmiş ve bulutla gölgelenmelerini sağlamıştır.¹⁵³ Ayette belirtildiği üzere dağ onların üzerlerine yükseltildiği zaman onlar, tepelerine düşecekmiş gibi sanmışlardır.¹⁵⁴ Yine bu çöl yolculuğu sırasında çok susadıklarını söyleyip Hz. Mûsâ'dan içecek su temin etmesini istemişlerdir. Onların isteğini gerçekleştirmesi için Hz. Mûsâ'ya âsâsını taşa vurması vahyedilmiştir. Neticede âsâsını kayaya vurunca İsrail oğullarının on iki ayrı kolunun her birisi için ayrı ayrı on iki pınar fışkırmıştır.¹⁵⁵ Her istekleri yerine getirilmesine rağmen, İsrail oğullarının taleplerinin ardı arkası kesilmemiş ve bu sefer yiyeceklerinin tükendiğini söyleyip çöl ortasında yiyecek temin etmesini istemişlerdir. Hz. Mûsâ da Rabb'ine dua edince onlara kudret helvası ve bıldırcın eti lütfetmiştir.¹⁵⁶

İsrail oğullarının talepleri yukarıda dile getirilenlerle sınırlı kalmamıştır. Onlar Hz. Mûsâ'nın Allah'la konuşmasını,¹⁵⁷ hatta Allah'ı kendilerine göstermesini bile istemişlerdir. Hz. Mûsâ da onların bitmek tükenmek bilmeyen talepleri üzerine kavminden yetmiş kişiyle birlikte Allah'la buluşmak üzere Tûr Dağı'na yolculuk yapmıştır. Onunla beraber yolculuk yapanlar, Allah'ı aleni olarak görmezlerse kendisine inanmayacaklarını bile söylemişlerdir. Bitmek tükenmek bilmeyen bu tür pervazsız istekler üzerine, İsrail oğulları şiddetli bir şekilde sarsıntıyla cezalandırılmıştır. Ancak Hz. Mûsâ, cehaletleri nedeniyle bu şekilde davrandıklarını söyleyip affedilmeleri için Rabb'ine yalvarınca duası kabul olmuş¹⁵⁸ ve üzerlerine gönderilen azap kaldırılmıştır.¹⁵⁹ Bunca olaydan sonra bile İsrail oğulları yine sapmışlardır. Kur'ân onların bu durumuna dikkat çekerek aslında kendilerine zulmettiklerini haber verir¹⁶⁰ ve İsrail oğullarının yaşadıkları hadiselerin kendileri

153 7. A'râf, 160.

154 7. A'râf, 160, 171.

155 2. Bakara, 60; 7. A'râf, 160.

156 2. Bakara, 57; 7. A'râf, 160; 20. Tâhâ, 80.

157 7. A'râf, 143.

158 7. A'râf, 155; 4. Nisâ, 153.

159 2. Bakara, 56.

160 7. A'râf, 160.

için bir imtihan vesilesi olduğunu söyler.¹⁶¹ Onların mucize talepleri ve peygamberlerine karşı sadakatsizlikleri nedeniyle Kur'ân onları döneklilikle suçlamıştır.

Dikkat edilirse Âd, Semûd ve Lût kavmi gibi kimi geçmiş kavimler inkârda ısrar etmeleri, hayâsızlık ve ahlâksızlıkta haddi aşmaları, peygamberlerini yalanlayıp Allah'ın âyetlerini hiçe saymaları gibi çeşitli nedenlerle cezaya çarptırılıp yok edilmişlerdir. Bunun yanı sıra Firavun ve ona inananlar da benzer tutumlarından dolayı helak edilmişlerdir. Buna rağmen Hz. Mûsâ'ya inandıkları hâlde ondan birçok mucize talebinde bulunan ve istedikleri mucizeler gerçekleşmesine rağmen her seferinde yeni bir mucize talebiyle onun karşısına çıkan, hatta irtidat edip putperestliğe dönen İsrail oğulları helâk edilmemişlerdir.

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Mûsâ'ya dokuz ayrı mucize verildiğini haber verir.¹⁶² Bu mucizelerin neler olduğu konusunda tek tek açıklama yapılmamış, ancak bazı âyetlerde bunlarla ilgili birtakım ipuçlarını bulabilmek mümkündür. Örneğin Allah'la konuşması,¹⁶³ âsâsının yılanı dönüştürmesi,¹⁶⁴ elini koynuna sokup çıkarınca beyazlaşması,¹⁶⁵ gökten kudret helvası ve bildircin sofrası indirmesi, âsâsını kayaya vurup su çıkarması, sıcağın bunalan kavmini bulutla gölgelemesi gibi hadiseler bunlar arasındadır. Bunların yanı sıra Firavun'a gönderileceği zaman mucizeyle desteklenmesi,¹⁶⁶ onun kötülük yapmasından korkması üzerine kardeşi Harun'la desteklenmesi ve kendisine zarar gelmeyeceğine dair güvence verilmesi,¹⁶⁷ hatta ona karşı üstün geleceğinin vaat edilmesi,¹⁶⁸ görüşme sırasında korkusunun giderilmesi için ellerini koltuk altına

161 7. A'râf, 141.

162 27. Neml, 12; 17. İsrâ, 101.

163 7. A'râf, 143, 144; 19. Meryem, 52; 20. Tâhâ, 11-18; 28. Kasas, 30-31; 79. Naziât, 16-19.

164 7. A'râf, 104-107, 117; 20. Tâhâ, 20; 26. Şuarâ, 32; 27. Neml, 9-12.

165 7. A'râf, 108; 20. Tâhâ, 22; 26. Şuarâ, 33; 27. Neml, 12; 28. Kasas, 32.

166 26. Şuarâ, 15.

167 20. Tâhâ, 45-48; 26. Şuarâ, 12-14; 28. Kasas, 33-35; 40. Mü'min, 23; 43. Zuhuf, 46.

168 28. Kasas, 35.

koymasının vahyedilmesi,¹⁶⁹ keza Firavun'un zulmüne karşı korunmasını istediği zaman bu duasının kabul olup¹⁷⁰ kavmiyle birlikte sağ salım Kızıldeniz'i geçmesi, buna mukabil Firavun ve adamlarının suda boğulmaları gibi hadiseler yine onu risaletiyle ilgili olağanüstülükler veya mucizevî olaylardır. Nitekim bunlar Allah tarafından ona sağlanan ilahî yardım olarak nitelenmiştir.¹⁷¹

Bütün bunların yanı sıra Hz. Mûsâ, peygamberliği sırasında önüne çıkan güçlülükler karşı durabilmek için Rabb'inden özel taleplerde bulunmuş ve bu talepleri karşılanmıştır. Örneğin ailesinden birisinin kendisine yardımcı olarak verilmesini istediği zaman kardeşi Harun'la desteklenmiş; o da peygamber olarak görevlendirilmiştir.¹⁷² Bu konuya özellikle Şuarâ Sûresi'nde uzunca yer verilmiştir.¹⁷³ Öte yandan Hz. Mûsâ yaptığı hata üzerine bağışlanma dileyince affedilmiş¹⁷⁴ ve özellikle kavmi adına yaptığı birçok duası kabul olmuştur. Bunlara ilaveten o, '*Ey Mûsâ! Gözümün önünde yetiştirilmen için seni sevimli kıldım*'¹⁷⁵ ve '*Seni kendim için yetiştirdim*'¹⁷⁶ ilahî hitabına muhatap olmuştur.¹⁷⁷ Keza Allah'ın yardımıyla Firavun'un alçaltıcı azabından kurtarılmasının bir imtihan vesilesi olduğuna işaret edilmiştir.¹⁷⁸

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Mûsâ'nın risaleti hakkın bilgi verirken henüz çocuk yaştan beri ilahî gözetim altında yetiştirildiğini haber vermektedir. Örneğin bebekken suya atıldığı sırada kurtarılıp¹⁷⁹ Firavun'un sarayında büyütülmesi,¹⁸⁰ hiçbir sütannenin sütünü kabul etmemesinin sağlanması ve ablası-

169 28. Kasas, 32.

170 10. Yûnus, 88-89.

171 28. Kasas, 33-34.

172 20. Tâhâ, 29-32; ayrıca bkz. 25. Furkan, 35; 19. Meryem, 53; 28. Kasas, 33-34.

173 26. Şuarâ, 10-15.

174 28. Kasas, 16.

175 20. Tâhâ, 39.

176 20. Tâhâ, 41.

177 26. Şuarâ, 18; 28. Kasas, 7-14.

178 44. Duhân, 30-33.

179 28. Kasas, 7.

180 28. Kasas, 7-14.

nın önerisiyle¹⁸¹ öz annesinin Firavun'un sarayına alınması ve onun sütüyle büyütülmesi, bu durumu Firavun'un fark etmemesi,¹⁸² henüz çocuk yaştaiken elçi yapılacağına annesine müjdelenmesi,¹⁸³ ergenlik çağına geldiği zaman ona ilim ve hikmet verilmesi¹⁸⁴ ve tüm bunların Allah'ın lütfuyla gerçekleştiğinin hatırlatılması bunlar arasındadır.¹⁸⁵

Dikkat edileceği üzere sıkıntılı anlarında Hz. Mûsâ'nın bütün istekleri yerine getirilmiş¹⁸⁶ ve özellikle nübüvetini ispat için birçok mucizeyle desteklenmiştir. Fakat birçok sıkıntılı anlar yaşayan ve kimi zaman müşriklerin mucize taleplerine cevap vermek için âdeta çırpınan Hz. Peygamber söz konusu olduğunda herhangi bir mucizeyle desteklenmemiştir. Aslında bu durum Hz. Peygamber'in mucizeyle ilişkisinin hangi boyutta olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Haddizatında bu durum, Müslümanların özellikle Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlerle Hz. Peygamber'i mucize yarısına sokup Resûl-i Ekrem'i bir adım öne geçirebilme gayretlerinin arka planındaki saiklere dair de birtakım ipuçları vermektedir. Örneğin, Hz. Mûsâ ve ona inananlara zulmetmek isteyen Firavun ve ordusu suda boğularak helâk edilirlerken¹⁸⁷ Hz. Peygamber ve ona inanmayanlar ise benzer bir akıbete uğratılmamışlardır. Ancak, Hz. Peygamber'e kötülük yapanların da aynı akıbete uğratıldıklarını iddia edebilmek için, Bedir Savaşı'nda öldürülen kimi müşrik önderler, onların helâki olarak yorumlanmıştır.¹⁸⁸

g) *Hz. Dâvûd ve Süleyman*: Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman İsrail oğullarına gönderilmişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm, dağların Hz. Dâvûd'un emrine verildiğini ve bölük bölük kuşların ona eşlik

181 20. Tâhâ, 40.

182 28. Kasas, 11-13.

183 28. Kasas, 7.

184 28. Kasas, 14.

185 20. Tâhâ, 37-40.

186 20. Tâhâ, 36.

187 7. Arâf, 133-136; 43. Zuhruf, 54.

188 Geniş bilgi için bkz. Balcı, *Bedir Savaşıyla İlgili Mucizevî Rivayetler*, 85. vd.

ettiğini,¹⁸⁹ kendisine demir işleminin öğretildiğini,¹⁹⁰ erimiş bakır kaynağının onun için su gibi akıtıldığını,¹⁹¹ savaşlarda korunması için kendisine zırh yapımının öğretildiğini haber vermektedir.¹⁹² Bunlara ilaveten Hz. Dâvûd'un yakarışına karşılık olarak rûzgârın onun istifadesine sunulduğuna ve istediği yönde estiğine, şeytanlar gibi (asi ve dik başlı) ne kadar becerikli bina ustası, mahir dalgıç varsa hepsinin onun emrine verildiğine, ayrıca diğer asi kavimlerin de yine onun emrine verildiğine¹⁹³ dikkat çekilmiştir. Ayrıca ona hükümler ve hikmet bahşedildiğine, dilediği her şeyin kendisine öğretildiğine işaret edilmiştir.¹⁹⁴

Hz. Mûsâ'nın kardeşi Harun'la desteklendiği gibi, Hz. Dâvûd'un da Hz. Süleyman'la desteklendiği hatırlatılarak¹⁹⁵ her ikisine ilim verildiğine,¹⁹⁶ Hz. Süleyman'ın Hz. Dâvûd'a vâris kılındığına ve ona kuşdilinin öğretilerek¹⁹⁷ onlarla konuştuğuna,¹⁹⁸ ayrıca cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusunun bulunduğuna,¹⁹⁹ cinlerin onun emrine verildiğine,²⁰⁰ dalgıçlık ve buna benzer işler yapan şeytanların bile onun hizmetine sunulduğuna,²⁰¹ karınca- larla konuştuğuna,²⁰² kuşlar vasıtasıyla Sebe' melikesinden haber alıp haber gönderdiğine,²⁰³ cinlerden İfrit vasıtasıyla Sebe' melikesinin tahtını Güney Arabistan'dan Kudüs'e ge-

189 38. Sâd, 18-19.

190 34. Sebe', 11.

191 34. Sebe', 12.

192 21. Enbiyâ, 80.

193 38. Sâd, 36-38; ayrıca bkz. 34. Sebe', 12; 21. Enbiyâ, 81.

194 2. Bakara, 251.

195 38. Sâd, 30.

196 27. Neml, 15.

197 27. Neml, 16.

198 27. Neml, 20-26.

199 27. Neml, 17.

200 34. Sebe', 12. Hz. Süleyman'ın emrine verilen cinlerin ona itaat etmedikleri takdirde, alevli ateşle cezalandırılacaklarına işaret edilmiştir. Cinler, Hz. Süleyman'ın isteği doğrultusunda köşkler, heykeller, büyük havuzlara benzer çanaklar, taşınması güç kazanlar gibi değişik işlerde çalıştırılmıştır (34. Sebe', 13).

201 21. Enbiyâ, 82.

202 27. Neml, 18.

203 27. Neml, 22-32.

tirttiğine²⁰⁴ dair birçok olağanüstü niteliklerinin bulunduğu vurgu yapılmıştır. Ayrıca Hz. Süleyman'a davarlar konusunda bilgi verildiği, Allah'ı yüceltip tesbih etmeleri için Hz. Dâvûd ile birlikte dağların ve kuşların hizmetlerine sunulduğuna dair de haberler yer almaktadır.²⁰⁵ Sebe' Sûresi'ndeki açıklamalara göre dağlar ve kuşların onunla birlikte Allah'ı tesbih ettikleri hatırlatması yapılmıştır.²⁰⁶ Bütün bunlar Hz. Dâvûd ve oğlu Hz. Süleyman'a bahşedilen ayrıcalıklar olarak zikredilirken bu bağlamda Hz. Peygamber'in herhangi bir ayrıcalıklı yönünden veya olağanüstü yeteneklerinden bahsedilmez.

İleride ayrıca işaret edileceği üzere Müslümanlar Yahudi kültürüyle iç içe yaşamaya başladıktan sonra, Kur'an-ı Kerim'de işaret edilmeyen ama Yahudi kültüründe bulunan çeşitli peygamber kıssalarıyla tanıştılar. Bunun yanı sıra Kur'an'da işaret edilen kimi hususlar da yine abartılı peygamber kıssalarına dönüştürülmüştür. Bu kıssalar büyük oranda Müslümanları etkilemişe benziyor. Nitekim Hz. Peygamber hakkında oluşturulan birtakım abartılı hikâyeler veya mucize iddialarında bunlara benzer olayların anlatılması tesadüf değildir. Örneğini Hz. Dâvûd veya Hz. Süleyman gibi Hz. Peygamber'in de birtakım doğa olaylarına hükmettiği, istediği zaman yağmur yağdırdığı veya yağmurun yönünü değiştirip dilediği yerlere yağdırırken dilediği yerleri kuru bıraktığı hikâyeleri uydurulmuştur. Bunun yanı sıra bir önceki bölümde işaret edilen Hz. Süleyman'ın cinsel gücünün fazlalığıyla ilgili rivayetlerden esinlenerek Hz. Peygamber'de de benzer özelliklerin bulunduğu dair akıl almaz hezeyanlar dillendirilmiştir. Görünen o ki Müslümanlar, Kur'an'da zikredilen peygamberlerle ilgili mucizeler veya Yahudi kültüründe mevcut abartılı peygamber kıssalarından esinlenerek Hz. Peygamber için de benzer mucizeler(!) uyarlayarak bir bakıma mucize bakımından denge kurmaya çalışmışlardır.

204 27. Neml, 39-40.

205 21. Enbiyâ, 79.

206 34. Sebe', 10.

h) Hz. Yûnus, Hz. Zekerîyyâ ve Hz. Yahyâ: Hz. Yûnus, Asurluların yaşadığı Irak bölgesindeki Ninova çevresinde risalet görevini yürüttüğü için, onun Asurlulara peygamber olarak gönderildiğine dair yorumlar yapılmıştır. Diğer peygamberler gibi Hz. Yûnus da risalet görevini yürütürken bir dizi engelle karşılaşmış ve tüm ısrarlı çabalarına rağmen kavmini ikna edemeyince, Allah'ın izni olmadan risalet görevini bırakıp bulunduğu bölgeyi terk etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm onun denize atılıp bir balık tarafından yutulduğunu ve Allah'ı yüceltenlerden olmasaydı kıyamete kadar balığın karnında kalacağını ifade ettikten sonra onun bitkin bir şekilde karaya çıkartıldığını ve kendisi için geniş yapraklı bir bitkinin yetiştirildiğini haber vermektedir.²⁰⁷ Balık tarafından yutulması nedeniyle kendisi Zû'n-nûn (balık sahibi) olarak nitelenmiştir. Ayrıca öfkesine yenilip risalet görevini bırakarak kavmini terk ettiği için Allah'ın emrine karşı geldiği ancak yaptığı yanlışın farkına varıp af dilemesi nedeniyle bağışlandığına işaret edilmektedir.²⁰⁸ Bundan başka onun Allah tarafından seçilip iyilerden kılındığına vurgu yapılmıştır.²⁰⁹

ı) Hz. Zekerîyyâ: Kur'ân'da Hz. Zekerîyyâ'nın Allah'a yakarıları ve onun duasının kabul edildiğine dair açıklamalar bulunmaktadır. İlgili âyetlerde yaşı ilerlediği zaman kendisinden sonra yerine vâris olacak kişilerden endişelendiği için Rabb'ine dua ederek bir erkek çocuğunun olmasını istediğine ve bu çocuğun kendisine vâris olmasını arzuladığına işaret edilmektedir. İlerlemiş yaşına rağmen duası kabul edilerek Yahyâ adında bir oğlunun olacağı kendisine müjdelendirilmiştir. Ancak, Hz. Zekerîyyâ hem kendisinin yaşlı olması hem de hanımının kısırlığı nedeniyle bunun gerçekleşmesinin imkânsızlığını düşünmüştü. Bunun üzerine ona şu âyet inzal edilmiştir: *'Öyle olacaktır. Bu bana kolaydır. Seni de daha önce hiçbir şeyken yaratmıştım.'*²¹⁰

207 37. Saffât, 141-146.

208 21. Enbiyâ, 87-88.

209 68. Kalem, 50.

210 19. Meryem, 7-9; ayrıca bkz. 19. Meryem, 4-10; 21. Enbiyâ, 89.

Hz. Zekeriyâ, Hz. Meryem'in teyzesinin kocasıydı ve Kudüs'teki mabetten sorumluydu. Kur'ân, Hz. Meryem'in Hz. Zekeriyâ'nın korumasına verildiğine işaret eder.²¹¹ Hz. Zekeriyâ mabede her girdiğinde Meryem'in yanında yiyecekler görünce, şaşkınlığını gizlemeyip bunların nereden geldiğini sormuştu. Hz. Meryem de ona '*Allah katından geliyor, Allah dilediğini hesapsız bir şekilde rızıklandırır*'²¹² karşılığını vermişti. Bu olaya tanık olmasından sonra, Hz. Zekeriyâ'nın ilerlemiş yaşına rağmen çocuk sahibi olmayı arzuladığı ve namaza durduğu sırada bu arzusunun melekler tarafından kendisine Yahyâ adında bir erkek çocuğu olacağına müjdelenmesine işaret edilmektedir.²¹³ Ayrıca doğacak çocuğu Yahyâ'nın da peygamberlerden olacağı bildirilmiştir. Bunun yanı sıra, henüz çocuk yaşta Hz. Yahyâ'ya hikmet ve gönül inceliği verildiği, kendisine temizliğin bahşedildiği, ana-babasına iyilik eden saygılı birisi olduğu gibi açıklamalar da yapılmıştır.²¹⁴

ij) Hz. İsrâ: Hz. İsrâ da İsrail oğullarına gönderilmiş bir peygamberdir.²¹⁵ Kur'ân-ı Kerim onun birtakım mucizelere sahip olduğundan söz eder. Özellikle dünyaya babasız gelmesi başlı başına bir mucize olarak nitelenir.²¹⁶ Bu konu ilgili âyette şöyle dile getirilmiştir: '*Biz onu insanlara sınırsız kudretimizi gösteren bir sembol ve rahmetimizin bir tecellisi/âyetlerimizin tebliğcisi olmak üzere var edeceğiz.*'²¹⁷ Âlu İmrân Sûresi'nde ise Hz. İsrâ'nın dünyaya babasız gelmesi, Hz. Âdem'in yaratılışına benzetilmiştir.²¹⁸

211 3. Âlu İmrân, 37.

212 3. Âlu İmrân, 37.

213 3. Âlu İmrân, 37-41.

214 19. Meryem, 12-14.

215 43. Zuhruf, 59.

216 19. Meryem, 19-20.

217 19. Meryem, 21. Enbiyâ Sûresi'nde Hz. İsrâ'nın babasız olarak dünyaya getirilmesine şöyle işaret edilmiştir: '*Ey Peygamber! İffet ve namusunu her daim temizlikle korumuş olan Meryem'i de an. Biz ona ruhumuzdan üfledik. Böylece hem onu hem de oğlunu cümle âlem için sınırsız yaratma kudretimize dair mucize kıldık*' (21. Enbiyâ, 91).

218 3. Âlu İmrân, 59.

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Meryem'in kavminden uzaklaştığını, ardından Yüce Allah'ın takdiriyle Hz. İsa'yı dünyaya babasız getirdiğini ve ardından kavmine döndüğünü, ancak kavminin onu iffetsizlikle suçlayacağı için ciddi endişeler taşıdığını haber vermektedir. Hz. Meryem'in korktuğu başına gelmiş ve çocuğuyla birlikte kavmine dönünce halk onu gayri meşru çocuk edinmekle itham etmiştir. Bu olay üzerine Hz. Meryem kundaktaki bebeğin kendisine şahitlik edeceğini ve onunla konuşmalarını istemiştir. Neticede henüz beşikteyken Hz. İsa, annesine şahitlik ederek onu haksız yere suçladıklarını söylemiştir.²¹⁹ Şahitliğin yanı sıra risaletiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: *'Ben Allah'ın kuluuyum. O, bana vahiy gönderdi. Beni peygamber olarak görevlendirdi. Bulduğum her yerde Allah bana feyizli ve bereketli bir insan olmayı nasip etti...'*²²⁰ Bakara Sûresi'nde ise Hz. İsa'ya açık belgeler verildiğine ve *Ruhu'l-Kudus* (Cebrail) ile desteklendiğine işaret edilmiştir.²²¹

Hz. İsa'nın dünyaya babasız geleceğini melekler Hz. Meryem'e şöyle müjdelemişlerdi: *'Ey Meryem! Allah sena kendisinin 'ol' emriyle varlık kazanacak bir evlat müjdeliyor. O, Meryem oğlu İsa Mesih diye anılacak. Hem bu dünyada hem de ahirette itibar sahibi olacak ve Allah'a en yakın kullar arasında yer alacak.'*²²² Âyetin devamında babasız olarak doğuracağı çocuğun özellikleri hakkında Hz. Meryem'e bilgi verilirken onun beşikteyken yetişkin birisi gibi insanlarla konuşacağından ve çok erdemli bir kişiliğe sahip olacağından,²²³ ayrıca ona Kitab'ın, hikmetin, Tevrat ve İncil'in öğretileceğinden ve İsrail oğullarına elçi olarak gönderileceğinden haber verilmiştir.²²⁴

Hz. İsa risaletle görevlendirildiği zaman kavmine şöyle demişti: *'...İşte size Rabb'inizden mucizeler getirdim. Ben gözünüzün önünde çamurdan kuş sureti yapar, sonra ona üflerim,*

219 19. Meryem, 17-29.

220 19. Meryem, 30-33.

221 2. Bakara, 253.

222 3. Âlu İmrân, 45.

223 3. Âlu İmrân, 46.

224 3. Âlu İmrân, 47-49; 5. Mâide, 110.

*o da Allah'ın kudretiyle canlı bir kuş oluverir. Yine ben Allah'ın izni ve iradesiyle doğuştan körleri ve cüzam hastalarını iyileştirir, hatta ölüleri kaldırırım. Ayrıca evlerinizde ne yiyip içtiğinizi ve neleri sakladığınızı da haber verebilirim. Gerçekten inanıyorsanız bütün bunlarda sizler için bir ders vardır.*²²⁵ Bunların yanı sıra havarilerin isteği üzerine gökten sofrayı indirmiştir. Aslında onlar Hz. İsa'ya iman etmişlerdi, ancak kalplerinin mutmain olması ve doğruyu söylediğine kani olmaları için böyle bir istekte bulduklarını belirtmişlerdi. Hz. İsa da, iman etmiş kişiler olarak bu tür talepler yerine Allah'a sığınmalarını tavsiye etmiştir. Fakat havarilerin ısrarlı istekleri karşısında tıpkı Hz. Musa'nın gökten sofrayı indirmesi gibi, Hz. İsa da kendisine sofrayı indirilmesi için dua etmiş ve talebi kabul edilerek yiyecek sofrası indirilmiştir. Ancak, bu mucizeyi inkâr etmeleri durumunda kâinatta hiçbir toplumun maruz kalmadığı bir azaba uğratılacakları uyarısı da yapılmıştır.²²⁶ Hz. İsa, aynı zamanda Hz. Peygamber'in gönderileceğini vahiyle bildiren bir peygamberdir.²²⁷

Mucizelerine inanmazlarsa bu talepte bulunanların çok şiddetli bir cezaya çarptırılacakları uyarısı dikkat çekicidir. Görebildiğimiz kadarıyla mucizeyi inkârın veya mucizeye inanmamanın helâkle neticeleneceği uyarısı ilk kez bu kadar açık bir şekilde yapılmıştır. Muhtemelen bu kesin uyarıdan dolayı, geleneksel yorumlarda mucizeyi inkârın cezasının helâk olduğuna dair yaygın bir genelleme yapılmıştır. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, Hz. Musa'nın birçok mucizesini hafife alıp inanmayan kavmi helâk edilmiştir. Haddizatında helâk edilen daha önceki kavimlerin bir kısmı da mucizeleri inkâr ettikleri için bu cezaya çarptırılmamışlardır. Dolayısıyla mucizeyi inkârın mutlak helâkle neticeleneceği genellemesi vahiyle doğrulanabilir bir iddia değildir.

225 3. Âlu İmrân, 48-49; 5. Mâide, 110.

226 5. Mâide, 112-115.

227 61. Saf, 6.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere birtakım mucizeler verildiğine işaret etmektedir. Bu peygamberlerden özellikle Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya birtakım olağanüstülüklerin yanı sıra risaletlerini ispat anlamında bazı mucizeler verildiğine işaret edilmiştir. Hz. Salih'e verilen deve de risaleti ispat anlamındaki mucize kategorisinde değerlendirilmiştir. Ancak, bu olay, örneğin âsâ ile kayadan su çıkarma gibi onun eliyle gerçekleşmiş bir mucize değildir. Üstelik türdeşlerinden herhangi bir ayrıcalığı olmayan devenin daha ziyade Salih'in kavmini sınamak için gönderildiğini ve bu yönüyle Allah'ın ona bahsettiği bir âyet veya sembol olduğunu anlıyoruz.

Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya risaletlerini ispat anlamında birtakım mucizeler verilirken her iki peygamber dâhil diğer peygamberlere de bazı ilahî yardımlar yapılmıştır. Örneğin kendilerine düşmanlık edip inkârda direnenler helâk edilmişlerdir. Bu tür helâk hadiseleri, geleneksel yorumlarda mucize olarak nitelenmiş, ancak dikkat edilirse bu hadiseler mahiyet itibarıyla olağanüstü nitelikte olmakla birlikte, 'kayadan su çıkarma veya gökten sofrayı indirme' gibi bizzat peygamberlerin maharetiyle gerçekleşmiş mucize niteliğinde değildir. Bu nedenle biz peygamberlik ve mucize konusunun iki kategoride ele alınması gerektiğini ifade etmeye çalıştık. Buna göre risaleti ispat anlamında özellikle Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya birtakım mucizeler verilirken, bu peygamberler dâhil diğer peygamberlere de risalet görevlerini sürdürürlerken karşılaştıkları zorlukların giderilmesi için bazı ilahî yardımlar yapılmıştır. Bu bağlamda kimi âsi kavimler helâk edilirken bazen de Bedir Savaşı örneğinde olduğu gibi düşman karşısında manevi anlamda ilahî yardım gönderilmiştir. Keza diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber de vahiyle iç içe olması nedeniyle birtakım olağanüstülükler yaşamıştır. Ancak, bu olağanüstülükler onun risaletinin ispatı veya delili niteliğinde değildir. Risaletini ispat anlamında ona sadece Kur'ân mucizesi verilmiştir (29. Ankebût, 50-51).

Geçmiş kavimlerle ilgili anlatılan birtakım kıssalar veya olağanüstü hadiseler geleneksel yorumlarda mucize olarak nitelendiği için Müslümanlar arasında bu anlamda yaygın bir kabul vardır. Ancak görüldüğü üzere helâk edilen kavimlerin yaşadıkları olayların bir kısmı olağanüstü mahiyette olmakla birlikte, bunlar peygamberlerin eliyle gerçekleşen mucize niteliğinde değildir. Ayrıca peygamberlere verilen mucizelerin hepsi risaleti ispata yönelik bir amaç taşımamaktadır. Nitekim her peygambere risaleti ispat anlamında mucize verilmiştir. Konu Hz. Peygamber açısından ele alındığı zaman, ona Kur'ân'dan başka hiçbir bir mucizenin verilmediği hususu çok açık bir şekilde dile getirilmiştir (17. İsrâ, 59).

BÖLÜM III

HZ. MUHAMMED VE MUCİZE

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlere çeşitli olağanüstülüklerin bahşedilmesinin yanı sıra bizzat risaletlerini ispat anlamında mucizeler verildiğini söylerken, Hz. Peygamber için ise, risaletinin delili olarak sadece okuduğu vahiyleri hatırlatmıştır.¹ Bu hatırlatma onun risaletinin mucizelerle herhangi bir ilişkisinin olmadığını çok açık bir şekilde ortaya koyarken, aynı zamanda okuduğu âyetlere vurgu yaparak akıl yoluyla peygamberliğinin anlaşılabilmesine yönelik bir uyarıyı da kapsamaktadır. Diğer bir ifadeyle Kur'ân-ı Kerîm, onun risaleti ile mucize arasına kesin bir sınır çizer ve bu yönüyle onu önceki peygamberlerden ayırır. Nitekim İsrâ Sûresi'nde ona mucize verilmediği gerçeği çok açık bir şekilde dile getirilmiştir.²

Önceki bölümde de işaret edildiği üzere Kur'ân, Hz. Dâvûd'un emrine rüzgârların verildiğini, Hz. Süleyman'ın kuşlarla anlaşabildiğini, Hz. Zekeriyâ'nın hayli ilerlemiş yaşma rağmen kısır olan hanımından çocuk sahibi olduğunu haber verir. Ancak, Hz. Peygamber'in bu bağlamda herhangi bir olağanüstü yönünün bulunduğundan hiç söz etmez. Buna mukabil sınırlı da olsa önceki peygamberler gibi Hz. Peygamber'in de ilahî yardım veya isrâ hadisesi gibi bazı olağanüstü tecrübeler yaşadığını haber verir. Ancak, bunlar onun risaletini ispat amacı taşımayan türden hadiselerdir. Bununla birlikte geçmiş peygamberlere oranla onun yaşadığı olağanüstü hadiselerin oldukça sınırlı olduğunu görüyoruz.

1 29. Ankebût, 50-51.

2 17. İsrâ, 59.

Dikkat edilirse müşriklerin itirazı üzerine onun Allah tarafından gönderilen hak peygamber olduğuna birçok âyette işaret edilirken bu âyetlerin hiçbirisinde onun nübüvvetinin mucizeyle ilişkisinden söz edilmez.³ Kur'ân-ı Kerim bu hususu çok açık bir şekilde vurgulamakla birlikte, rivayet kültürü çerçevesinde şekillenen Hz. Muhammed tasavvuru ise bütünüyle serapa mucize bir peygambere dönüştürülmüştür. Biz bu bölümde vahyin belirlediği sınırlar çerçevesinde onun risaletinin mucizeyle olan ilişkisini gözler önüne sererek bir anlamda vahyin tanıttığı peygamberle rivayetlerde sunulan peygamberin ne derece mucizelerle iç içe olup olmadığını irdelemeye çalışacağız.

Hz. Peygamber'in Mucizeyle İlişkisi

Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed ve onun risaleti hakkında hayli zengin bilgi verirken mucizeyle ilişkisi söz konusu olduğunda, kendisine Kur'ân'dan başka hiçbir mucizenin verilmediğine özellikle vurgu yapar.⁴ Buna mukabil ilerleyen bölümlerde ele alınacağı üzere pek çok âyette onun isminin mucizeye konu edildiğini görüyoruz. Ancak, bu âyetlerin hiçbirisinde ona mucize verildiğinden veya hayli arzulu olmasına rağmen mucizeyle desteklendiğinden bahsedilmez.

Vahyin sınırlarını çizdiği çerçeveden meseleye bakılınca, bir Müslüman için Hz. Muhammed'in mucize göstermesi veya göstermemesi, aslında risaleti açısından ciddi bir sorun değildir. Hâl böyle olmakla birlikte Kur'ân dışı kaynaklarda veya geleneksel yorumlarda onun sayısız mucizesinin bulunduğu dillendirilmesi, hatta bunların bir kısmının vahtyle ilişkilendirilerek sunulması bir hayli hayret vericidir. Dikkat edilirse Kur'ân onun mucizeleri veya olağanüstü yönüne değil, müminler için örnekliğine vurgu yapar. Bu itibarla ona inanan bir Müslüman için Hz. Muhammed'in mucize göstermesi,

3 Sözü edilen âyetlerin bir kısmı için bkz. M. Talât Karaçizmeli, 'Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Risaletine Delâlet Eden Âyetler', *Diyanet Dergisi*, (cilt: XV, sayı: 2, Mart-Nisan 1976), 69-74.

4 29. Ankebût, 50-51.

daha üstün bir peygamber olduğu anlamına gelmeyeceği gibi, göstermemesi de peygamberliği için bir eksiklik değildir. Biz onun mucizeleri konusunu ele alırken, mucize gösterdiği veya göstermediği gibi bir ön kabulle meseleye yaklaşmıyoruz. Biz ona izafe edilen mucizelerin Kur'ân'la olan ilişkisini ve bunların risaleti açısından hangi konumda olduğunu gözler önüne sermeyi amaçlıyoruz.

Hz. Peygamber ve mucize meselesine vahyin sınırları çerçevesinden bakıldığı zaman şu çok açık ki, rivayetlerde sunulan Hz. Muhammed portresiyle Kur'ân'ın tanıttığı Hz. Muhammed veya onun risaleti arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Kur'ân'daki Hz. Muhammed, vahye muhatap olmanın dışında bütünüyle beşerî özellikler taşıyan bir insan olarak sunulurken rivayetlerde anlatılan Hz. Muhammed ise tam aksine bütünüyle serapa mucize bir peygamber portresine dönüştürülmüştür.⁵ Üstelik rivayetlerde dile getirilen mucize iddialarının birçoğu bizzat vahyin mesajına aykırı tasvirler içermektedir.

Öte yandan İslâm kelâmcıları ve filozofları tarafından tartışılan Hz. Peygamber'in mucizeleri meselesi, genelde rivayetler çerçevesinde ele alındığı için, tartışmaların odağını vahyin verileri yerine rivayetlerdeki iddialar şekillendirmiştir. Üstelik tartışmalara konu olan rivayetlerdeki tasvirlerin, vahyin gerçekleriyle örtüşüp örtüşmemesi konusu pek sorgulanmamıştır. Aksine rivayetlerde dile getirilen ilgili ilgisiz birçok anlatı, mucize kategorisinde değerlendirilip Hz. Muhammed'in risaletinin delilleri olarak sunulmuştur.

- 5 Hz. Peygamber'in beşerî yönüyle ilgili geniş bilgi için bkz. H. Musa Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara Okulu, Ankara 2010; Hikmet Akdemir, 'Hz. Peygamber'in Beşer Olduğunu Vurgulayan Ayetler Üzerine Bir Değerlendirme', *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (sayı: 17, Ocak-Haziran 2007), 28-39; Remzi Kaya, 'Kur'ân'da Hz. Peygamber'in Beşer ve Ümmî Oluşu', *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (cilt: 11, sayı: 1, 2002), 29-52; Ali Akyüz, 'Beşer ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)', *İslâm'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri*, (Kutlu Doğum Sempozyumu 2001), Ankara 2003, 587-617; Mustafa Çetin, 'Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)', *Diyanet İlmî Dergi*, (cilt: 31, sayı: 1, 1995), 111-128.

Hz. Peygamber'in çok sayıda mucizesinin olduğu iddialarının arka planında, görebildiğimiz kadarıyla, geçmiş peygamberlerle Hz. Peygamber'i mucize konusunda yarıştıran onu bir adım öne geçirebilme gayretleri hayli etkili olmuştur. Özellikle Kur'ân-ı Kerîm geçmiş peygamberlerin mucizelerinden bahsedip Hz. Peygamber'in Kur'ân'dan başka herhangi bir mucizesinin olmadığını açık bir dille belirtmesine rağmen, anlaşıldığı kadarıyla bu durum Müslümanların zihninde onun risaleti açısından ciddi bir eksiklik olarak görülmüş ve bu eksiklik geriye dönük olarak üretilen/uydurulan rivayetlerle doldurulmuştur. Örneğin Gazzâlî'nin (505/1111) eserlerinden derlenen bir kitapta Resûl-i Ekrem'in de tıpkı önceki peygamberler gibi mucizelerinin olduğu, bunlar arasında tıpkı Hz. İbrahim'in⁶ tecrübesi veya Hz. İsâ'nın kuş maketini üfürerek canlandırması gibi Hz. Peygamber'in de ölü kuşları canlandırdığı iddiaları bile dillendirilmiştir.⁷ Bunların yanı sıra o, deve derilerinden deve diriltir,⁸ taşlık araziye verimli hâle getiren,⁹ deriyi kumaş, demir halkayı ise altın yapan,¹⁰ hatta gökten altın yağdıran,¹¹ ellerinden etrafa su saçan bir peygamber olarak tavsif edilmiştir.¹² Bunların yanı sıra, tıpkı Hz. Mûsâ gibi Hz. Muhammed de denizi yarmıştır. İddiaya göre Hayber'in fethinden sonra Hz. Peygamber ordusunu Habeşistan'a sevk etmek istemiş, ancak önlerine deniz çıkınca denize 'açıl' diye emretmiş ve askerler denizi geçip Habeş ülkesine varmışlar. Bu iddianın peşinden benzer mucizeyi Hz. Mûsâ'nın da gösterdiğine işaret edilmiştir.¹³

Örneğin, Hz. Peygamber'in İslâm'a davetini kabul etmeyen Mısır halkına çekirge ve kasırga musallat etmek için dua ettiği, bu yolla onların akıllarını başlarına getirerek daveti kabul

6 2. Bakara, 260.

7 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 137.

8 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 139.

9 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 1140.

10 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 1140-41.

11 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 1142.

12 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 143.

13 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 144.

etmelerini sağladığı gibi akıl almaz iddialar dillendirilmiştir.¹⁴ Bu tür safsatalara inandığımız veya ciddiye aldığımız için değil, Allah Resulü'nün ne hâllere düşürüldüğünü gözler önüne serebilmek için bunları zikretme gereği duyduk. Haddizatında bunların çok daha ilginçlerini görmek mümkündür. Her şey bir tarafa bu tür hikâyeler uydurulurken en azından ortaya atılan yalanların tarihsel gerçeklere göre oluşturulması beklenirdi. Ancak ne ilginçtir ki söz konusu hikâyeler dilimize tercüme edilerek bunlar üzerinden Resûl-i Ekrem'in risaleti veya hayatı anlatılmıştır. Bu konuda oluşan/oluşturulan bilgi kirliliğinin kolay bir şekilde ortadan kaldırılamayacağını da burada hatırlatmak istiyoruz.

Daha çok, rivayet kültürü çerçevesinde şekillendirilip serapa mucizelerle bezenmiş Hz. Muhammed algısı, âdeta Kur'an-ı Kerim'in tanıttığı peygamberi ortadan kaldırabilmek için özel çaba sarf edilerek sunulmuştur. Geleneksel algıda oluşturulan serapa mucize peygamber portresi, herhangi bir sorgulamaya tâbi tutulmadan günümüzde bile yaygın olarak kabul görmektedir. Haddizatında mucize kategorisinde sunulan rivayetlerin sorgulanması bile uygun bulunmamıştır. Örneğin son yüzyılın önemli siyercilerinden birisi olan Hamidullah, mucize meselesini tartışmaktan kaçındığını ve bu konuyu geçmişteki rivayetler çerçevesinde kabullenmek gerektiğini açıkça dile getirmiştir.¹⁵ Hatta okuyucusuna, klasik rivayetleri sorgulamaması gerektiğini tavsiye etmiştir. Oysa mucize konusu, rivayetlerde dile getirilen tasvirlerle terk edilecek kadar sıradan bir mesele değildir. Özellikle Hz. Peygamber'in nübüvvetinin âdeta ayrılmaz bir parçası olarak sunulan mucize meselesinin sadece rivayetlerdeki iddialara göre ele alınmasının, risalet algısı açısından ciddi sakıncalar içerdiği de ortadadır. Nitekim bu sorunu, hem geleneksel anlayışta hem de günümüzdeki peygamber algısında görebilmek mümkündür. Gerçekten de Hz. Peygamber'i doğru bir şekilde tanımak veya algılamak istiyorsak hiç kuşku yok ki bu konudaki en

14 Aydın, *İlâhi Nurlar*, 145.

15 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 125.

bağlayıcı kaynak Kur'ân-ı Kerim'dir. Dolayısıyla öncelikli olarak vahyin verilerinin esas alınması gerektiğini vurgulamakta yarar vardır.

Hz. Muhammed'in mucizeleri veya onun mucizeyle ilişkisi hakkında klasik kaynaklarda oldukça zengin bir rivayet örgüsü bulunmaktadır. Ancak, özellikle hicri üçüncü asırdan itibaren telif edilmeye başlanan eserlerin aksine, ilk kaynaklarda mucizeden söz edilmez. Örneğin erken dönem siyer kaynaklarından birisi olan İbn İshâk'ın (151/768) eserinde, tıpkı âyetlerde işaret edildiği üzere¹⁶ müşriklerin Hz. Peygamber'den çok sayıda mucize talep ettiklerine dair anlatılar bulunmakla birlikte, bu anlatılarda Resûl-i Ekrem'in herhangi bir mucize gösterdiğinden söz edilmez.¹⁷ Aksine mucize talepleri karşısında Hz. Peygamber kendisinin böyle bir rolünün olmadığını hatırlatmıştır.¹⁸

Sözü edilen iddialar bir tarafa, Resûl-i Ekrem'in çok sayıda mucizesinin olduğuna dair müstakil eserler bile kaleme alınmıştır. Örneğin İbn Kesîr (774/1373), mucizeler konusunda hayli hacimli bir eser telif etmiştir. Bu eserde, çeşitli başlıklar altında kategorize ettiği rivayetlerden oluşan mucizelerin sayısı binli rakamları bulmaktadır. Üstelik bir mucize kategorisi altında, benzer muhtevadaki değişik birçok rivayeti görmek mümkündür. Örneğin, Resûl-i Ekrem daha önceleri üzerinde hutbe okuduğu kuru hurma kütüğünü minber yapıldığından terk edince, bu ayrılığa dayanamayan hurma kütüğünün ağladığına ilişkin yaklaşık on beş ayrı versiyonunu nakletmiştir.¹⁹ Dolayısıyla bu tür rivayetler dikkate alındığında sayı daha da kabarmaktadır. Yine ona ait olan bir başka eserde, yaklaşık 120 adet mucizeden bahsetmiştir. Keza bu eserde de benzer muhtevadaki değişik mucize iddialarına

16 6. En'am, 37; 10. Yunus, 20; 13. Ra'd, 7; 17. İsrâ, 90-93; 29. Ankebût, 50.

17 İbn İshâk, *Siretu İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamîdullah, Konya 1981/1401, 258-60; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebevîyye*, thk. Mustafa Sakkâ ve dğl. Beyrût, t.y., I, 191-94.

18 İbn İshâk, 178 vd.

19 İbn Kesîr, *Kitâbu mu'cizâtü'n-nübüvve*, thk. Hamza Neşerti, Mektebetül-Kayyim, Kahire 1996, 141-148.

dair rivayetler ayrı ayrı sayılırsa, rakamı daha da artırmak mümkündür.²⁰ Suyûtî'nin *el-Hasâisu'l-kübrâ* adlı eserinde ise Resûl-i Ekrem'e izafe edilen mucizelerin sayısı, yaklaşık 320'yi bulmaktadır. Az önce de ifade edildiği üzere tek tek rivayetler ele alınırsa bu sayı daha da artırılabilir. Üstelik bu eserde zikredilen birtakım iddiaların mucize kategorisinde değerlendirilmesi de hakikaten şaşırtıcıdır. Örneğin, bu iddialar arasında Hz. Peygamber'in cinsel hayatından, vücudundan çıkan kan, irin, ter, tükürük, balgam ve dahi gaitasına kadar hemen her şeyin mübarek sayıldığından söz edilmiştir. Bunun yanı sıra Resûl-i Ekrem'in esnemenen muaf tutulduğu, sesinin ve teninin eşsiz güzelliği, gözleri, kalbi ve saçının mübarek olduğu gibi pek çok iddianın mucize kategorisinde sunulduğunu görebilmek mümkündür.²¹ Bir rivayete göre onun cildinin kokusu misk kokusundan daha güzel olup düğünlerde gelinlere sürülen kokulardan çok daha hoş idi.²²

Mucize iddiaları sadece klasik kaynaklardaki rivayetlerle sınırlı kalmamıştır. İslâmî gelenekte birbirini tekrar mahiyetinde sayısız eser üretilirken, âdeta mucize enflasyonu yaşanmıştır. Bu furya, yakın dönemlerde telif edilen eserlerle de devam etmiştir. Örneğin Nebhânî, Hz. Peygamber'in mucizeleriyle ilgili iki ciltlik hacimli bir eser kaleme alarak çeşitli başlıklar altında sayısız mucize iddiasında bulunmuştur. Sadece 'Peygamberimizin Uzuvlarıyla İlgili Mu'cizeleri' başlığı altında elliden fazla rivayet nakledilmiştir.²³ Said Nursî'nin *Mektubatı*'nın on dokuzuncu risalesinde ise üç yüzden fazla mucizenin zikredildiğine vurgu yapılmıştır.²⁴ Onun mucize olarak sunduğu hadisatı bir araya getiren İsmail Mut-

20 İbn Kesir, *Mu'cizâtü'n-nebî*, thk. İbrahim Emin Muhammed, Mektebetü'l-tevfîkiyye, Kahire, t.y., s. 7-475.

21 Celaledîn Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ; Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri*, çev. Ömer Temizel, Uysal Kitabevi, Konya 1994, 45-50.

22 Taberî, *Târîh*, II, 211.

23 İsmâil İbn Yûsuf Nebhânî, *Peygamber Efendimizin Mucizeleri*, çev. Abdulhâlık Duran, İslâmî Neşriyat, Konya t.y., 964-970.

24 Bediüzzaman Said Nursî, *Risale-i Nur Külliyyatından; Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul 1995, 88.

lu, hacimli bir derleme yapmıştır.²⁵ Yine yakın dönemlerde neşredilen ve daha çok Suyûtî'nin *Hasâis*'inden derlenerek oluşturulan kitabın sadece birinci cildinde, Hz. Peygamber'e ait 100 mucizeye yer verildiğinden söz edilmiştir. Bunlar arasında Hz. Peygamber'in doğumundan önce gerçekleşen Fil olayı bile onun mucizelerinden birisi olarak zikredilmiştir. Keza Hz. Âdem'den başlayarak nesilden nesile aktarılan en son Hz. Peygamber'in babasının alnında var olduğu iddia edilen ve Resûl-i Ekrem'in peygamberliğine işaret olarak yorumlanan 'nûr' hikâyesi bile onun mucizeleri arasında sunulmuştur.²⁶ Velidü'l-A'zamî tarafından neşredilen bir derlemede de Resûl-i Ekrem'e ait yaklaşık 190 mucize iddiasına yer verilmiştir. Eserin girişinde yazar, müşriklerin çeşitli mucize taleplerinin olduğundan ve Kur'ân-ı Kerim'in bu taleplere cevap vermediğinden söz edip 'çünkü bunlar Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in vazifesinin ve peygamberlik tabiatının dışındadır' gibi bir görüş beyan etmekle birlikte, rivayetlerin tesirinden kurtulamadığı için klasik kaynaklarda yer alan pek çok hikâyeyi, Hz. Peygamber'in mucizeleri olarak sunmaktan kurtulamamıştır.²⁷

Bir kısmına işaret ettiğimiz bu tür eserlerdeki bazı mucize iddialarının Kur'ân ayetleriyle ilişkilendirilmesi de oldukça hayret vericidir. Ait oldukları dönem düşünüldüğünde, bu iddiaların dile getirilmesinin anlaşılabilir nedenlerinden söz edilebilir. Ancak, bu iddiaların zamanla âdetâ Resûl-i Ekrem'in risaletinin bir parçasıymış gibi sunulmasını izah edebilmek hakikaten mümkün değildir. Kaldı ki mucize iddialarının çoğu, Kur'ân-ı Kerim'in muhtevasına tamamen aykırı tasvirler içermektedir. Vahyin açık verilerine rağmen, Hz. Muhammed'i serapa mucize bir peygamber olarak tanıtan muahhar kaynaklar, onun mucize serüvenini henüz ana

25 İsmail Mutlu, *Risâle-i Nur Külliyyatı'ndan 19. Mektubun Açıklaması; Peygamberimizin (sav) Mu'cizeleri*, Mutlu Yayıncılık, İstanbul 1998.

26 Ali Rıza Karabulut, *Hâtemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed Aleyhis's-selâm'ın Mu'cizeleri*, Elif Matbaası, Ankara 1975, I, 19-22.

27 Velidü'l-A'zamî, *Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Mucizeleri*, çev. M. Sadık Aydın (Hâmidî), Mevlana Kitabevi, Ankara 1977, 18.

rahmine düşmeden önceye kadar götürmüşlerdir. Böylece daha doğum öncesinden başlatılan mucizevî anlatılar, vefat anna kadar devam ettirilmiş ve sayılamayacak kadar çok mucizesinden söz edilmiştir. Örneğin ana rahmine düşmeden peygamber olacağı,²⁸ oğlunun peygamber olacağını annesine müjdelenmesi,²⁹ sütanneye verildikten sonra gittiği evde bolluk ve bereketin artması,³⁰ çocukken göğsünün melekler tarafından yarıp kalbinin temizlenmesi,³¹ sırtında nübüvvet mührünün bulunması, Şam yolculuğu sırasında bir bulutun onu gölgelemesi, Rahip Bahira'nın onun peygamber olacağını haber vermesi,³² yine peygamber olacağını bildiği için Hz. Hatice'nin onunla evlenmek istemesi, geçtiği yerlerdeki ağaç veya taşların ona sesli olarak selam vermesi ve secde etmesi³³ gibi pek çok iddia onun risalet öncesine ait mucizelerinden sadece birkaçı olarak zikredilir.³⁴ Ancak, şu çok açık bir gerçek ki bunların tamamı, Kur'an dışı iddialardır ve asla vahyin muhtevasıyla örtüşmemektedir. Zira Resül-i Ekrem, vahiy gelmeden önce peygamber olacağını bilmediği gibi, Kur'an'da da risalet öncesinde onun peygamber olacağına dair en ufak bir imadan dahi söz edilmez.

Risaletten sonra gerçekleştiği iddia edilen mucizeler ise daha ileri boyutlara taşınmıştır. Örneğin hicret edeceği akşam evini kuşatan müşriklerin yüzüne toprak saçıp görülmeden gözlerinin önünden kaybolup gitmesi, Sevr Dağı'nda saklandığı zaman bir güvercinin mağaranın girişine yuva yapması ve bir örümceğin ağ germesi, yan yana iki hurma ağacını birleştirmesi ve tekrar ayırması³⁵ Ay'ı ikiye bölmesi

28 İbn İshâk, 95; İbn Hişâm, I, 103.

29 İbn İshâk, 95; İbn Hişâm, I, 103.

30 İbn İshâk, 100; İbn Hişâm, I, 105-106.

31 Müslim, İmân, 260, 261, 263, 264; İbn İshâk, 101, 102.

32 İbn İshâk, 96, 126, 127, 146; İbn Hişâm, I117.

33 İbn İshâk, 176; İbn Hişâm, I, 154.

34 Değişik örnekler için bkz. İbn İshâk, 334-346; ayrıca bkz. Şefaettin Severcan, 'Peygamberlik Anlayışları ve Hz. Muhammed (s.)', *Bilimname I*, (2003/1), 238-39.

35 İbn İshâk, 334; ayrıca bkz. Ahmet Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz*, neşr. M. Ertuğrul Düzdağ, Erkam Matbaası, İstanbul t.y., 80.

(*şakku'l-kamer*),³⁶ aydınlıkta olduğu gibi karanlıkta da görebilmesi, keza önünü gördüğü gibi arkasını da görmesi,³⁷ gece iğnesini kaybeden hanımı Âişe'nin, onun yüzünden yansıyan ışıkla (nûr) iğneyi bulması, bütün insanların toplam aklından fazla akla sahip olması, otuz erkeğin cinsel gücüne eşit cinsel gücünün bulunması,³⁸ gaitasının yerde kaybolması ve yerin onu yutup mis gibi bir koku saçması, eti yenen koyunun kemiklerinden koyunu diriltmesi, dilsizleri konuşurması, âmâların görmesini sağlaması, parmaklarından suların fışkırtması, bir kap yemekle binlerce kişiyi doyurması, vücuduna ait olan kan, irin, saç-sakal, balgam, tükürük, gaita gibi bütün nesnelere mübarek ve şifa kaynağı addedilmesi, minber yapıldıktan sonra üzerinde hutbe okuduğu kuru hurma kütüğünün terk edilmişlik üzüntüsüyle sesli ağlaması³⁹ gibi birçok hikâye, risalet sonrası için Hz. Peygamber'e isnat edilen mucize iddialarından sadece birkaçıdır. Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem, Medine'ye hicret ettiği zaman bütün şehir onun yüzünden yansıyan nûrla aydınlanmıştır.⁴⁰ Bu tür tasvirlerin tamamı Kur'ân dışı iddialardır ve aynı zamanda vahyin verileriyle de çelişmektedir. Zira Kur'ân, risaletinin delili olarak sadece okuduğu vahiyleri yeterli görmüş ve bir başka mucize aramaya gerek olmadığını özellikle vurgulamıştır.⁴¹ Dolayısıyla Kur'ân, Hz. Muhammed'i, bu tür mucizelere bezemiş olağanüstü özelliklere sahip bir peygamber olarak değil, aksine bütünüyle beşerî özellikler taşıyan bir elçi olarak tanımlamıştır.⁴²

Risalet öncesine dair anlatılan olağanüstü nitelikteki hikâyeler, Resûl-i Ekrem'in ileride peygamber olacağının de-

36 Buhârî, *Menâkıb*, 27.

37 Buhârî, *Ezan*, 72, 76, 88, *Salât*, 40.

38 Buhârî, *Gusul*, 12.

39 Abdurrezzâk, *el-Müsânef*, nşr. Habîburrahmân el-A'zâmî, Beyrut 1970, III, 185; Buhârî, *Menâkıb*, 25; İbn Hanbel, III, 226, 294, 295, 301, 306; İbn Mâce, *İkâmetu's-salât*, 199; Dârimî, *Mukaddime*, 6; Beyhâkî, *Sünenü'l Kübra*, III, 282, 283, 284.

40 Tirmizî, *Şemâil*, 181.

41 29. Ankebût, 50-51.

42 18. Kehf, 110; 41. Fussilet, 6.

lili olarak sunulurken, aynı zamanda onun mucizeleri kategorisinde nitelenir. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerîm risaletten önce Hz. Muhammed'in peygamber olacağına dair ne kendisinin ne de Arapların böyle bir beklenti içinde olduğunu ifade eder. Dikkat edilirse Hz. Peygamber risaletle görevlendirildiğinde, kendisinden mucize talebinde bulunan müşriklere, kendisine izafe edilen türden herhangi bir mucizesinin bulunduğuna dair hiçbir açıklama yapmamıştır.

Görünen o ki risalet öncesine dair anlatılan mucize kabîlinden rivayetlerin uydurulmasının arka planında, büyük oranda, Hz. Mûsâ veya Hz. İsâ gibi kimi peygamberlerin çocukluk dönemine dair kimi olayların anlatıldığı âyetlerin payı büyüktür. Özellikle âyetlerde geçmiş peygamberlerin hayatları veya mucizeleri⁴³ ile ilgili bazı açıklamalar bulunurken Resûl-i Ekrem'in benzer özelliğinden hiç söz edilmemesi, Müslümanlar tarafından eksiklik olarak addedilmiş ve bu boşluk geriye dönük olarak uydurulan rivayetlerle doldurulmuştur. Resûl-i Ekrem'in vefatından yaklaşık bir asır sonra anlatılmaya başlanan birtakım abartılı tasvirler, bir süre ağızdan ağıza dolaşıp yavaş yavaş kaynaklara girmiş ve üçüncü yüzyıla doğru mucize meselesi kelâmcı veya filozoflar tarafından yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandıktan sonra, geçmişe ait abartılı tasvirler onun mucizeleri olarak nitelendirilmiştir. Bu savın en tipik örneklerini İbn İshâk'ın eserinden göstermek mümkündür. Nitekim onun eserinde mucizelerden bahsedilmezken Resûl-i Ekrem'in peygamberliğinin delili olarak bazı hikâyeler anlatılmıştır.⁴⁴ Mucize meselesi tartışılmaya başlandıktan sonra bu hikâyeler, Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinin mucizeleri olarak nitelendirilmiştir.

43 Önceki peygamberlerin mucizeleriyle ilgili kaleme alınan bir derlemede, ilgili ilgisiz ne kadar rivayet varsa, yazar bunları bir araya getirmiş ve onların mucizeleri olarak takdim etmiştir. İddialar arasında Hz. Âdem'in dünyaya gönderilmesi ve toprağa ayak basması, onun en büyük mucizesi olarak nitelenmiştir. Bunların yanı sıra onun isteğiyle taşların pınar olup lezzetli sular akıttığı, ağaçlar ve taşların emriyle yürüdüğü, eşyaların onunla konuştuğu gibi bazı iddialar dillendirilmiş ve bunlar onun mucizeleri olarak sunulmuştur (H. İbrahim Acıpayamalı, *Peygamberlerin Mucizeleri*, Tuğra Neşriyat, İstanbul 1986, 15).

44 İbn İshâk, 334-346.

Resûl-i Ekrem'in risaletten önceki hayatına dair Kur'ân-ı Kerim'e yansıyan bilgiler son derece sınırlıdır. Sadece Duhâ Sûresi'nde risalet öncesine dair sınırlı ipuçlarını bulabilmek mümkündür. Örneğin bu sürede Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatı kastedilerek geleceğinin geçmişinden daha iyi olacağı,⁴⁵ yetimken Rabb'inin ona sahip çıktığı,⁴⁶ arayış içerisindeyken vahiyle doğru yolun gösterildiği,⁴⁷ fakir ve muhtaç olup ihtiyaçlarının giderildiği⁴⁸ gibi son derece sınırlı hususlara işaret edilmiştir. Bunların haricinde vahye muhatap kılınarak şan ve şerefine yüceltildiğine⁴⁹ dair açıklama da bu kabil bir örnek olarak zikredilebilir. Dile getirilen bu içerikteki açıklamaların haricinde diğer âyetlerde Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatına dair fazla bir detay bulunmamaktadır.

Bilindiği üzere Duhâ Sûresi ilk vahiy tecrübesinden sonra, bir süre vahyin kesilmesinin ardından nazil olmuştur. Fetret-i vahiy olarak nitelenen bu dönemde Resûl-i Ekrem, terk edilmişlik korkusu yaşamış ve Rabb'ini gücendirdiği endişesine kapılmıştı. Bir bakıma ilahî vahye alıştırma süreci olarak nitelenecek bir dönemin ardından inzal edilen Duhâ suresiyle, Resûl-i Ekrem'e teselli edici birtakım mesajlar verilmiş ve Rabb'inin terk etmediği hatırlatılarak hâlâ peygamber olduğu ifade edilmiştir.⁵⁰ Kur'ân-ı Kerim onun çocukluktan itibaren peygamber olacağına dair hiçbir işaretle bulunmadığı gibi, tam aksine '*Daha önce sen onlara bir kitap okumuyordun*'⁵¹ âyetiyle onun önceden vahiyle iç içe olma gibi bir özelliğinin bulunmadığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca içinde yaşadığı toplumdaki hiç kimse de, onun peygamber olacağını beklemiyordu. Bu nedenle risaletini açıkladığında, peygamberliğin ona uygun olmadığını söyleyenler olmuştur.⁵² Dolayısıyla risaletten önceki hayatına ilişkin Kur'ân'a dayanmayan birtakım

45 93. Duhâ, 4.

46 93. Duhâ, 6.

47 93. Duhâ, 7.

48 93. Duhâ, 8.

49 94. İnşirâh, 4.

50 93. Duhâ, 3.

51 29. Ankebût, 48.

52 17. İsrâ, 90-93; 25. Furkân, 7-8.

iddialar veya mucizevî nitelikteki abartılı anlatıların hiçbirisi onun risaletinin delili olarak gösterilemez.

Şunu da hatırlatalım ki şayet Hz. Muhammed'in risalet öncesi hayatıyla ilgili bir mucize ileri sürülecekse, içinde bulunduğu toplumdaki ahlâkî çöküntüden uzak durarak yaşadığı sade hayatı bizce onun için kâfi delildir. Dikkat edilirse Kur'an onu hakikate şahitlik eden elçi olarak tanımlamaktadır.⁵³ Bu şahitlik aynı zamanda onun risalet öncesindeki şaibesiz hayatına tanıklık olarak da yorumlanabilir. Nitekim risalet öncesinde kavmi tarafından, 'Muhammedü'l-emîn' (Güvenilir Muhammed)⁵⁴ olarak tanınıyordu.⁵⁵

Mâlik Bin Nebi, peygamberlerin vahiy almalarının bireysel bir tecrübe olduğuna işaret eder, ancak getirdikleri mesajla onların doğruluklarının tespit edilebileceğini söyler. Böylece peygamberlik vazifesinin sadece bireysel-psikolojik bir iddia değil, aynı zamanda tarihsel hakikat olduğunu vurgular.⁵⁶ Ancak hemen hatırlatalım ki, Resül-i Ekrem'in risalet öncesinde yaşadığı şaibesiz hayatı, ileride Hz. Muhammed'in peygamber olacağı anlamında yorumlanamaz. Örneğin Hz. Muhammed veya diğer peygamberlerin risalet öncesi hayatlarındaki bu nitelikleri, onların peygamber olacakları için ilahî kaynaklı bir özellik olmaktan ziyade, peygamber olarak seçilmelerinin gerekçelerinden birisidir.⁵⁷ Nitekim Hz. Peygamber gibi yakın arkadaşı Hz. Ebû Bekir veya değişik isimlerin de Cahiliye döneminin ahlâkî çöküntüsünden uzak ve arınmış bir hayat yaşadıklarını unutmamak gerekir.⁵⁸ Bu yönüyle baktığımızda peygamberlerin risalet öncesi hayatları, peygamber olarak seçilmesi bağlamında Allah'ın adalet veya eşitlik ilkesi açısından bir sakınca oluşturmamaktadır.

53 73. Müzemmil, 15; 33, Ahzâb, 45; 48. Fetih, 8.

54 Geniş bilgi için bkz. Mehmet Ali Kapar, 'Hz. Peygamber'in Güvenilirliği', İSTEM, (yıl: 1, sayı: 1, Konya 2003), 41-50.

55 İbn İshâk, 88.

56 Mâlik Bin Nebi, *Kur'an-ı Kerim Mucizesi*, çev. Ergun Göze, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1991, 29-30.

57 Özsoy-Güler, 553.

58 İsrâfil Balcı, *İdari ve Siyasî Yönden Hz. Ebû Bekir Dönemi*, Din ve Bilim Kitapları, Samsun 2007, 22.

Kimi âyetlerde⁵⁹ yer alan açıklamalara göre, Hz. Peygamber risaletini açıkladığı zaman müşrikler ondan bir dizi mucize talep etmişlerdir. Ancak, yine aynı âyetlerde onun risaletinin mucizelerle desteklenmeyeceğine dair çok net açıklamalar yapılmıştır. Hatta onun risaletinin böyle bir rolünün olmadığına vurgu yapılmış⁶⁰ ve şayet kendisinden bir mucize beklenenecekse tebliğ ettiği vahiyler (Kur'ân) yeterli görülmüştür.⁶¹ Her ne kadar âyetlerde Resûl-i Ekrem'in risaletinin en önemli delilinin Kur'ân-ı Kerîm olduğuna vurgu yapılmışsa da âdeta Kur'ân'ın bu tanıklığı yetmiyormuşçasına, özellikle Müslümanların ona akıl almaz mucizeler izafe etmeleri, aklın kabul edebileceği bir şey değildir. Oysa Kur'ân bu konuda şu uyarılarda bulunmaktadır:

Onlar Kur'ân'a inanmayacaklar da başka hangi söze/kelâma inanacaklar.⁶² Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birbiriyile çelişen çok şey bulurlardı?⁶³ Onlara de ki: 'Ben sadece vahye dayanarak sizi uyarıyorum.' Ancak inkârda karar kılan sağırlar ne kadar uyarılsalar da duymazlar.⁶⁴

Kur'ân-ı Kerîm'in mucize oluşundan hareketle, özellikle klasik kelâmcılar tarafından çeşitli mucize türleri üretilmiştir. Örneğin 'hidayet mucizesi' adı altında birtakım iddialar dile getirilmiş ve okuyanı cezbeden özelliği nedeniyle Kur'ân vasıtasıyla pek çok kişinin ihtida ettiği iddiaları dillendirilmiş ve bu olay, Resûl-i Ekrem'in mucizelerinden birisi olarak sunulmuştur. Hatta bu husus modern araştırmalara bile konu edilerek Hz. Peygamber'in 'hidayet mucizesinin' olduğundan bahsedilmiştir. Örneğin Bulut, peygamberlerin hidayet mucizesi olduğuna vurgu yaptıktan sonra Hz. Peygamber'in de

59 6. En'âm, 37; 10. Yûnus, 20; 13. Ra'd, 7; 17. İsrâ, 90-93; 29. Ankebût, 50.

60 6. En'âm, 50; 7. A'râf, 188; 13. Ra'd, 7, 27.

61 29. Ankebût, 50-51. Hz. Muhammed'in en büyük mucizesinin Kur'ân-ı Kerîm olduğu konusuyula ilgili geniş bilgi ve açıklamalar için bkz. İsmail Cerrahoğlu, 'Hazret-i Peygamber'in En Mühim Mu'cizesi Kur'ân-ı Kerîm', *Diyanet Dergisi*, (cilt: 7, sayı: 68-69, Ocak-Şubat 1968), 15-20.

62 77. Mürselât, 50.

63 4. Nisâ, 82; ayrıca bkz. 4. Nisâ, 174; 11. Hûd, 17.

64 21. Enbiyâ, 45.

böyle bir mucizesinin bulunduğunu iddia etmiştir. Hatta bu mucizenin evrensel boyutunu tartışmıştır.⁶⁵ Oysa onun 'hidayet mucizesinin evrensel boyutu' olarak adlandırıp tartıştığı konu, Hz. Peygamber'e gönderilen vahyin mesajının evrensellik meselesidir. Dolayısıyla 'hidayet mucizesi' olarak nitelenen şey, Hz. Peygamber'in eliyle gerçekleşen değil, bizzat Kur'ân-ı Kerim'in mesajının evrensellikleriyle alakalı bir husustur. Bu itibarla onun tebliğ görevinin bile mucize kategorisine sokulup buradan peygamberimize bir mucize payesi çıkarılmasının veya böyle bir zorlama yoruma gidilmesinin ilmi olmadığı kanaatindeyiz. Bu tür bir gayret Hz. Peygamber'e izafe edilen mucize iddialarına yeni halkalar eklemekten başka herhangi bir fayda da sağlamayacaktır.

Geçmiş peygamberlere mucize verilip Hz. Peygamber'e mucize verilmeyişi meselesini ele alan kimi âlimler, mucizelerin ait oldukları dönemin koşullarıyla ilişkisinden söz etmişlerdir. Klasik kelâmcılardan Neseî bu konuda şu yorumu yapmıştır: Peygamberlerin mucizeleri, kendi dönemlerinde geçerli olan kuvvetli ve azametli görülen hadiseler cinsinden olayların vuku bulmasıdır. Örneğin Hz. Mûsâ zamanında sihir çok meşhur olduğundan onun risaleti bu yönde mucizelerle desteklenmiştir. Hz. Dâvûd zamanında musikî, Hz. Muhammed zamanında ise fesahat ve belagat çok ileri düzeydeydi. Nitekim Arap şairleri okudukları şiirlerdeki belagat ve fesahat yönüyle birbirleriyle yarıştı.⁶⁶ Bu değerlendirmenin bir parçası olarak Kur'ân-ı Kerim'in fesahat ve belagat yönüyle eşsiz özellikte olduğuna dikkat çekilerek Hz. Muhammed'in en büyük mucizesinin Kur'ân olduğuna işaret edilmiştir.

Sünnî-Eş'ârî kelâmın en önemli yapı taşlarından olan Bâkîllânî, mucize konusu üzerine yazdığı risalesinde, Kur'ân-ı Kerim'i en büyük mucize olarak nitelerken şu açıklamada bulunur:

65 Halil İbrahim Bulut, 'Hz. Muhammed'in Hidayet Mucizesinin Evrensel Boyutu', *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu* (20-22 Nisan 2007), Ankara 2007, 125, 132-135.

66 Neseî, *Akaid*, 166-67.

Kur'an'ın nazım ve belagatindeki mucizelik, anadan doğma kör olan birini veya abraş bir insanı sağlığına kavuşturmak, ölüyü diriltmek, âsâyı yilana çevirmek gibi olağanüstü fillerdeki mucizelikten çok daha yüce, daha açık ve üst düzeydedir.⁶⁷

Onun açıklamasına göre bazı insanlar, el çabukluğu veya birtakım hilelerle söz konusu olayların o şekilde gözükmesini sağlayabilir. Ancak, Kur'an-ı Kerim'in nazmı veya belagatini taklit etmek mümkün değildir. Bâkullânî, mucize, keramet veya sihir konusuna dair birçok açıklama yapmasına rağmen, rivayetlerde dile getirilen mucize iddialarının hiçbirisine yer vermeyerek sadece Kur'an'ın mucizevî yönünü ön plana çıkarmakla önemli bir gerçeğe işaret etmiştir. Zira Kur'an-ı Kerim müşriklerin Resûl-i Ekrem'den istedikleri birçok mucize talebine işaret etmekle birlikte, bunların hiçbirisinin desteklenmediğine vurgu yapmış ve onun risaletinin mucizeyle herhangi bir ilişkisinin olmadığını açık bir şekilde dile getirmiştir.⁶⁸ Bu itibarla Hz. Muhammed'in mucizesinden bahsedilecekse, Kur'an-ı Kerim'den başka bir mucize aramaya gerek olmadığı gerçeğini özellikle vurgulamak istiyoruz. Nitekim bu gerçek, âyetlerde şöyle dile getirilmiştir:

*Müşrikler, 'Muhammed Rabb'inden bir mucize getirip gösterseydi ya' diyorlar. Peki, geçmiş kavimlerin mucize isteklerini ve o mucizeleri yalanlayınca nasıl helâk edildiklerini anlatan Kur'an gelmedi mi onlara?'*⁶⁹

*Müşrikler, 'Muhammed'e Rabb'inden mucizeler indirilmesi/verilmesi gerekmez miydi?' diyorlar. Onlara de ki: 'Mucize vermek Allah'ın elindedir, ben sadece sizi uyaran bir elçiyim.'⁷⁰ Kendilerine okuduğun Kitabı (Kur'an) sana göndermiş olmamız onlara yetmiyor mu?...'*⁷¹

Bu âyetlerin hemen öncesinde ise tebliğ ettiği âyetlerin Hz. Muhammed tarafından uydurulmasının imkânsızlığına vurgu

67 Bâkullânî, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar*, 61. Cümleinin son bölümündeki anlam kapalılığı mâna akışına göre tarafımızdan yeniden ifade edilmiştir.

68 6. En'am, 50; 7. A'raf, 188; 13. Ra'd, 7, 27.

69 20. Tâhâ, 133.

70 29. Ankebût, 50.

71 29. Ankebût, 51.

yapılmıştır.⁷² Öte yandan bütün insanlar ve cinler bir araya toplansa bile Hz. Muhammed'in okuduğu vahiylerin benzerini ortaya koyamayacaklarına işaret edilerek Kur'an-ı Kerim'in mucizevî yönüne dikkat çekilmiştir.⁷³

Reşid Rıza (1354/1935), vahyin ilahî kaynaklı olduğunu söylerken Kur'an'ın bu yönünün geçmiş peygamberlere ait mucizelerden çok daha önemli ve etkili bir mucize olduğunu vurgular. Onun yorumuna göre Kur'an'ın bu gerçeği, akıl, idrak ve duyu organlarıyla çok daha bariz bir şekilde görülebilir.⁷⁴ Esasen bu durum kimi hadis rivayetlerine de yansımıştır. Örneğin Buhârî ve Müslim'de yer alan bir rivayette Hz. Peygamber, en büyük mucize olarak kendisine Kur'an-ı Kerim'in verildiğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Her peygambere insanların kendilerine inanacakları mucizeler verilmiştir. Bana verilen mucize ise Rabb'imın bana vahyettiği Kur'an-ı Kerim'dir..."⁷⁵ Bu açıklamalara göre Resül-i Ekrem'in tek ve en önemli mucizesinin Kur'an-ı Kerim olduğu hususu çok açıktır. Bu husus birçok çağdaş eserde de vurgulanmasına rağmen, Hz. Peygamber'e izafe edilen pek çok mucize iddiasına da yer verilmesi ilginç bir çelişkidir.⁷⁶

Şunu unutmayalım ki Hz. Muhammed'in okuduğu vahiy-lere inanmayan müşrikler, Kur'an-ı Kerim'in bir benzerini ortaya koyma daveti karşısında aciz kalmalarına rağmen yine de mucize talebinden vazgeçmemişlerdir. Ancak Kur'an'dan başka ona hiçbir mucizenin vermediği gerçeği şöyle dile getirilmiştir:

*Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan sebep, daha öncekilerin onları yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd halkına Salih'in peygamber olduğunu gösteren bir mucize olarak deveyi vermiştik. Fakat ona zulmettiler. Biz bu tür mucizeleri yalnızca korkutarak uyarmak amacıyla göndeririz.*⁷⁷

72 29. Ankebût, 48-49.

73 2. Bakara, 23-24; 11. Hüd, 13-14; 17. İsrâ, 88; 52. Tûr, 33-34.

74 Reşid Rıza, *Muhammedî Vahiy*, çev. Salih Özer, Fecr Yay., Ankara 1991, 51.

75 Buhârî, *Fedailu'l-Kur'an*, 1, *İ'tisâm*, 1; Müslim, *İmân*, 239.

76 Maulvi Mohammad Inayat Ahmad, *The Authenticated of Mohammad*, New Delhi, 1982, s. 1vd.

77 17. İsrâ, 59.

Âyette Hz. Muhammed'e mucize verilmeyişinin sebebi, geçmiş kavimlerin mucizeleri yalanlaması gösterilmiş ve Hz. Salih'e verilen deve örneği hatırlatılmıştır. Özellikle âyetin son bölümünde yer alan "Biz mucizeleri yalnızca korkutarak uyarmak amacıyla göndeririz" açıklaması, önceki peygamberlere verilen mucizelerin gayesinin inkârda direnenleri uyarıp korkutmak ve bu yolla imana gelmelerini sağlamak amacına matuf olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak beklenen amacın gerçekleşmediğine vurgu yapılarak Hz. Muhammed'e böyle bir mucize verilmediğine işaret edilmiştir. Nitekim Kur'ân bu gerçeği diğer âyetlerle de açıklamaktadır. Örneğin, istedikleri türden bir mucize görseler bile, yine de müşriklerin inanmayacaklarına işaret edilmektedir.⁷⁸ Ayrıca Semûd halkının inkârcılarının Hz. Salih'e gönderilen deveyi katlettiklerine dikkat çekilerek verilen mucizelerin inkârcıların imana gelmelerinde etkili olmadığına dikkat çekilmiştir. Bu olaya işaret eden âyet, bağlamında düşünüldüğünde mucizeyle helâk arasında bir ilişki varmış gibi düşünülebilir. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere bu konuda standart bir cezalandırmadan söz edilemez. Nitekim Semûd halkı veya Firavun ile ordusu helâk edilirken, birçok mucizeyi hafife alıp her seferinde Hz. Mûsâ'dan yeni mucize talebinde bulunan İsrail oğulları helâk edilmemişlerdir. Onların mucize istekleri ve helâk kapsamı dışında tutulmalarıyla ilgili olarak Kur'ân şu açıklamalarda bulunur:

Yahudiler senden gökten yazılı bir metin/belge indirmeni istiyorlar. Vaktiyle onların ataları, senden istenenden çok daha tuhaf bir şeyi Mûsâ'dan talep etmiş ve 'Bize Allah'ı açık seçik biçimde göster' demişlerdi. Ama bu yersiz isteklerinden dolayı müthiş uğultulu bir deprem onları yere sermişti. Yine onlar kendilerine onca âyet, onca ilahî ikaz gelmesine rağmen buzağı heykeline tapmışlardı. Fakat biz onları yine de affetmiştik. Ayrıca biz Mûsâ'ya da onlar üzerinde hakimiyet sağlayacak manevi bir güç vermiştik.⁷⁹ Yine biz vaktiyle Sina Dağı'nı âdeta bir gölgelik gibi onların üzerine kaldırmıştık. Başka bir dönemde 'Şehre saygılı ve alçak gönüllü bir şekilde girin!' buyurmuştuk. Bir başka zamanda da 'Cumar-

78 54. Kamer, 2.

79 4. Nisâ, 153.

tesî gününü avlanma yasağını çiğnemeyin' diye emretmiş ve bütün bu emirlere uymaları hususunda sağlam bir söz almıştı.⁸⁰ Ne yazık ki onlar sözlerinde durmadılar. Bazen Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler bazen de hiç hakları olmamasına rağmen peygamberlerini öldürdüler. Kimi zaman ise 'Senin söylediklerinden hiçbir şey anlamıyoruz' dediler. Bütün bu günahlarından dolayı onları lanetledik. Allah onların kalplerini bu kâfirlikleri nedeniyle mühürledi. Artık onlar imana gelmezler.⁸¹

Dikkat edilirse bizzat Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve her seferinde pervazsızca mucize talebinde bulunan, hatta peygamberlerini öldüren İsrail oğulları⁸² veya Hz. İbrahim'i ateşe atan Nemrut ve taraftarları helâk edilmemiştir. Bu itibarla Resûl-i Ekrem'e mucize verilmeyişinin sebebini inkâr etmeleri durumunda kavminin helâk edileceği gerekçesine bağlamak ve son peygamber olduğu için ümmetinin yok olacağı tehlikeyle açıklamak bizce hiçbir inandırıcılığa sahip değildir. Kaldı ki o, son peygamber olmakla birlikte, sadece inkâr edilenler helâk edileceğinden ümmetinin veya insanlığın tamamen yok olması gibi bir durum söz konusu değildir. Dahası, insanlık sadece Resûl-i Ekrem'in yaşadığı coğrafyayla sınırlı değildir. Üstelik peygamberlerine inanan önceki kavimler Allah'ın yardımıyla kurtulurlarken sadece inkârda direnenler yok edilmişlerdir.

Öte yandan Kur'ân-ı Kerim, Resûl-i Ekrem'e mucize verilseydi bile, müşriklerin yine de inanmayacaklarına işaret ederek ona mucize verilmeyişinin başka gerekçesine dikkat çekmiştir.⁸³ Çünkü sürekli akla vurgu yaparak muhataplarını mucizelerle değil akıl ve idrak yoluyla ikna etmeye çalışmıştır. Özellikle ilk Mekkî sûrelerde, sürekli dış dünyaya ait somut olaylara veya örneklere işaret ederek bunları müşriklerin idrakine sunmuş ve bu yolla onları ikna etmeye çalışmıştır.⁸⁴ Bunun yanı sıra bazen de geçmiş kavimlere dair haberleri

80 4. Nisâ, 154.

81 4. Nisâ, 155.

82 3. Âlu İmrân, 183; 4. Nisâ, 155.

83 6. En'âm, 35.

84 2. Bakara, 209; 7. A'râf, 185; 29. Ankebût, 51; 41. Fussilet, 53.

çarpıcı bir üslupla anlatarak muhataplarının dikkatini çekmeyi amaçlamış ve inkârda direnenlerin kötü akıbetlerinden örnekler sunarak bunun ders ve ibret vesilesi olduğunu belirtmiştir. Diğer bir deyişle, mucizeleri hafife alan veya inkârda direnenlerin cezalandırılmalarından örnekler verirken mucizeyi inkârın mutlak helâkle neticelendiğine dair bir genelleme yapmamıştır.

Resûl-i Ekrem'e mucize verilmediğini vurgulayan âyetin son cümlesinde yer alan '*Biz mucizeleri sadece korkutarak uyarmak için göndeririz*'⁸⁵ açıklaması da, mucizeyi inkâr veya hafife almanın mutlaka cezayla neticelendiğini değil, mucizelerin caydırma amacı taşıdığını ortaya koymaktadır. Dikkat edilirse Kur'ân-ı Kerîm Lût kavminin helâkenden bahsederken mucizeleri inkâr etmeleri nedeniyle böyle bir cezaya çarptırıldıklarından söz etmez. Aksine onların helâk edilmelerinin başlıca sebebinin ahlâksızlığı had safhaya vardırıp homoseksüelliği yaygınlaştırmalarına vurgu yapar. Bu itibarla mucize ve helâk arasında kurulan ilişkinin standart bir cezalandırma olmadığını belirtmeliyiz.

Dikkat edilirse Kur'ân, Hz. Muhammed'in okuduğu âyetleri inkâr eden müşriklere meydan okuyarak bir benzerini ortaya koymaya davet etmiş ve bu noktada onların acizliklerine vurgu yapmıştır. Ancak, inanmayıp inkârda ısrar etmelerine rağmen onlar helâk edilmemişlerdir. Dolayısıyla bu durum, kavminin toptan helâk edileceği için ona mucize verilmediği tezini doğrulamamaktadır. Haddizatında onlar Resûl-i Ekrem'in okuduğu vahiylerle inanmayarak zaten Kur'ân mucizesini hafife almışlar veya inkâr etmişlerdir. Hatta âyetlerle ve Hz. Peygamber'le alay ettikleri gibi, aynı zamanda korkuttuğu azabı getirmesi için ona meydan okumuşlardır.⁸⁶ Ancak, tüm taşkınlıkları, inkârda ısrar etmeleri ve Hz. Muhammed'e düşmanlığı had safhaya vardırıp onu öldürmek için bir dizi

85 17. İsrâ, 59.

86 8. Enfâl, 32; 38. Sâd. 16. Müşriklerin azap istekleriyle ilgili ayrıca bkz. 6. En'âm, 57-58; 10. Yûnus, 48-53; 11. Hûd, 8; 13. Ra'd, 6; 36. Yâsin, 48; 37. Sâffât, 176; 42. Şûrâ, 18; 51. Zâriyât, 12-14; 58. Mücadele, 8; 70. Me'âric, 1-3.

savaş yapmalarına rağmen, tıpkı İsrail oğulları gibi Mekkeli müşrikler de helâk cezasına çarptırılmamışlardır.

Müşriklerin ısrarlı mucize talepleri karşısında Hz. Muhammed mucize göstermek istemiş, ancak mucizeyle desteklenmemiştir. Mucize yerine âyetler okuyarak onlara cevap vermesi istenmiştir. Resûl-i Ekrem mucizeyle desteklenmeyince müşrikler, onunla alay ederek mucize taleplerini sıralamaya devam etmişlerdir. Hatta zaman zaman onların taleplerinden bunaldığı için onlardan uzak durmaya çalışmıştır.⁸⁷ Onun bu ezikliği ve mucize gösterme arzusunun âyetlere yansımalarına rağmen, kendisine mucize verilmediğinin ısrarla vurgulanması⁸⁸ ve risaletinin böyle bir rolünün olmadığına dikkat çekilmesi⁸⁹ göz ardı edilmemelidir. Kur'ân, mucize göstermek isteği üzerine Hz. Peygamber'e şu uyarıları yapmıştır:

Şayet müşriklerin imandan yüz çevirmeleri zoruna gidiyorsa, şunu iyi bilesin ki, yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya veya göğe merdiven dayamaya gücün yetse ve böylece onlara bir mucize göstersen bile, onlar yine de imana gelmezler. Allah dileseydi veya layık görseydi onların tümünü imana getirirdi. O hâlde sakın bu gerçeği bilmiyormuş gibi davranma.⁹⁰

Sen sadece bir uyarıcısın. Şüphesiz biz seni bu Kur'ân'la müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. Kendilerine uyarıcı gelmeyen hiçbir topluluk yoktur. Müşrikler seni yalanlıyorlar diye üzülme. Zira onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Hâlbuki peygamberleri onlara mucizeler, öğütlerle dolu ilahî kitaplar ve doğru yolu gösteren vahiyler getirmişti. Sonunda inkârda ısrar edenleri öyle bir cezalandırdım ki, bana karşı nankörlük etmenin cezası neymiş gördüler.⁹¹

O müşrikler bir türlü imana gelmiyorlar diye, neredeyse kendini yitip biteceksin. Şayet dileseydik onlara gökten öyle müthiş bir mucize indirdik ki, o zaman hepsi ona boyun eğmek zorunda kalıp imana gelirdi.⁹²

87 Derveze, II, 217.

88 6. En'âm, 37; 10. Yûnus, 20; 13. Ra'd, 7; 17. İsrâ, 93; 29. Ankebût, 50.

89 6. En'âm, 50; 7. Arâf, 188; 13. Ra'd, 7, 27.

90 6. En'âm, 35.

91 35. Fâtır, 23-26.

92 26. Şuarâ, 3-4.

Âyetlerden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber müşriklerin mucize taleplerine karşılık vermek istemiş, ancak kendisine böyle bir rol verilmemiş ve sadece inzal edilen âyetleri tebliğ göreviyle yükümlü olduğu hatırlatması yapılmıştır. Bu ilahî yasayla birlikte aynı zamanda onun risaletinin sınırları çizilmiş ve peygamberliği için mucizeyle desteklenmesine gerek görülmemiştir. Bu yönüyle bakıldığında Hz. Peygamber'le birlikte mucize devrinin kapanıp gerçekleri akıl veya idrakte kavrama döneminin başladığını söylemek mümkündür.

Her ne kadar Kur'ân'da Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahsedilmese de, özellikle hicrî üçüncü asrın ortalarından itibaren telif edilen eserlerde birçok mucizesinden söz edilmesi ilginç bir çelişkidir. Üstelik Hz. Muhammed'in mucizesi olarak sunulan anlatılar, Kur'ân'a dayanmamakla birlikte tıpkı geçmiş peygamberler veya onlara inanmayan ümmetlerin başlarına gelen mucize kabilinden olaylar gibi sunulmuştur. Böylece Hz. Muhammed'in de önceki peygamberler gibi mucizeleri olduğu, hatta en çok mucize gösteren peygamber olarak tanımlandığı iddiaları dillendirilmiştir.

Kimi hadis rivayetlerindeki iddialara göre Hz. Peygamber, kendisine inanmayan müşriklerin helâk edilmesi için Rabb'ine dua edince onun isteği kabul edilmiş ve müşrik önderler Bedir'de öldürülmüştür.⁹³ Böylece tıpkı önceki kavimler gibi, Hz. Muhammed'e düşmanlık edenlerin de helâk edildikleri iddia edilmiştir.⁹⁴ Üstelik bu iddiaya bazı âyetler referans gösterilmiştir. Örneğin *Duhân* Sûresi'nde geçen *duhân*⁹⁵ (duman) ve *el-batşetü'l-kübrâ*⁹⁶ (büyük darbe, kıs-

93 Buhârî, *İstisaka*, 2; *Tefsîr*, 1, 4, 5, 6; *Vudu'*, 69; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfıkın*, 39, 41, 42; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 44; Nesâî, *Taharet*, 192; Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1972/1397, XXV, 66-71; İbn Kesir, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, çev. Bekir Karhığa-Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İstanbul 1986, XIII, 7180.

94 Şibli, *Peygamberimizin Ruhani Hayatı ve Mucizeleri*, 71-78.

95 44. *Duhân*, 10.

96 44. *Duhân*, 16. 'Batşe' büyük darbe, helâk etmek, azap vermek gibi anlamlara gelir. Kimi hadis rivayetlerinde bu darbenin Bedir Savaşı'nda gerçekleştiğine dair iddialar dillendirilmiştir (Buhârî, *Tefsîr*, 6; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 44).

kıvrak yakalamak) ibareleri, Bedir'de yenilgiye uğrayan müşriklerin helâkine işaret olarak yorumlanmıştır. Daha sonra bu yorum klasik/çağdaş müfessirlerin birçoğu tarafından benimsenmiştir.⁹⁷

Görünen o ki, Kur'ân, Hz. Nûh'un yakarışı üzerine duasının⁹⁸ kabul edilerek kendisine düşmanlık edenlerin helâk edildiklerinden bahsedip⁹⁹ Hz. Peygamber'e daha şiddetli düşmanlık gösteren müşriklerin cezalandırılmasından söz etmeyince, Resûl-i Ekrem'e zulmedenlerin de benzer ceza-ya çarptırılması gerektiğini düşünen Müslümanlar bu tür zorlama yorumlarla Bedir Savaşı'ndaki müşriklerin hezimetini mucizevi helâk olarak nitelemişlerdir.¹⁰⁰ Hatırlanacağı üzere Bedir Savaşı öncesi Hz. Peygamber bütün azametiyle Kureyş ordusunu karşısında görünce, Rabb'ine sığınıp yardım istemiştir. Dua sırasında Resûl-i Ekrem hafif bir uykuya daldırılmış ve içindeki korku giderilerek gönlüne güven duygusu (*sekîne*) verilmiştir. Uyandığı zaman yanındaki sahabilerine Allah'ın yardım göndereceği müjdesini verince, bu müjdeyle birlikte Müslümanlar içlerindeki korkuyu yenmişler ve düşmana karşı daha azimli bir şekilde mukavemet göstermişlerdir.¹⁰¹ Dikkat edilirse Enfâl Sûresi'nde işaret edildiği üzere kazanılan başarının Allah'ın yardımıyla gerçekleştiğine vurgu yapılmış,¹⁰² ancak Kur'ân bu yardımı mucize kategorisinde değerlendirmemiştir. Aksine her iki taraf açısından ibret alınacak derslerin olduğuna dikkat çekmiştir.¹⁰³

97 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, XXV, 66-68; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul, t.y., VII, 67-72.

98 Hz. Nûh duasında şöyle yakarmıştı: '*Ey Rabbim! Şu memlekette kâfirlerden bir tekini bile sağ bırakırsan, sana kulluk eden insanları yoldan çıkarmaya çalışır ve tıpkı kendileri gibi kâfir/nankör nesiller yetiştir. Ey Rabbim! Sana daha iyi kulluk edemediğim için beni bağışla. Ana-babamı, evime mümin olarak girenleri, (kısacası) erkek, kadın tüm müminleri bağışla, o kâfirleri de büsbütün helâk eyle*' (71. Nûh, 26-28).

99 21. Enbyâ, 77.

100 Geniş bilgi için bkz. Balcı, *Bedir Savaşıyla İlgili Mucizevi Rivayetler*, 85-124.

101 8. Enfâl, 10-11.

102 3. Âlu İmrân, 126; ayrıca bkz. İbn Kesir, *Tefsir*, VII, 3252-54; Özsoy-Güler, 648-653; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 225-26, 127.

103 8. Enfâl, 42.

Şunu da hatırlatalım ki, Hz. Peygamber'in Bedir Savaşı öncesi yaptığı dua, tüm tedbirleri aldıktan sonra peygamber olmanın ötesinde bir beşer olarak Allah'ın yardımına sığınma reaksiyonudur. Dikkat edilirse Allah Resulü'nün duası, karşıdaki kavmin helâki için değil, ümmetinin hezimete uğraması durumunda Allah'a secde edecek kimsenin kalmayacağı endişesine yönelik yardım talebidir. Bir başka ifadeyle, Resül-i Ekrem azılı düşmanları olan müşrik ordusunun helâki için beddua etmemiştir. Aksine onları kazanmaya yönelik bir gayret sarf etmiştir.¹⁰⁴ Resül-i Ekrem'in talebi üzerine Rabb'i ona yardım göndereceğini vaat etmiş ve bu vaat, Müslümanların gönüllerinin yatışmasını sağlamıştır. Bu yönüyle bakıldığında Bedir Savaşı'ndaki ilahî yardım, olağanüstü bir muhtevaya sahiptir. Ancak, bu olayı risaleti ispat anlamındaki mucize kategorisinde değerlendirmek, gerçekçi bir yorum değildir.

Kur'an-ı Kerim Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlerin mucizeyle desteklendiğini haber verirken, onların desteklendiği şekilde Hz. Muhammed'in mucizeyle desteklenmemesi sanki bir nakusa gibi telakki edilmiş ve mucize konusunda eşitlik sağlanması için âdeta özel çaba sarf edilmiştir. Böylece birçok abartılı hikâyeler oluşturularak bunlar mucize kategorisine sokulup sunulmuştur. Haddizatında *isrâ* hadisesi bile Hz. Muhammed'in en büyük mucizelerinden birisi olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁵ Oysa *isrâ* olayı, Resül-i Ekrem'in yaşadığı bireysel bir tecrübedir ve risaletini ispata yönelik bir

104 Hz. Peygamber, Bedir esirlerine nasıl muamele edilmesi gerektiği konusunda ashabin görüşünü sorunca, Hz. Ebû Bekir salverilmelerinden yana görüş bildirmişti. Buna mukabil Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara yaptıklarının karşılığı olarak öldürülmelerini talep etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Allah kimi kalpleri pamuk gibi yumuşak, kimlerini ise kaya gibi sert yaratır. Ey Ebû Bekir! Sen, 'Kim bana uyarsa o bendendir' (14. İbrahim, 36) diyen İbrahim ve 'Şayet onlara azap edersen, şüphe yok ki, onlar sentin kullarıdır (5. Mâide, 118) diyen İsâ gibisin. Ey Ömer! Sen de, 'Rabbim! Servetlerini kökünden yok et, kalplerine de öyle sıkıntı ver ki, huzur ve mutluluğa hasret kalsınlar' (10. Yunus, 88) diyen Mûsâ ve 'Ey Rabbim! Şu memlekette kâfirlere bir tekini bile sağ bırakma...' (71. Nuh, 26) diyen Nuh gibisin." Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, VI, 525. Hadisin değişik versiyonları için bkz. Müslim, *Cihad ve Siyer*, 58; Tirmizî, *Siyer*, 18.

105 Rabben et-Taberi, 65.

özellik taşımaz. Dikkat edilirse Kur'ân, Resûl-i Ekrem'in isrâ hadisesini sadece yaşadığına işaret eder, ancak hiçbir detay vermez. Elbette ki isrâ olayının olağanüstü mahiyeti vardır fakat bu hadise, onun risaletini ispata yönelik bir mucize niteliği taşımaz. Kur'ân'da geçmiş peygamberlerin mucizelerinden söz edilirken Hz. Muhammed'in mucizelerinden hiç söz edilmeyince, onun yaşadığı bireysel anlamdaki isrâ hadisesi bile mucizelerinden birisi, hatta en önemli mucizesi olarak nitelendirilmiştir. Bunun yanı sıra Rûm Sûresi'nde geçen ve Rumların (Romalılar) Sâsânîleri yeneceğine işaret eden âyetler de¹⁰⁶ Hz. Muhammed'in mucizelerinden birisi olarak yorumlanmıştır. Oysa bu hadiseye ilişkin haberin kaynağı Hz. Peygamber değil vahyin kendisidir. O, sadece kendisine tebliğ edilen vahyin mesajını aktarmıştır. Buradan ona bir mucize payesi çıkarılacaksa, o takdirde geçmiş kavimler ve peygamberlerle ilgili anlatılan birtakım kıssaları da onun mucizeleri olarak nitelemek gerekir. Zira söz konusu kıssalar da onun tebliğ ettiği vahiylerin bir kısmıdır. Dolayısıyla Rumların Sâsânîleri yeneceğine dair verilen haber, Hz. Peygamber'in gelecekte vuku bulacak hadiseleri önceden bildiği bağlamında bir mucize değildir. Kaldı ki gaybın ve geleceğin bilgisini Allah'tan başkasının bilemeyeceği gerçeğinin de, yine âyetle sabit olduğunu unutmamak gerekir.¹⁰⁷ Bu tür haberler, aslında Kur'ân'ın mucizevî yönüyle alakalıdır ve bu nedenle Kur'ân onun tek ve en önemli mucizesidir.

Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delili olarak Kur'ân'ın mucize oluşu yetmiyormuş gibi, pek çok rivayetin mucize kategorisinde sunulması hakikaten ilginç bir paradokstur. Hatta *inşikâk-ı kamer* veya *mi'râc* hadisesine dair anlatılar, sanki Kur'ân'da yer alan mucizelermiş gibi kimi âyetlerle ilişkilendirilmiştir.¹⁰⁸ Klasik dönemde bu ilişkilendirmeye

106 30. Rûm, 2-5.

107 5. Mâide, 109; 19. Meryem, 78; ayrıca bkz. 52. Tûr, 41; 53. Necm, 35; 68. Kalem, 47.

108 Bediuzzaman, *Mektubat*, 179, 197, 207 vd.; Ali Arslan, 'Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.) ve En Büyük Mu'cizesi', *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, (cilt: 12, sayı: 2, Mart-Nisan 1973), 78.

dair çok çeşitli örnekleri görebilmek mümkündür. Ancak aynı yanlıştın özellikle akademik çalışmalara bile yansması kabul edilebilir bir durum değildir. Örneğin bir akademik çalışmada mucizelere inanmanın farz olduğuna vurgu yapıldıktan sonra, inşikâk-ı kamer hadisesinin Kur'ân'da yer aldığı iddiasından hareketle bu olay, Hz. Peygamber'in mucizelerinden birisi olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁹ Oysa Kamer Sûresi'nin ilk âyetlerinde kıyamet saati yaklaştığı zaman yaşanacak olaylardan bahsedilmektedir. Üstelik âyette '*Kıyamet saati yaklaşacak ve ay yarılacak*'¹¹⁰ açıklamaları yer almaktadır. Sadece bu ilahî mesaj bile mezkûr iddiaların bu sûreyle hiçbir ilgisinin olmadığını açıkça ortaya koymak için yeterlidir. Zira âyette, önce kıyamet saatinin yaklaşacağına, ardından da Ay'ın yarılacağına işaret edilmektedir. Şu hâlde âyetin nüzulundan günümüze kadar kıyamet kopmadığına göre, demek ki ay da yarılmamıştır. Vahyin mesajı esas alındığında, *şakku'l-kamer* hadisesinin Kur'ân'la hiçbir irtibatının olmadığı gerçeği bu derece açıkken, geçmişte böyle bir irtibat kurulduğu için hâlâ aynı yanlıştın sürdürülmesi akılla izah edilebilir bir durum değildir.¹¹¹ Bu tür gayretler, vahyin mesajını çarpıtmak veya Resûl-i Ekrem'e olmayan mucizeler izafe etmekten başka hiçbir anlam ifade etmez. Üstelik Kur'ân müşriklerin onca mucize talebinden hiçbirisine cevap vermezken daha sonra Müslümanlar tarafından Hz. Peygamber'in birçok mucizesinin olduğunun dillendirilmesi, izah edilmesi zor bir durumdur. Hâlbuki Kur'ân onun mucizeyle ilişkisinin sınırlarını birçok âyette çok net bir şekilde belirlemiştir. İlgili âyetlerin bir kısmında şu ilahî mesajlar yer almaktadır:

*Müşrikler, 'Muhammed Rabb'inden bir mucize getirip gösterseydi ya' diyorlar. Peki, geçmiş kavimlerin mucize isteklerini ve o mucizeleri yalanlayınca nasıl helâk edildiklerini anlatan Kur'ân gelmedi mi onlara?'*¹¹²

109 Bekir Ayhan, *Tasavvufîta Mucize ve Keramet*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Şanlıurfa 1995, 37, 41.

110 54. Kamer, 1.

111 Bediuzzaman, *Mektubat*, 140, 179-180, 207.

112 20. Tâhâ, 133.

Müşrikler, 'Muhammed'e bizim istediğimiz türden bir mucize niye verilmedi ki?' deyip duruyorlar. Onlara de ki: 'Şüphesiz Allah her türlü mucize göndermeye kadirdir.' Ama onların çoğu bunun bilincinde değildir.¹¹³

Müşrikler, 'Muhammed'e Rabb'i tarafından bir mucize indirilmesi gerekmez miydi?' diyorlar. Onlara de ki: 'Mucize göndermek ya da göndermemek sadece Allah'ın bileceği bir iştir. Siz benim helâk olmamı bekleyin bakalım, ben de sizin helâkinizi bekleyeceğim.'¹¹⁴

O kâfirler, 'Muhammed'e Rabb'i tarafından bir mucize verilmesi gerekmez miydi?' diyorlar. Bilesin ki sen sadece bir uyarıcısın. Her kavmin bir yol göstericisi olmuştur.¹¹⁵

Doğrusu biz bu Kur'ân'da insanlara gerçekleri çeşitli örneklerle anlattık. Buna rağmen insanların (Mekkelilerin) çoğu yüz çevirip inkârda ısrar ederek şöyle dediler: 'Ey Muhammed! Sana asla inanmayacağız. Söylediklerine inanmamız için bize yerden pınarlar çıkarmalısın. Yahut hurma ağaçları veya asmalarla dolu bahçelere sahip olmalısın ve o bahçelerin içinden ırmaklar akıtmalısın. Yahut ('Rabb'im dilerse yapar' diye) iddia ettiğin gibi, gökyüzünü paramparça edip başımıza yıkmalısın. Yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza dikmelisin. Yahut altınla bezenmiş bir evin olmalı ya da gökyüzüne çıkmalısın. (Şunu da bil ki) oradan dönüşünde açıp okuyabileceğimiz bir yazlı metin getirmedikçe gökyüzüne çıktığına da asla inanmayız.' Onlara de ki: 'Fesühânallah! Siz benden neler istiyorsunuz? Ben sadece beşer olan bir elçiyim.'¹¹⁶

Sadece bu âyetler dikkate alındığında bile, Hz. Peygamber'in mucizeyle hiçbir ilgisinin olmadığı gerçeği çok açık bir şekilde fark edilir. Dikkat edilirse muhaddislerden, müfessirlere, mütekellimlerden mutasavvıflara veya filozoflara kadar klasik dönemde mucize meselesi, değişik sahalardaki ulemâ tarafından ele alınıp tartışılmıştır. Ancak, tartışmanın odağını –büyük oranda– rivayet kültürünün şekillendirdiği peygamber algısı oluşturduğundan, dikkate değer bazı görüşler dile getirilmekle birlikte, bunlar yoğun rivayet örüntüsü arasında kaybolup gitmiştir. Örneğin Kur'ân'ın icâzına dikkat çekilip Hz.

113 6. En'âm, 37.

114 10. Yûnus, 20.

115 13. Ra'd, 7. Ayrıca bkz. 13. Ra'd, 27, 37.

116 17. İsrâ, 89-93.

Peygamber'in en büyük mucizesinin Kur'ân olduğuna işaret edilmişse de, kaynaklara giren rivayetlerin etkisiyle Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinin ispatı olarak pek çok mucize iddiasından söz edilmiştir.¹¹⁷ Asırlar boyu devam edegelen bu geleneksel algının örneklerini yakın dönemde telif edilen eserlerde de görmek mümkündür. Nitekim 1930'lu yıllarda neşredilen bir eserde müellif mucize konusunda şu önemli tespitlerde bulunmuştur: "Peygamber Efendimizden tabiat kanunlarını bozan birçok mucizeler zuhur ettiğine dair türlü rivayetler vardır. Fakat bunların hiçbirisi tevatürle sabit değildir, yani inanılması mutlaka lâzım olacak derecede sağlam rivayetlerden değildir. Bahusus tabiat kanunlarının (sünnetullahın) asla değişmeyeceği Kur'ân ile sabit ve Allah'ça mümkün sayılmayan hususlara, muhâlâta taallük etmeyeceği ve eşyanın hakikatlerinin sabit ve değişmez olduğu ehli-sünnet ulemasınca kabul edilmiş olduğundan, aklın, mantığın kabul etmeyeceği mucizelere inanmak, dinini iyi bilen Müslümanlar için mümkün değildir."¹¹⁸ Her ne kadar müellif bu önemli tespitte bulunmuşsa da, rivayetlerin tesirinden kurtulamadığı için âdetâ söylediklerinin aksine bir tutum takınmış ve geçmişte dillendirilen asılsız haberleri Resûl-i Ekrem'in mucizeleri olarak sunmuştur.¹¹⁹ Oysa çok sayıda âyetin yanı sıra Allah Resulü'nün Kur'ân'dan başka mucizesinin bulunmadığına dair rivayetler de mevcuttur.¹²⁰ Üstelik bu rivayetler Kur'ân âyetleriyle de mutabıklık arz eder.

Risaletini ispat anlamında Hz. Peygamber'e Kur'ân'dan başka mucize verilmediği gibi, önceki peygamberler gibi çeşitli olağanüstü yönlerinden de fazla bahsedilmemiştir. Örneğin Hz. İbrahim, ölümlerinin nasıl diriltildiğini öğrenmek istediği zaman, ona dört kuş yakalayıp bir süre eğitmesi, kendisine alıştırdıktan sonra onların her birini birer tepeye bırakması vahyedilmiştir. Daha sonra kuşları çağırdığı zaman kendisine gelecekleri hatırlatılarak bu benzetmeden hareketle in-

117 Rabbe et-Taberî, 98.

118 İsmail Hakkı, *Kur'an'ın Müctzeleri ve Müteşabih Ayetlerin Tefsiri*, Türkiye Matbaası, İstanbul 1935, 19-20.

119 İsmail Hakkı, 21 vd.

120 Buhârî, *Fedailu'l-Kur'ân*, 1.

sanların da tekrar Allah'a dönecekleri gerçeğine işaret edilmiştir. Sonuçta bütün bunların Allah'ın izniyle gerçekleştiğine vurgu yapılarak yaşatılan tecrübeyle kalbinin mutmain olması sağlanmıştır.¹²¹ Ayrıca Meleklerin ona misafir olarak gönderilmesi¹²² ve putlara tapmayıp bir olan Allah'a ulaşması için geçirmiş olduğu tecrübenin bizzat Allah tarafından yaşatılması,¹²³ kısır ve yaşlı hanımından oğlu İshâk ve ondan olacak torunu Yakûb'un kendisine müjdelenmesi ve bunların gerçekleşmesi,¹²⁴ onu öldürmek için tuzak kuranların emellerinin boşa çıkarılması¹²⁵ ve ateşe atıldığı zaman yanmaması,¹²⁶ oğlunun kurban edilmekten kurtarılıp kendisinden sonra ona güzel bir ün bırakılması,¹²⁷ oğlu İshâk'ın peygamberlikle müjdelenmesi¹²⁸ ve insanlara önder kılınacağıının vahiyle bildirilmesi, karşılık olarak 'Soyundan da' talebinde bulunması ve bu isteğin gerçekleşmesi,¹²⁹ Allah'ın evi olan Kâbe'yi oğlu İsmail ile birlikte yeniden inşa etmesi,¹³⁰ kavmiyle ay, yıldız, güneş gibi gök cisimleri hakkında cedelleşmesi için ona bu bilincin (delillerin) verilmesi¹³¹ gibi hususlar Hz. İbrahim'e verilen ayrıcalıklar olarak zikredilebilir.

Tıpkı Hz. İbrahim gibi diğer peygamberlere de birçok ayrıcalıkların verildiğine dair âyetler bulunmaktadır. Örneğin Hz. Yûsufa rüyaları yorumlama yeteneği verilmesi,¹³² kardeşleri tarafından kuyuya atılması, ardından bir kervanın onu kuyudan çıkarıp Mısır'a götürmesi ve bundan sonraki hayat serüveninde yaşadığı olağanüstülükler¹³³ bu kabil örneklerdendir. Bunlara ilaveten kardeşlerinin ona yaptığı kötülüğü, hiç

121 2. Bakara, 260.

122 11. Hûd, 69; 15. Hicr, 51-54; 51. Zâriyât, 24-28.

123 21. Enbiyâ, 51-73; ayrıca bkz. 19. Meryem, 41-48; 26. Şuarâ, 70-73; 6. Şuarâ, 74-83; 37. Sâffât, 83-96.

124 11. Hûd, 71-72; 15. Hicr, 54; 51. Zâriyât, 29.

125 37. Sâffât, 97-98; 21. Enbiyâ, 70.

126 21. Enbiyâ, 69.

127 37. Sâffât, 108-109.

128 37. Sâffât, 112; 21. Enbiyâ, 72.

129 2. Bakara, 124.

130 2. Bakara, 125-128; 22. Hac, 26.

131 6. Şuarâ, 83; 2. Bakara, 132.

132 12. Yûsuf, 4-6, 21.

133 Bkz. 12. Yûsuf Sûresi.

hatırlarına gelmediği ve hiç tanımadıkları bir zamanda haber vereceğinin vahyedilmesi,¹³⁴ büyüyüp olgunlaşınca ona ilim verilerek ödüllendirilmesi,¹³⁵ köle olarak satıldığı evin hanımının onu ayartmasından Allah'ın yardımıyla korunması,¹³⁶ babası Hz. Yakûb'a oğlu Yûsuf'un gömleğinin kokusunun hissettirilmesi¹³⁷ gibi hususlar da benzer olağanüstülükler olarak zikredilebilir.

Öte yandan Hz. Eyyûb'un ayak tabanından tepesine kadar çiban çıkması ve bu musibetten kurtulması için *'Ayağını yere vur. İşte yikanacak ve içilecek soğuk su'*¹³⁸ diye bildirilmesi, ona sabır ihsan edilmesi,¹³⁹ başına gelen musibetlerden kurtulmak için Rabb'ine dua etmesi ve duasının kabul olması ona verilen ayrıcalıklar olarak zikredilebilir.¹⁴⁰ Keza Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya da bu bağlamda birtakım ayrıcalıkların verildiğini daha önce belirtmiştik. Bütün bunlarla birlikte, Kur'an diğer peygamberlere oranla Hz. Muhammed'e verilen ayrıcalıklar veya onun yaşadığı olağanüstülüklerle ilgili ise son derece sınırlı açıklamada bulunur.

Sonuç

Kur'an-ı Kerim geçmiş peygamberlerin mucizeleri, onlara verilen bazı olağanüstülükler veya kavimlerinin helâkine dair çarpıcı örnekler sunarken, Hz. Muhammed'in peygamberliği ve onun mucizeyle ilişkisinden söz etmez. Nitekim ona Kur'an'dan başka mucize verilmediğine bizzat vurgu yapılarak (29. Ankebût, 50-51) sadece Allah'ın âyetlerini tebliğ etmekle görevli olduğuna dikkat çekilmiştir.

Geçmiş peygamberlere oranla, onun risaletinde mucizenin yerini akıl ve idrakin aldığına işaret edilmiştir. Aslında bu hu-

134 12. Yûsuf, 15.

135 12. Yûsuf, 22.

136 12. Yûsuf, 23-24, 34.

137 12. Yûsuf, 94-96.

138 38. Sâd, 42.

139 38. Sâd, 44.

140 21. Enbiyâ, 84.

sus ona gönderilen Kur'ân'ın mucize oluşunun bir başka yönü olarak da yorumlanabilir. Dolayısıyla mucize olarak ona gönderilen Kur'ân'ın yeterli görülmesinden daha tabii bir şey olamaz. Hâlbuki mucizeler ait oldukları dönemlerde insanlar için belki etkili olabilir, ancak bir başka dönemde yaşayan insanlar için aynı önemde bir olay olarak görülmebilir. Kaldı ki ait oldukları dönemlerde bile muhatapların mucizelere inanmadıklarını Kur'ân haber vermektedir. Bu tür hususlar dikkate alındığı zaman, Hz. Muhammed'in mucizesi olarak Kur'ân-ı Kerim'in yeterli gözükmesi son derece dikkat çekicidir.

Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed'in peygamberliğinin mucizeyle ilişkisinden hiç söz etmezken, rivayetlere yansıyan anlatılarda onun risaletinin bütünüyle serapa mucize bir peygamber portresine dönüştürülmüş olması hayli dikkat çekicidir. Üstelik mucizevi olay olarak takdim edilen veya onun mucizeleri olarak sunulan birtakım iddialar, hiçbir ilgisi olmadığı hâlde bazı âyetlerle bile ilişkilendirilmiştir. Hâlbuki onun mucizeleri olarak sunulan iddiaların hiçbirisi Kur'ân'a dayanmaktadır. Aksine mucize iddialarındaki tasvirlerin büyük bir kısmı, vahyin muhtevasına tamamen aykırıdır.

Dikkat edilirse Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanan ve okuduğu vahiyleri kendisinin uydurduğunu iddia eden müşriklere karşı Kur'ân meydan okur ve onları düelloya davet eder. Ancak onlar Kur'ân karşısında aciz kaldıkları hâlde, yine de Resül-i Ekrem'den bir dizi mucize talep etmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde ise bizzat Müslümanların Resül-i Ekrem'e Kur'ân dışında türlü mucizeler isnat etmelerinde de benzer bir çelişki görülmektedir. Örneğin onca âyette Resül-i Ekrem'e mucize verilmediği hususu çok açık bir şekilde vurgulanırken, âdetâ âyetlerdeki açıklamalar yetmiyormuş gibi, üstelik vahyin muhtevasıyla çelişen pek çok asılsız iddia, onun mucizesi olarak sunulmuştur. Acaba dile getirilen mucize iddiaları Hz. Peygamber'i, onun risaleti ve öğretisini anlama veya idrak etme adına bir Müslümana ne kazandırabilir?

BÖLÜM IV

HZ. PEYGAMBER'DEN İSTENEN MUCİZELER

Giriş

Hız. Muhammed risaletini açıkladığı zaman başlangıçta onu fazla dikkate almayan müşrikler, tebliğ ettiği dinin getirdiği ilkeler giderek çıkarlarına dokunmaya başlayınca, ona engel olmaya çalıştılar. Kimi zaman kendisini ve onu himaye eden amcasını tehdit ettiler. Kimi zaman hakkında iftira ve karalama kampanyaları başlattılar veya ona hakaret edip onu aşağıladılar. Hatta deli, mecnun, büyülenmiş, sihirbaz, şair¹ veya kâhin² gibi birtakım sıfatlarla onu itibarsızlaştırmaya çalıştılar.³ Kimi zaman ise onunla uzlaşmayı denediler veya hastaysa tedavi edebileceklerini, isterse kendisine mal veya makam verebileceklerini söylediler.⁴ Bunların yanı sıra kimi zaman heyetler hâlinde kendisini ziyaret edip bazı sorular sordular. Hatta kendi bilgi düzeyleri yetmeyince, Medine'ye adam gönderip Yahudilerden yardım aldılar. Zaman zaman ise kendilerine tebliğ edilen âyetler hakkında çeşitli sorular yönelttiler veya akıl almaz isteklerde bulundular. Özellikle peygamberlerine inanmayan ve inkârda direnen geçmiş kavimlerin başlarına gelen olaylardan haber veren âyetleri öğrendikleri zaman, bazen bunları geçmişin masalları olarak nitelediler,⁵ bazen de korkutuldukları azabı getirmesi için Hz. Peygamber'e meydan okudular. Bunun yanı sıra kimi âyetlerde peygamberlerine veya onların mucizelerine inanmayan kavimlerin başlarına gelen kötü akıbetleri anlatan

1 69. Hâkka, 40-42.

2 52. Tûr, 29.

3 İbn İshâk, 207; İbn Hişâm, I, 187, 195; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Dâru's-Sadr, Beyrut, t.y., I, 202; İbnü'l-Esir, *el-Kâmül*, II, 71.

4 İbn Hişâm, I, 191-92.

5 Bkz. 6. En'âm, 25, 8. Enfâl, 31; 16. Nahl, 24; 23. Mü'minûn, 83; 25. Furkan, 5; 27. Neml, 68; 46. Ahkâf, 17; 68. Kalem, 15; 83. Mutaffifin, 13.

âyetleri duydukları zaman, bu sefer Hz. Peygamber'den de benzer mucizeler talep ettiler.

Kur'ân-ı Kerim, müşriklerin çeşitli mucize taleplerinden haber verir, ancak bu konuda samimi olmadıklarını ve asıl gayelerinin bahane bulmaya yönelik olduğunu belirtir. Nitekim Hz. Peygamber, onlara talep ettikleri mucizeleri gösterse bile yine de ona inanmayacaklarına işaret edilir ve samimi olmadıklarına dikkat çekilir.⁶ Hatta samimi iseler, Hz. Muhammed'in okuduğu Kur'ân'ın ona tanıklık etmesi için yeterli olduğuna işaret edilir.⁷ Bunun yanı sıra Kur'ân'ın ilahî kaynaklı olduğu konusunda tereddütleri varsa kendilerine tebliğ edilen vahiylerin benzerini ortaya koymaları için meydan okunur.⁸ Hâsılı Kur'ân müşriklerin ısrarlı mucize taleplerine karşı, aynı ısrarla kendilerine okunan vahiyleri adres gösterir ve bunun haricinde bir başka mucizeye veya Resûl-i Ekrem'in risaletinin tanıklığına gerek olmadığını özellikle vurgular. M. Hüseyin Heykel, müşriklerin mucize taleplerinden bahsederken Kur'ân-ı Kerim'in sürekli onların aklına hitap ettiğine dikkat çeker. Ayrıca onların, Hz. Muhammed'den risaletinin delili olarak akıl almaz mucize talep ederlerken tanrı diye tapındıkları putlar için benzer bir delil arama gereği duymadıklarına dikkat çekerek çifte standartlı davrandıklarını hatırlatır.⁹

Kur'ân, Resûl-i Ekrem'den talep edilen çeşitli mucizelerin¹⁰ hiçbirisinin gerçekleşmediğini vurgularken, aynı zamanda onun risaletinin böyle bir rolünün olmadığına dikkat çeker.¹¹ Ayrıca kendilerine okunan vahiylerin ilahî kaynaklı olduğunu vurgularken verdiği örneklerle onların akıl ve idraklerine seslenerek düşünüp öğüt almaları gerektiği uyarısında bulunur.

Bu bölümde müşriklerin Hz. Peygamber'den ne tür mucize taleplerinde bulduklarına ve Kur'ân-ı Kerim'in bu talep-

6 6. En'âm, 109-11; 13. Ra'd, 31.

7 29. Ankebût, 50-51.

8 2. Bakara, 23-24; 11. Hûd, 13-14; 17. İsrâ, 88; 52. Tûr, 33-34.

9 Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Vahdettin İnce, Yöneliş Yay., İstanbul 2000, 218-219.

10 17. İsrâ, 89-93.

11 13. Ra'd, 7, 27, 37; 21. Enbiyâ, 45.

lere karşı tutumuna işaret edilecektir. Şunu da hatırlatalım ki, mucize taleplerine dair çok sayıda âyet bulunduğundan, konu daha çok âyetler bağlamında ele alınacaktır. Bu arada yeri geldiği zaman âyetlerle ilişkilendirilen mucize iddiaları hakkında en erken rivayetlerden veya muahhar kaynaklardan örnekler verilerek, bu konunun sınırlarının hangi çerçevede olması gerektiği hususu gözler önüne serilecektir.

Müşriklerin Mucize Talepleri

Hz. Peygamber tebliğ görevini sürdürürken müşriklerden Utbe b. Rebî'a, kardeşi Şeybe, Ebû Süfyan, Nadr b. Hâris, Ebû'l-Bahterî, Esved b. Muttalib b. Esed, Zem'a b. Esved, Velid b. Muğire, Ebû Cehil, Abdullâh b. Ebî Umeyye, Ümeyye b. Halef ve Âs b. Vail gibi ileri gelenler ona gelip bazı teklif veya taleplerde bulunmuşlardı. İbn İshâk'ın verdiği bilgilere göre müşriklerle Hz. Peygamber arasında şu içerikte konuşmalar geçmiştir: 'Ey Muhammed! Şimdiye kadar Araftan hiç kimse senin gibi kavminin başına böyle bir bela açmadı. Atalarımıza dil uzattın, dinimizi ayıpladın, ilahlarımız hakkında kötü sözler sarf ettin. Bizi sefihlikle suçladın ve aramıza nifak sokarak bizi böldün. Yapmadığın çirkinlik kalmadı. Şayet bu söylediklerinle mal ya da makam istiyorsan istediğini sana verelim... Şayet sana gelen bir cin ise ve seni etkiliyorsa tedavi ettirelim.'¹² Hz. Peygamber onlara dedi ki: 'Benim söylediklerim nerede sizin söyledikleriniz nerede. Ben size tebliğ ettiğim âyetleri mallarınıza talip olmak için okumuyorum. Size melik (idareci) olma gibi bir amacım da yok. Allah beni elçi ve müjdeleyici olarak gönderdi ve bana vahiyler (Kitab) indirdi. Bana uyarıcı ve müjdeleyici olmamı emretti. Ben de gönderdiği vahiyleri tebliğ ettim ve size uyarılarda bulundum. Şayet tebliğ ettiğim şeyi kabul ederseniz bu, sizin dünyada ve ahirette mutluluğunuza vesile olur. Eğer inkâr ederseniz Allah'ın aramızda hüküm vermesine kadar sabredip beklerim.'

12 İbn Hişâm, I, 191-92.

Müşrikler ona şu karşılığı verdiler: 'Ey Muhammed! Şayet teklifimizi kabul etmezsen, biliyorsun bizim kadar ülkesi dar, suyu kıt ve sıkıntı içinde yaşayan bir millet yoktur. Seni gönderen Rabb'inden bizim için iste de, ülkemizi daraltan şu dağları giderip yurdumuzu genişletsin, bize Şam ve Irak nehirleri gibi nehirler akıtsın. Atalarımızı diriltsin ve dirilttiği adamlar arasında Kusayy b. Kilâb da bulunsun. Çünkü o, sözüne güvenilir birisidir. Ona senin söylediklerinin doğru olup olmadığını soralım. Şayet atalarımız seni doğrular ve sen de istediklerimizi yaparsan sana inanırız. Böylece Allah katındaki derecenin de öğrenmiş olur ve iddia ettiğin gibi seni elçi olarak gönderdiğini anlarız.'¹³ Hz. Muhammed şöyle dedi: 'Ben bunlar için size gönderilmedim. Ben sadece Allah'ın bana gönderdiği vahiyleri tebliğ etmekle görevliyim ve bunu yapıyorum. Şayet kabul ederseniz bu, dünya ve ahirette mutluluğunuza vesile olur. Reddederseniz o zaman Allah'ın sizinle benim aramda hüküm vermesine kadar sabredip beklerim.'

Müşrikler dediler ki: 'Madem bizim için bunları yapamıyorsun bari kendin için yap. İddialarını tasdik etmesi için Rabb'inden seninle beraber bir melek göndermesini iste de seni tasdik edip bizi de reddetsin. Ayrıca ondan seni muhtaç etmeyecek altın ve gümüşle süslü saraylar, hazineler ve bahçeler iste. Artık çarşı pazara çıkmaz, bizim muhtaç olduğumuz gibi yiyecek aramaz ve geçim derdine düşmezsin. İddia ettiğin gibi peygambersen biz de senin Rabb'in katındaki derecenin böylece anlamış oluruz.'¹⁴

Resulullah dedi ki: 'Ben bunları yapan bir peygamber değilim. Rabb'imden de bunları istemiyorum. Bunları gerçekleştirmek için gönderilmedim. Bilakis Rabb'im beni müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdi. Şayet size tebliğ ettiğim vahiyleri (Kur'ân) kabul ederseniz o, dünya ve ahirette kurtuluşunuza vesile olur. Şayet reddederseniz Allah'ın benimle sizin aranızda hüküm vermesine kadar bekleyeceğim.' Onlar dediler ki: 'Rabb'im dilerse yapabilir' diye iddia diyorsun ya, o zaman

13 İbn Hişâm, I, 192.

14 İbn Hişâm, I, 192.

göğü üzerimize düşür de görelim. Şayet bunu yapmazsan sana inanmayız.' Resulullah dedi ki: 'Bu, Allah'ın kudretindedir, isterse bunu sizin için hemen gerçekleştirebilir.' Onlar dediler ki: 'Ey Muhammed! Rabb'in bizim seninle oturup sana bu soruları soracağımızı ve senden neyi talep edeceğimizi bilmiyor mu ki sana daha önce bize ne cevap vereceğin konusunda bilgi veya haber vermedi? Bize okuduklarını kabul etmiyoruz. Çünkü biz Yemâme'deki er-Rahman denilen adamın sana bir şeyler öğrettiğini duyduk. Vallahi biz asla ona inanmayız. Ey Muhammed! Bizden günah gitti. Vallahi seni ve bize yaptıklarının peşini asla bırakmayız. Ya sen bizi ya da biz seni yok ederiz. Biz meleklerle inanıyoruz. Onlar Allah'ın kızlarıdır. Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe sana asla inanmayız.'¹⁵

Müşriklerin tehditkâr üslup kullanmalarından sonra Hz. Peygamber yanlarından ayrıldı. Arkasından yetişen Abdullâh b. Ebî Ümeyye ona şunları söyledi: Ey Muhammed! Kavmin sana teklifini yaptı, ancak sen reddettin. Allah katındaki derecenin bilmek ve seni tasdik etmek için bazı isteklerde bulundular buna cevap veremedin. Ardından senin onlara üstünlüğünü ve Allah katındaki makamını öğrenebilecekleri şeyleri kendi adına istediler, yine yapamadın. Sonra senden kendilerini korkuttuğun azabı getirmeni istediler buna da cevap veremedin. Vallahi göğün bir merdivenle çıkıp beraberinde söylediklerini tasdik eden dört melek gelmedikçe sana asla inanmam. Bunu yaparsan seni tasdik edeceğimden de şüphe etme.'¹⁶

Hz. Peygamber çok arzu etmesine rağmen kavminin isteklerini gerçekleştirememiştir. Belli ki mucize talepleri karşısında hayli zor anlar yaşamış ve mucize gösterebilmek için arayış içerisine girip âdeta kıvranmıştı. Ancak çok arzulamasına rağmen onun risaletinin mucizeyle desteklenmeyeceği hususu çeşitli âyetlerle bildirilmiştir.¹⁷ Buna ilaveten En'âm Süresi'nde ise kendisine şu uyarı yapılmıştır:

15 İbn İshâk, 258-59; İbn Hişâm, I, 193.

16 İbn İshâk, 259-60; İbn Hişâm, I, 193-94.

17 6. En'âm, 35; 26. Şuarâ, 3-4; 35. Fâtr, 23-26.

Şayet müşriklerin imandan yüz çevirmeleri zoruna gidiyorsa, şunu iyi bilesin ki, yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya veya göğe merdiven dayamaya gücün yetse ve böylece onlara bir mucize gösterebilirsen bile, onlar yine de imana gelmezler. Allah dilerseydi veya layık görseydi onların tümünü imana getirdi. O hâlde sakın bu gerçeği bilmiyormuş gibi davranma.¹⁸

İbn İshâk'ın verdiği bilgilere göre müşriklerin dağları yürütme, Mekke'ye ırmaklar akıtma veya atalarını mezarlardan kaldırma gibi talepleri üzerine, şu âyet nazil olmuştur:

Okunduğu zaman dağları yerinden oynatacak, yeryüzünü yarıp parçalayacak ve ölüleri konuşuracak bir Kur'ân olsaydı, onlar yine de inanmazlardı. Her şey Allah'ın sınırsız güç ve kudretli dâhilindedir...¹⁹

Âyette müşriklerin samimiyetsizliklerine vurgu yapılarak talepleri gerçekleştirilse bile, yine de inanmayacaklarına işaret edilmiştir. İbn İshâk'ın naklettiği yukarıdaki mucize taleplerinin benzerleri veya aynuları kimi âyetlere de yansımıştır. Ancak, talep edilen mucizelerin hiçbirisinin gerçekleştirilmediğine de özellikle vurgu yapılmıştır. Bu âyetlerin bir kısmının muhtevası şöyledir:

Doğrusu biz bu Kur'ân'da hakikati insanlara her türlü örneklerle açıkladık. Buna rağmen insanların (Mekkelilerin) çoğunun yüz çevirmesi küfürden başka bir şey değildir. Nitekim onlar şöyle dediler: 'Ey Muhammed! Sana asla inanmayacağız. Söylediklerine inanmamız için bize yerden pınarlar fışkırtmalısın. Yahut hurma ağaçları veya asmalarla dolu bahçelere sahip olmalısın ve o bahçelerin içinden ırmaklar akatmalısın. Yahut ('Rabb'im dilerse yapar' diye) iddia ettiğin gibi, gökyüzünü paramparça edip başımıza yıkmalısın. Yahut Allah'ı ve melekleri karşınıza dikmelisin. Yahut altınla süslenmiş bir köşkün olmalı ya da gökyüzüne çıkmalısın. (Üstelik) oradan döndüğünde açıp okuyabileceğimiz bir kitap/yazılı belge getirmedikçe senin gökyüzüne çıktığına da inanmayız.' Ey Peygamber! Onlara de ki: 'Allah aşkına siz benden neler istiyorsunuz? Ben sadece bir insan ve Allah'ın ayetlerini tebliğ eden bir elçiyim.'²⁰

18 6. En'am, 35.

19 13. Ra'd, 31.

20 17. İsrâ, 90-93.

Müşrikler şöyle dediler: 'Bu nasıl bir elçi? Böyle elçi mi olur? O da bizim gibi yiyip içiyor, çarşı pazarda dolaşüyor. Madem bu adam peygamberse kendisine refakat edecek bir melek gönderilse de tebliğ ve uyarısını onunla birlikte yapsa ya. Ya da ona bir hazine indirilseydi veyahut emek harcamadan ürün aldığı bir bağı-bahçesi olsaydı.' Onlar müminlere de, 'Siz büyülenmiş adamın peşine takılmışsınız'²¹ diyorlar. Şunlara bak, senin hakkında nasıl da çirkin yakıştırmalarda bulunuyor ve bu nedenle sapıtıyorlar. Bu gidişle doğru yolu da bulamazlar.²² Allah öyle büyük ve yücedir ki dilerse onların sözünü ettiği şeylerden daha iyisini, içinde ırmakların aktığı bağ-bahçeler verir ve yine sana köşkler, konaklar ihsan eder.²³

Âyetlere yansıyan açıklamalara göre müşrikler, Hz. Muhammed'in kendileri gibi bir insan olmasını ileri sürerek, peygamber olacak kişinin daha üstün özelliklerinin bulunması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bize göre bu tür itirazların arkasında, kendileri gibi bir beşerin Allah'la iletişim kuramayacağı kanaati ile kendilerine tebliğ edilen âyetlerde yer alan açıklamaların etkisi vardır. Örneğin onlar Hz. Muhammed'e itiraz ederlerken kendilerine de benzer vahiyler gönderilirse, ancak o zaman inanacaklarını dile getirmişlerdi. Dikkat edilirse Hz. Hûd'a inanmayan müşrikler de ona şu itirazı yapmışlardı: '*Şayet Rabb'imiz (peygamber göndermek isteseydi) insan değil melek gönderirdi. Bu nedenle biz senin peygamberliğini kabul etmiyoruz.*'²⁴ Aynı itirazın Hz. Peygamber'e yapılmış olması az önceki kanaatimizi destekler niteliktedir. Keza Fıravun ve taraftarları da Hz. Mûsâ'nın²⁵ kendileri gibi bir insan olduğunu ileri sürerek ona inanmamışlardı. Müşriklerin dile getirdiklerinin peygamber tasavvurlarına bağlı bilinçli bir itiraz olduğunu söylemek bize göre zordur. Her ne kadar onlar ataları olarak kabul ettikleri Hz. İbrahim ve onun dinî geleneği olan Haniflik öğretisi hakkında birtakım bilgi kı-

21 25. Furkan, 7-8.

22 25. Furkan, 9.

23 25. Furkan, 10.

24 41. Fussilet, 14.

25 23. Mü'minûn, 47-48.

rıntılarına sahip olsalar da,²⁶ Hz. Muhammed'e yönelttikleri eleştirilerin bu bilgi kırıntılarına dayalı peygamber tasavvurlarıyla alakalı olduğunu söylemek zordur. Haddizatında yaptıkları itirazlara bakılınca bunun sahip oldukları peygamber tasavvuruyla alakalı olduğunu söylemek hayli zordur.²⁷ Zira itirazlarının muhtevası peygamber tasavvurundan ziyade, Cahiliye dönemi inançlarıyla bağlantılı bir mahiyet arz eder. Örneğin Araplar kâhin olarak niteledikleri insanların cinlerle irtibat kurabildiklerine ve onların bu yolla gaipten bilgi alabildiklerine inanıyorlardı. Hz. Muhammed'in böyle bir özelliğinin olmadığını bildikleri için onun da kendileri gibi gaipten haber alamayacağını ileri sürüyorlardı.

Müşriklerin mucize taleplerinin arka planında da kendilerine tebliğ edilen vahiylerden öğrendiklerinin etkisinden söz edilebilir. Örneğin, peygamberlerin mucize gösterdiklerine dair bir inanca sahip olduklarını gösteren somut bir delilden söz edilmez. Hatta onlar peygamberlik konusunda Hz. Muhammed'le tartışabilecek bilgi birikimine bile sahip değillerdi. Bu yüzden Medine'deki Yahudilerden destek almışlardır.

Öte yandan Kur'an, müşriklerin mucize taleplerinde samimi olmadıklarını ve asıl niyetlerinin mazeret bulmaya yönelik olduğunu belirtir. Hatta bu tutumları nedeniyle içine düştükleri çelişkilere işaret eder.²⁸ Ayrıca rivayetlerde yer alan açıklamalara baktığımızda onların gerçek niyetlerinin Hz. Peygamber'i sıkıştırıp zor durumda bırakmaya yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Müşriklerin samimiyetsizliğini Kur'an şöyle açığa çıkarır:

Vaktiyle o müşrikler, kendilerine bir peygamber geldiği takdirde herhangi bir toplumdaki çok daha iyi bir şekilde onun rehberliğine uyacaklarına dair büyük yeminler etmişlerdi. İşte şimdi kendilerine bir peygamber geldi. Ne var ki peygamberin çağrısı büsbütün

26 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 75-76.

27 Arapların peygamber tasavvuru hakkında geniş bilgi için bkz. İsrail Balcı, 'Erken Dönem Arap Kültüründe Peygamberlik Tasavvuru', *EKEV Akademik Dergisi*, (yıl: 10, sayı: 29, Güz 2006), 111-134.

28 2. Bakara, 166; 34. Sebe', 31-33; 23. Ahzâb, 64-67.

imandan uzaklaşmalarından başka bir sonuç vermedi.²⁹ Şimdi o müşrikler içlerinden bir uyarıcı/peygamber gelmesini yadırgayıp 'bu adam sihîrbaz, tam bir yalancı, baksanıza onca tanrıyı bir tek ilaha indirmiş, hayret ki, ne hayret' diyorlar.³⁰ Onların ileri gelenleri hemen harekete geçip yandaşlarına şöyle dediler: 'Durmayın, kalkın. Tanrılarımıza daha sıkı bağlanalım. Şimdi yapılması gereken tek şey budur. Doğrusu biz bugüne kadar bir tek tanrıdan söz edildiğini de duymadık. Bu düpedüz bir uydurmadır. Ne yani aramızda vahiy indirilecek tek kişi Muhammed midir?''³¹

Maksatlı veya mazeret bulmaya yönelik de olsa, gerek âyetlerde gerekse en erken döneme ait rivayetlerde mucize taleplerinin cevapsız bırakıldığına dair değişik açıklamalar yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle muahhar kaynakların aksine erken döneme ait kaynaklardaki bilgiler, âyetlerin muhtevasıyla daha fazla mutabıklık arz eder. Ancak, hemen hatırlatalım ki ilk eserlerde de âyetlerin muhtevasıyla çelişen pek çok rivayet bulunmaktadır. Örneğin bir iddiaya göre müşriklerin mucize talebi üzerine Resulullah şu karşılığı vermiştir: 'Dilerseniz Allah'a dua ederim, o da size onu indirir. Ama mucize geldikten sonra isyan ederseniz, helâk olursunuz.' Bu uyarının ardından 'istemiyoruz' karşılığını verdiklerine dair açıklama yapılmıştır.³² Her ne kadar rivayetlerde bu tür iddialar dillendirilmişse de, korkutuldukları azabı üzerlerine getirmesi için Hz. Peygamber'e meydan okuduklarına dair âyetler göz önüne alındığında, buna benzer söylemlerin sadece iddiadan ibaret olduğunu fark etmek çok zor değildir. Bu itibarla Resûl-i Ekrem'in uyarısı üzerine onların taleplerinden vazgeçtikleri anlatısı inandırıcı değildir. Kaldı ki çok arzulanmasına rağmen mucize gösteremediği için, muhatapları karşısında Resûl-i Ekrem'in hayli sıkıntılı anlar yaşadığını ve eziklik hissettiğini unutmamak gerekir.

Dikkat edilirse Hz. Peygamber mazideki kavimlerin bir kısmının inkârda ısrar etmelerinin karşılığı olarak helâk edildik-

29 35. Fâtır, 42.

30 38. Sâd, 4-5.

31 38. Sâd, 6-8.

32 İbn İshâk, 255.

lerini haber verip muhataplarını uyardığı zaman, müşrikler bu haberleri geçmişin 'masalları olarak'³³ nitelemişler ve dik-kate almadıkları gibi Resûl-i Ekrem'le alay etmişlerdi.³⁴ Diğer taraftan da talep ettikleri mucizeleri gösterirse o zaman inanacaklarına dair söz vermişlerdi. Örneğin İbn İshâk'ta yer alan bir rivayete göre müşrikler Hz. Muhammed'e şu teklifte bulunmuşlardı: "Ey Muhammed! Bize Mûsâ'nın bir âsâsı olduğunu ve taş vurdğu zaman ondan on iki pınar fışkırttığını, İsâ'nın ölüleri dirilttiğini ve Semûd'un bir devesi olduğunu haber veriyorsun. Sen de benzeri mucizeler getir ve biz de sana inanalım." Resulullah 'Hangi mucizeyi getirmemi istersiniz' deyince, onlar 'Safâ Tepesi'ni bize altın yap' talebinde bulunmuşlardı. Peygamber de olara dedi ki: 'Bunu yaparsam bana inanır mısınız?' Onlar 'Evet, yaparsan sana inanırız' dediler. Bunun üzerine Resulullah dua etmeye başladı. O sırada Cebrail ona gelip 'Ne istiyorsun? İstersen Safâ'yı altın yaparım. Ancak ben mucize getirdiğimde ona inanmazlarsa mutlaka azap ederim. Dilersen onları bırakayım da tövbe edenler tövbe etsin' dedi. Bu uyarı üzerine Hz. Peygamber de, 'Tövbe edecek olanların tövbe etmesi için onları bırak' dedi.³⁵ Sözü edilen iddiaların bir öncekilerden farkı yoktur. Görünen o ki müşriklerin mucize talepleri karşısında Resûl-i Ekrem mucizeyle desteklenmeyince, bu durum onun açısından bir eksiklik olarak addedildiği için devreye Cebrail sokularak makul bir izah getirilmek istenmiş ve eksiklik giderilmiştir. Rivayete göre müşriklerin söz vermeleri üzerine onların durumunu açıklayan şu âyetler nazil olmuştur:³⁶

Müşrikler bir mucize gösterdiğin takdirde ona mutlaka inanacakları hususunda yemin billâh ettüler. Onlara de ki: 'Mucize göndermek Allah'ın takdîrine bağlıdır.' O kâfirler, istedikleri türden mucize gelse bile yine de inanmazlar, bunu fark etmiyor musunuz? Biz onların kalplerini (küfrü tercih ettikleri için) hakikate karşı körelttriz; azgınlık ve taşkınlıklarının girdabında küfür ve isyan batağında

33 Bkz. 6. En'âm, 25, 8. Enfâl, 31; 16. Nahl, 24; 23. Mü'minûn, 83; 25. Furkan, 5; 27. Neml, 68; 46. Ahkâf, 17; 68. Kalem, 15; 83. Mutaffîn, 13.

34 İbn Hişâm, I, 239.

35 İbn İshâk, 255.

36 İbn İshâk, 255.

debelenip durmaları için kendi hâllerine terk ederiz. Sonuçta onlar Kur'ân'a en başından iman etmedikleri gibi, istedikleri mucizeyi gördükten sonra da iman etmezler. O müşriklere melekler indirsek, ölüler de dirtilip onlarla konuşsa, dahası tüm mucizeleri gözlerinin önüne sersek, Allah dilemedikçe, onlar yine de imana gelmezler. Ne var ki onların hiçbiri bunu bilmez.³⁷

Yukarıdaki rivayetlerde yer alan iddialara göre Resül-i Ekrem müşriklerin mucize taleplerine başta karşılık vermek isterken araya Cebrail isminin sokularak sonradan vazgeçmesi bir hayli ilginçtir. Çünkü bu tür iddialarla Resül-i Ekrem'in de mucize gösterebileceğine üstü kapalı bir şekilde işaret edilmektedir. Bu tür yorumlara kapı aralayan rivayetler bulunmakla birlikte, bunlar arasında Hz. Peygamber'in gösterdiği somut bir mucizeden söz edilmemesi önemli bir detaydır.

Âyetlere yansıyan mucize taleplerine cevap verilmezken mucize göndermenin Allah'ın takdirinde olduğuna vurgu yapılır ve gönderilse bile kâfirlerin yine de inanmayacaklarına dikkat çekilir.³⁸ Bazen de bu tür isteklerde bulunup inkârda ısrar eden geçmiş kavimlerin başlarına gelen kötü akıbetlere dair haberler aktararak bu yolla onların akıl ve idraklerine seslenilir. Bunun yanında bazen dış dünyaya ait somut örneklerle dikkat çekilir³⁹ ve bu yolla gerçeğe ulaşmaları hedeflenir.⁴⁰ Netice itibarıyla Kur'ân, mucize yerine tabiat kanunlarına göndermede bulunarak, bunların değişmezliğini ve istikrarının arkasında Allah'ın mutlak iradesinin ve ulûhiyetinin olduğuna dikkat çeker.⁴¹

Müşriklerin Hz. Peygamber'den talep ettikleri mucizelerin önemli bir bölümü, İsrâ Sûresi'nin 90-93. ayetleriyle Furkan Sûresi'nin 7-8. ayetlerinde toplu olarak zikredilmiştir. Ancak, değişik âyetlerde de farklı mucize taleplerinden bah-

37 6. En'âm, 109-111.

38 6. En'âm, 37, 109.

39 Örneğin Şûarâ Sûresi'nde (42. Şûrâ, 32) dağlar kadar büyük gemilerin denizlerde yüzüp gitmesi Allah'ın varlığının delili olarak gösterilmiştir.

40 Bkz. 35. Fâtır, 27-28.

41 Özsoy-Güler, 569.

sedilmektedir. Kur'ân-ı Kerim değişik içerikte pek çok mucize talebinden söz etmekle birlikte, bunlara olumlu cevap verildiğine dair en ufak bir imada bulunmaz. Üstelik kendisinden istenen mucize taleplerine karşılık vermek için Hz. Muhammed de hayli istekli olmuş ve beklenti içine girmiştir. Fakat bu beklentisi vahiyle desteklenmemiştir.⁴² Dolayısıyla sayısız mucize talebi karşısında Hz. Peygamber hep sessiz kalmış ve muhataplarına karşı ciddi eziklik yaşamıştır. Bu gibi durumlarda Kur'ân onu mucizeyle desteklemek yerine risaletinin sınırlarını hatırlatmış ve böyle bir rolünün olmadığı uyarısını yaparak teselli etmiştir. Hatta geçmiş kavimlere gönderilen peygamberlere de benzer itham veya iftiraların yapıldığına dikkat çekmiştir.⁴³ Şüphesiz bu hatırlatma, Hz. Muhammed'i teselliye yönelik ilahî bir mesajdır. Bu içerikteki âyetlerin bir kısmında Hz. Peygamber'e şu uyarılar yapılmıştır:

*Sen sadece bir uyarıcısın. Şüphesiz biz seni bu Kur'ân'la müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Kendilerine uyarıcı gönderilmeyen hiçbir ümmet yoktur. Müşrikler seni yalanlarsa üzülme. Onlardan önceki toplumlar da peygamberlerini yalanladılar. Oysa peygamberleri onlara mucizeler, öğüt dolu ilahî kitaplar ve doğru yolu gösteren vahiyler getirmişlerdi. Sonunda o inatçı kâfirleri öyle bir cezalandırdım, ki bana karşı nankörlük etmenin cezası neymiş gördüler.*⁴⁴

*...O kâfirler şöyle dediler: 'Siz de tıpkı bizim gibi bir insansınız. Buna rağmen öteden beri atalarımızın tapındıkları tanrılara tapmaktan bizi vazgeçirmek istiyorsunuz. Peki, madem öyle bize inkâr ve itiraz edilemez bir mucize getirin de görelim.'*⁴⁵

*Müşriklerin, 'Muhammed'e gökten niçin bir hazine indirilmiyor?' veya 'Ona niçin bir melek refakat etmiyor?' deyip durmalarından dolayı yüreğin daralıp sana indirilen ayetlerden bir kısmını tebliğ etmekten vazgeçecek değilsin herhâlde. Sen sadece uyarıcısın. Her şeyin vekili Allah'tır.'*⁴⁶

42 6. En'âm, 35.

43 14. İbrahim, 9-12.

44 35. Fâtır, 23-26.

45 14. İbrahim, 10.

46 11. Hüd, 12.

*O kâfirler, 'Muhammed'e Rabb'i tarafından bir mucize verilmesi gerekirdi, değil mi?' diyorlar. Sen sadece bir uyarıcısın. Her kavmin bir yol göstericisi olmuştur.*⁴⁷

Şunu da hatırlatalım ki müşriklerin mucize talepleri veya bahaneleri yukarıda işaret edilenlerle sınırlı kalmamıştır. Onlar çeşitli mucize taleplerinin yanı sıra, Resûl-i Ekrem'den kimi zaman kişiye özel vahiyler isterken, kimi zaman Allah'ı ve melekleri karşılıklarına getirmesini talep etmişlerdir. Ölümden sonra bir hayatın olduğuna inanmadıkları hâlde atalarının diriltilmesi gibi bahaneleri dillendirmekten çekinmemişlerdir. Kur'ân onların değişik talepleriyle ilgili şu bilgileri verir:

*Kıyamet veya ahiretle ilgili âyetlerimiz kendilerine tebliğ edildiği zaman, 'Madem ölümden sonra diriliş vardır diyorsunuz, o hâlde ölüp giden atalarımızı geri getirin' demekten başka bir inkâr gerekçesi ileri süremezler.*⁴⁸

*Ölümden sonra diriltilip bizimle karşılaşacaklarını umursamayanlar, 'Bize peygamber olarak melekler gönderilse veya Rabb'imizi açıkça görsek olmaz mıydı?' diyorlar. Gerçek şu ki, onlar kibir ve küstahlıkta haddi aştılar, azittikçe azıttılar. Onların melekleri görecekları gün gelecek, o gün günahkârlar için hiç de iyi haberler verilmeyecek. Melekler onlara şöyle söyleyecek: 'Size yüz güldürecek haberler vermek haram kılındı, haram.'*⁴⁹

*Okunduğu zaman dağları yerinden oynatacak, yeryüzünü yarıp parçalayacak, hatta ölüleri konuşturacak bir Kur'ân olsaydı, onlar yine de inanmazlardı. Her şey Allah'ın güç, kudret ve tradesine bağlıdır. (Allah mucize göndermediği için müşriklerin imana gelmediğini zanneden ve bu duruma üzülen) müminler, hâlâ anlamadılar mı ki, eğer Allah dileseydi herkesi doğru yola erdirdi. İşledikleri günahlar sebebiyle o kâfirlerin başlarından belâ eksik olmayacak ve yanı başlarında dönüp duracak. Derken, Allah'ın müminlere zafer vaadi de gerçekleşecektir. Çünkü Allah sözünden asla caymaz.*⁵⁰

47 13. R'a'd, 7.

48 45. Câsiye, 25.

49 25. Furkân, 21-22.

50 13. Ra'd, 31.

Müşriklerin mucize taleplerinin bir kısmını dile getiren bu âyetlerden de anlaşılacağı üzere, istenen mucizelerin hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. Dikkat edilirse Kur'an bu tür taleplerin bahane bulmaya yönelik olduğunu belirtir ve dilerse Allah'ın bunları gerçekleştirecek güç ve kudrete sahip olduğuna dikkat çeker. Mucize taleplerinin arka planında ne tür gayenin/gayelerin olduğunu daha yakından görebilmek için âyetlerde işaret edilen hususların bir kısmının detayları hakkında bilgi vermek istiyoruz.

a) Melek peygamber veya meleğin Hz. Muhammed'e şahitlik etmesi isteği: Müşriklerin en çok dillendirdikleri itirazlardan birisi, kendileri gibi bir beşerin peygamber olamayacağı iddiasıdır.⁵¹ Bu nedenle '*Ne yani, onca melek dururken Allah peygamber olarak bizim gibi bir insanı mı gönderdi?*'⁵² itirazını dillendirmişlerdir. Onlara göre ancak melekler gâipten haber verebilir ve bu nedenle Resûl-i Ekrem'in peygamberliğine bir melek şahitlik etmeliydi.⁵³ Kur'an-ı Kerim onların bu itirazlarının bahane bulmaya yönelik olduğunu özellikle vurgular ve şu karşılığı verir:

Onlara de ki: 'Şayet yeryüzünün sakinleri insanlar değil de melekler olsaydı, o zaman biz onlara peygamber olarak kesinlikle bir melek gönderirdik'.⁵⁴

Kitabın Giriş bölümünde de işaret edildiği üzere Kur'an, Hz. Muhammed'i inananlar için harika bir örnek olarak tanımlar⁵⁵ ve onun beşer olduğunu vurgular. Ayrıca Hz. Muhammed için 'içinizden birisi'⁵⁶ veya *sâhibukum* (arkadaşınız) tanımlamalarını kullanır. Kur'an Hz. Muhammed'in beşerî kimliğine vurgu yaparak içinde yaşadığı toplumdaki insan-

51 Müşriklerin melek gönderilmesi talepleriyle ilgili âyetler için bkz. 6. En'am, 8; 11. Hüd, 27; 21. Enbyâ, 3; 23. Mü'minün, 24, 33; 17. İsrâ, 94-95; 25. Furkân, 4-8, 21, 41; 36. Yâsîn, 15; 41. Fussilet, 14; 64. Teğâbün, 6.

52 17. İsrâ, 94.

53 6. En'am, 8-9, 111, 158; 11. Hüd, 12; 15. Hicr, 7; 25. Furkân, 21; 41. Fussilet, 14.

54 17. İsrâ, 95.

55 33. Ahzâb, 21.

56 2. Bakara, 151.

lardan bir farkı olmadığını belirtir.⁵⁷ Ayrıca âyetlerde inananların peygamberlere tâbi olmaları⁵⁸ ve onları örnek almaları gerektiği hatırlatılır.⁵⁹ Şunu da belirtelim ki melek ve insan, birbirlerinden tamamen ayrı varlıklardır. Bu nedenle Kur'ân onların talep veya itirazlarının bahane bulmaya yönelik olduğunu şöyle ifade eder:

*Şayet o müşriklere melekler indirsek, ölüler de dirilip onlarla konuşsa, dahası tüm mucizeleri topyekûn gözlerinin önüne sersek Allah dilemedikçe yine de imana gelmezler. Lakin onların çoğu bu gerçeğin farkında değildir.*⁶⁰

Kur'ân, müşriklerin melek peygamber talebine şu karşılığı verir: '*Şayet biz peygamber olarak bir melek gönderseydik, onu da insan şeklinde gönderirdik ve o kâfirleri şimdiki şüphelerine yine düşürürdük.*'⁶¹ Ayrıca onların bu talebinin anlamsızlığına vurgu yapılarak, '*...Şayet biz bir melek gönderseydik, o takdirde haklarında helâk hükmü gerçekleşir ve kendilerine töbe fırsatı da verilmezdi*'⁶² gerçeğine işaret edilir. Böylece meleklerin insanlar için peygamber veya örnek olamayacağına dikkat çekilmiştir. Zaten onların bu talebi gerçekleşse bile, yine de inanmayacaklarına işaret edilerek sonucun helâkle neticeleneceğine vurgu yapılmıştır. Hatırlanacağı üzere Hz. Lût'a insan suretinde melekler gönderilmiş ama insanlar onların melek olduklarını fark edememişlerdi.⁶³ Aralarında li-vatayı yaygınlaştıran Lût kavminin küffarı, insan şeklindeki meleklerle sarkıntılık etmek isteyince, Allah'ın iradesiyle melekler tarafından helâk edilmişlerdir. Kur'ân bu hususa işaret ederek melekleri hafife aldıkları zaman müşriklerin de aynı cezaya çarptırılacaklarına vurgu yapar.⁶⁴ Bu itibarla alaycı bir

57 17. İsrâ, 95; 22. Hacc, 75.

58 3. Âlu İmrân, 31.

59 2. Bakara, 143.

60 6. En'âm, 111.

61 6. En'âm, 9.

62 6. En'âm, 8.

63 Bkz. 11. Hüd, 76-78.51. Zâriyât, 24-28. Meleklerin insanlar tarafından tanınmadığının somut bir örneği olarak Hz. Meryem'in Cebrail'i tanıyamaması örneğini de göz ardı etmemek gerekir (bkz. 19. Meryem, 17-19).

64 6. En'âm, 10.

edayla melek peygamber talebinde bulunup Hz. Muhammed ile dalga geçen müşriklerin bu tavrına karşılık şu uyarı yapılmıştır: “O kâfirler, alaycı bir üslupla şöyle dediler: ‘Ey kendisine vahiy gönderilen adam(!) Sen kesinlikle cinlenmiş birisin. Mademki peygamberlik iddianda samimisin, niçin bize melekleri getirip gösteremiyorsun?’ Biz melekleri, ancak bir maksatla göndeririz. Kaldı ki melekleri gönderdiğimiz zaman kâfirlerin işi derhal bitirilir.”⁶⁵ Müşriklerin melek peygamber talebinde samimi olmadıkları ve bu isteğin aslında bahane bulmaya yönelik olduğu hususu En’âm Sûresi’nde şöyle dile getirilmiştir:

*Belli ki o müşrikler, iman etmek için ille de kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabb'inin bizzat gelip görünmesini ya da Rabb'inden gelecek azabın tepelerine binmesini bekliyorlar. Hâlbuki Allah'ın o yok edici azabı geldiği zaman, daha önce iman etmemiş veya iman ettiği hâlde imanına yaraşır bir iş yapmamış kimseye o anki tövbesi hiçbir fayda sağlamaz. O müşriklere de ki: 'Bekleyin ve görün. Elbet biz de bekleyip göreceğiz.'*⁶⁶

Aslında müşrikler tarafından dillendirilen bir meleğin Hz. Peygamber'e şahitlik yapması isteği yeni değildir. Nitekim vaktiyle Firavun ve taraftarları da Hz. Mûsâ'dan benzer taleplerde bulunmuştu.⁶⁷ Muhtemelen müşrikler bu âyetlerden haberdar olunca, benzer bir taleple onun karşısına çıkmışlardır. Nitekim daha önce de işaret edildiği üzere, onların itiraz ve isteklerinin birçoğu önceki peygamberlere yapılan itirazların aynısından oluşmaktadır. Firavun ve taraftarlarının başına gelenler hatırlatılarak bu tür taleplerin kendileri için ne derece tehlikeli olduğu ve bunun azapla neticeleneceği uyarısı yapılmıştır.⁶⁸ Kur'an-ı Kerim, müşriklerin isteklerini gerçekleştirememesi ve onların ileri geri konuşmalarından dolayı Hz. Muhammed'in hayli üzüldüğünü haber vermektedir. İlgili âyetlerde onun sıkıntısına işaret edilirken aynı zamanda şu hatırlatma yapılmıştır:

65 15. Hicr, 6-8.

66 6. En'âm, 158.

67 Hz. Peygamber'in nübüvvetinin meleklerle desteklenmesine dair taleplerin bir benzeri, vaktiyle Firavun tarafından Hz. Mûsâ'dan istenmişti (bkz. 43. Zuhruf, 53).

68 2. Bakara, 210.

Müşriklerin, 'Muhammed'e gökten niçin bir hazine indirilmiyor?' veya 'Ona niçin bir melek refakat etmiyor?' deyip durmalarından dolayı yüreğin daralıp sana indirilen ayetlerden bir kısmını tebliğ etmekten vazgeçecek değilsin herhâlde. Sen sadece uyarıcısın. Her şeyin vekili Allah'tır.⁶⁹

Ey Peygamber! Senden önce gönderilen nice peygamberler ve onların azap uyarılarıyla alay edildi. Fakat alay konusu yaptıkları azap o kâfirlerin tepesine binip işlerini bitirtiverdi.⁷⁰

Dikkat edilirse bu tür talepler karşısında Kur'an'ın ısrarla üzerinde durduğu konu, Hz. Muhammed'in beşerî kimliği ve insanlara kendilerinden birisinin örnek olarak gönderildiği gerçeğidir. Buna rağmen Cahiliye Arapları, ısrarla onu insanüstü bir konumda görmek istemişlerdir. Her ne kadar Kur'an-ı Kerim Cahiliye Araplarının insanüstü peygamber beklentilerini boşa çıkarmışsa da, yaklaşık bir asır sonra bu sefer bizzat Müslümanlar Allah Resulü'nü bu konuma yükseltme gereği duymuşlardır. Üstelik Kur'an'ın şiddetle karşı çıkmasına rağmen... Daha önce de ifade edildiği üzere Müslümanlar, Hz. Muhammed'in Allah katında ne derece yüce ve üstün bir peygamber olduğunu gösterebilmek için onu sürekli önceki peygamberlerle mucize yarışına sokup bir adım öne geçirmeye çalışırlarken işi, onun meleklerle yarıştırdıkları onlardan bile üstün olduğu iddialarına kadar vardırırmışlardır. Örneğin mi'râc olayı anlatılırken, Resül-i Ekrem'in Cebrail tarafından Sidretü'l-müntehâ'ya kadar götürüldüğüne ve buradan sonra Hz. Peygamber'in tek başına ilerleyerek Allah'la buluşup konuştuğuna dair iddialar dillendirilir. Anlatılan tasvirlere göre Cebrail, Allah Resulü'nü Sidre'nin kapısında bıraktığında, şayet bir adım daha atarsa yanacağını söylemiş ve buradan öteye hiçbir meleğin geçemediğini belirtmiştir.⁷¹ Ancak, meleklerden üstün olan Allah Resulü burayı aşarak Rabb'inin huzuruna varmıştır. Dikkat edilirse bu iddianın arkasında Allah Resulü'nün meleklerden bile üstün olduğunu ortaya koyabilme çabası vardır.

69 11. Hûd, 12.

70 6. En'am, 10.

71 İmam Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yay., İstanbul 2003, IV, 73.

b) *Bahane bulmaya yönelik mucize talepleri:* Müşriklerin mucize talepleri veya kimi isteklerinin arkasında, peygamberliğin Hz. Muhammed'e verilmemesi gerektiği düşüncesinin yattığını anlıyoruz. Diğer bir deyişle, müşrikler kendilerini Hz. Muhammed'den üstün gördükleri için, şayet ona gönderildiği gibi kendilerine de vahiy gönderilirse inanacaklarını dillendirmişlerdir.⁷² Onların bu tür taleplerine karşılık olarak, peygamberliğin kime verileceği konusunun Allah'ın takdirinde olduğuna işaret edilmiş ve böyle bir isteğin yersizliğine dik kat çekilmiştir.

Hatırlanacağı üzere Hz. Peygamber Mekkeli müşriklerin yoğun muhalefet ve baskıları üzerine Taif'e gidip burada tebliğ görevini yürütmek istemişti. Şehre vardığında, karşılaştığı üç kardeşi İslâm'a davet etmiş, ancak onlar Allah Resulü'ne peygamberliği yakıştıramadığı için, birisi 'Gerçekten de seni Allah göndermişse Kâbe'nin örtüsünü yırtarım' demişti. Bir diğeri 'Allah senden başka peygamber gönderecek adam bulamadı mı?' sözleriyle Resûl-i Ekrem'i aşağılamıştı. Üçüncüleri ise, 'Seninle asla tartışmam. Şayet iddia ettiğin gibi peygambersen sana cevap vermemden daha yücesin. Eğer yalan söylüyorsan sana cevap vermem bana yakışmaz'⁷³ sözleriyle kısmen tarafsız bir tutum takınmıştı. Benzer şekilde Nübeyh ve Münebbih adlı iki kardeş de 'Allah senden başka peygamber gönderecek adam bulamadı mı? Burada senden daha yaşlı ve zenginler var' sözleriyle onun peygamber olamayacağını söylemişlerdi.⁷⁴ Velid b. Muğire ise Hz. Muhammed'i küçük görerek onun peygamberliğiyle ilgili şunları söylemişti: 'Ben dururken Muhammed'e mi vahiy geliyor? Oysa ben Kureys'in şeyhi ve büyüğüyüm. Sakif'in efendisi Ebû Mes'ûd Amr b. Umeyr dururken Muhammed'e mi vahiy geliyor? Biz iki köyün büyükleriyiz.'⁷⁵ Onların bu itirazları Kur'ân'da şöyle dile getirilmiştir:

72 6. En'âm, 124; 74. Müddessir, 52.

73 İbn Hişâm, II, 285; İbnü'l-Esir, *el-Kâmül*, II, 91.

74 İbnü'l-Esir, *el-Kâmül*, II, 73.

75 İbn Hişâm, I, 242.

*Kur'ân kendilerine gelince o müşrikler: 'Bu sihirlî bir sözdür. Biz ona inanmıyoruz' dediler ve eklediler: 'Hem sonra bu Kur'ân'ın Mekke ve Taif'in zengin ve itibarlı şahsiyetlerinden birine indirilmesi gerekmez miydi?'*⁷⁶

Hz. Peygamber'e yönelik eleştirilerin arkasında kabilesi Hâşimîleri kıskanma reaksiyonundan da söz edilmektedir. Örneğin Hz. Peygamber Kur'ân okurken kimi zaman müşrikler onu gizlice dinliyorlardı. Ahnes ve Ebû Cehil de bu amaçla Hz. Peygamber'i dinlemeye geldikleri sırada birbirleriyle karşılaşmışlardı. Ahnes, Ebû Cehil'e duyduklarıyla ilgili ne düşündüğünü sorunca Ebû Cehil şu karşılığı vermişti: "Biz ve Abdimenâf şeref için yarıştık. Onlar doyurdu, biz de doyurduk. Onlar zenginleşti, biz de zenginleştik. Onlar infak ettiler biz de infak ettik. Öyle ki, iki yarış atı gibiydik ve yan yana geldik. Şimdi ise onlar 'Bizden kendisine gökten vahiy gelen bir peygamberimiz var' diyerek üstünlük taslamaya başladılar. Biz bunun gibisine ne zaman kavuşuruz bilemem. Ama ne ona inanır ne de tasdik ederiz."⁷⁷ Yine Ebû Cehil, Hz. Muhammed'i kastederek, 'Ey Abdimenâf oğulları! Bu adam sadece sizin peygamberinizdir' deyince Utbe b. Rebî'a ona 'Neden bizden bir peygamber ya da hükümdar olmasın ki?'⁷⁸ karşılığını vermiştir.

Bazı kabile şefleri de nübüvvetine ortak etmesi koşuluyla Hz. Muhammed'e inanacaklarını söylemişlerdi. Örneğin Hz. Peygamber, Amr b. Sa'sea' kabilesini İslâm'a davet ettiği zaman, onlar kabul ettikleri takdirde Araplar üzerinde hakimiyet kurabileceklerini düşünmüşler ve şu teklifte bulunmuşlardı: "Biz sana uyarsak ve sen de muhaliflerine galip gelersen, senden sonra emr (idare) bize geçer mi?" Allah Resulü ise peygamberliğin miras olarak devredilemeyeceğini, üstelik bunun takdirinin Allah'a ait olduğunu söyleyince içlerinden birisi şu karşılığı vermişti: "Ne yani, biz senin uğruna canımı-

76 43. Zuhruf, 30-31.

77 İbn Hişâm, I, 208; ayrıca bkz. İbn İshâk, 250. Benzer bir konuşmanın Muğire b. Şu'be ile Ebû Cehil arasında yapıldığından da söz edilmektedir. Bkz. İbn İshâk, 270-71.

78 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 93.

zı hedef yapacağız, ardından sen başarılı olunca emr başkasının eline geçecek öyle mi?"⁷⁹

Hevze b. Ali ve Müseylime gibi bazı kabile önderleri, Hz. Muhammed'in davetini, peygamberliğe kendilerini de ortak eder veya daha sonra bu işi kendilerine miras bırakırsa kabul edeceklerini bildirmişlerdi. Örneğin Hevze, Resulullah'ın mektubunu alınca şu cevabi yazıyı göndermiştir: "Senin beni kabule davet ettiğin şey güzel ve anlamlı. Ancak biliyorsun ki ben halkımın şairi ve hatibiyim. Bu sebeple Araplar bana hürmet ederler. O hâlde sen elinde bulundurduğun mülkün yarısına beni ortak yap ki, ben de senin yolunda gideyim."⁸⁰ Keza Müseylime de aynı talepte bulunmuştu. Ancak istediğini elde edemeyince daha sonra Hz. Muhammed'i taklit edip peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmıştı.⁸¹ Dikkat edilirse bu tür taleplerin arka planında kişisel menfaat elde etme, peygamberliği Hz. Muhammed'e yakıştıramama, nübüvvet üzerinden siyasal çıkar veya statü elde etme gibi değişik sebepler yatmaktadır. Bu nedenle de bazen ondan bireysel anlamda mucizeler talep etmişler, bazen de birtakım bahaneler ileri sürmüşlerdir.⁸²

Müşrikler, kendilerine özgü âyetler indirilmesini talep ederken, bunlarda Hz. Muhammed'e inanmaları gerektiğine dair kaydın bulunması şartını bile koşmuşlardı.⁸³ İstekleri arasında ayrıca Allah'ı karşılarında görme⁸⁴ veya onunla konuşma,⁸⁵ en azından bulut kümeleri arasından meleklerle birlikte görülmesi gibi akıl almaz talepler de yer alıyordu.⁸⁶ Aslında bu talepleri geçmişte Yahudiler kendi peygamberlerinden istemişlerdi. Ancak, Kur'ân onların bu taleplerinden haber verince, müşrikler de Hz. Peygamber'den benzer istek-

79 İbn Hişâm, II, 289; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 93.

80 İbnü'l-Cevzi, *el-Vefâ bi ahbâr'l-Mustafâ*, nşr. M. Abdulvahid, Beyrut, 1966, 738; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 200; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, Beyrut 1985, 157.

81 Belâzûri, *Fütühu*, 127; Ya'kûbi, II, 130.

82 74. Müddessir, 52.

83 Zemahşeri, *el-Keşşâf 'an hakâiki ğavamidi't-tenzil*, Beyrut 1995, IV, 162.

84 17. İsrâ, 92.

85 2. Bakara, 118.

86 2. Bakara, 210.

lerde bulunmuşlardır. Kur'ân onların tutumunu küstahlık olarak niteler ve şu açıklamalarda bulunur:

*Onların her biri kişiye özel vahiyler istiyorlar. Onlara özel vahiyler gelse de inanmazlar. Çünkü ahiret endişesi taşıyorlar.*⁸⁷

*Müşriklere herhangi bir âyet tebliğ edildiği zaman, 'Allah'ın peygamberlerine gelen âyetler gibi bize de gelmedikçe asla inanmayız' derler. Allah vahiy ve peygamberliği kime lütfedeceğini çok iyi bilir...*⁸⁸

*Biz sana vahyimizi yazılı metin hâlinde gönderseydik ve müşrikler de o metne elleriyle dokunsalardı, yine de 'Bu düpedüz bir büyüden ibarettir' derlerdi.*⁸⁹

*O müşriklere gökten bir kapı açsak, onlar da bu kapıdan göğe yükselseler, 'Herhâlde gözlerimiz bağlandı. Belki de bize büyü yapıldı' derler.*⁹⁰

*İlahî bilgiye sahip olmayan müşrikler: 'Allah bizimle konuşsa ya da bir mucize gönderse olmaz mıydı?' diyorlar. Bunlardan önceki kâfirler de benzer sözler söylemişlerdi. Kâfir değiller mi, hepsinin zihniyeti nasıl da birbirine benziyor. Oysa biz kudretimize işaret eden delilleri açık-seçik anlattık. Kâinatta sayısız mucize olduğunu anlayacak olanlar, tevhid gerçeğini kavramış kimselerdir.*⁹¹

*İman etmeleri için onlar ille de Allah'ın meleklerle birlikte bulutlar arasından çıkıp gelmesini bekliyorlar. Böyle bir durumda Allah'ın azap hükmü gerçekleşeceği için onların defteri dürülmüş olurdu. Olup-bitecek şeyler Allah'ın iradesi uyarınca gerçekleşir.*⁹²

*Müşrikler: 'Bize peygamber olarak melek gönderilse veya Rabb'imizi açıkça görsek olmaz mıydı?' diyorlar. And olsun ki onlar kibir ve küstahlıkta kendi boylarını aştılar ve azdıkça azıttılar.*⁹³

*Onlar alaycı bir tavırla, 'Muhammed'e bir melek gönderilse de biz de görsek, değil mi?' diyorlar. Şayet biz bir melek gönderseydik kesinlikle haklarında helâk hükmü yerini bulur, hatta kendilerine tövbe fırsatı tanınmazdı. Şayet biz peygamber olarak bir melek gönderseydik, onu da insan şeklinde gönderirdik ve onları şimdiki şüphelerine yine düşürürdük.*⁹⁴

87 74. Müddesir, 52-53.

88 6. En'âm, 124.

89 6. En'âm, 7.

90 15. Hicr, 14-15.

91 2. Bakara, 118.

92 2. Bakara, 210.

93 25. Furkân, 21.

94 6. En'âm, 8-9.

Bunların yanı sıra bazı müşrikler kendilerine gökten bir hazine indirilmesini isterken,⁹⁵ bazıları ise Kur'an'dan başka kitap getirmediğe veya onu deęiřtirmedikçe⁹⁶ ya da kendilerinin okuyacaęı bir kitap indirmedikçe,⁹⁷ ayrıca geçmiř peygamberlere verilen mucizelere benzer mucizelerin kendilerine de verilmedięi sūrece⁹⁸ Hz. Muhammed'e inanmayacaklarını sūylemiřlerdi. İstediklerini elde edemedikleri zaman ise kendilerine teblię edilen āyetleri, hayal ūrūnū olarak nitelemiřler ve bunları Hz. Muhammed'in uydurduęunu dillendirmiřlerdi. Őrneęin Nadr b. Hāris, Hz. Peygamber'in okuduęu āyetlerden daha mūkemmelini kendisinin okuyabileceęini iddia edip daha Őnce Ninova'da bulunduęu sırada Őęrendięi Rūstem ve İsfendiyar hikāyelerini birtakım secili sūzlerle anlatmaya çalıřmıřtır. Nitekim Hz. Peygamber, Kābe avlusunda vahiy okuyup ayrıldıktan sonra onun yerine geçerek halka řūyle sesleniyordu: 'Ey Kureyř topluluęu! Vallahi ben ondan daha gūzel sūzler sūyleyebilirim. Gelin size onun sūzlerinden daha gūzel řeyler anlatayım.'⁹⁹ Hatta halkı etkileyebilmek için Hz. Peygamber'in okuduęu vahiyleri geçmiř milletlerin masalları olarak nitelemiřti. İbn Hiřām, Furkān Sūresi'nin 5. āyetinin onun sūzleri ūzerine nazil olduęunu sūyer.¹⁰⁰ Hatta Kur'an'da dokuz yerde geçen *esātiru'l-evvelīn*¹⁰¹ (geçmiřin masalları) ifadesinin onun nitelemesiyle ilgisinden sūz edilir.¹⁰²

Hz. Peygamber'e en çok dūřmanlık edenlerin başında gelen Nadr b. Hāris hakkında sekiz ayetin nazil olduğu sūylenir.¹⁰³ İbn İşhak onu Kureyř'in şeytanlarından birisi olarak niteler.¹⁰⁴ Őzellikle insanların bulunduğu ortamda Hz. Muhammed ile karşılaşınca hemen tartışmaya girerek onu

95 11. Hūd, 12.

96 10. Yūnus, 15.

97 4. Nisā, 153; 6. En'ām, 7; 17. İsrā, 93; 74. Mūddesir, 52.

98 28. Kasas, 48.

99 Bkz. İbn İřhāk, 261; İbn Hiřām, I, 195, 239.

100 İbn Hiřām, I, 239.

101 Bkz. 6. En'ām, 25, 8. Enfāl, 31; 16. Nahl, 24; 23. Mū'minūn, 83; 25. Furkan, 5; 27. Neml, 68; 46. Ahkāf, 17; 68. Kalem, 15; 83. Mutaffifin, 13.

102 İbn İřhāk, 262.

103 İbn Hiřām, I, 195.

104 İbn Hiřām, II, 470, 471; Taberī, Tārīh, II, 286.

toplum nezdinde küçük düşürmeye çalışırdı. Bir keresinde Velid b. Muğire'yi yanına alıp Resulullah ile tartışırken o sırada Abdullâh b. Zibe'ri çıkagelmişti. Velid b. Muğire ona 'Nadr, Abdulmuttalib'in oğluna bir şey yapamadı. O bizim ve ilahlarımızın cehennemde yanacağını söylüyor' deyince, Abdullâh ona 'Allah'tan başka ibadet edilenlerin hepsi mi cehenneme gidecek? Oysa biz meleklere inanıyoruz. Yahudiler Üzeyr'e, Hıristiyanlar ise Meryem oğlu İsâ'ya inanıyorlar' karşılığını vermiştir.¹⁰⁵ Bütün bu tartışmalar bir yana müşriklerin '*gerçekten peygambersen, önceki peygamberler gibi mucize göster*'¹⁰⁶ gibi taleplerde bulunmalarına karşılık olarak, Kur'an Resûl-i Ekrem'e hiçbir mucizenin verilmediğine ısrarla vurgu yapar ve mucizelerin Allah'ın dilemesi ve takdiriyle gerçekleşeceğine işaret eder.¹⁰⁷

c) *Meydan okuma veya küçümsemeye yönelik mucize talepleri*: Kur'an-ı Kerim ilk muhatapları olan müşriklere mesajını duyurmak ve onların ilgisini çekmek için önceki kavimlere ait kıssaları; inkârda direnen, peygamberlerine zulmeden veya onların uyarılarını hafife alan bazı kavimlerin helâk edildiklerine dair hikâyeleri anlatır ve benzer tutum içinde olanların da aynı akıbete maruz kalacakları uyarısında bulunur. Ancak, uyarıları ciddiye almayan müşrikler, kendilerine anlatılan kıssaları 'geçmişin masalları' olarak nitelerlerken aynı zamanda korkutuldukları azabın getirilmesi için meydan okumuşlardı. Hatta korkutuldukları azap getirilirse o zaman inanacaklarını vaat etmişlerdi.¹⁰⁸ Bu nedenle Resûl-i Ekrem'in en sık karşılaştığı mucize taleplerinden birisi, geçmiş kavimlerin başına gelen kimi felaketlerin kendilerinin de önüne getirilmesidir.¹⁰⁹ Bu nedenle alaycı bir üslupla şöyle diyorlardı:

105 İbn Hişâm, I, 240-41.

106 21. Enbiyâ, 5.

107 6. En'âm, 37.

108 6. En'âm, 158.

109 Müşriklerin azap istekleriyle ilgili ayrıca bkz. 6. En'âm, 57-58; 10. Yunus, 48-53; 11. Hûd, 8; 13. Ra'd, 6; 36. Yâsîn, 48; 37. Sâffât, 176; 42. Şûrâ, 18; 51. Zâriyât, 12-14; 58. Mücadele, 8; 70. Me'âric, 1-3.

Onlar bir keresinde de, 'Ey Allah'ım! Eğer bu Kur'ân gerçekten senin tarafından indirilmiş bir kelamsa, o zaman başımıza gökten taş yağdır ya da bizi çok şiddetli bir azaba çarptır' diye alay etmişlerdi.¹¹⁰

'Rabb'imiz! Bizi tehdit ettiğin şu azaptan payımıza düşeni kıyamet ve hesap gününden önce getir de görelim' diyorlardı.¹¹¹

Onların alaycı üslup veya meydan okumalarına karşılık, Hz. Peygamber'e şu hatırlatma yapılmıştır: "*Ey Peygamber! Sen aralarındayken Allah onlara bu şekilde bir ceza verecek değil. Yine içlerinde af dileyenler varken de Allah onlara azap edecek değildir.*"¹¹² Müşriklerin bitmek tükenmek bilmeyen istekleri ve pervazsızca davranışlarına karşılık olarak, Kur'ân onlara akılcı ve mantikî cevaplar vererek akıl ve idraklerine seslenmiştir. Örneğin, kendilerine tebliğ edilen âyetlerin ilahî kaynaklı olduğuna inanmıyorlarsa hepsi bir araya toplanıp bir benzerini getirmeleri istenmiştir. Her ne kadar Kur'ân'ın bu meydan okuması karşısında aciz kalmışlarsa da, Hz. Peygamber'in şahsına yönelik saldırılarda bulunup onu küçük düşürmek için her yolu denemişlerdir. En sık başvurdukları yöntemler arasında onu yalancılıkla, sihirbazlıkla, şairlikle, kâhinlikle, aklını oynatmakla veya şuurunu kaybetmekle suçlamaları gelmekteydi.¹¹³ Onların bu tür ithamlarına karşı Kur'ân, Hz. Muhammed'e şu uyarıda bulunmuştur:

*(Ey Peygamber!) Sen öğüt vermeye devam et. Elbette sen Rabb'inin peygamberlik lütfuna mazhar olmuş birisin. Sen ne kâhin ne de cinlerden ilham alan (mecnun) birisin.*¹¹⁴ *Kur'ân bir şair sözü değildir. Ne var ki siz bu gerçeğe inanmıyorsunuz. O bir kâhin sözü değildir...*¹¹⁵

İbn İshâk'ın verdiği bilgilere göre Hz. Muhammed'e cinlerin musallat olduğunu düşünen müşrik önderlerden Utbe b.

110 8. Enfâl, 32.

111 38. Sâd, 16.

112 8. Enfâl, 33.

113 İbn İshâk, 207; İbn Hişâm, I, 187, 195; İbn Sa'd, I, 202; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 71.

114 52. Tûr, 29.

115 69. Hâkka, 40-42.

Rebi'a ona şu teklifte bulunmuştu: 'Belki de cinlerin getirdiği şiirsel sözler içini coşturdu. Vallahi siz Abdulmuttalib oğulları, başkalarının söyleyemeyeceği şekilde güzel şiirler söylersiniz.' Resulullah Kur'an'dan âyetler okuyunca, Utbe duyduklarının sıradan sözler olmadığını fark etmiş ve müşriklerin yanına döndüğü zaman onun söylediklerinin kâhin ya da şair sözü olmadığını belirterek, Hz. Muhammed'in kendi hâline bırakılmasından yana olduğunu söylemiştir. Ancak müşrikler, Hz. Muhammed'in onu da büyülediğini iddia etmişlerdir.¹¹⁶ Hatta başka insanları etkilenmemesi için dışarıdan Mekke'ye gelenlere Hz. Muhammed'i deli olarak tanıtmışlar ve okuduklarına aldırmamaları tavsiyesinde bulunmuşlardır. Rivayete göre müşriklerden Velid b. Muğîre Mekke'ye gelen Devs kabilesinden Tufeyl b. Amr'la önceden görüşüp Hz. Muhammed'in deli olduğunu, okuduklarının insanı cezbeden bir niteliğe sahip olduğunu ve bu nedenle ona inanmaması gerektiğini söylemişti.¹¹⁷ Tufeyl de, Hz. Muhammed'i dinlememek için önce kulaklarını tıkamış, ancak daha sonra merak edip Resûl-i Ekrem namaz kılariken yanına yaklaşarak okuduklarını dinlemiştir. Kendisi de şair olduğu için duyduklarının şair sözü veya aklını oynatmış birisinin dile getirebileceği nitelikte sözler olmayacağına kanaat getirip Müslüman olmuştur.¹¹⁸

Araplar cinlerin bazı insanlara musallat olduğuna inanıyorlardı. Hatta bu tür insanları kâhinlerin tedavi edebileceğini düşünüyorlardı. Başlangıçta Hz. Muhammed'e de cinlerin musallat olduğuna inandıkları için onu tedavi ettirmeyi bile teklif etmişlerdi. İbn İshâk'ın verdiği bilgilere göre, tebliğe başladığında Hz. Peygamber'in en çok çekindiği hususlardan birisi, kendisinin mecnun olarak nitelenecek olmasıydı. Hatta bu endişesini eşiyle paylaşınca, Hz. Hatice ona moral vererek korkusunun yersiz olduğunu söylemişti. Ancak tebliğe başladığında Resûl-i Ekrem'in endişesi gerçekleşmiş ve müşrikler gördükleri yerde alaycı bir üslupla '*Ey kendisine vahiy gönderildiğini iddia eden adam! Kesinlikle sen cinlerden ilham*

116 İbn İshâk, 267; İbn Hişâm, I, 190.

117 İbn Hişâm, I, 156-57.

118 İbn Hişâm, I, 256-57.

*alıyorsun...*¹¹⁹ gibi sözlerle onunla dalga geçmişlerdi. Bunun yanı sıra onu sihirbaz olarak niteleyip bu yolla aşağılayanlar da oluyordu. Örneğin güç ve kuvvetine güvenen Rükâne b. Abd, Hz. Muhammed'e güreşme teklifinde bulunmuş ve şayet yenilirse peygamberliğine inanacağını söylemişti. Rivayete göre iki kez denemesine rağmen yenilince, 'Bu adam sihirbaz, onun sihri gibisini hiç görmedim. Anlayana kadar kendimi yerde buldum' gibi sözlerle Resûl-i Ekrem'i küçük düşürmeye çalışmıştır.¹²⁰

d) Ehl-i Kitabın mucize talepleri: Müşriklerin yanı sıra özellikle Medine'ye hicretten sonra buradaki Yahudiler de Hz. Peygamber'den çeşitli mucize taleplerinde bulunmuşlardır. Hatta daha önce kendilerine danışan müşriklerden Nadr b. Hâris ile Ukbe b. Muayt'a 'Ruh'¹²¹ (Cebrail), 'Ashab-ı Khef'¹²² ve 'Zülkarneyn'¹²³ hakkında soru sormalarını önermişlerdi. Şayet bu sorulara cevap verebilirse Hz. Muhammed'in peygamber olabileceğini, aksi hâlde onun bir yalancı olduğunu iddia etmişlerdi. Müşrikler Mekke'ye gelip bu soruları sorunca, Hz. Muhammed bir gün mühlet istemiş, ancak aradan on beş gün geçmesine rağmen cevap veremeyince onu yalancılıkla suçlamışlardı.¹²⁴

Dikkat edilirse 'Ruh' (Cebrail), 'Ashab-ı Khef' ve 'Zülkarneyn' hakkında soru sorunca Kur'ân, risalet müessesinin prestijini kurtarmaya yönelik olarak Hz. Peygamber'e bilgi verirken,¹²⁵ ilginç bir şekilde müşrikler veya Yahudilerin mucize taleplerinin hiçbirisini desteklememiştir. Üstelik Resûl-i

119 15. Hicr, 6-7.

120 İbn İshâk, 334; İbn Hişâm, I, 261.

121 17. İsrâ, 85; Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiği zaman Yahudiler ona gelip 'Ruh' ile ilgili ayette geçen '*size az bir ilim verilmiştir*' sözünün kendilerini de muhatap alıp almadığını sordular. Hz. Muhammed hem Arapları hem de Yahudileri kapsadığını söyleyince bu açıklamaları beğenmeyerek yanından ayrıldılar. İbn İshâk, 264.

122 18, Khef, 9 vd.

123 18, Khef, 83 vd.

124 İbn İshâk, 262-63; İbn Hişâm, I, 195.

125 Kur'ân, Khef Sûresi'nde Ashab-ı Khef hakkında bilgi verirken yine bu sürenin 83-98. âyetlerinde de Zülkarneyn'le ilgili açıklamalarda bulunmuştur.

Ekrem kendisinden istenen mucizelere içtenlikle cevap vermek istemesine rağmen, 'Sen sadece müjdecî ve uyarıcısın' ilahî ikazıyla uyarılmıştır. Bunun yanı sıra yine Kur'ân, Hz. Peygamber'i bilgi sahibi olmadığı bir konuda 'Yarın açıklama yapacağım' diye söz verip kendisini bağlamasını da eleştirmiş ve "Hiçbir iş için 'Yarın mutlaka yapacağım' diye kesin konuşma. Bunun yerine 'Rabb'im dilerse (inşallah) yaparım' de..."¹²⁶ uyarısında bulunmuştur. Nitekim 'yarın' demesine rağmen, sorulan sualler hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmadığı için ancak on beş gün sonra âyet nazil olduktan sonra cevap verebilmiştir. Ancak, bu süre içerisinde de müşriklerin ilergeri konuşmaları nedeniyle hayli sıkıntı yaşamıştır.¹²⁷

Klasik kaynaklar, Hz. Muhammed'in risaletle görevlendirildiği dönemde Arabistan'da bir peygamberin gönderileceği noktasında mesihçi bir beklentinin olduğunu ifade eder. İddialara göre bu beklenti özellikle Yahudiler arasında daha yaygındı. Keza Araplar arasında da aynı beklenti mevcuttu.¹²⁸ İbn Hişâm'ın verdiği bilgilere göre Medinelî Yahudiler, Araplarla anlaşmazlığa düştükleri zaman, yakında kendileri arasından bir peygamber gönderileceğini iddia ederek ona tâbi olacaklarını ve onun vasıtasıyla Arapları hakimiyetleri altına alacaklarını söylüyorlardı. Âsım b. Ömer b. Katâde bu konuyla ilgili şu rivayeti aktarır: "Cahiliye devrinde biz müşrik, onlar da Ehl-i Kitap idi. Biz hileyle onlara galip gelince, onlar bizi şöyle tehdit ediyorlardı: 'Yakında bir peygamber gönderilecek. Biz ona tâbi olacağız. Onun zamanı yaklaştı ve onunla birlikte sizinle Âd ve İrem'in savaştığı gibi savaşacağız.' Ancak, Kureys'ten bir peygamber gönderilince Araplar ona tâbi olurken Yahudiler ise inanmamışlardı."¹²⁹

Rivayete göre Medinelîler Akabe'de Hz. Muhammed ile görüştüğü zaman, aralarından birisi onun, Yahudilerin kendilerini korkuttuğu nebî olabileceğini söylemişti.¹³⁰ Her ne

126 18. Kehf, 23-24.

127 İbn İshâk, 262-63; İbn Hişâm, I, 195.

128 Fazlur Rahman, 33, 34-35.

129 İbn Hişâm, I, 283.

130 İbn Hişâm, II, 292, 383; Taberî, Târîh, II, 234.

kadar bu tür rivayetler bulunsa da Hz. Mûsâ'nın peygamberliğine inanan Yahudilerin ayrıca peygamber beklentisinde olduklarına ilişkin haberlerin çok inandırıcı olduğunu düşünmüyoruz. Öte yandan mezkûr beklentinin bütün Yahudiler için geçerli olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusudur. Nitekim Abdullâh b. Selâm¹³¹ gibi bazı Yahudi âlimleri Mûslûman olmuşlardır.¹³² Buna mukabil Yahudilerden Huyey b. Ahtab ve kardeşi Ebû Yâsir, insanları Hz. Muhammed'den uzaklaştırmak için yoğun çaba sarf etmişlerdir.¹³³

Bilindiği üzere Yahudiler dönemin koşullarına göre bilgi ve kültür bakımından Araplara oranla daha ileri düzeydiler. Hatta bu durumu Araplar da kabul etmişlerdi. 'Çünkü onlar Ehl-i Kitaptır ve bizim bilmediğimiz peygamberler tarihini biliyorlar'¹³⁴ düşüncesini dillendiriyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber tebliğe başladığında müşrikler, onun Yahudilerle görüşüp onlardan aldığı bilgileri kendilerine aktardığını bile iddia etmişlerdi. Bu yüzden okuduğu vahiyleri kendisinin uydurduğunu ve anlattığı kıssaların ise geçmişin masalları¹³⁵ olduğunu söylemişlerdir.

Medine'ye hicretten sonra, aralarında İbn Hüreymile ve Vehb b. Ziyâd gibi Yahudi ileri gelenlerinden oluşan bir heyet Hz. Muhammed'e gelip peygamberliği hakkında bazı sorular sormuşlardı. Bu konuşma sırasında 'Madem peygambersin o hâlde gökten okuyacağımız bir kitap getir ya da bize pınarlar çıkart ki sana tâbi olalım ve seni tasdik edelim'¹³⁶ teklifinde bulunmuşlardı. Ayrıca onlar Tevrat'ta Allah'la aralarında anlaşma olduğunu, bu anlaşmaya göre Allah'ın Yahudilere, kendisinin hak peygamber olduğunu iddia eden kişinin gökten incek ateşin yiyip bitirdiği bir kurban getirmediğince ona inanmamalarını emrettiğini ve kendilerinin de bu konuda ona

131 İbn Hişâm, II, 361.

132 Mehmet Ali Kapar, *Hz. Muhammed'in (sav) Müşriklerle Münasebetleri*, Esra Yayınları, Konya 1993, 49, 101.

133 İbn Hişâm, II, 390.

134 İbn Hişâm, I, 195.

135 25. Furkân, 4-5.

136 İbn Hişâm, II, 389, 390.

söz verdiklerinden, şayet böyle bir mucize getirirse inanacaklarım belirtmişlerdi. Yahudilerin bu istekleri Kur'ân'da şöyle yer almaktadır:

*Yahudiler: 'Allah bize (Tevrat'ta) yakılarak sunulan bir kurban takdimesinde bulunmadıkça peygamber olduğunu söyleyen hiç kimseye inanmamamızı emretti' dediler. Onlara de ki: 'Benden önce birçok peygamber atalarınıza nice açık deliller getirmenin yanı sıra sözünü ettiğiniz kurban takdimesinde de bulunmuştu. Şayet siz iddianızda samimiyseniz o hâlde peygamberleri neden öldürdünüz?'*¹³⁷

*Yahudiler gökten yazılı bir metin/belge indirmeni istiyorlar. Vaktiyle onların ataları senden istenenden çok daha tuhaf bir şeyi Mûsâ'dan talep etmiş ve 'Bize Allah'ı açık seçik biçimde göster' demişlerdi. Ama bu yersiz isteklerinden dolayı müthiş uğultulu bir deprem onları yere sermişti. Yine onlar kendilerine onca ayet, onca ilahî ikaz gelmesine rağmen buzağı heykeline tapmışlardı. Fakat biz onları yine de affetmiştik. Ayrıca biz Mûsâ'ya da onlar üzerinde hakimiyet sağlayacak manevi bir güç vermiştik.*¹³⁸

Kur'ân-ı Kerim, Yahudilerin bu tür taleplerinin bahane bulmaya yönelik olduğunu ve kasıtlı bir şekilde Hz. Muhammed'e inanmadıklarını haber vermektedir. Ayrıca Ehl-i Kitap için ellerinin altında bulunan Tevrat ve İncil'de 'ümme nebî'den haberdar olduklarına işaret edilmiştir.¹³⁹ Keza İncil'de Hz. İsa'nın kendisinden sonra Tevrat'ı doğrulamak üzere 'Ahmed' adlı bir peygamberin gönderileceğini haber verdiğine işaret edilmiştir.¹⁴⁰

Daha önce de işaret edildiği üzere Yahudilerin mucize taleplerine benzer istekler, müşrikler tarafından da dillendirilmişti. Ancak talepleri gerçekleşmeyince onu yalancı olarak nitelemişlerdi.¹⁴¹ Müşriklerin Hz. Muhammed'in peygamberliğine itiraz etmelerinde Yahudilerin ciddi etkisinden söz

137 3. Âlu İmrân, 183.

138 4. Nisâ, 153.

139 7. A'raf, 157.

140 61. Saf, 6.

141 İbn İshâk, 262-63; İbn Hişâm, I, 195.

edilebilir.¹⁴² Muhtemeldir ki bu etki, mucize taleplerine de yansımıştır. Nitekim Yahudiler de Hz. Muhammed'den kendilerine Allah'ı göstermesi, peygamber olduğuna dair gökten yazılı bir belge getirmesi veya bir meleğin ona şahitlik etmesi gibi taleplerde bulunmuşlar. Bunları gerçekleştirdiği takdirde ona inanacaklarını söylemişlerdir.¹⁴³ Râfi' b. Hüreymile adlı bir Yahudi ise Hz. Peygamber'den şu talepte bulunmuştu: 'Sen iddia ettiğin gibi Allah tarafından gönderilen peygambersen ona söyle de bizimle konuşsun ve sesini duyalım.'¹⁴⁴ Bunların aynılarının müşrikler tarafından istenmesi tesadüf olmamalıdır.

İbn Hişâm'ın verdiği bilgilere göre, Yahudilerin mucize talepleri üzerine, Hz. Peygamber kendisinin tebliğle görevlendirildiğini ve böyle bir rolünün olmadığını söyleyip onlara Allah'ın azabını hatırlatınca, bu sefer onlar tıpkı Hıristiyanlar gibi kendilerinin Allah'ın oğulları olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁴⁵ Kur'ân-ı Kerim Yahudilerin bu tür densizliklerini yererek vaktiyle atalarının da kendi peygamberlerinden daha tuhaf taleplerde bulduklarını hatırlatmış ve onların tavırlarından dolayı Hz. Muhammed'in üzülmemesini öğütlemiştir.¹⁴⁶

Allah Resulüne Ashab-ı Kehf veya Zülkarneyn hakkında soru sorulduğunda, bu konular hakkında vahiyler inzul edildiğini gibi, benzer şekilde kimi Yahudilerin, Üzeyr'in Allah'ın oğlu olduğu iddiaları üzerine de âyet inzul edilmiştir.¹⁴⁷ Oysa Yahudiler dâhil müşriklerin onca mucize taleplerine ise cevap verilmemiştir. Buna mukabil Üzeyr'in Allah'ın oğlu olduğu iddiası üzerine Tevbe Sûresi'nin 30. âyetinde bu konuyla ilgili

142 Geniş bilgi için bkz. İsrâfil Balcı, 'Müşriklerin Hz. Muhammed'in Peygamberliğine Karşı Çıkmalarında Ehl-i Kitab'ın Rolü', *OMÜİFD*, (sayı: 22 yıl: 2006), 145-165.

143 İbn İshâk, 258-59.

144 İbn Hişâm, II, 390, 391.

145 İbn Hişâm, II, 403.

146 4. Nisâ, 153.

147 Üzeyr'in Allah'ın oğlu olduğu iddiaları ve Kur'ân'da ismi geçen Üzeyr'in biyografisi hakkında harika tespit ve değerlendirmeler için bkz. Öztürk, *Kissaların Dili*, 171-194.

açıklama yapılmıştır. Keza aynı âyette Hıristiyanların Mesih'i Allah'ın oğlu olarak nitelemelerinin de yanlış olduğuna dair açıklama yapılmıştır.¹⁴⁸ Kur'ân-ı Kerim bu tür söylentilere cevap verip eleştiride bulunurken, sıra mucize talebine geldiğinde hiçbir isteği gerçekleştirilmemiştir. Sadece kendilerine okunan vahiylerin Resûl-i Ekrem'in risaletinin delili olarak yeterli olduğuna dikkat çekmiş¹⁴⁹ ve böylece Resûl-i Ekrem'in risaleti ile mucize arasında net bir sınır çizmiştir. Ayrıca mucize taleplerine cevap vermek isteyen Hz. Muhammed'e de kendisinin sadece müjdeci ve uyarıcı olduğu hatırlatmasını yapmıştır. Dikkat edilirse Kur'ân-ı Kerim, âdeta risalet müessesesinin prestijini korumak için Yahudilerin Üzeyr'le ilgili iddialarına veya Ashab-ı Kehf hakkındaki sorularına cevap verirken, mucize taleplerinin hiçbirisine cevap vermemiştir. Sadece bu detay bile Hz. Peygamber'in risaletinin mucizeyle olan ilişkisini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yahudilerin yanı sıra Hıristiyan âlimlerin de Hz. Peygamber'le bazı konularda müzakerelerde bulduklarına dair haberler nakledilmiştir. Özellikle Necran'da yaşayan Hıristiyanların bir heyetle Medine'ye gelip Resûl-i Ekrem'e birtakım sorular sordukları, bu görüşme sırasında kendilerine okunan âyetlere inanmadıkları için Allah Resulü'nün onlara hangi tarafın yalancı olduğunun ortaya çıkması için mübâhele (lanetleşme) teklif ettiği rivayet edilmektedir. Hatta Hıristiyan heyetiyle yapılan bu görüşme bizzat Kur'ân'da da zikredilmiştir. Örneğin Necranlı heyet Medine'ye geldiği zaman Hz. Peygamber'in onları İslâm'a davet ettiği ve kendilerine Âlu İmrân Sûresi'nin başlangıcından itibaren seksen âyet¹⁵⁰ okuduğuna dair haberler nakledilmiştir. Ancak, heyettekiler kendilerinin daha evvel Allah'a inandıklarını ileri sürerek İslâm'a girmeyi kabul etmemişler ve kendile-

148 9. Tevbe, 30.

149 29. Ankebût, 50-51.

150 Sözü edilen âyetlerde daha çok Hıristiyanlara ait açıklamalar yer almaktadır. Hatta 61. âyet Resûl-i Ekrem'in Necranlı heyetle yaptığı görüşme ve onları düelloya çağırduğuna işaret ettiği için bu âyete mübahâle âyeti denmiştir (3. Âlu İmrân, 61).

rine okunan vahiyleri Resûl-i Ekrem'in uydurduğunu iddia etmişlerdir. Bu itiraz üzerine Allah Resulü de onların mübâheleye davet etmiştir. Necranlılar inanmamakla birlikte mübâhaleye de yanaşmamış, ancak anlaşma teklif ederek kendilerine hakemlik yapacak birisinin görevlendirilmesini istemişlerdir. Onların isteği üzerine Resûl-i Ekrem de Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı hakem olarak göndermiştir.¹⁵¹ Necranlı heyetin görüşmesiyle ilgili bu tür detaylardan bahsedilirken onların mucize talebinde bulduklarına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Sonuç

Araplar, gerek Yahudiler vasıtasıyla gerekse kendilerine tebliğ edilen âyetlerde yer alan geçmiş peygamberlere ait mucizeler hakkında birtakım bilgilere sahip olunca, geçmiş kavimlerin peygamberlerinden istedikleri türden mucizeleri Hz. Muhammed'in de gerçekleştirmesini veya göstermesini istemişlerdir. Hatta kendilerini korkuttuğu azabı getirmesi için de benzer bir talebi dile getirip meydan okumuşlardır. Onların mucize isteklerinin tamamının önceki peygamberlerden talep edilen mucizeler olması dikkat çekicidir. Bu durum onların peygamberlik ve mucize hakkında fazla bir bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim Medine'ye heyet gönderip Yahudilerden bilgi almaları da bunu doğrular niteliktedir.

Gerek müşriklerin gerekse Yahudilerin ısrarlı mucize taleplerine, üstelik Hz. Peygamber'in de mucize göstermek istemesine karşın, Kur'ân-ı Kerim hiçbir talebe cevap vermemiş, sadece Resûl-i Ekrem'in okuduğu vahiyleri adres göstermiştir (29. Ankebût, 50-51). Bu ilahî buyruk aynı zamanda Hz. Peygamber'in risaletinin en büyük delili ve bu bağlamda tek mucizesinin Kur'ân olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Da-

151 İbn Kesir, *Kitâbu mu'cizârtü'n-nübüvve*, 234; Necranlı heyetin Medine'ye gelişi ve Resûl-i Ekrem'le yapılan görüşmenin ayrıntısı hakkında geniş bilgi için bkz. Mustafa Fayda, 'Hz. Muhammed'in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhele', *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi [Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi]*, (1975, sayı: 2), s. 143-149.

hası Kur'ân okuduğu vahiylerden başka ona hiçbir mucizenin verilmediğini de çok açık bir şekilde vurgulayarak (17. İsrâ, 59), Hz. Peygamber'in risaletinin mucizeyle herhangi bir ilgisinin olmadığını net bir şekilde ortaya koymuştur. Dikkat edilirse Hz. Peygamber mucize göstermek için hayli arzulu olmasına rağmen Kur'ân kendisinin sadece müjdecî ve uyarıcı olduğunu hatırlatmış ve mucizeler göndermenin Allah'ın takdirinde olduğunu vurgulamıştır.

Müşriklerin birçok mucize talebine rağmen Resûl-i Ekrem'in ashabının ondan hiçbir mucize isteğinde bulunmaması da hayli dikkat çekicidir. Oysa Kur'ân, hem Hz. Mûsâ'ya inananların hem de Hz. İsâ'nın havarilerinin peygamberlerinden birtakım mucizeler istediklerini haber vermektedir. Özellikle İsrail oğulları pek çok mucize talebiyle Hz. Mûsâ'nın karşısına çıkmışlar ve istekleri gerçekleşmesine rağmen her seferinde yeni bir mucize isteğinde bulunmuşlardır. Ancak ashap bu tür haberleri konu edinen âyetlerden haberdar olmakla birlikte, Resûl-i Ekrem'den herhangi bir mucize talep etmemiş ve samimiyetle ona tâbi olmuşlardır. Bu gerçek ortada olduğu hâlde, sahabe ve tâbiûn döneminden sonra Hz. Muhammed'in âdeta sayılamayacak kadar çok mucizesinin olduğu iddialarının dilendirilmesi ve bunların bizzat Müslümanlar tarafından ortaya atılması hakikaten ilginç bir çelişkidir. Üstelik ashabı örnek aldığı iddia eden Müslümanların böyle bir tutum içerisine girmelerini izah edebilmek mümkün değildir.

Sonuçta sayısız mucize talebi karşısında Kur'ân bu kapıyı çok net bir şekilde kapatmışken, ashap ve tâbiûn döneminden sonra gelen Müslüman nesil, âdeta Hz. Peygamber'in risaletini mucizelerle iç içe görmek istemiştir. Böylece Kur'ân-ı Kerîm'in kapattığı kapı vahye rağmen aralanırken hem Hz. Peygamber'in elçiliği hem de beşerî kimliği, bağlamından koparılıp âdeta beşerüstü bir peygamber portresine dönüştürülmüştür. Bizzat onun ümmetinin Resûl-i Ekrem'in risaletini bu konuma düşürmeleri izah edilmesi zor bir durumdur. Oysa bir Müslüman için öncelikli olan husus, olmayan mucizelerle Hz. Peygamber'i tanıma yerine onun öğretisini anlamaktır.

BÖLÜM V

PEYGAMBERLİĞİNDEN ÖNCE

HZ. MUHAMMED'E İSNAT EDİLEN MUCİZELER

Giriş

Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerîm'den başka herhangi bir mucizesinin olmadığı gerçeği âyetle sabitken¹ ve kendisine başka hiçbir mucize verilmediğine de vurgu yapılmışken² onun risaletinin delili olarak türlü mucize iddialarının dillendirilmesi, izaha muhtaç bir konudur. Üstelik sahabe ve tâbiûn dönemlerinde böyle bir arayış içine girilmemiştir. Tâbiûn döneminden sonraki tedvin faaliyetlerinin başlangıcında mucizeden bahsedilmediğini de daha önce belirtmiştik. Sözlü kültür geleneğinde ağızdan ağıza dolaşan rivayetler tedvin edilirken bunların arasına birinci elden tanıklara dayanmayan pek çok abartılı tasvir de karışmıştır. Bu anlatılar, bazen kadim Yahudi ve Hıristiyan kültüründeki peygamber kıssaları veya mitolojik hikâyelerle süslenerek Resûl-i Ekrem'in hayatının kesitleri olarak sunulmuştur. Hicrî üçüncü asra doğru mucize konusu gündeme gelince, geçmişte peygamber kıssaları olarak anlatılan olağanüstü tasvirler bu sefer mucize kategorisinde sunulmuştur. Böylece Resûl-i Ekrem'in doğumu veya çocukluk dönemine dair anlatılan pek çok mesnetsiz hikâye, onun ileride peygamber olacağına delili mahiyetinde *irhasat*³ veya *tebşirat* cinsinden haberler olarak nakledilmiştir.⁴

Hz. Peygamber'e izafe edilen mucize iddialarının arka planında, onun da önceki peygamberler gibi mucizelere sahip ol-

1 29. Ankebût, 50-51.

2 17. İsrâ, 59.

3 Nesefî, *Akaid*, 168; M. Sait Özervarlı, 'Hârikulade', *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 181.

4 Ramazan Boyacıoğlu, 'Hz. Muhammed'in Vahiy Öncesi Dönemi', *Cumhuriyet Üniversitesi İFD*, (cilt: V, sayı: I, Sivas 2001), 18.

duğu, hatta onlardan daha çok ve büyük mucizeler gösterdiği iddialarını ispata yönelik bir gayenin güdüldüğünü söylemek mümkündür. Özellikle kadim Yahudi ve Hıristiyan kültüründen İslâm kültürüne intikal eden kimi peygamber kıssaları, bu kültürlerdeki abartılı peygamber tasavvurları, Kur'ân-ı Kerim'in önceki peygamberlerin mucizelerinden bahsederken Hz. Muhammed'in mucizelerinden söz etmemesi ve bu konuda yaşanan eziklik gibi hususlar, sözü edilen mucize iddialarının ortaya çıkmasında bir hayli etkili olmuşa benziyor. Allah Resulü'ne duyulan hayranlık duygusu ve onu mucizeler dâhil her yönüyle önceki peygamberlerden, hatta tüm varlıklardan üstün gösterme gayretleri de abartılı anlatıların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Anılan saikler nedeniyle Resül-i Ekrem'in de bir dizi mucizesinin olduğu iddiaları dillendirilmiş ve bu durum sayısız rivayetin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Üstelik bu iddialar sadece risalet hayatıyla değil, risalet öncesi hayatına kadar götürülmüştür. Hatta bu durum, bazen aklın sınırlarını zorlayan yorumlara kadar vardırılmıştır.

Dikkat edilirse Kur'ân-ı Kerim, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlerin çocukluk hayatlarına dair olağanüstü mahiyette bazı haberler aktarır. Üstelik bu haberler onların ileride peygamber olacaklarının işareti olarak zikredilir. Ancak, Resül-i Ekrem'in risalet öncesi hayatına ilişkin hiçbir olağanüstülükten bahsedilmediği gibi, ileride peygamber olacağına dair herhangi bir imadan bile söz edilmez. Hatırlanacağı üzere Kur'ân-ı Kerim sadece Duhâ Sûresi'nde Resül-i Ekrem'in risalet öncesi hayatına dair çok sınırlı bilgi verir, ancak bu bilgiler arasında ileride peygamber olacağından hiç söz edilmez.⁵ Görünen o ki Müslümanlar, iç içe yaşamaya başladıkları Yahudi ve Hıristiyanların peygamberleri hakkında birtakım detayları Kur'ân'da bulabilirken kendi peygamberleriyle ilgili benzer muhtevayı göremeyince, bu eksikliği rivayetlerle doldurup dengelemeye çalışmışlardır. Böylece Allah Resulü'nün bi'setini vahiyle başlatmak yerine, risalet öncesinden itibaren başlatma gereği duymuşlardır.⁶ Bu tür saiklerin etkisiyle or-

5 93. Duhâ, 6-8.

6 Erul, *Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatı*, 34.

taya atılan birtakım kıssalar, zamanla daha da süslenerek abartılı tasvirlerle dönüştürülmüş ve bunlar Hz. Peygamber'in risaletinin delilleri veya mucizeleri olarak sunulmuştur.⁷

Müslümanlar, Resûl-i Ekrem'e mucize isnat edebilmek için, hiçbir ilgisi yokken, doğumundan önce gerçekleşen Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkma girişimi olarak bilinen Fil hadisesi bile, onun bi'setinin müjdesi veya mucizesi olarak sunabilmişlerdir. Örneğin Ebû Zehra, Fil ashabının helâkini Hz. Peygamber'in doğumunun bereketi olarak değerlendirmiş ve Resûl-i Ekrem'in doğumundan kısa bir süre önce vuku bulan bu hadiseden ona mucize payesi çıkarmıştır.⁸ Hatta bu hikâyeden Hz. Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib'e bile bir paye çıkarılmıştır. Örneğin anlatılanlara göre Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke'ye yaklaştığı zaman Abdulmuttalib'in yüz kadar devesini de gasp etmişti. Abdulmuttalib Ebrehe'yle görüşmeye gittiğinde, Kâbe'nin durumunu umursamayıp sadece develerinin akıbetiyle ilgilenmesi Ebrehe'nin dikkatini çekmiştir. Ebrehe, develerine sahip çıkıp Kâbe'yi umursamasının sebebini sorunca, Abdulmuttalib âdeta dindar ve muvahhid bir edayla ona şu karşılığı vermiştir: 'Ben develerimden sorumluyum, Kâbe'nin sahibi ise Allah'tır. Dolayısıyla onu o korur.' İlginç olanı ise hâlâ bu tür hikâyeler üzerinden Hz. Peygamber'in risalet hayatını inşa etme çabalarının güdülmesidir.⁹

Hz. Peygamber'in mucizeleriyle ilgili olarak yakın dönemde neşredilen bir derlemede ise milattan 700 sene evvel yaşamış olan Yemenli bir kralın Hz. Muhammed'in peygamberliğine iman ettiği iddiaları bile dillendirilebilmiştir.¹⁰ Yine aynı derlemede Arabistan'ın kuzeyindeki kabilelerle Sâsânîler arasın-

7 Fikret Karaman, 'Hz. Muhammed (a.s.)ın Nübüvvetten Önceki Hayatı ve İlk Tebliğ Merhaleleri', *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (sayı: 2, Elazığ 1997), 39.

8 Muhammed Ebû Zehra, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Keskin, Birleşik yay., İstanbul 1993, 143.

9 Casım Avcı, *Muhammedü'l-Ermin; Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı*, hayykitap, İstanbul 2008, 63-68.

10 Namık Yazıcı, *Peygamberimizin Mucizeleri*, Ebru Yayınları, İstanbul 1987, 22-23.

da vuku bulan ve risaletin ilk yıllarına rastlayan Zû Kaâr¹¹ Savaşı'nda Arapların parolasının 'Ya Muhammed' olduğuna işaret edilerek bu parolanın Hz. Peygamber'e işaret ettiği yorumları yapılmıştır.¹²

Şunu da ekleyelim ki, risalet sonrası biyografisine dair bilinenler dikkate alındığında, Resûl-i Ekrem'in risalet öncesi hayatıyla ilgili bilinenler son derece sınırlıdır. Üstelik bu sınırlı tarihî malzemenin büyük bir kısmı, aşağıda işaret edileceği üzere daha çok gizemli tasvirlerden oluşmaktadır. Haddizatında risalet sonrası hayatına ilişkin kimi haberlerin bile güvenilir olup olmadıkları hayli tartışmalıdır. Bu hususa işaret eden Nahide Bozkurt, Hz. Peygamber'in biyografisinin gerçekçi bir şekilde ortaya konabilmesi için vahyin verilerinin referans alınarak incelenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.¹³

Doğumuna İlişkin Olağanüstülükler

En erken döneme ait rivayetlerde Resûl-i Ekrem'in hayatına dair bazı olağanüstülükler anlatılırken, bunlar onun nübüvvetinin delilleri olarak sunulmuştur. Onun hayatındaki olağanüstülükler doğum öncesine kadar götürülmüş ve buradan başlamak üzere anlatılan bazı olağanüstülükler peygamberliğinin delilleri veya mucizeleri olarak sunulmuştur.

Rivayete göre Hz. Peygamber'in babasının alnında bir nûr vardı ve bu nûr kendisinden olacak çocuğun peygamber olacağına bir işaretti. İddialara göre Varaka b. Nevfel'in kız kardeşi gibi kimi hanımlar, bu nedenle peygamberimizin babası Abdullâh'la evlenmek istemişler, ancak kadınlar ona çok yakınlık göstermelerine rağmen o, bu ilgiye karşılık vermeyip Âmine'yi tercih etmişti. Bu evlilikten sonra Abdullâh, daha önce kendisine yakın ilgi gösteren kadınların eskisi gibi kendisiyle ilgilenmediklerini görünce bunun sebebini sormuştu.

- 11 Zû Kaâr Savaşı hakkında geniş bilgi için bkz. İsrail Balcı, 'Zû Kaâr Savaşı ve Arap-Sâsâni İlişkilerindeki Önemi', *OMÜİFD*, (sayı: 26-27, 2008), 55-72.
- 12 Yazıcı, 25.
- 13 Nahide Bozkurt, 'Hz. Muhammed'in Biyografisi Üzerine...' *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2002/1), 162.

Hanımlar da ona alındaki nûrun kaybolması nedeniyle ilgi göstermediklerini söylemişlerdi.¹⁴ Zira eşi Âmine peygamberimize hamile kalınca, Hz. Muhammed'i işaret eden babasının alındaki nûr, annesine geçtiği için kaybolmuştur.¹⁵ Bir başka rivayette ise Abdullâh'ın diğer hanımı olan Vehb b. Abdimenâf'ın kızı, yüzündeki nûr nedeniyle kocasıyla birlikte olmak istemiş, ancak o Âmine'yi tercih etmiş. Ertesi gün Abdullâh bu hanımının yanına gidip beraber olmak istediğinde, kadın alındaki nuru kaybolduğu gerekçesiyle onu yanına almamıştır. Bunun üzerine Abdullah reddetmesinin sebebini sorunca, yüzündeki nûrun kaybolduğu cevabını almıştır.¹⁶

14 İbn Hişâm, I, 101-102. Bazı rivayetlerde babasının bir başka hanımı olduğundan ve bu hanımının Âmine'nin hamile kalacağı gece Abdullâh'ın kendisiyle birlikte olmasını istediğinden, ancak yaşanan küçük bir sorun nedeniyle bu isteğin gerçekleşmediğinden bahsedilir. Ardından Âmine'nin hamile kalmasından sonra Abdullâh, kendisiyle birlikte olmak isteyen bu hanımının yanına gitmek istediğinde, bu sefer kadın Âmine'yle birlikte olduğu için yüzündeki nûrun kaybolduğunu söyleyip kocasının isteğini geri çevirdiği haberlerinden söz edilir (İbn İshâk, 21). Taberî'de yer alan konuyla ilgili rivayetler ise hayli gizemlidir. Anlatılana göre Hz. Peygamber'in babası, kurban edilmekten kurtulduğu zaman babasıyla birlikte Kâbe yakınlarında Ümmü Kattal adından bir kadına rastlamıştır. Bu kadın Abdullâh'ın kurtulması için kesilen develerin değerini vererek karşılığında kendisiyle birlikte olması teklifinde bulunmuş, ancak Abdullâh babasının yanında olduğunu hatırlatarak onun onaylamayacağı bir işi yapamayacağını söylemiş ve talebi reddetmiştir (Taberî, *Târîh*, II, 173). Oysa Abdullâh'ın kurban edilme hikâyesi doğduğu zamana ait bir olay olarak zikredilir. Yani Abdullâh henüz bebektir. Bu durumda kadınla bu içerikte bir konuşma yapması ne derece inandırıcı olabilir? Yine Taberî'de yer alan bir başka rivayete göre Abdullâh, Âmine ile evlenmeye karar verdiği sırada, bir başka kadınla da birlikte olmak istemiş ancak üzeri kirli olduğu için kadın onu reddetmiştir. Abdullâh da kadından ayrılıp üstünü başını temizlemiş ve abdest alıp Âmine'ye dönmüş ve böylece o Hz. Peygamber'e hamile kalmıştır. Bu olaydan sonraki bir başka zamanda da Abdullâh öteki kadının yanından geçerken 'Arzu eder misin?' diye teklifte bulunmuş, ancak kadın daha önce iki gözünü bulan nûrun kaybolduğuna dikkat çekerek bu teklifi kabul edemeyeceğini söylemiştir. Rivayetin devamında bu nûrun, atın alındaki beyazlığa benzediğine dair tasvirler yapılmıştır. (Taberî, *Târîh*, II, 174).

15 Başka bir rivayette ise Âmine evlenmez hemen buldukları yerde Abdullâh'la birlikte olup hamile kalmıştır. Taberî, *Târîh*, II, 174.

16 İbn İshâk, 21; Taberî'deki anlatıya göre Abdullâh, Âmine ile birlikte olduktan sonraki gün, daha önce kendisine birleşme teklif eden Varaka b. Nevfel'in kız kardeşiyle karşılaştığında arzusunu gerçekleştirmek istemiştir. Ancak, bu sefer kadın kendini arz etmeyince, Abdullâh sebebini sormuş, kadın da 'Dûn yüzünde bulunan nûr bugün yok, dolayısıyla sana

Rivayetlerdeki ilginç iddialardan birisi de, Abdullâh'ın alnındaki nûrun ondan doğacak çocuğa işaret ettiği yorumunun bir kâhine dayanıyor olmasıdır. İddiaya göre kâhin, Abdullâh'ın yolunu kesip onunla birleşmek istemiş, ancak kendisi zina-ya karşı olduğu için kadının isteğini reddetmiştir.¹⁷ Rivayetler arasında mezkûr nûrun ta Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'in babası Abdullâh'a kadar aktarıldığı iddialarını bile görebilmek mümkündür.¹⁸ Bu tür hikâyelerle Resûl-i Ekrem'in ne derece erdemli bir soydan geldiği gösterilmeye çalışılmıştır. Özellikle Kureyş'in üstünlükleri, faziletleri ve ayrıcalıklarına dair iddialar hayli ilginçtir.¹⁹ Hatta soyunun temizliğini ortaya koyabilmek için Hz. Âdem'e kadar dayandırılan bazı asılsız şecereler bile oluşturulmuştur.²⁰ Bunun yanı sıra az önce işaret edildiği üzere dedesi Abdulmuttalib bile dindar bir muvahhid olarak tanıtılmış, böylece soyunun şirke bulaşmadığı yorumlarına kapı aralanmıştır. Hâlbuki bu tür iddialar bütünüyle tarihi gerçeklere aykırıdır. Örneğin Hz. Peygamber'in soyundan Kur'ân'ın lanetlediği amcası Ebû Leheb de çıkmıştır. Bunun yanı sıra dedesi Abdulmuttalib, Menâf adlı puta nispetle oğlu Ebû Talib'e Abdümenâf ismini vermiştir. Keza Hz. Peygamber'in büyük dedelerinden Kusay da çocuklarına put isimlerine nispetle Abdüluzza veya Abdümenâf isimlerini takmıştır.²¹ Ayrıca Kusay'dan önceki dedeleri de çocuklarına bir başka put ismi olan Abdümenât adını koymuşlardır.²²

Kadınların Abdullâh'la birleşmek istemelerinin arka planında ileride ondan olacak çocuğun peygamber olacağını tah-

ihtiyacım kalmadı' karşılığını vermiştir. Rivayette kadın kardeşinden beklenen nebinin İsmail oğullarından çıkacağını öğrendiği için Abdullâh'la birleşmek istediğine dair ayrıntı da zikredilir. Taberî, *Târîh*, II, 174.

17 Taberî, *Târîh*, II, 174.

18 Boyacıoğlu, 17.

19 Ali b. Burhanuddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, Beyrut 1980, I, 40-50.

20 Neşet Çağatay, 'Hz. Muhammed'in Soy, Çocukluğu ve Gençliği', *Ankara ÜİFD*, Ankara 1961, 21, 29-31.

21 Çağatay, 25.

22 Mehmet Özdemir, 'Peygamberlik Öncesinde Bir İnsan Olarak Muhammed b. Abdillâh', *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed*, (Sempozyum, Tebliğ ve Müzakereler, 13-15 Nisan 2007, Konya), Fecr Yayınevi, Ankara 2007, 108.

min ettiklerine dair iddialardan söz edilirken, benzer iddialar bu sefer Hz. Muhammed için dillendirilmiştir. Örneğin eşi Hz. Hatice, Hz. Muhammed'in peygamber olacağını tahmin ettiği için onunla evlenmek istemiştir. İddiaya göre Hz. Muhammed gençliğinde Hatice'nin kervanına refakat ettiği zaman, beraberinde bulunan kölesi Meysere onda birçok olağanüstülükler müşahede edip dönüşünde bunları anlatınca, Hz. Hatice onun peygamber olacağını anlamış ve onunla evlenmeye karar vermiştir.²³ Hatta Hz. Hatice, evliliğine razı olmayan babasını sarhoş ederek amacına ulaşmıştır. Bir rivayette ise Hz. Hatice, kölesi Meysere'den Hz. Muhammed hakkında duyduklarını amcasının oğlu Varaka b. Nevel'e anlatmış, o da onun beklenen nebî olduğunu haber verince, onunla evliliğe karar vermiştir.²⁴

Konuyla ilgili iddialar arasında Hz. Hatice evinin çardağında bulunduğu sırada iki meleğin gelip Hz. Muhammed'i gölgelediğine tanık olduğu ve bundan etkilenerek onunla evlenmek istediği gibi anlatılar da bulunmaktadır.²⁵ Böylece Hz. Muhammed'in nübüvvetini risalet öncesinden başlatabilmek için Hatice'nin bile meleklerle ilişkisinden söz edilebilmiştir. Rivayetlerdeki iddiaya göre Hz. Peygamber, eşine Cebrail'in kendisine vahiy getirdiğini söyleyince, âdeta daha önce tecrübesi varmış gibi Hz. Hatice'nin eşini teselli ettiği ve ileride peygamber olacağını haber verdiği gibi hususlar da dillendirilmiştir. Hatta Resûl-i Ekrem'e gelen varlığın melek olup olmadığını test edebilmek için bir başka gelişinde kendisine haber vermesini istemiştir. Nihayet Cebrail geldiğinde Hz. Peygamber eşine haber verince, onun melek olup olmadığını anlayabilmek için Hz. Hatice başörtüsünü açmıştır. Bu olay üzerine melek kaybolunca Hz. Hatice onun melek olduğunu anlamış ve böylece eşinin peygamber olduğuna karar vermiştir. Dikkat edilirse Hz. Hatice'nin vahiy meleği olan Cebrail'le irtibatından söz edildiği gibi, aynı zamanda başörtüsüyle me-

23 İbn İshâk, 59; İbn Hişâm, I, 121-22; Taberî, *Târîh*, II, 196-97.

24 İbn Hişâm, I, 123.

25 İmam Kastalâni, *Mevahib-i Ledüniyye*, şerh. Mahmud Abdülbaki, çev. İhsan Uzungüngör, Semerkant Yay. İstanbul 1972, 41.

leğın kaybolması arasında da bir ilişki kurulmuştur. Neticede bu tür anlatılarla tıpkı dedesine paye çıkarıldığı gibi, Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice'ye de önemli bir paye çıkarılmış ve onun nübüvvetini haber veren kişi olarak takdim edilmiştir. Bir taraftan Hz. Hatice'yi yüceltebilme adına bu tür iddialar ortaya atılırken diğer taraftan da sonra oluşturulan *aşare-i mübeşşere* (dünya hayatındayken Cennet'le müjdelenen on kişi) kategorisi dışında bırakılması ilginç bir çelişki değil midir? Haddizatında *aşare-i mübeşşere*ye sadece Hz. Hatice değil, hiçbir hanım Müslüman giremediği gibi Kureyşli olmayan hiçbir sahabi de dâhil edilmemiştir.

Hz. Muhammed'in peygamber olacağına daha ana rahmine düşmeden önce bilindiğinin söylenmesiyle babası Abdullâh'a da bir paye çıkarılmıştır. Ancak bu konuyla ilgili yukarıda anlatılan hikâyedeki çelişkilere nedense hiç hatırlanmak istenmemiştir. Üstelik bu hikâyeler bir süre sonra Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delilleri veya mucizeleri olarak sunulmuştur. Daha vahim olanı ise aynı anlayışın günümüze kadar hâlâ varlığını korumuş olması ve Hz. Muhammed'in peygamberliğinin bu hikâyelerle ilişkilendirilmesidir.

Hz. Muhammed'in nübüvvetinin risalet öncesinden itibaren bilindiğine dair rivayetler sadece yukarıda anlatılanlarla sınırlı değildir. Haddizatında onun peygamberliğinin başlangıcı Hz. Âdem'in yaratılışına kadar bile götürülmüştür. Hatta evren yaratılmadan önce Resül-i Ekrem'in Allah'ın nûrundan yaratıldığı iddiaları dillendirilmiştir.²⁶ Böylece Hz. Âdem'in yaratılışıyla ona ruh üflenmesi arasındaki zaman diliminden itibaren peygamber olarak görevlendirildiği iddiaları zikredilmiştir.²⁷ Üstelik ilk kez onun ruhu yaratıldığı için bütün ruhlar onun ruhundan neşet etmiştir. Bu nedenle o, bü-

26 Sönmez Kutlu, 'Hz. Muhammed'i Anlamada Tarihsel Muhammed ile Menkıbevi Muhammed'i Birbirinden Ayırma Problemi', *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu*, (20-22 Nisan 2007), İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum 2007, 34.

27 İbn İshâk, 114; İbn Ebi Şeybe, *el-Müsânnefu li İbn Ebi Şeybe*, thk. Muhammed Avvâme, Müessesetu Ulûmu'l-Kur'ân, Beyrut 2006/1426, VII, 329 (no: 35653).

tün ruhlardan ve bu arada önceki peygamberlerden de misak almıştır.²⁸ Dolayısıyla peygamberlerin de ilkidir. Her şeyden yüce olduğu için ismi de arşı âlâda Allah'ın adıyla yan yana yazılmıştır.²⁹ Bu iddiaların arka planında Hz. Peygamber'i önceki peygamberlerden üstün gösterebilme gayretlerinin güdüldüğünü görmek hiç de zor değildir. Örneğin Kur'an-ı Kerim Hz. İsa'dan bahsederken onun, '...*Meryem oğlu İsa Mesih diye anılacağını, hem bu dünyada hem de ahirette itibar sahibi olacağını ve Allah'a en yakın kullar arasında yer alacağını*'³⁰ haber vermektedir. Hz. İsa bu tür lütuflarla ödüllendirileceğine göre Hz. Peygamber'in ondan geri kalmaması gerektiğini düşünen Müslümanlar, Kur'an'dan destek bulamayınca bu boşluğu rivayetlerle doldurmak zorunda kalmışlardır.

Resül-i Ekrem'in çocuk yaştan itibaren peygamber olacağı iddiaları hayli muhtelifdir. Bunlar arasında ana rahmine düşmeden peygamber olacağını annesine bildirilmesi,³¹ sırtında peygamberlik mührünün bulunduğu haberleri,³² Şam yolculuğu sırasında bir bulutun onu gölgelemesi ve Rahip Bahira'nın onun peygamber olacağını anlaması,³³ çocukken göğsünün yarılıp kalbinin temizlenmesi,³⁴ sütanneye verilince fakir olan ailenin evine bereket gelmesi,³⁵ kâhinlerin, Yahudi bilginlerinin ve cinlerin onun peygamber olacağını haber vermeleri³⁶ gibi bazı iddialar anlatılır. Keza annesi Âmine'nin çok kolay bir hamilelik ve ağrısız doğum yapması,³⁷ Resül-i Ekrem'in sünnetli doğması,³⁸ dünyaya gelince ellerine daya-

28 Suyûtî, *el-Hasâis*, 10, 15.

29 Suyûtî, *el-Hasâis*, 12.

30 3. Âlu İmrân, 45.

31 İbn İshâk, 95; İbn Hişâm, I, 103. İbn İshâk'ta yer alan rivayette Hz. Peygamber'in annesi Âmine'ye, 'Sen bu ümmetin efendisine hamilesin' denildiği ifadesi yer almaktadır. İbn İshâk, 22.

32 İbn Hişâm, II, 271.

33 İbn İshâk, 96, 126, 127, 146; İbn Hişâm, I, 117.

34 Müslim, *İmân*, 260, 261, 263, 264; İbn İshâk, 101, 102; Taberî, *Târîh*, II, 203.

35 İbn İshâk, 100; İbn Hişâm, I, 105-106.

36 İbn Hişâm, I, 132.

37 İbn Sa'd, I, 98.

38 İbn Sa'd, I, 102.

nıp başını semaya doğru dikmesi³⁹ iddiaları da yine bu kabil örneklerdendir.⁴⁰

Rivayete göre Âmine, Hz. Peygamber'e hamile kalınca bu haber ona rüyada bildirilmiştir. Hatta kendisine ümmetin efendisine hamile olduğu ve çocuğun isminin Ahmed (Muhammed) olacağı müjdesi bile verilmiştir.⁴¹ Doğum gerçekleştiği zaman Âmine oğluya ilgili gördüğü rüyayı kayınpederi Abdulmuttalib'e anlatınca dedesi ona 'Muhammed' ismini vermiştir.⁴² Keza Âmine rüyasında, kendisinden bir nûrun çıktığını ve bu nûrle Şam'daki Busra şehrinin saraylarının aydınlandığını anlatmıştır.⁴³ İzahı mümkün olmayan ve çelişkilerle dolu bu tür rivayetlerin üretilmesinde, Hz. Peygamber'i yarışırma ve bir adım öne geçirebilme gayretlerinin olduğu çok açıktır. Bunda da Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Mûsâ'nın annesine, oğlunun peygamber yapılacağına müjdelenmesi etkili olmuş olabilir.⁴⁴ Şu hâlde Yahudi kültürüyle iç içe yaşayan Müslümanlar kendi kitaplarında onların peygamberleri hakkında bu tür haberleri görünce, Resûl-i Ekrem'in de çocuk yaştan itibaren peygamber yapılacağına kararlaştırıldığını ifade etme gereği duymuşlardır. Belli ki, Hz. Mûsâ'nın annesine oğlunun peygamber yapılacağı bildirildiğine göre, âlemlerin efendisi ve üstelik son peygamber olan Hz. Muhammed'in annesinin bundan mahrum bırakılması ciddi bir eksiklik olarak görülmüş ve bu tür iddialarla denge sağlanmak istenmiştir.

Resûl-i Ekrem'in sünnetli doğmasıyla ilgili rivayetlerde de onu yüceltme ve bu tür haberlerden mucize üretebilme gayesi veya gayretlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan sünnetsiz doğduğu ama sütannede bulunduğu sırada göğsünü açmak için gelen Cebrail'in aynı zamanda onu sünnet ettiği iddiaları da dillendirilmiştir.⁴⁵ Bunun yanı sıra doğumunun

39 İbn Sa'd, I, 102.

40 İbn İshâk, 27; İbn Hişâm, I, 106-107; Taberî, *Târîh*, II, 203.

41 İbn İshâk, 22.

42 İbn Hişâm, I, 104.

43 İbn Hişâm, I, 103.

44 28. Kasas, 7.

45 İbn Kayyim, *Zâdû'l-me'âd*, I, 81.

yedinci gününde dedesi Abdulmuttalib'in bir ziyafet vererek torununu sünnet ettirdiğinden ve adını Ahmed koyduğundan söz edilmiştir.⁴⁶ Kaldı ki Arap örfünde yeni doğan çocuklar için böyle bir uygulama yapılıyordu.⁴⁷ Resûl-i Ekrem'in sünnetli doğduğu iddiaları muahhar eserlerde yaygın bir şekilde dillendirilmiş ve bu konu, onun ayrıcalıklarından birisi olarak nitelendirilmiştir. Oysa birtakım fizikî üstünlük veya ayrıcalıklarla Resûl-i Ekrem'e itibar kazandırmak yerine, onun risaletini veya getirdiği mesajı anlama gayreti göstermek bir Müslüman için daha elzemdir.⁴⁸

Bir rivayete göre Hz. Muhammed'in doğduğu gece Medine'deki bir Yahudi âlimi halkı toplayıp yüksek sesle 'Bu gece peygamber olarak gönderilecek olan Ahmed'in yıldızı doğdu'⁴⁹ diye haber vermiştir.⁵⁰ Hz. Muhammed'in doğumu ve peygamberliğinin gökteki bir yıldızla irtibatlandırılması ve bu haberin de bir Yahudiye dayandırılması –Kur'an bağlamında düşünüldüğünde– acaba risalet açısından nasıl bir önem arz etmektedir? Onun risaletinin vahiyle sabit olduğuna ilişkin onca âyet varken ve bu husus aynı zamanda İslâm'ın en temel inanç prensiplerinden birisiyken, Hz. Muhammed'in doğumu ve peygamberliğini başka bir şehirde yaşayan Yahudinin verdiği haberle irtibatlandırmak, acaba hangi ciddiyetle bağdaştırılabilir? Nitekim bu hususlara işaret eden Önkâl, onun risaletinin mezkûr olayla ilişkilendirilip anlatılmasının ne

46 İbn Kayyim, *Zâdü'l-me'âd*, I, 82.

47 Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak; Mekke Yılları*, Ankara Okulu, Ankara 2008, 48-50.

48 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, 249-257.

49 Geniş bilgi için bkz. Ahmet Önkâl, 'İslâm Tarihinde Tarafsızlık Problemi', *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, (cilt: VI, sayı: III, 1992), 192.

50 İbn İshâk, 63. Bir rivayette Resulullah'ın amcası Ebû Talib tarafından himaye edildiği sırada Lihb adında meşhur bir kâhine gösterildiği, kâhinin onun ilerinde şanınun büyük olacağını haber verdiği bahsedilmektedir (İbn Hişâm, I, 116). Diğer bir rivayette ise Yahudi, Hristiyan ve Arap kâhinlerinin, Resulullah doğduğu zaman onun peygamber olacağını haber verdikleri iddiaları dillendirilmiştir (İbn Hişâm, I, 132). Ayrıca Yemen bölgesindeki meşhur kâhinlerden Satih ve Şik'in de Hz. Muhammed'in beklenen nebî olduğunu haber verdiklerine dair rivayetler aktarılmıştır (İbn Hişâm, I, 46).

aklen ne de naklen mümkün olabileceğine işaret ederek, bu tür haberle Hz. Muhammed'in risaletinin irtibatlandırılmasının anlamsızlığına dikkat çekmiştir. Ardından bir peygamber doğduğu veya zuhur ettiği zaman doğabilecek binlerce yıldız arasından sadece bir tanesinin hemen tanınıp bilinebilmesinin ne derece mümkün veya inandırıcı olduğunu sorarak bu tür haberlerin nübüvvetle ilişkilendirilmesinin mantıksızlığına vurgu yapmıştır.⁵¹

Dikkat edilirse Kur'ân-ı Kerîm, özellikle Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'nın peygamberlik öncesi hayatlarıyla ilgili birtakım olağanüstülüklerden bahseder. Örneğin Hz. Mûsâ'nın henüz bebekken Nil Nehri'ne bırakılıp ardından Firavun'un sarayında büyütülmesi,⁵² ablasının onu saraya kadar takip etmesi⁵³ ve hiçbir sütanneyi kabul etmeyerek ablasının önerisiyle öz annesine baktırılması,⁵⁴ çocuk yaşta elçi yapılacağına annesine müjdelenmesi,⁵⁵ ergenlik çağına geldiği zaman ona hikmet ve ilim verilmesi⁵⁶ ve bütün bunların Allah'ın lütfuyla gerçekleştiğinin hatırlatılması.⁵⁷ Bunlara ilaveten '*Ey Mûsâ! Gözümün önünde yetiştirilmen için seni sevimli kıldım*'⁵⁸ ve '*Seni kendim için yetiştirdim*'⁵⁹ gibi âyetlere muhatap olması ve bebekliğinden beri Allah'ın gözetiminde yetiştirilmesi, nübüvvet öncesinden beri ileride peygamber olacağına delilleri olarak zikredilebilir.⁶⁰ Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm, Hz. İsâ'nın risalet öncesine dair hayatıyla ilgili de birtakım detaylardan bahseder ve bunlar onun peygamberliğinin delilleri olarak sunulur.⁶¹

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'nın çocuk yaşta itibaren peygamber olacaklarına dair birtakım detaylardan

51 Önkal, *agm*, 189.

52 28. Kasas, 7-14.

53 20. Tâhâ, 40, 11.

54 28. Kasas, 11-13.

55 28. Kasas, 7.

56 28. Kasas, 14.

57 20. Tâhâ, 37-40.

58 20. Tâhâ, 39.

59 20. Tâhâ, 41.

60 26. Şuarâ, 18; 28. Kasas, 7-14.

61 19. Meryem, 17-29.

bahsederken, Hz. Muhammed'in çocukluğuna ve risalet öncesi hayatına dair hiçbir açıklama yapmaz. Müslümanlar bu durumu, Resül-i Ekrem'in risaletinin bir eksikliği gibi addettikleri için, bu eksiklik geriye dönük olarak üretilen rivayetlerle doldurulmuştur. Böylece risalet öncesine dair bazı iddialar veya hikâyeler oluşturulmuştur. Daha sonra da bu hikâyelerin kapsamı genişletilerek mucize kategorisine sokulup takdim edilmiştir. Yeri gelmişken şunu özellikle vurgulayalım ki, yukarıda dile getirilen iddiaların yanı sıra, risalet öncesi hayatına dair anlatılan ve nübüvvetiyle ilişkilendirilen rivayetlerin hiçbirisi Kur'ân'a dayanmamaktadır. Dahası dile getirilen iddiaların birçoğu bizzat vahyin mesajına aykırı tasvirler içermektedir. Bu yüzden mezkûr rivayetleri detaylı bir tahlile tâbi tutmayı bile gerekli görmediğimi belirtmek istiyorum. Çünkü Kur'ân, risaletten önce Resül-i Ekrem'in peygamber olacağını bilmediğine işaret ederken '*Daha önce sen onlara bir kitap okumuyordun*'⁶² hatırlatmasını yapar.

Dikkat edilirse Hz. Mûsâ'nın annesine çocuğunun ileride elçi olacağı⁶³ haberi verilirken, Hz. Muhammed'in annesine böyle bir haber verildiğinden bahsedilmeyince, bu eksiklik kurgulanan rüya hikâyeleriyle giderilmeye çalışılmıştır. Hatta bizzat Yahudilerin bile Hz. Muhammed'in risaletini haber verdikleri dillendirilerek, âdeta onun peygamberliğini onların da bildiği ifade edilmiştir. Özellikle kadîm Yahudi ve Hıristiyan kültürleriyle iç içe yaşamaya başlayan Müslümanlar, kendi peygamberleri hakkında eksik gördükleri hususları rivayetlerle doldurarak âdeta dengeyi sağlamaya çalışmışlardır. Böylece Müslümanlar tıpkı Hz. Mûsâ ve Hz. İsa gibi, Hz. Muhammed'in de henüz çocuk yaştan itibaren ileride peygamber olacağına dair delillerin bulunduğu iddialarını ispatlamaya çalışmışlardır. Ancak, dile getirilen rivayetlerin hiçbirisi Kur'ân-ı Kerîm'in muhtevasıyla örtüşmemektedir. Bu itibarla mezkûr iddialardan hareketle Resül-i Ekrem'in peygamberliğine bir paye çıkarılamayacağını belirtmek istiyoruz.

62 29. Ankebût, 48.

63 28. Kasas, 7.

Sütanneye Verilmesi ve Yaşanan Olağanüstülükler

Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesiyle ilgili birçok gizemli tasvirler anlatılır ve bunlar onun peygamberliğinin delilleri olarak sunulur. Anlatılanlara göre Hz. Peygamber doğduğu sırada sütannelik yapmak için Taif bölgesinden bir grup kadın Mekke'ye gelmişti. Aynı kabilede Hz. Peygamber'i alacak olan Hâlime de bulunuyordu. Ancak bineği zayıf olduğu için kabilede geri kalmıştı. Diğer kadınlar ondan önce Mekke'ye vardıkları için zengin aile çocuklarını tercih etmişlerdi. Hz. Peygamber'in ailesi fakir olduğu için, onu kimse tercih etmemişti. Hâlime şehre geldiğinde zengin aile çocuğu bulamadığı için bir bakıma istemeyerek de olsa Resûl-i Ekrem'i almak durumunda kalmıştı. İddiaya göre Hâlime Mekke'ye eşi ve çocuğuyla birlikte gelmişti. Kıtık yılı olduğundan göğsünde süt de yoktu. Bu nedenle kendisi ve çocuğu sabaha kadar açlıktan uyuyamamıştı. Ayrıca yaşlı devesi için de yiyecek bir şeyleri yoktu. Başka bir seçeneği kalmadığı için Peygamberimizi almak zorunda kalan Hâlime, çocuğu konakladıkları yere getirir getirmeyen birtakım olağanüstülüklerle karşılaşmıştır. Örneğin daha önce kendi çocuğuna yetecek kadar sütü yokken bu sefer iki çocuğu fazlasıyla doyuracak kadar göğüsleri sütle dolup taşmıştır. Ayrıca kocası, daha önce hiç süt vermeyen yaşlı devesini sağıp bolca süt almıştır. Karşılaştıkları bu olağanüstülükler üzerine, kocası Hâlime'ye hayırlı bir evlada sütannelik yaptığını söylemiş ve mutlu bir şekilde yurtlarına dönmüşlerdir. Ancak, dönüş yolunda da beklenmedik olaylar yaşanmıştır. Örneğin, kabileyle birlikte Mekke'ye gelirlerken geri kalan binekleri, Mekke'den daha geç ayrılmalarına rağmen kabileye yetişip geçmiştir. Kafiledekiler hayvanın önceki hâlini bildikleri için bu durumu hayretle karşılaşmışlardır. İddialar silsilesi Benû Sa'd yurduna vardıktan sonra, farklı boyutlarda devam etmiştir. Örneğin o yıl şiddetli bir kıtlık yaşandığı için, topraklar kupkuru kalmıştı. Ancak, Hâlime'nin evinde bolluk ve bereket hiç eksik olmamıştı. Öyle ki diğer kabilelerin hayvanları otlaklara götürüldüğü zaman bir şey yiyip içemedikleri için evlerine aç dönerken Hâlime'nin hayvanları

doymuş ve sütü bol olarak evlerine dönüyordu. Bu durumu fark eden çobanlar, kendi hayvanlarını da aynı yerlerde otlatmalarına rağmen yine hayvanlarını doyuramıyorlardı.⁶⁴

Şayet azıcık dikkatle okunursa bu rivayette sayısız çelişki ve bilgi yanlışının olduğunu fark etmek hiç de zor değildir. Örneğin fakir olduğu için Hz. Peygamber'i kimsenin almak istemediğinden bahsedilir. Hâlbuki Hz. Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib, Mekke'nin en zenginlerindendi ve babası vefat ettiği için torununun bakımını üstlenmişti. Üstelik torununu çok sevdiğini de unutmamak gerekir. Şu hâlde bir taraftan Abdulmuttalib'in maddi durumunun iyi olmadığı iddiaları dillendirilirken⁶⁵ diğer taraftan da Resûl-i Ekrem'in doğumundan kısa süre önce vuku bulan Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkma girişimi sırasında yüz devesinin gasp edildiğinden bahsedilmesi⁶⁶ ciddi bir çelişki değil midir? Dolayısıyla bu yöndeki haberlere itibar edilmesini ve bunlar üzerinden Resûl-i Ekrem'in biyografisinin anlatılmasını gerçekçi bulmadığımız gibi, böyle bir gayretin geçmişte dillendirilen yanlışları tekrardan öte bir anlam ifade etmeyeceğini de belirtmek istiyoruz.⁶⁷

Az önce de işaret ettiğimiz üzere Abdulmuttalib torunu doğduğunda bir hayli sevinmiş ve bakımını üstlenmiştir. Nitekim Arap geleneğine göre akıka kurbanı kesip halka ihsanda bulunmuştur.⁶⁸ Hatta amcası Ebû Leheb bile yeğeninin doğumundan büyük bir memnuniyet duymuş ve kendisine bu haberi getiren cariyesi Süveyb'i azat etmiştir.⁶⁹ Sadece bu anlatılanlar bile Hz. Peygamber'in sûtanneye bakım ücreti ödeyemeyecek kadar fakir bir ailede yetişmediğini göstermesi bakımından yeterli delil niteliğindedir. Abdulmuttalib'in hi-mayesinde yetişen Hz. Muhammed'in sevgi, şefkat, itibar ve bir ölçüde de servet sahibi olduğunu unutmamak gerekir.⁷⁰

64 İbn İshâk, 32-33; İbn Hişâm, I, 105-106.

65 Avcı, 80.

66 Avcı, 63-68.

67 Dile getirdiğimiz eleştirilere örnek olarak bkz. Avcı, 63-68.

68 Buhârî, *Akıka*, 2; Ebû Dâvûd, *Dahaya*, 20, 21.

69 Çağatay, 33.

70 Özdemir, 113.

Hz. Peygamber'in sūtanneye verilmesiyle ilgili haberlerde de ciddi problemler var. Örneğin sūtanneye verilmesinden bahsedilirken olay, sanki o yıl Taif'te bir grup sūtanne varmış ve Mekke'de de buna paralel olarak yeni doğmuş çocuklar bulunuyormuş gibi takdim edilmiştir. Dolayısıyla sūtanne-lerden oluşan bir kafilenin Mekke'ye gelip zengin çocukları aldıkları iddiaları inandırıcı değildir. Ayrıca Resūl-i Ekrem'in haricinde zengin aileler veya onların çocuklarının isimlerinden hiç bahsedilmez. Bu tür haberler inandırıcılıktan yoksun olduğu gibi, sūtanneyi bizzat dedesinin araştırıp bulduğunu ve Hâlime'ye emanet ettiğini söyleyen rivayetlerin de nakle-dildiğini hatırlatmış olalım.⁷¹ Dolayısıyla Resūl-i Ekrem'in ailesinin fakir olduğuna, bu nedenle kimsenin ona sūtannelik yapmak istemediğine dair rivayetleri inandırıcı bulmadığımız gibi, bu tür hikâyelerden de onun risaletine bir paye çıkarılamayacağını özellikle belirtmek istiyoruz.

İbn İshâk'ın aktardığı yukarıdaki rivayette değişik çelişkiler bulunmaktadır. Örneğin bir taraftan Hâlime'nin, kendi çocuğunu Mekke'ye getirmedikçe işaret edilirken diğer taraftan da Peygamberimizi aldıktan sonra eşinin bulunduğu yere gelerek yurduna hareket edeceği sırada kendi çocuğuyla Peygamberimizi emzirdiğinden, çocukları doyurduktan sonra sütünün fazlasıyla arttığından bahsedilmektedir. Üstelik Peygamberimizin sadece Hâlime'nin bir memesinden süt emip diğerinden ısrarla emmeyerek süt kardeşine bıraktığına dair hikâyelere bile itibar edilip⁷² bunlar üzerinden hâlâ onun risalet öncesi hayatına dair kesitler sunulması hakikaten hayret vericidir.

Benû Sa'd yurduna döndükten sonra meydana gelen olağanüstülüklerle ilgili anlatılanlarda da birçok çelişki bulunmaktadır. Örneğin her yerde kıtlık yaşanırken Hâlime'nin evinde bolluğun yaşanması, hatta bu bereketten evin hayvanları bile nasiplenirken diğer kabilelerin hayvanlarının mahrum bırakılmasının izah edilebilir bir tarafı yoktur. Her

71 Halebi, I, 147.

72 Avcı, 81-82.

şeyden önce Hz. Peygamber'in risaletine hayvanları bile dâhil edip buradan bir delil bulmaya çalışmak, en basit deyişle Kur'ân'ı hafife almak anlamına geleceğini göz ardı etmemek gerekir. Unutulmamalıdır ki fiziki şartlar evrenseldir ve doğada yaşayan canlı-cansız bütün varlıklar için geçerlidir.

Şunu da hatırlatalım ki Hz. Peygamber'in sütanneye verildiği eve bereket gelmesiyle ilgili iddialarda da ciddi çelişkiler vardır. Örneğin, madem Hz. Peygamber'in bulunduğu eve böyle bir bereket gelebiliyorsa o hâlde kendi ailesi ne diye mahrum bırakılsın ki? Zira iddialara göre ailesi fakir olduğu için onu kimse almak istememiştir. Keza dedesinden sonra yaklaşık on yedi yıl himayesini üstlenen amcası Ebû Talib acaba niçin maddi sıkıntı çekmiştir? Kaldı ki, Resûl-i Ekrem'in babası da orta hâllî bir tüccardı. Abdullâh vefat ettiği zaman geride bir ev, birkaç deve, bir miktar koyunun yanı sıra, bir cariye bırakmıştı. Bunlar bile dönemin koşullarında ortalama bir ailenin geçimi niteliğindedir.⁷³ Bütün bunların yanı sıra Hz. Peygamber'in zengin olan Hz. Hatice ile evlendikten sonra onun evine taşındığını ve onun malıyla ticaret yaptığını unutmamak gerekir. Dolayısıyla bu tür fakirlik söylentileri geliştirip bunlar üzerinden Resûl-i Ekrem'in risaletini anlatmanın ve onu âdeta acıklı bir konuma düşürmenin ona saygısızlık olduğunu düşünüyoruz. Sütannede bulunduğu sırada anlatılan olağanüstülüklerden birisi de, Resûl-i Ekrem'in göğsünün yarıldığına (*şakk-ı sadr*) dair iddialardır. Hayli gizemli olan bu konu aşağıda ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

Şam Yolculuğu ve Yaşanan Olağanüstülükler

Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatıyla ilgili en çok anlatılan abartılı veya olağanüstü hadiselerden birisi, yaklaşık 9-12 yaşlarındayken amcası Ebû Talib'le birlikte çıktığı Şam yolculuğudur.⁷⁴ Bu seyahatle ilgili birçok gizemli hikâye anla-

73 Çağatay, 34.

74 Taberî, *Târîh*, II, 194.

tılır ve dile getirilen iddialar onun peygamber olacağının delili olarak sunulur. Örneğin bir bulutun onu gölgelemesi,⁷⁵ yol boylarındaki ağaçların eğilerek onu selamlaması, Busra'ya geldikleri zaman kervanın konakladığı yerdeki ağaç dallarının üzerine eğilip onu güneşten koruması, Bahira'nın çocukta birtakım olağanüstülükler fark etmesi ve onun peygamber olacağını haber vermesi, hatta ona bir zarar gelmemesi için Ebû Talib'i uyarıp tez elden bölgeden uzaklaşmalarını önermesi gibi anlatılar bunlardan bazılarıdır.

İbn İshâk (150/768) gibi en erken döneme ait siyer kaynağında, müşriklerin çeşitli mucize taleplerine rağmen Hz. Muhammed'in bunlara karşılık verdiğiine ilişkin hiçbir rivayet yer almazken, risalet öncesi hayatıyla ilgili olarak anlatılan olaylar arasında az önce zikredilen anekdotların yer alması ilginçtir. Onun verdiği bilgilere göre, kabile Busra'ya geldiği zaman, Rahip Bahira daha önce kendisine uğrayan Arap tairilere fazla ilgi göstermezken Hz. Muhammed'in bulunduğu kabileye ayrı bir önem vermiş ve onlarla ilgilenmiştir. Nitekim kabile manastıra yakın bir yerdeki ağacın dibinde konakladığında, bu ağacın dalları Hz. Muhammed'in üzerine eğilip onu gölgelemiştir. Hatta bu olağanüstülüğü fark eden Bahira da bu yüzden kabileyle ilgilenmiştir. Bu nedenle bir sofralayıp bütün kabileyi yemeğe davet etmiş, ancak yemeğe gelenler arasında çocuğu göremeyince, daha önceki bilgilerine istinaden içlerinde peygamber olacak bir çocuğun bulunması gerektiğini söylemiş ve geride kimsenin kalıp kalmadığını sormuş. Onlar da küçük bir çocuğu kervanın yanındaki ağacın altında bıraktıklarını söyleyince, Bahira derhâl çocuğu çağırtmış ve yanına oturtmuş. Dikkatle onu süzdükten sonra yine daha önceki bilgilerine dayanarak vücudunda peygamberlik izinin (mührünün) bulunup bulunmadığını öğrenmeye çalışmış. Bu nedenle yemeğin akabinde çocuğa Lat ve Uzza putları hakkında birtakım sorular sormuş. Ancak, Hz. Muhammed rahibin put adlarıyla yemin edip söze başlamasından dolayı

75 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mithat Eser, 'Hz. Peygamber'in Bir Bulut Tarafından Gölgelemesine Dair Rivayetlerin Değerlendirilmesi,' *İslâmi Araştırmalar*, (cilt: XXII, sayı: 1, 2011), 44-54.

duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve putlardan hiç hoşlanmadığını söylemiştir. Bu sefer Bahira ona Allah adıyla başlayıp bazı sorular sormuştur. Çocuktan duyduğu cevapların kendi bildikleriyle uyuşması üzerine hemen sırtına bakmış ve iki kürek kemiği arasında peygamberlik mührünün bulunduğunu görmüş. Sonra Ebû Talib'e dönüp çocuğun babasını sormuş. Ebû Talib kendisinin oğlu olduğunu söyleyince, Rahip asla onun çocuğu olamayacağı karşılığını vermiş. Bunun üzerine Ebû Talib onun amcası olduğunu söyleyince Rahip çocuğun beklenen peygamber olduğunu anlamış ve Yahudilerin zarar verebilecekleri uyarısında bulunup bir an önce Mekke'ye dönmelerini istemiş. Onun uyarısı üzerine Ebû Talib elindeki malları değerinin altında satıp hızla Mekke'ye dönmüştür.⁷⁶ Rivayetin devamında Ebû Talib'le birlikte kafilde Zübeyr, Temâm ve Deris adlı üç Yahudinin bulunduğu ve yolculuk sırasında çocukta pek çok olağanüstülükler tapan oldukları, hatta bir yolunu bulup onu öldürmek istedikleri gibi anekdotlardan bahsedilir. Ancak Bahira durumu fark edince onların planı bozulmuştur.⁷⁷ İbn Hişâm'daki rivayette, çocuğa suikast düzenlemek isteseler bile, buna muvaffak olamayacaklarına dair Bahira'nın açıklaması yer almaktadır.⁷⁸

Hz. Peygamber'in Şam yolculuğuyla ilgili rivayet, hadîs kaynakları arasında fazla yer almamıştır. Örneğin *kütüb-i sütte* kategorisindeki kaynaklardan olup diğerlerine oranla daha geç bir dönemde tedvin edilen Tirmizî'de (279/892-93) bu konuyla ilgili bir rivayet aktarılmıştır. Siyer kaynaklarındaki rivayet, İbn İshâk kanalıyla aktarılırken, Tirmizî'deki rivayet Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye dayandırılmıştır. Bu rivayette aktarılan haberlerin büyük bir kısmı Taberî (310/923) tarafından da nakledilmiştir.⁷⁹ Mezkûr hadîs rivayetini aynen aktarıyoruz:

Ebû Tâlib, yanına Hz. Peygamber'i alıp Kureyş ileri gelenlerinden bir kafilayla Şam'a doğru sefere çıktı. Kafilde Rahip Bahira'nın bulunduğu yere gelince burada konakladı ve develerin palanla-

76 İbn İshâk, 53-54; İbn Hişâm, I, 116-17; Taberî, *Târîh*, II, 94-95.

77 İbn İshâk, 55.

78 İbn Hişâm, I, 118-19.

79 Taberî, *Târîh*, II, 195.

rını çözdüler. Rahip onları karşıladı. Oysa daha önce de tacirler Rahib'e uğrarlardı, ancak o yanlarına çıkmadığı gibi onlarla ilgilenmezdi. Onlar palanlarını çözerken Rahip aralarında dolaşıyordu. Derken Hz. Muhammed'i buldu ve elinden tutup 'Bu, âlemlerin efendisidir. Allah onu âlemlere rahmet olarak gönderecektir' diye seslendi. Kureyşliler ona, 'Nereden biliyorsun?' diye sorunca, Rahip şu karşılığı verdi: 'Siz tepeyi döndüğünüz zaman secdeye kapanmadık bir tek ağaç ve taş kalmadı. Ağaç ve taşlar ancak peygamberlere secde eder. Ayrıca onu kürek kemiğinin çıkıntısının altında bulunan peygamberlik mühründen de tanırım.' Ardından Rahip kafileye yemek hazırlattı. Yemeği getirdiği zaman Hz. Muhammed develerin başındaydı. Rahip, 'Onu da çağırın' dedi. Peygamber geldiğinde üzerinde bir bulut onu gölgeliyordu. Topluluğa yaklaştığı zaman sofradakiler ağaç gölgesini tutmuş olmalarına rağmen, çocuk oturunca gölge ona doğru döndü. Bunun üzerine Rahip, 'Bakın ağacın gölgesi ona döndü' dedi. Sonra ayağa kalkıp Hz. Muhammed'i Rum topraklarından uzaklaştırmalarını söyledi, aksi hâlde şayet çocuğu görürlerse vasıflarından tanyıp öldürebileceklerini söyledi. O sırada etrafına bakınırken Rum diyarından yedi kişinin geldiğini gördü, Rahip onları karşılayıp ziyaretlerinin sebebini sordu. Onlar şöyle dedi: 'Beklenen nebî, bu ayda çıkacak diye geldik ve adam göndermedik hiçbir yer bırakmadık. O, nebînin haberi bize ulaştırıldı ve bu nedenle yanına geldik.' Rahip 'Arkanızda sizden daha hayırlı bir kimse var mı?' dedi. Onlar 'Bize, o nebînin senin diyarında olduğu haberi verildi' dediler. Rahip de onlara 'Ne dersiniz, Allah'ın dilediği bir şeyi insanlardan herhangi birisinin engellemeye gücü yeter mi?' diye sordu. Onlar 'hayır' karşılığını verdiler. Ardından Rahib'e biat edip yanında kaldılar. Sonra Rahip Kureyşlilere, 'Allah aşkına onun (Hz. Peygamber'in) velisi kimdir?' diye sordu. Onlar 'Ebû Talib' dediler. Ardından Hz. Muhammed'i Mekke'ye götürmesi için Ebû Talib'e ısrar ettir. Ebû Talib de onu Ebû Bekir ve Bilal ile birlikte Mekke'ye gönderdi. Rahip onlar için yol azığı olarak zeytinyağı ve ekmek hazırladı.⁸⁰

İbn İshâk kanalıyla gelen rivayetle Ebû Mûsâ'ya isnad edilen rivayet içerik olarak benzer haberler ihtiva etmekle birlikte birçok noktada farklılıklar arz etmektedir. Örneğin Tirmizi'deki rivayet şu noktalarda İbn İshâk isnadlı riva-

80 Tirmizî, *Menâkıb*, 3; krş. Taberî, *Târîh*, II, 195.

yetten ayrılmaktadır: Ebû Talib yolculuğa birkaç kişi değil Kureys'in ileri gelenleriyle çıkmıştır. Kafile Busra'ya yaklaştığı zaman⁸¹ Rahip ağaçların Hz. Muhammed'e secde ettiğini görünce, daha önce, gelen kafilelerle ilgilenmezken bu sefer kervanın yanına gelip Hz. Muhammed'i araştırmış ve onu fark edince elini tutup 'Bu, âlemlerin efendisidir. Âlemlerin sahibinin elçisidir. Allah onu âlemlere rahmet olarak gönderecektir' diye seslenmiş ve onun peygamber olacağını haber vermiştir. Ayrıca bu rivayette yolculuğun gerçekleştiği ayda beklenen nebînin gönderileceğine dair kendilerine haber verildiğini söyleyen yedi kişinin Rum diyarından kalkıp Busra'ya kadar geldiklerinden bahsedilir. Aslında bu kafilе beklenen nebîyi araştırmak üzere yola çıkmış ve Busra'ya kadar gelmiştir. Ancak, Bahira çocuğu onlardan saklayıp zarar gelmemesi için bir an önce Hz. Muhammed'in buradan uzaklaştırılmasını istemiştir. Ebû Talib de, yeğenini Ebû Bekir ve Bilal ile birlikte Mekke'ye göndermiştir. Taberî'de (310/923) yer alan İbn İshâk isnadlı rivayette ise Ebû Bekir ve Bilal isimlerinden bahsedilmeyip Zübeyr ve ismi verilmeyen iki kişiden söz edilmektedir.⁸²

Rivayetler arasında Bahira'nın haberi üzerine Ebû Talib'in kervandaki arkadaşları bile çocuğu almak istemişler, ancak Bahira buna müsaade etmemiştir. Ardından birlikte yolculuk edip Mekke'ye dönmüşlerdir. Şu kadar söyleyelim ki, diğer anlatılarda olduğu gibi bu konuyla ilgili rivayetlerde de sayılamayacak kadar çok çelişki var. Özellikle Resulullah'ın Hz. Ebû Bekir ve Bilal ile birlikte Mekke'ye gönderildiğine dair iddia hayli ilginçtir. Oysa bu iddiayı tarihî gerçeklerle doğrulayabilmek mümkün değildir. Zira Ebû Bekir ile Hz. Peygamber arasında üç yaş fark vardır. Bu yolculuk sıra-

81 İddiaya göre kervan Busra'ya yaklaştığında, yol boylarındaki dağların ve taşların onun için secdeye kapandıklarını görünce, onun peygamber olacağını anlayan Rahip, daha önce hiç kimseye iltifat etmezken bu sefer kervanı karşılamaya çıkmış ve bu yüzden kervanla ilgilenmiştir (Taberî, *Târîh*, II, 195).

82 Taberî, *Târîh*, II, 195.

sında Hz. Peygamber 12 yaşlarında olduğuna göre,⁸³ Ebû Bekir olsa olsa 8-9 yaşlarındadır. Bilal ise o sırada henüz doğmamıştır. Bu hususlara işaret eden Zehebî, rivayetin güvenilmez olduğunu belirtmiştir.⁸⁴ Söz konusu rivayet, hadis metodolojisi açısından da ciddi kuşkular içermektedir. Örneğin Tirmizî, hadisi *hasen*, *garîb* olarak niteler ve sadece bu yönüyle rivayet edildiğini ekler. Zehebî ise bu rivayetin muteber olmadığını söyler ve şu kaydı düşer: 'Kanımca bu hadis uydurmadır. Metinde dile getirilen birtakım hususlar ise batıldır.'⁸⁵ Ayrıca o, şu soruyu sorar: Madem Ebû Talib, Bahira'nın uyarısı üzerine çocuğa zarar gelmemesi için malını tez elden satıp geri dönmüş veya onu göndermiş, o hâlde yeğenini gençlik yıllarında Hz. Hatice'nin kervanını yine aynı bölgeye hem de iki kez götürmesine nasıl izin vermiştir?⁸⁶ Sadece bu çelişkiler bile mezkûr rivayetin tamamen mizan-sen olduğunu göstermesi bakımından yeterlidir. Dolayısıyla rivayeti ciddiye almadığımız için detaylı tahlile tâbi tutmayı gerekli görmüyoruz.

Bunların yanı sıra Zührî isnadlı bir rivayette, kervanın Teymâ'da konakladığı, o sırada Yahudi âlimlerinden birinin gelip Ebû Talib'le konuştuğu ve Hz. Muhammed'in onun yeğeni olduğunu öğrendiğinde, zarar verilebileceği endişesiyle Şam'a götürmemesi için uyarıda bulunduğu haberleri de nakledilmiştir.⁸⁷ Görüldüğü üzere Resûl-i Ekrem'in Şam yolculuğuyla ilgili haberler muhtelifdir. Gerçek olan bir şey varsa o da, Resûl-i Ekrem'in amcası Ebû Talib ile birlikte çocuk yaşlarında Şam yolculuğuna çıkmış olmasıdır. Ancak, bu olayın içeriği ve kapsamı hayli genişletilmiş ve birçok gizemli tasvirlerle süslenmiştir. Bu tasvirlerin arka planındaki en önemli muharrik unsurlardan birisi Hz. Muhammed'in henüz

83 İbn Sa'd, Resulullah'ın o sırada 12 yaşlarında olduğunu söylemektedir. İbn Sa'd, I, 120-21; Taberî ise Hz. Peygamber'in 9 yaşlarında olduğunu söyler (Taberî, *Târîh*, II, 195).

84 Zehebî, *Mizânu'l-tidâl fi nakdi'r-ricâl*, Beyrut, t.y., II, 581.

85 Zehebî, *Telhisu'l-müstedrek*, Beyrut, t.y., II, 616.

86 Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Omer Abdüsselâm Tedmürî, 1. Baskı, Beyrut 1407/1987, I, 55-57.

87 Abdurrezzâk, *el-Müsânef*, V, 318 (no: 9718).

çocuk yaştan itibaren peygamber olacağı iddialarıdır. Bunun yanı sıra, Ehl-i Kitap âlimlerine karşı 'Bakın sizin din adamlarınız bile Hz. Muhammed'in peygamber olacağını önceden haber vermiştir' gibi bir gayenin güdüldüğünden de söz edilebilir. Şu kadar söyleyelim ki, bu tür senaryolardan Resûl-i Ekrem'in risaleti için herhangi bir mucize çıkmayacağı gibi, bunların tamamının hem tarihi gerçeklerle hem de vahyin muhtevasıyla çeliştiğini özellikle vurgulamak istiyoruz. Dolayısıyla çocuk yaştan itibaren Hz. Muhammed'in peygamber olacağı iddialarını bu tür rivayetlerle temellendirmenin izah edilebilir bir tarafı yoktur.

Hz. Muhammed'in bulut tarafından gölgelendiğine dair iddialarda da ciddi problemler bulunmaktadır. Örneğin, bu yolculuk sırasında bulut onu güneşten korurken, başka zaman niçin korumamıştır? Çocukken veya henüz peygamber değilken güneşten korunan Hz. Muhammed'in, peygamberliğinden sonra da güneşten korunması daha mantıklı olmaz mı? Bunun yanı sıra böyle bir olay niçin sadece bir seferle sınırlı kalmıştır? Ayrıca bunu kervandakilerin fark etmeyip Bahira'nın göstermesi de ayrı bir sorundur. Bu tür sorulara tatmin edici bir açıklama yapılamayacağı gibi, hem risalet öncesinde hem de risalet sonrasında Hz. Peygamber'in bulut tarafından korunmadığına dair çok somut örnekler bulunmaktadır. Nitekim Resûl-i Ekrem'in gençlik yıllarında çobanlık yaparken güneşten korunmak için Abdullâh b. Cüdâ'nın kervan yolcuları için yaptırdığı gölgeliğe gittiğini biliyoruz.⁸⁸ Bunun yanı sıra risalet sonrası dönemde, güneşten korunmak için, özellikle de öğlen saatlerinde gölgeliklerde dinlendiğine dair birçok rivayet bulunmaktadır. Örneğin Resûl-i Ekrem, Medine'ye hicreti sırasında Kuba'ya geldiğinde hurma ağacının gölgesinde dinlenmiştir. Onu ve Ebû Bekir'i karşılayan Medineliler, iki kişinin gelip hurma ağacının gölgesinde oturduklarını, daha önce görmedikleri için hangisinin peygamber olduğunu anlayamadıklarını, fakat güneşin dönmesinden sonra birisinin kalkıp ridasıyla oturamı gölgelemek is-

temesi üzerine oturanın peygamber olduğunu fark ettiklerini anlatmışlardır.⁸⁹

Görüldüğü üzere Hz. Muhammed peygamberliği sırasında bile herhangi bir özel muameleye tâbi tutulmamıştır. Şayet risaletinden önce bulutla gölgelenerek korunmuşsa, risaletinden sonra da aynı şekilde korunması gerekmez miydi? Busra'daki ağacın dalları onun üzerine eğilip onu gölgelemişse Medine'deki hurma ağacının aynı duyarlılığı göstermemesi nasıl izah edilebilir? Keza Busra'daki ağacın dallarının Resûl-i Ekrem'in üzerine eğilip onu gölgelediği iddiaları da tamamen uydurmadır. Zira ağaç altında oturan/bulunan kişi zaten gölgede değil midir? Madem onu bulut gölgeliyordu, Ebû Talib yeğenini neden ağacın gölgesinde bıraksın? Acaba müellifler, bu tür hikâye veya iddiaları ortaya atıp onun peygamberliğinin delili olarak sunarken bunların risalete nasıl bir katkı sağlayacağını hiç mi dikkate almadılar? Bu hikâyeler belki ait oldukları dönemde Ehl-i Kitaba karşı Müslümanlar için psikolojik tatmin sağlayabilir ve bu bağlamda bir işlevsellik görmüş olabilir. Ancak, Hz. Peygamber ve onun öğretisini anlamada günümüz Müslümanları için hiçbir yarar sağlayamaz.

Rahip Bahira'nın Hz. Muhammed'le konuşması ve onun peygamber olacağını anlamasıyla ilgili iddiaların da hiçbir inandırıcılığı yoktur. Acaba Bahira bir görüşte çocuktaki olağanüstülükleri fark edip sırtındaki mührü bularak onun peygamber olacağını anlarken, yeğenini gözü gibi koruyan Ebû Talib kör müydü? Ya da günlerce süren yolculuk sırasında Ebû Talib ve arkadaşları çocuktaki olağanüstülükleri fark etmezken veya bundan hiç söz etmezlerken onu gören Bahira'nın Hz. Muhammed'in peygamber olacağını anlaması nasıl izah edilebilir? Dikkat edilirse o sırada Hz. Peygamber henüz 10 veya 12 yaşlarında bir çocuktur.⁹⁰ Bu çocuğa ne tür sorular sorduğu veya hangi cevapları aldığıyla ilgili de bir açıklama yapılmaz. Bunun yanı sıra Rahip Bahira'nın putların isimlerini anıp söze başlaması ise tam bir çelişkidir. Hiris-

89 İbn Hişâm, II, 341; Taberî, *Târîh*, II, 248-49.

90 İbn Sa'd, I, 120.

tiyan olan Bahira'nın kendi inancına göre söze başlaması gerekmez mi? Keza 10 yaşında bir çocuk olan Hz. Muhammed'in put adlarına itiraz etmesi ne derece inandırıcı olabilir? Şayet Peygamberimiz müşriklerin en kutsal değerleri olan putların isimlerinin zikredilmesine bile karşı çıkmışsa, daha sonra onu güvenilir olarak nitelemeleri nasıl mümkün olmuştur?

Hz. Muhammed putperest bir toplumda yaşıyordu. Henüz bu yaşta putlara karşı çıkıp Allah adını zikretmesi için Rahib'i uarması nasıl izah edilebilir? Ayrıca Rahib'in sorduğu birkaç soruyla onun peygamber olacağını anladığı iddiaları da problemlidir. Kur'an'da Hz. Muhammed'in peygamber olacağını bilmediğine dair onca âyet varken, onun peygamberliğini bir rahibin açıklamalarına dayandırmak acaba bir Müslümana ne kazandırır? Muhtemeldir ki bu tür hikâyelerin üretilmesinde, Kur'an-ı Kerim'in Hıristiyanların peygamberi olan Hz. İsa'nın bebekken ileride peygamber olacağını söylemesine karşın Hz. Muhammed'den benzer şekilde bahsetmemesi ve bu durumu kimi Hıristiyan din adamlarının Müslümanlara karşı dillendirmelerinin etkisi vardır. Görünen o ki, Kur'an'dan cevap bulunamayınca Resül-i Ekrem'in çocuk yaşta çıktığı Şam seferine dair haberlerin kapsamı genişletilmiş ve bu olaya dair haberler arasına mezkûr hikâyeler eklenerek âdetâ 'Sizin din adamlarınız bile onun ileride peygamber olacağını haber vermişti' denilmek istenmiştir. Ancak, bu tür hikâyelere dayalı olarak anlatılan Hz. Muhammed portresinin bir Müslümana kazandıracığı hiçbir olumlu katkının olduğunu düşünmüyoruz.

İbn İshâk'ta yer alan bir başka rivayette ise Hz. Peygamber'in Bahira ile görüşmesi, Hz. Hatice'nin kervanına refakat ettiği sırada vuku bulduğu ifade edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber Hz. Hatice'nin kölesi Meysere ile Busra'ya kadar gitmiştir. Şehre vardığı zaman bir ağacın altında dinlenirken Rahip Bahira Meysere'ye dinlenen kişinin kim olduğunu sormuştur. O da Kureyşli olduğunu söyleyince onun nebî olduğunu haber vermiştir. Mekke'ye döndükleri zaman Meysere Hz. Hatice'ye, Rahib'in sözlerini ve ayrıca yolculuk sırasında

tanık olduğu birtakım olağanüstülükleri anlatmıştır. Bu olağanüstülükler arasında sıcak bastırıldığı sırada gökten iki meleğin onu gölgelediğinden bahsetmiştir. Rivayetin devamında duyduklarından etkilenen Hz. Hatice'nin, Hz. Muhammed'le evlenmek istediğinden ve bu evliliğin böylece gerçekleştiğinden bahsedilmektedir.⁹¹ Bir başka rivayette ise Hz. Hatice, Meysere'den duyduklarını amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e anlatınca, Varaka onun beklenen nebi olduğunu haber vermiş ve ardından bu evlilik gerçekleşmiştir.⁹²

Dikkat edilirse Hz. Peygamber'in Bahira ile görüşmesi hakkında iki farklı rivayet bulunmaktadır. Ancak, her iki rivayetteki iddialarda birçok çelişki yer almaktadır. Görünen o ki, çocukluk ve gençlik yıllarında Resulullah'ın Şam yolculuğuna çıkmasından hareketle, birtakım abartılı tasvirler oluşturulmuştur. Ancak, bunların tamamen mizansenden ibaret olduğunu tespit etmek çok zor değildir. Örneğin ağaçların, taşların veya herhangi bir nesnenin birisine ileride peygamber olacak diye boyun eğmesinin veya sesli olarak selamlamasının kabul edilebilir bir tarafı yoktur. İddialara göre yanından geçtiği her taş ve ağaç Resulullah'a selam veriyordu. O da onların selamını duyuyordu. Resulullah arkasına, önüne, sağına, soluna döndüğü zaman kendisini selamlayan ağaçları ve taşları görüyordu.⁹³ Benzer iddialar kimi hadis kayıtlarında Hz. Peygamber'in ağzından şöyle nakledilmiştir: 'Mekke'de bir taş bilirim. Peygamber olarak gönderilmeden önce bana selam verirdi. O taşı hâlâ tanıyorum.'⁹⁴ Oysa bu tür iddiaları vahyin gerçekleriyle doğrulayabilmek veya ilişkilendirebilmek mümkün değildir. Unutmamak gerekir ki, İslâm inancına göre sadece Allah'a secde edilir. Âdeti vahyin verileri yeterli değilmiş gibi, Hz. Muhammed'in peygamberliğini bu tür hikâyelerle ilişkilendirmenin bir Müslümana kazandıracağı

91 İbn İshâk, 59-60; İbn Hişâm, I, 121; Taberî, *Târîh*, II, 196.

92 İbn İshâk, 94; İbn Hişâm, I, 123.

93 İbn İshâk, 101; Taberî, *Târîh*, II, 203.

94 Müslim, *Fedâil*, 2. Tirmizî'deki rivayette 'Peygamber olarak gönderildiğim gecelerde bana selam verirdi' ifadeleri yer almaktadır. Tirmizî, *Menâkıb*, 5.

hiçbir şey olmadığını özellikle vurgulamak istiyoruz. Üstelik Bahira olayını reddetmenin, Hz. Peygamber'in şahsiyeti, risaleti veya öğretisi açısından herhangi bir öneminin olmadığını unutmamak gerekir.⁹⁵ Bu itibarla risalet öncesi hayatına ilişkin olarak anlatılan bu hadiseye, birtakım olağanüstülükler atfederek Hz. Muhammed'in risaletini bu tür hikâyelerle iç içe sunmanın vahyin mesajının üstünün örtülmesinden başka hiçbir anlam ifade etmediğini belirtmek istiyoruz. Bu tür rivayetlerin belki ait oldukları dönemlerde belli bir işlevselliğinden söz edilebilir, ancak bunların gerçekliğinin sorgulayıcı okuma veya vahye arz etmeyle ortadan kalkacağını hatırlatmak istiyoruz.

Sırtında Peygamberlik Mührü Bulunduğu İddiaları

Hz. Peygamber'in sırtında nübüvvetinin delili olarak mühür bulunduğu dair rivayet, hadis ve siyer kaynaklarında çok sayıda bulunmaktadır. Müslümanlar bu tür haberlere büyük ilgi gösterirken, anlatılanların gerçekliği, Kur'an'a uyup uymaması veya böyle bir iddianın Resül-i Ekrem'in nübüvvetinin ispatı olup olamayacağı meselesini pek sorgulamamışlardır. Dahası bunlara gösterdikleri ilgiyi onun öğretisini ve risaletini anlamak için göstermediklerini söylersek abartmış olmayız.

Hâtem kelimesi Arapçada mühür anlamına gelir ve Kur'an-ı Kerim, Resül-i Ekrem'i peygamberlerin sonuncusu (*hâteme'n-nebiyyîn*) olarak niteler.⁹⁶ Rivayetlerdeki iddialara göre âyette kullanılan bağlamdan farklı olarak, Resül-i Ekrem'in sırtında da nübüvvet mührü bulunuyordu. Buna ilaveten resmî belgeleri tasdik etmek amacıyla kullandığı bir mühürden daha bahsedilmektedir.

Rivayetlerde geçen mühür kavramına yüklenen anlam, umumiyetle sırtında var olduğu iddia edilen nübüvvet mührüdür. Örneğin âyetteki bağlam, bu rivayetlerde neredeyse

95 Mustafa Fayda, 'Bahira,' *DİA*, İstanbul 1991, IV, 487.

96 33. Ahzâb, 40.

hiç zikredilmezken, belgeleri tasdik etmek için kullandığı mühür üzerinde de fazla durulmaz. Ancak, rivayetler dikkatli bir şekilde incelendiği zaman, nübüvvet mührü ile belgeleri tasdik için kullandığı mühre dair haberlerin birbirlerine karıştırıldığını gösteren bazı anlam kaymalarından söz edilebilir. Rivayetlere göre Hz. Peygamber anlaşma metni, İslâm'a davet mektubu veya arazi iktaları için düzenlediği yazılara resmîyet kazandırmak amacıyla bir mühür yaptırmış ve resmî belgeleri bununla mühürlemiştir.⁹⁷ Yüzük şeklinde olduğuna dair tariflerin yapıldığı mührün üzerinde '*Allah, Muhammed ve Resûl*' ibareleri yazılıydı.⁹⁸ Ayrıca bu mührün altın⁹⁹ veya gümüşten¹⁰⁰ imal edildiğine dair detaylardan bahsedilir. Resulullah'ın kullandığı yüzük şeklindeki mühür, kendisinden sonra Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında da kullanılmış,¹⁰¹ ancak Hz. Osman tarafından 'Eris' Kuyusu'na düşürülerek kaybolmuştur.¹⁰² Hatta bu olay, ona yöneltilen eleştiri nedenlerinden birisi olmuştur.

Hz. Peygamber'in sırtında nübüvvet mührü bulunduğu dair iddialar Ümmü Hâlid, Câbir b. Semure, Sâib b. Yezîd, Kurre b. İyâs, Ebû Sa'îd el-Hudrî, İbn Ömer, Abdullâh b. Sercis, Ebû Zeyd gibi ravilere dayandırılmıştır. Ümmü Hâlid kanalıyla aktarılan rivayet, bunların en meşhurlarından birisidir. Buhârî'nin birkaç yerde zikrettiği, ayrıca diğer hadis

97 Rivayete göre Hz. Peygamber Bizans ve Sâsânî hükümdarlarına İslâm'a davet mektupları göndereceği zaman, kimi sahabiler, onların resmî yazılarına mühürledikleri ve bu nedenle tasdik edilmemiş mektuplara itibar etmeyeceklerini söyleyince, Hz. Peygamber kendisine yüzük şeklinde bir mühür yaptırmıştı. Böylece düzenlediği resmî yazıları bu mühürle tasdik ediyordu. Buhârî, *İlm*, 7, *Ezan*, 36, *Ahkâm*, 15, *Cihâd*, 101, *Libâs*, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 54; Müslim, *Libâs ve Zînet*, 56, 58; Ebû Dâvûd, *Hatem*, 1; Tirmizî, *İsti'zan ve Âdâb*, 25, *Libâs*, 14, *Şemâil*, 42; Nesâî, *Zînet*, 47, 49, 53, 78, 81.

98 Buhârî, *Libâs*, 55. Bazı rivayetlerde ise '*Muhammedü'r-Resulullah*' ibaresinin yazılı olduğundan bahsedilir. Buhârî, *Libâs*, 46, 54, *Cihâd*, 101; Müslim, *Libâs ve Zînet*, 55, 58; Tirmizî, *Şemâil*, 45; Nesâî, *Zînet*, 47, 50.

99 Buhârî, *Libâs*, 45, 46, 47.

100 Buhârî, *İlm*, 7, *Libâs*, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, *İtisâm*, 4; Müslim, *Libâs ve Zînet*, 56, 58; Tirmizî, *Şemâil*, 41.

101 Buhârî, *Farzu'l-humus*, 5.

102 Buhârî, *Libâs*, 55; Ebû Dâvûd, *Hatem*, 1; Tirmizî, *Şemâil*, 43

kaynaklarında da yer alan bu rivayet, Resulullah'ın sırtında peygamberlik mührü bulunduğuna dair iddialara referans gösterilmiş, ancak rivayet detaylı bir şekilde incelendiğinde, bu iddialara referans olup olamayacağı konusu tartışmalıdır. Rivayet genel olarak iki farklı versiyonla ve ayrı içerikte sunulmuştur. Birinci versiyonda peygamberlik mühründen hiç söz edilmemekte ve özet olarak şu bilgiler aktarılmaktadır: Resulullah'a elbise dâhil birtakım hediyeler gönderilmişti. Bunlar arasında küçük ve üzeri benekli siyah kumaştan bir elbise vardı. Resulullah onu küçük yaşta bir kız olan Habeşli Ümmü Hâlid'e hediye etti ve bu elbisenin ona çok yakıştığını söyledi.¹⁰³ Hadisin diğer versiyonunda ilave olarak Ümmü Hâlid'in şu sözlerine yer verilmiştir: "O sırada ben *nübüvvet mührü* ile oynamaya başladım. Babam beni azarlayıp bundan menetti. Resulullah babama, 'Çocuğa dokunma, onu rahat bırak' diye uyarıda bulundu."¹⁰⁴ Taberânî¹⁰⁵ ve Hakîm¹⁰⁶ tarafından da nakledilen aynı rivayete şu ekleme yapılmıştı: Ümmü Hâlid bnt. Hâlid dedi ki: 'Nebî'ye geldim ve iki omzu arasında bulunan nübüvvet mührüne baktım.'

Sadece ilgili bölümünü aktardığımız Ümmü Hâlid isnadlı rivayetle diğer rivayetler incelendiği zaman ilk göze çarpan husus, Resulullah'ın belgeleri tasdik etmek için kullandığı mührün daha sonra, onun sırtında var olduğu iddia edilen nübüvvet mührüyle karıştırılmış olabileceği ihtimalidir. Nitekim Hz. Âişe isnadlı bir rivayette de, Necâşî'nin Hz. Peygamber'e bir hediye paketi gönderdiği, bunlar arasında bir de yüzüğün bulunduğu, Resûl-i Ekrem'in bu yüzüğü Zeyneb'ten torunu olan Ümâme bnt. Ebî'l-Âs'a verdiği ve süs olarak takmasını söylediği bilgileri yer almaktadır.¹⁰⁷ Ümmü Hâlid'e isnad edilen rivayette şu ifadeler de yer almaktadır: "Babamla birlikte Resulullah'a geldim. Üzerimde sarı bir elbise vardı. Resulul-

103 Söz konusu hadisin ayrıntısıyla ilgili bkz. Buhârî, *Libâs*, 22, 32, *Menâkibu'l-ensâr*, 37; Ebû Dâvûd, *Libâs*, 2.

104 Buhârî, *Edeb*, 17, *Cihâd*, 18.

105 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid, Beyrut 1405/1985, IV, 194.

106 Hâkim en-Nisabûrî, *Müstedrek*, III, 279.

107 Ebû Dâvûd, *Hatem*, 8.

lah bana 'seneh, seneh' dedi. Ravi Abdullâh dedi ki: 'seneh' Habeşçe 'güzel' anlamına gelir. Ümmü Hâlid dedi ki: 'Ben peygamberlik mührüyle oynamaya gittim. Babam beni azarladi. Resulullah ise 'Ona dokunma' dedi. Sonra bana üç kez 'Bu elbise üzerinde paralansın' dedi."¹⁰⁸ Ümmü Hâlid'in ifadelere bakıldığında oynamaya gittiği, sırtında var olduğu iddia edilen nübüvvet mührü değil de, hediyeler arasındaki yüzük-mühür olmalıdır. Zira ortada bir hediye bohçası veya paketinin olduğundan söz edilmektedir. Muhtemeldir ki, Resül-i Ekrem hediyelerle ilgilenirken bu arada çocuk olan Ümmü Hâlid onlar arasında bulunan yüzüğü alıp oynamak isteyince babası onu engellemeye çalışmıştır.

Rivayette Ümmü Hâlid, babasıyla birlikte Habeşistan'dan gelen birisi olarak tanıtılmaktadır. Oysa Habeşistan'dan gelen o değil, Necâşi'nin gönderdiği hediyelerdir. Kaldı ki, Ümmü Hâlid Medinelidir ve Habeşistan'a da gitmemiştir. Necâşi tarafından gönderilen hediyeler arasındaki elbiseyi, Resül-i Ekrem Ümmü Hâlid'e verdiği için muhtemeldir ki onun adı mühürle ilgili rivayetlere karıştırılmıştır. Görünen o ki Ümmü Hâlid o sırada gönderilen hediyeler arasında bulunan yüzüğe gözü takılmış ve onunla oynamak istediğinde babası engel olmuştur. Ancak Hz. Peygamber çocuğu rahat bırakmasını söylemiştir. Resül-i Ekrem'in yüzüğü torununa hediye ettiği husus göz önüne alınırsa, bunun çocukların ilgisini çekecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Netice itibarıyla sözü edilen Ümmü Hâlid isnadlı bu rivayet daha sonra Resulullah'ın sırtında var olduğu iddia edilen peygamberlik mührüyle ilgili yorumlara ilham kaynağı olmuştur.

Rivayetle ilgili dikkat çekici çelişkilerden birisi de, çocuk elbiseyi giydiği zaman, yakıştığını ifade etmek için Hz. Peygamber'in ona Habeşçe 'güzel' anlamına gelen 'seneh, seneh' ifadelerini kullandığına dair iddiadır. Oysa Ümmü Hâlid Habeşli değil, Medineli bir babanın kızıdır ve Habeşçe değil Arapça konuşmaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in ona Habeşçe yerine Arapça 'güzel' anlamına gelen ifadeyi

kullanması daha mantıklı olurdu. Sadece bu ayrıntı bile ortada bariz bir bilgi yanlışlığının olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu rivayette söz konusu olan peygamberlik mührü değil, hediye olarak gönderilen yüzüktür. Anlaşılan o ki Resûl-i Ekrem'in resmî belgeleri tasdik etmek için kullandığı mühür, yüzük şeklinde olduğundan bu rivayette hediye olarak gönderilen yüzükle karıştırılmıştır. Resûl-i Ekrem yüzük mühür kullandığı için bu rivayetdeki yüzüğün karıştırılıp nübüvvet mührüne dönüştürülmesi de kuvvetle muhtemeldir.¹⁰⁹ Dikkat edilirse rivayetdeki ifadelerde '*ben mühürle (yüzükle) oynamaya gittim*' derken çocuğun kastettiği hediyeler arasındaki yüzüktür. Bu değil de sırtında var olduğu iddia edilen nübüvvet mührü ise, o zaman Resûl-i Ekrem'in sırtı çıplak bir vaziyette gönderilen hediyeleri incelemesi gerekir. Bu yüzden çocuğun '*mühürle oynamaya gittim*' ifadeleri tamamen anlamsızdır. Zira Allah Resulü hediyelerle meşgulken çocuğun mühürle oynamaya gitmesi haberi tamamen anlamsızdır.

Öte yandan Ümmü Hâlid isnadlı rivayete bazı eklemelerin yapıldığını görüyoruz. Örneğin daha geç dönem kaynaklarda mezkûr hadîs metni şu içerikte sunulmuştur: Hâlid b. Sa'îd kızı Ümmü Hâlid'le birlikte Habeş yurdundan Hz. Peygamber'e geldi. Onu Resulullah'a götürmüştü. Kızın üzerinde sarı bir elbise vardı. Resulullah elbiseyi beğendi ve bazı Habeşçe kelimeleri bildiği için kıza '*seneh, seneh*' diye iltifat etti. Bu kelime Habeşçe 'güzel' anlamına gelir. Sonra Resulullah kıza iki kez '*Üzerinde paralansın*' dedi. (Ravi dedi ki: 'O da o elbiseyi yıprattı.')

Daha sonra Ümmü Hâlid Resulullah'ın sırtına yöneldi ve elini peygamberlik mührüne dokundurdu. Babası onu engellemek isteyince Resulullah '*Onu serbest bırak*' dedi.¹¹⁰ Özellikle rivayetin son bölümündeki açıklama bizim üzerinde durduğumuz karışıklığın düğümlendiği nokta olarak görülmektedir.

109 Hz. Peygamber'in kullandığı yüzük mühür konusunda bkz. Kadir Paksoy, 'Hz. Peygamber'in Yüzüğü ve Mührü', *Bilimnâme*, (VII/1, 2005), 105-115.

110 Taberânî, IV, 194; Hâkim en-Nisabûrî, *el-Müstedrek*, III, 279.

Diğer yandan Habeşistan'dan gönderilen hediyelerle birlikte gelen kişilerin isimlerinin karıştırılma ihtimali de söz konusudur. Nitekim Habeşistan'a hicret edenler ilk Müslümanlar arasında Hâlid b. Sa'îd de bulunuyordu. Burada onun Eme (أمة) adında bir kızının dünyaya geldiğinden bahsedilir. Bu kız büyüyünce ünlü sahabî Zübeyr b. Avvâm'la evlenmiş ve çocuğuna nispetle Ümmü Hâlid künyesiyle anılmıştır. Mezkûr hadîsin ravisi olarak tanıtılan Ümmü Hâlid ile bu ismin karıştırılmış olması da kuvvetle muhtemeldir.¹¹¹ Öte yandan Habeşistan'a göç edenlerin hicretten sonra Medine'ye geldiklerini unutmamak gerekir. Dolayısıyla sonradan Ümmü Hâlid künyesini alan Eme'nin Habeşistan'la olan bağlantısı nedeniyle isminin bu rivayetle karıştırılma ihtimali söz konusudur.

Peygamberlik mührüyle ilgili rivayetlerden bir başkası Sâib b. Yezîd'e dayandırılır. Mezkûr rivayette Sâib'e ait şu ifadeler yer almaktadır: "Teyzem beni Resulullah'a götürdü ve dedi ki: 'Ey Allah'ın Resülü! Şu kız kardeşimin çocuğunun ayağında rahatsızlık var.' Resulullah beni aldı başımı sıvazladı ve bana bereket duası okudu. Sonra abdest aldı. Ben onun suyundan içtim. Sonra arka tarafında durdum ve omuzları arasında bulunan keklik yumurtası büyüklüğündeki mührü baktım."¹¹² Bu rivayetin teyzesinin refakatiyle Resûl-i Ekrem'e giden küçük yaştaki bir çocuğun anısından ibaret olduğunu özellikle hatırlatalım. Bu durumda Resûl-i Ekrem'in sırtında mührü görülmüşse bu bilginin çocuk yerine teyzesi kanalıyla aktarılması gerekmez miydi? Ya da rivayet neden teyzesi tarafından doğrulanmamıştır? Böylesine önemli bir konu hakkındaki rivayetin küçücük bir çocuğa dayandırılması ne derece inandırıcı olabilir? Ayrıca çocuk Resulullah'ın elindeki yüzük-mührü de görmüş olabilir ve daha sonra bu anısına ait haberler peygamberlik mührü rivayetiyle de karıştırılmış olabilir. Örneğin bir rivayette Resulullah'ın yüzüğünün gümüşten olduğu ve kaşının avuçlarının içine gelecek şekilde taktığından bahsedilir.¹¹³

111 Zehebî, *Stıyeru a'lâmi'n-nubelâ*, Beyrut 1986/1406, I, 260.

112 Buhârî, *Daavât*, 31, *Vudu'*, 40, *Merdâ*, 18; Tirmizî, *Şemâil*, 14.

113 Tirmizî, *Şemâil*, 45.

Arapçada 'kef' (كف) kelimesi, el veya avuç içi anlamına gelir. Bu kelimeyle 'omuz veya kürek kemiği' anlamına gelen 'ketf' (كتف) kelimesi birbirlerine çok benzemektedir. Resûl-i Ekrem'in yüzüğün kaşını avuç içine gelecek şekilde taktığı bilgisi dikkate alınır, ¹¹⁴ avuç içi anlamındaki 'kef' kelimesiyle omuz anlamındaki 'ketf' kelimelerinin birbirlerine karıştırılma ihtimali de söz konusu olabilir. ¹¹⁵ Unutmamak gerekir ki, rivayetler sözlü kültür geleneği içinde ağızdan ağıza dolaşmış ve yaklaşık bir asır sonra kaynaklara girmeye başlamıştır. Bu zaman içerisinde sözünü ettiğimiz türden yanlışların ortaya çıkabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

Muâviye b. Kurre isnadlı rivayette ise nübüvvet mührüyle ilgili şu haberler aktarılmıştır: Müzeyne kabilesinden bir heyetle Resulullah'a geldik ve ona biat ettik. O sırada elbisesi açıktı. Ben ona biat ettiğim zaman elimi elbisesinin yakasına soktum ve mührü dokundum. ¹¹⁶ Rivayette ravi bir heyetle birlikte Hz. Peygamber'i ziyaret ettiğini ve nübüvvet mührünü gördüğünü iddia etmekte, ancak bu iddia heyette bulunan diğerleri tarafından doğrulanmamıştır. Üstelik ravi bir şey gördüğünü değil, elini Resûl-i Ekrem'in yakasından içeri soktuğunu ve mührü dokunduğunu iddia etmektedir. Dikkat edilirse bir taraftan Resûl-i Ekrem'in elbisesinin açık olduğundan, diğer taraftan da yakasından içeri sokulan el vasıtasıyla sırtındaki mührü dokunulduğundan bahsedilmektedir. Mühür sırtında olduğuna göre biat eden kişinin mührü dokunabilmesi için Resûl-i Ekrem'in eğilmesi gerekir. Bunun yanı sıra, şayet Resûl-i Ekrem'in sırtındaki bir mühürden söz ediliyorsa, sırtının tamamen çıplak olması gerekir. Oysa rivayetlerde elbisenin altındaki mühürden söz edilmektedir. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in sırtında böyle bir mühür bulunuyorsa bu tür rivayetlerin eşlerinden gelmesi gerekmez miydi? Zira onu sırtı çıplak olarak görebilen en yakınındaki kişiler onlar olma-

114 Ebû Dâvûd, *Hatem*, 5.

115 Erdinç Ahath, 'Nübüvvet Mührü', *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (3/2001), 281-298.

116 Ebû Dâvûd, *Libâs*, 23. Hadisin değişik versiyonu için bkz. İbn Hanbel, III, 434, V, 35.

lıdır. Acaba niçin eşlerinden değil de yukarıda işaret edildiği üzere ya çocuk yaşta olan ya da bir kez karşılaşma sırasında Allah Resul'nü gördüğünü iddia edenlerden bu tür haberler nakledilmiştir?

Rivayette sözü edilen şahıs heyetle geldiği zaman Resûl-i Ekrem'in parmağına taktığı yüzük-mührü de görmüş olabilir. Üstelik rivayetin değişik versiyonlarında farklı anlatılar da vardır. Örneğin yukarıdaki rivayette 'elimi elbisesinin yakasına soktum' ifadesi, bir başka rivayette 'elimi elbisesine soktum' şeklinde nakledilmiştir. Bu durumda elbisesinin herhangi bir yeri veya yakasıyla sırtındaki mühür arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Üstelik görülen değil de hissedilen bir şeyden bahsedilmektedir. Kaldı ki İbn Hanbel'deki rivayete göre Resûl-i Ekrem'in yakasından elini sokan kişi, ravinin kendisi değil babasıdır. Kendisine babasının Resulullah'la sohbet edip etmediği sorulunca şu karşılığı vermiştir: "Hayır, babam hadis işitmiş değildir. Zira o sırada henüz küçüktü. Ancak Resulullah'ın konuşmalarından kimi ifadeleri duymuştur."¹¹⁷

Hz. Ali'ye isnad edilen bir rivayette, Resulullah'm kürek kemikleri arasında nübüvvet mührü bulunduğu ve bu mührün, peygamberlerin sonuncusu olduğuna işaret ettiği haberleri aktarılmıştır.¹¹⁸ Buhârî'deki bir hadis kaydında bizzat Hz. Peygamber kendisini peygamberlerin sonuncusu 'ene hâtimü'n-nebiyyîn' (أَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ) olarak tanımlamıştır.¹¹⁹ Muhtemeldir ki bu tür yorumlar, daha sonra sırtında nübüvvet mührü olduğu iddialarına ilham kaynağı olmuştur.

Resûl-i Ekrem'in sırtında nübüvvet mührü bulunduğu iddiaları sadece bu rivayetlerle sınırlı değildir. İrili ufaklı birçok rivayet daha aktarılmıştır. Örneğin Abdullâh b. Sercis isnadlı rivayette şu bilgiler yer almaktadır: "Ashaptan bir heyetle Resulullah'ı ziyarete gittik. Bir yolunu bulup arka tarafına geçtim. Niyetimi hemen anladı ve ridasını çıkardı.

117 İbn Hanbel, IV, 19.

118 Tirmizî, *Şemâil*, 9, 15.

119 Buhârî, *Menâkıb*, 18.

Ben de kürek kemikleri arasında bulunan mührü gördüm. O, yumruk kadardı ve etrafında benekler vardı. Döndüm ve 'Allah sizi bağışlasın ya Resulellah!' dedim. 'Seni de bağışlasın' buyurdu..."¹²⁰ Bir başka rivayete göre Abdullâh b. Ser-cis, mührün sol kürek kemiğinin üst tarafında bulunduğunu ve büyüklüğünün de bir elin parmaklarının bir araya getirildiği zaman parmak uçlarının hacmi kadar olduğunu iddia etmiştir.¹²¹ Ebû Sa'îd el-Hudrî isnadlı rivayette mührün şekli, 'gül tomurcuğuna' benzetilmiştir.¹²² Yine ona ait bir başka rivayette mührün, başparmak büyüklüğünde olduğundan bahsedilmektedir.¹²³

Ebû Zeyd Amr b. Ahtab, Resûl-i Ekrem'in kendisine sırtını kaşıttırıldığını ve o sırada nübüvvet mührüne dokunduğunu iddia etmiştir.¹²⁴ Rivayette mezkûr mührün kıl yumağı şeklinde olduğundan bahsedilmiştir (وَمَا الْخَاتَمُ؟ قَالَ: شَعْرَاتُ الْمُجْتَمِعَاتِ).¹²⁵ Ayrıca değişik rivayetlerde mührün Resûl-i Ekrem'in teninin rengine benzediği¹²⁶ ve güvercin yumurtası büyüklüğünde olduğu tasvirleri anlatılmıştır.¹²⁷ Tirmizî'deki rivayette ise mührün renginin kırmızıya yakın olduğu ifade edilmiştir.¹²⁸ Mührün renginin Resûl-i Ekrem'in tenine benzediği iddialarından hareketle, muhtemelen gümüşten imal edilen yüzük-mühürle teni arasında bir benzetme yapılmıştır. Zira bir rivayette Resûl-i Ekrem'in teninin soluk beyaza çalan gümüşü andırdığından bahsedilmiştir.¹²⁹

İbn Ömer'e isnad edilen bir rivayette ise Resulullah'ın sırtında bulunduğu iddia edilen nübüvvet mührünün ur şeklinde etten bir parça olduğu ve üzerinde de 'Muhammed

120 Tirmizî, *Şemâil*, 16

121 Müslim, *Fadâil*, 112.

122 Tirmizî, *Şemâil*, 16.

123 İbn İshâk, 71.

124 Tirmizî, *Şemâil*, 15.

125 Tirmizî, *Şemâil*, 15

126 Müslim, *Fadâil*, 109; İbn Hanbel, XIII, 451.

127 Müslim, *Fadâil*, 110.

128 Tirmizî, *Menâkıb*, 11.

129 Buhârî, *Libâs*, 68; Müslim, *Fadâil*, 113; Tirmizî, *Menâkıb*, 4.

Resûlillâh' ibaresinin yazılı olduğu ifade edilmiştir.¹³⁰ Ancak, bu rivayet daha çok Hz. Peygamber'in belgeleri imzalamak için kullandığı mühürle ilgili tasvir niteliğindedir. Nitekim rivayetin devamında Resulullah'ın altından bir yüzük edindiğini, onu gören insanların da benzer şekilde altın yüzük takındığı, bunun üzerine Resulullah'ın gümüşten bir yüzük yaptırarak belgeleri onunla mühürlediği açıklamaları yer almaktadır.¹³¹ İbn Hibbân tarafından aktarılan bu rivayeti gerçekçi bulmayan Zehebî, onun böyle bir rivayeti uydurduğunu iddia etmiş ve böyle bir zayıf rivayete itibar ettiği için İbn Hibbân'ı eleştirmiştir.¹³² Mühür üzerinde '*Muhammed Resûlillâh'*' ibaresi bulunduğu iddiası dikkate alındığında bu rivayetin resmî evrakı mühürlemek için kullanılan yüzük-mühürle ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Resûl-i Ekrem'in sırtında nübüvvet mührünün bulunduğu iddiaları Selmân el-Fârisî'ye de dayandırılmıştır. İddiaya göre Selmân Müslüman olmadan önce arayış içerisindeyken birisi ona, Mekke'de peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkacak bir nebiden bahsetmiş ve aynı zamanda onun sırtında nübüvvet mührü olduğunu haber vermiştir. Selmân, Hz. Muhammed'in peygamberliğini duyduğu zaman güya kendisine verilen bu bilgiye dayanarak onu ziyarete gittiğinde bir yolunu bulup sırtındaki mührü görmek istemiş ve Hz. Peygamber de maksadını anlayınca sırtını açıp mührü göstermiştir.¹³³ Bir başka iddiaya göre ise, Selmân el-Fârisî bir gün Resulullah'a bir tepsî hurma getirmiş, ancak Hz. Peygamber hediye kabul etmemiştir. Ertesi gün tekrar aynı kapla yine hurma getirdiği zaman Resulullah kabın içinde ne olduğunu sorunca, o sırada Selmân da sırtındaki mühre bakmıştır.¹³⁴ Görünen o ki, hikâye uydurulurken ravi pek inandırıcı bir senaryo kuramamıştır. Bir rivayetteki habere göre ise Sa'd b. Mu'âz'ın

130 İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Ahmed et-Temimî, *es-Sahîh*, thk. Ş. Arnavud, Beyrut 1414/1993, XIV, 210.

131 Müslim, *Libâs*, 55; Ebû Dâvûd, *Hatem*, 1; Nesâî, *Zinet*, 53, 81; Tirmizî, *Şemâil*, 41, 43

132 Zehebî, *Mizân*, IV, 253.

133 İbn İshâk, 68-69.

134 Tirmizî, *Şemâil*, 15.

öldüğü gün Rümeyse adlı kişi Hz. Peygamber'in çok yakınında olduğunu söyleyip 'Şayet isteseydim kürek kemikleri arasında bulunan nübüvvet mührünü öpebilirdim' iddiasında bulunmuştur.¹³⁵ Bir başka rivayetteki iddiaya göre ise Ebû Rımse adlı kişi kendisinin doktor olduğunu söyleyip Hz. Resûl-i Ekrem'in sırtındaki mührü görmek istemiş, ancak Hz. Peygamber ona 'Doktor Allah'tır, sen şefkatli bir adamsın, onun doktoru ise yaratandır'¹³⁶ karşılığını vermiştir.

Dikkat edilirse Hz. Peygamber'in sırtında nübüvvet mührü bulunduğuna dair rivayetler muhtelifdir. Gerek mührün varlığı gerekse onunla ilgili tasvirler, bütünüyle gizemli hikâyelere dayalı anlatılardan oluşmaktadır. Görebildiğimiz kadarıyla nübüvvet konusu yoğun olarak tartışılmaya başlanınca, nübüvvetin delilleri olarak bazı rivayetler zikredilmiştir. Muhtemelen yüzük-mühürle ilgili aktarılan bazı rivayet kıırıntıları nübüvvet mührü yorumlarına dönüştürülmüş ve Resûl-i Ekrem'in peygamberliğinin delillerinden birisi olarak sunulmuştur. Oysa onun risaletinin en önemli delilinin Kur'ân olduğu gerçeği, bizzat âyetle sabittir. Bu konuyla ilgili onca âyet varken âdeta vahiy yeterli görülmeyip bir dizi gizemli tasvirlerle anlatılan hikâyelerin Allah Resulü'nün peygamberliğinin delili olarak sunulması kime ne kazandırır?

Resûl-i Ekrem'in sırtında nübüvvet mührü bulunduğu iddiaları hakkında onca rivayet aktarılrken, üstelik bunlardan birisi Hz. Ali'ye dayandırılırken, Resûl-i Ekrem'in vefatıyla ilgili rivayetler arasında bu mührün akıbeti hakkında fazla bir detay anlatılmaz. Ancak, bu çelişki fark edilmiş olacak ki vefatıyla birlikte mezkûr mührün kaybolduğu iddiaları dillendirilmiştir.¹³⁷ Onun teçhiz ve tekfininde bulunanlardan birisi Hz. Ali'dir. Kendisine mühürle ilgili rivayet isnat edilirken mührün kaybolduğuna dair açıklamaların da onun tarafından yapılması gerekmez miydi?

135 Tirmizi, *Şemâil*, 14.

136 Ebû Dâvûd, *Tereccul*, 18.

137 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 1102.

Resûl-i Ekrem'in sırtında nübüvvet mührü bulunduğu iddialarının arka planında resmî evrakı tasdik etmek için kullandığı yüzük-mühürle ilgili rivayetlerin önemli etkisi olduğu kanaatindeyiz. Bu mühürle ilgili rivayetlerde geçen *hâtem* kelimesiyle onun son peygamber olduğunu vurgulayan âyetteki *hâteme'n-nebiyyîn*¹³⁸ terkbinin zamanla birbirine karıştırılma ihtimali söz konusudur. Yine bu tür iddiaların ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi, bize göre o döneme ait tedavi yöntemidir. Örneğin tedavi olmak amacıyla insanların 'hacamat' yoluyla sırtlarından kan aldırıklarından bahsedilmektedir.¹³⁹ Üstelik Resûl-i Ekrem'in de zaman zaman bu yöntemle sırtından kan aldırıldığına dair bazı rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayette Hz. Peygamber'in hacamat ücretini Hz. Ali'nin verdiğiinden bahsedilir.¹⁴⁰ Enes b. Mâlik isnadlı rivayette ise ayın 17, 19 ve 21. günlerinde Resulullah'm hacamat yaptırdığından ve boynunun iki tarafındaki damarlar ile kürek kemiklerinin ortasından kan aldırıldığından bahsedilmektedir.¹⁴¹

Görünen o ki Resûl-i Ekrem'in sırtında nübüvvet mührü olduğu iddialarının arkasında, aslında hacamattan kaynaklanan bir izin etkisi vardır. Yukarıda zikredilen rivayetlerden birisinde ilginç bir detaydan bahsedilmişti. Sözü edilen rivayetdeki anlatıya göre, kendisini doktor olarak tanıtan Ebû Rîmse adlı şahıs Hz. Peygamber'i tedavi etmeyi önermiş, ancak Resûl-i Ekrem bu öneriyi geri çevirmiştir.¹⁴² Belli ki Resûl-i Ekrem tedavi amaçlı sırtından kan aldırırken bu şahıs ona tedavi önermiştir. İbn Abbâs'a isnad edilen başka bir rivayette de benzer muhtevalı bir haberden bahsedilir. Bu rivayette yer

138 33. Ahzâb, 40.

139 Eski tarihlerde bir tedavi yöntemi olarak sırt ve boyun bölgesinden kan aldırılmaktaydı ve bu işlem 'hacamat' olarak bilinmekteydi. Bkz. Abdullah Köşe, 'Hacamat', *DİA*, İstanbul 1996, XIV, 422.

140 Tirmizî, *Şemâil*, 164. Hz. Peygamber'in değişik zamanlarda tedavi amaçlı kan aldırıldığına dair birtakım rivayetler, hadis koleksiyonlarına yansımıştır: Bkz. Buhârî, *Büyu'*, 39, *Cezau's-Sayd*, 11; Müslim, *Müsakat*, 62, 64, 65, *Selam*, 76, 77, *Hac*, 87, 88; Ebû Dâvûd, *Menasik*, 35; Tirmizî, *Tıb*, 9.

141 Tirmizî, *Şemâil*, 165, *Tıb*, 12.

142 Ebû Dâvûd, *Tereccul*, 18.

alan bilgilere göre kendisini doktor olarak tanıtan Âmir oğullarından bir şahıs, şayet tedaviye muhtaçsa Hz. Peygamber'i iyileştirebileceği önerisinde bulunmuştur.¹⁴³ Bize göre Resül-i Ekrem'in sırtında nübüvvet mührü bulunduğu iddialarının en önemli nedenlerinden birisi bu hadiseye dair anlatılardır. Zira hacamat yapılan yerde bir müddet hafif bir şişme ve kızarıklık kalabilmektedir. Muhtemelen bu hadiseye dair bir iz veya görüntü, daha sonraki dönemlerde bu tür yorumlara ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla Allah Resulü'nün sırtında nübüvvet mührü bulunduğu iddiası ve bunun aynı zamanda onun mucizelerinden birisi olduğu yorumları tamamen asılsızdır ve asla vahyin muhtevasıyla bağdaştırılabilir anlatılar değildir.

Şakk-ı Sadr Hadisesi

Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatına ilişkin olarak zikredilen olağanüstülüklerden birisi şakk-ı sadr (göğsünün yarılması) hadisesine dair anlatılardır. Hayli gizemli tasvirler içeren bu hadiseye dair anlatılar muhtelifdir. Üstelik olayın ait olduğu dönemle ilgili de farklı zaman dilimlerinden bahsedilmektedir. Örneğin rivayetlerin bir kısmında, Hz. Muhammed henüz 3-4 yaşındayken sütannesinin yanında bu hadisesinin vuku bulduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁴ Bunun yanı sıra 10 yaşındayken,¹⁴⁵ risaletle tanıştığı sırada¹⁴⁶ ve dördüncü olarak da mi'râc hadisesinin hemen öncesinde yaşandığına dair anlatılar bulunmaktadır.¹⁴⁷

143 Taberî, *Târîh*, II, 205. Rivayetin akabinde yer alan haberler ise giderek gizemli bir üsluba dönüştürülmüştür. Örneğin adamın önerisi üzerine Hz. Peygamber isterse kendisine bir mucize gösterebileceğini söylemiştir. Adam da önlerinde duran hurma ağacından bir hurma salkımı getirmesini isteyince iddiaya göre Hz. Peygamber daldaki hurma salkımını önüne getirip durdurmuş ve tekrar yerine göndermiştir (Taberî, *Târîh*, II, 205). Oysa erken döneme ait hiçbir rivayette böyle bir olaydan bahsedilmez.

144 Müslim, *İmân*, 260, 261, 263, 264; İbn İshâk, 101, 102; Taberî, *Târîh*, II, 203.

145 İbn Kesir, *Tefsir*, XV, 8506.

146 Taberî, *Târîh*, II, 209.

147 Buhârî, *Tevhîd*, 37, *Menâkıb*, 24; Müslim, *İmân*, 260, 262.

İbn İshâk'ın verdiği bilgilere göre Resulullah sûtannesi ve sût kardeşiyle birlikte çobanlık yaparken sût kardeşiyle birlikte biraz uzakta oynuyordu. O sırada beyaz elbiseli iki adam gelerek Resulullah'ın karnını yarıp kalbini çıkarmış ve yıkayıp temizledikten sonra tekrar yerine yerleştirmişti. Olaya tanık olan sût kardeşi korkuyla annesine koşup haber verince, Hâlime hızla çocuğun yanına gitmiş ve Resûl-i Ekrem'i rengi sararmış bir şekilde bulmuştu. Ne olduğunu sorunca Hz. Peygamber başından geçen bu olayı anlatmıştı. Bu hadiseden sonra Hâlime başına bir kötülük gelir endişesiyle çocuğu annesine teslim etmek için Mekke'ye getirmiş,¹⁴⁸ ancak Âmine bu korkularının yersiz olduğunu, çünkü hamileliği sırasında yaşadığı birtakım olağanüstülükler nedeniyle çocuğa kötülük gelmeyeceğini söylemiştir.¹⁴⁹ İbn İshâk'ta yer alan rivayette bu olayın gerçekleşme şekli sorulunca, Resulullah başından geçenleri özetle şöyle anlatmıştır:

Sa'd b. Bekr oğullarına emzirilmek üzere verilmiştim. Sût kardeşimle birlikteyken beyaz elbiseli iki adam geldi. Ellerinde içi kar dolu altından tas vardı. Beni yatırıp karnımı yarıdılar. Kalbimi çıkarıp içini açtılar ve ondan pıhtılaşmış simsiyah kan çıkardılar. Ardından kalbimi ve karnımı o karla yıkadılar. Temizlenince eski hâline getirdiler...¹⁵⁰

Tespit edebildiğimiz kadarıyla hadîs koleksiyonları arasında *şakk-ı sadr* hadisesinin yer aldığı ilk rivayet Tayâlisî'de (204/819) geçmektedir. Hz. Âişe isnadlı bu rivayet, hem farklı bir kurguyla anlatılmış hem de Resûl-i Ekrem'in vahiyle ilk tanıştığı sırada yaşanmış bir olay olarak sunulmuştur. Rivayette anlatılanlara göre Hz. Peygamber eşi Hz. Hatice ile birlikte ramazan ayında Hıra Dağı'nda itikâfa çekildiği sırada, eşi bir ara mağaradan ayrılınca Cebrail ve Mikail göğsünü yarmak için gelmişler. Mikail havada kalırken Cebrail Resûl-i Ekrem'e

148 Bir rivayete göre de, Habeşliler bu çocuğun ileride şanlı birisi olacağını tahmin etmişler ve onu Hâlime'den alıp kaçıracakları tahdidinde bulunmuşlardı. Hâlime de bir yolunu bulup çocuğu onlardan kaçırmış ve annesine teslim etmiştir. İbn Hişâm, I, 108.

149 İbn İshâk, 27; İbn Hişâm, I, 106-107; Taberî, *Târîh*, II, 203.

150 İbn İshâk, 28.

yanaşarak karnını (وَشَقَّ عَنْ بَطْنِي) yarmış ve 'Allah'ın dilediği şeyi kalbinden çıkarmış.' Daha sonra ise sırtını peygamberlik mührüyle mühürleyip Alâk Sûresi'nin ilk beş âyetini okumasını istemiştir. Ardından Cebrail, Hz. Peygamber'i bir kişiden yüz kişiye kadar insanlarla tartmış, ancak Peygamberimiz hepsinin ağırlığına denk gelecek şekilde tartılmıştır. Olayı izleyen Mikail, 'Kâbe'nin Rabb'ine yemin olsun ümmeti ona tâbi olacak' diye seslenmiştir. Yaşadığı bu olayın ardından hızla evine doğru koşan Hz. Peygamber, yol boyunca dağlar ve taşların kendisine sesli selam verdiklerine tanık olmuştur. Eve vardığı zaman ise eşi Hatice 'Sana selam olsun ya Resulellah' diye karşılayıp peygamberliğini müjdelemiştir.¹⁵¹

Bu rivayette ilk dikkat çekenlerden birisi isnad zincirinde Hz. Âişe ismi zikredilmekle birlikte, bilinmeyen bir kişiden 'an raculin' bahsedilmesidir. Bu ifadeye göre rivayetin kaynağı şüphelidir. Ayrıca rivayetin muhtevası da çelişkilerle doludur. Örneğin, bir taraftan Hz. Peygamber'le eşinin birlikte Hira'da bulduklarından, diğer taraftan da eve geldiğinde onun Hz. Hatice tarafından karşılandığından, hatta peygamberlikle müjdelendiğini ifade ettiğinden söz edilmektedir. En dikkat çekici hususlardan birisi de -İbn İshâk'ın aksine- bu olayın ilk vahiy tecrübesi sırasında yaşandığı iddiasıdır.

Tayâlisî ile çağdaş olan Abdurrezzâk'ta (211/826) ise konuyla ilgili oldukça sınırlı rivayet bulunmaktadır. Bu rivayete göre Hz. Peygamber'in süt kardeşi, annesine gelip bir grup insanın kardeşinin karnını yarıklarını haber vermiştir. Hâlime de hızla çocuğun yanına gelmiş ve onu rengi solmuş bir vaziyette bulmuştur. Ardından da başına herhangi bir kötülük gelebilir endişesiyle annesine teslim etmek için çocuğu Mekke'ye götürmeye karar vermiştir.¹⁵²

İbn Ebî Şeybe'de (235/849) yer alan Enes b. Mâlik isnadlı rivayetdeki anlatıya göre ise Peygamberimiz çocuk yaşta arkadaşıyla oynarken Cebrail gelip onu uzaklaştırmış, ardın-

151 Tayâlisî, *Müsnedü Ebi Dâvûd et-Tayâlisî*, III, 125 (no: 1643).

152 Abdurrezzâk, *el-Musannef*, V, 317-18 (no: 9718).

dan da kalbini yarıp içinden bir pıhtı çıkarmıştır. Hatta 'Bu, şeytanın sendeki payıdır' demiştir. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in kalbini, içinde zezem suyu bulunan altın tasta yıkadıktan sonra yerine yerleştirmiş ve aldığı yere getirmiştir. Arkadaşı da Peygamberimizin solgun yüzünü görünce öldü diye korkmuş annesine haber vermiştir. Bu rivayette, ayrıca Enes'in, Hz. Peygamber'in göğsündeki yara izini gördüğünden söz edilerek olay, maddi bir operasyon olarak sunulmuştur.¹⁵³

Ebû Zerr Gifârî'ye isnad edilen rivayette de *şakk-ı sadr* hadisesinin Hz. Peygamber'in risaletle tanıştığı sırada vuku bulunduğu bahsedilir. Ancak kurgu farklıdır. Anlatılana göre Ebû Zerr, Resûl-i Ekrem'e peygamber olduğunu ilk kez nasıl öğrendiğini sorunca, o şu olayı anlatmıştır:

Mekke dağları arasında bir yerdeyken yanıma iki melek geldi. Biri diğere 'Bu, o mudur?' diye sordu. Arkadaşı 'Evet' deyince, diğeri ona 'O hâlde ağırlığını anlamak için onu bir kişiyle tart' dedi. Beni tarttı. Ondan ağır gelince, bu sefer 'On kişiyle tart' dedi. Ben on kişiden de ağır geldim. Hatta terazinin diğer gözündekiler üzerime yuvarlandılar. Bu sefer diğeri arkadaşına 'Onu bütün milletiyle tartsan bile yine onlardan ağır gelir' dedi. Daha sonra birisi diğere 'Göğsünü yar ve kalbini şeytani kötülük ve arzulardan temizle' dedi. Bu emir üzerine göğsümü yarıdı. Sonra birisi diğere, 'Göğsünü ve kalbini, tabak veya çarşaf yıkar gibi yıka' dedi. Bundan sonra *sekîneyi* getirdi. O, tıpkı beyaz kedinin yüzü gibiydi. Onu kalbime soktu. Sonra arkadaşına, 'Göğsünü dik' dedi. İki birlikte göğsümü diktiler. Hâlen mevcut olan mühürü de iki kürek kemiğimin arasına yerleştirdiler. Sonra yanımdan ayrıldılar. Ben onların her iş ve hareketlerini hâlâ gözümle görür gibiyim.¹⁵⁴

Resûl-i Ekrem 10 yaşlarındayken vuku bulduğu iddia edilen *şakk-ı sadr* hadisesine dair rivayet ise Ebû Hureyre'ye isnad edilmiştir. Kimi müfessirler bu rivayette anlatılan *şakk-ı sadr* hadisesini İnşirâh Sûresi'yle ilişkilendirilmişler ve âdetâ âyetlerle bağlantısı varmış gibi göstermişlerdir.¹⁵⁵ Örneğin,

153 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannefu li İbn Ebî Şeybe*, XX, 235 (no: 37712).

154 Taberî, *Târîh*, II, 209.

155 İbn Dihye el-Kelbî, 65-66.

müfessir İbn KesİR (774/1373) İnşirâh Sûresi'nin tefsiriyle ilgili açıklamalar yaparken Ebû Hureyre isnadlı rivayeti şöyle aktarır:

Ebû Hureyre, kendisinden başka kimsenin soramayacağı şeyleri Resulullah'a sorardı. Bir seferinde Resûl-i Ekrem'e şu soruyu sordu: 'Ey Allah'ın Resulü! Nübüvvet konusuyla ilgili ilk gördüğün şey nedir?' Resulullah doğrulup dedi ki: 'Ey Ebû Hureyre! Sen bir soru sordun. Doğrusu ben 10 yaşından birkaç ay almışken çöle doğru gitmiştim. Başımın üzerinde bir konuşma duydum. Bir adam diğerine 'Bu, o mu?' diye soruyordu. Adam 'Evet' deyince öndeki, karşıma dikildi. Hiçbir yaratıkta görmediğim bir çehre ve hiçbir yaratıkta bulmadığım bir ruh ve yine hiçbir yerde görmediğim elbiseleri vardı. Yürüyerek bana doğru geldiler. Her birisi bir ayağımı tuttu, ancak ben tuttuklarının farkında değildim. Birisi arkadaşına dedi ki: 'Yatur.' Beni nazik bir şekilde yatırdılar. Birisi diğerine dedi ki: 'Göğsünü yar!' İki kişiden birisi göğsüme uzandı ve kan akmaksızın ve ağrı duymaksızın göğsümü yarıdı. Adam dedi ki: 'İçindeki kin ve hasedi çıkar.' O da pıhtı şeklinde bir şey çıkardı ve tutup attı. Daha sonra adam diğerine dedi ki: 'Merhamet ve şefkati yerleştirdi.' Bir de baktım ki gümüşe benzer bir şey çıkardı. Sonra benim sağ ayağımın başparmağımı sallayıp 'Sağsalım bir şekilde kalk' dedi. Ben, böylece küçüğe şefkat, büyüğe merhamet dolu olarak kalkıp koştum.¹⁵⁶

Dikkat edilirse Ebû Zerr el-Gifârî isnadlı rivayetle Ebû Hureyre isnadlı rivayet muhteva olarak birbirine çok benzemektedir. Ancak, Ebû Zerr isnadlı rivayet, ilk vahiy tecrübesi sırasında yaşanmış bir olay olarak sunulurken, Ebû Hureyre isnadlı rivayetse Resûl-i Ekrem 10 yaşlarındayken vuku bulmuş bir olay olarak sunulmuştur. Bunların yanı sıra Ebû Zerr isnadlı rivayetle Hz. Âişe'ye isnad edilen rivayetler ilk vahiy tecrübesi sırasında yaşanmış olay olarak sunulmakla birlikte, ikisinin muhtevası birbirinden tamamen farklıdır. Tüm bunlarla birlikte *şakk-ı sadr* hadisesine dair haberler, ayrıca mi'râc olayıyla ilgili rivayetler arasında da geçmektedir. Örneğin mi'râca dair kapsamlı rivayetlerin hemen hepsinin başlangıcında bu olaya dair tasvirler anlatılır ve âdeta bu olay

mi'râcın ön hazırlığı gibi sunulur. Enes b. Mâlik'e dayandırılan kapsamlı bir mi'râc rivayetinin başlangıcında şu açıklamalar yer almaktadır:

Şerik b. Abdillâh dedi ki, ben Enes b. Mâlik'ten isrâ gecesi Resulullah'ın Kâbe mescidinden yürütüldüğünü şöyle duymuştum: *Vahiy gelmeden önce* Resulullah Mescid-i Haram'da uyurken kendisine üç kişi geldi. Gelenlerin önündeki, 'O hangisidir?' diye sordu. Diğeri, 'Onların ortasındakidir ve o onların hayırlısıdır' dedi. Gelen üç kişinin sonuncusu uyumakta olan 'Üç kişinin hayırlısını alın' dedi. O gecede bu hadise vuku bulmuştu. Bu üç kişi bir başka gece gelene kadar, (Peygamber) bir daha onları görmedi. Nihayet onlar 'Peygamber'in gözü uyuyup kalbinin gördüğü' bir başka gece yine geldiler. Peygamber'in gözü uyuyor, ancak kalbi uyumuyordu. Bütün peygamberlerin gözleri uyur, ancak kalpleri uyumaz. Gelen üç kişi Peygamber'le hiç konuşmadılar ve onu Zemzem Kuyusu'nun yanına götürdüler. Peygamber'in işini onlardan Cebrail üzerine aldı. Cebrail, onun göğsü ile gerdanı arasını yardı. Göğsünü ve içini yarmayı bitirince, Cebrail Zemzem suyuyla yıkayıp onu tertemiz yaptı. Sonra içi iman ve hikmet dolu altın bir kap ve içinde yine altın bir tas getirildi. Cebrail, Peygamber'in göğsünü ve boğazının içindeki etleri, yani boğazındaki damarları bununla doldurdu ve göğsünü kapattı...¹⁵⁷

Dikkat edilirse dört ayrı döneme ait olarak anlatılan *şakk-ı sadr* rivayetlerinin ortak noktası, kısmî farklılıklar bulunmakla birlikte aynı hadiseden bahsediyor olmalarıdır. Aslında hepsi aynı olaya dair açıklamalar olmakla birlikte, farklı dönemlerde vuku bulmuş gibi gösterilmiştir. Ancak bunlardan en ilginç olanı ise en son naklettiğimiz mi'râca dair rivayetinin başında yer alan ve Enes b. Mâlik'e isnad edilen rivayettir. Diğerlerinden farklı olarak bu rivayetteki iddiaya göre *şakk-ı sadr* hadisesi risaletten sonra yaşanmış bir olay olarak sunulmuştur. Buna mukabil rivayetinin başında yer alan '*vahiy gelmeden önce*' ifadesi ise hayli ilginçtir. Oysa bu olay, risaletten sonraki döneme ait olduğu iddia

157 Buhârî, *Tevhîd*, 37; ayrıca bkz. Buhârî, *Menâkıb*, 24; Müslim, *İmân*, 260, 262.

edilen mi'râc hadisesiyle ilgili rivayet içerisinde zikredilmiştir. Bu açıklamaya dayalı olarak risalet öncesinde de mi'râc olayının vuku bulunduğu dair ilginç yorumlar yapılmıştır.¹⁵⁸ Bu yorumların bir uzantısı olarak risaletten sonra da *şakk-ı sadr* hadisesinin yaşandığına dair görüşler dile getirilmiştir. Böylece birden çok mi'râc olayının vuku bulup bulmadığı meselesi ulema arasında tartışılırken, aynı zamanda birden çok *şakk-ı sadr* hadisesinin yaşandığına dair de görüşler ile ri sürülmüştür.¹⁵⁹

Bizim tespitlerimize göre bu tartışmaların tamamı beyhude çabadan başka bir şey değildir. Zira konuyla ilgili rivayetler incelendiğinde görülecektir ki, mi'râc hadisesine dair rivayetlerin başlangıcında zikredilen *şakk-ı sadr* anlatısı, aslında müstakil bir anlatıdır ve risalet öncesindeki anlatıların değişik versiyonudur. Ancak mi'râc hadisesine dair rivayetlerle birleştirildiği için, bu olay sırasında yaşanmış bir olay gibi algılanmıştır. Böylece risalet öncesine ait olan *şakk-ı sadr* anlatısıyla risaletten yaklaşık 10 yıl sonra vuku bulunduğu varsayılan mi'râc anlatıları birleştirilmiştir. Fakat bu detaylar tespit edilemediği için risalet sonrasına dair bir anlatı olan mi'râc olayının risaletten önce de vuku bulunduğu gibi ilginç yorumlar yapılmıştır.

Şakk-ı sadr hadisesiyle mi'râca dair rivayetlerin birbirine karıştırılması ve bir arada sunulmasının arka planındaki en önemli unsur, bize göre kadim İran kültüründe var olan benzer anlatılardır. Örneğin, tıpkı Resûl-i Ekrem'in yaşadığı iddia edilen mi'râc hadisesi gibi, Zerdüş'tün de benzer bir mi'râc tecrübesi yaşadığı ve o sırada melekler tarafından göğsünün yarıp kalbinin temizlendiğinden bahsedilir. *Gatalar*'da yer alan anlatı aynen şöyledir:

Zerdüş't, 30 yaşında peygamber oldu. Adamlarından bir kısmını yanına alarak Belh'e gitti. Bu seferinde Vaitya nehrini yürüyerek

158 Buhâri, *Tevhid*, 37, *Salat*, 1, *Menâkibu'l-ensâr*, 42; ayrıca bkz. Buhâri, *Ehadisü'l-enbiyâ*, 5; Müslim, *İmân*, 260, 263, 264; İbn Hanbel, IV, 207, 208, V, 144.

159 İbn Kesir, *Tefsir*, IX, 4650.

geçti ve o nehrin bir ayağı olan Avitak suyu kenarında halvete çekilip ibadetle meşgul oldu. İbadetinin 45. günü (Ürdi Behişt) ayında (Güştasb'ın saltanatının 31. senesinde) bir gece sabaha karşı mi'râca çıktı ve ruhani yükselmenin sonuna erişti. Yine bu suyun kenarında (*Vohumena= Behmen*) nazil oldu ve dünyaya ait her şeyden el çekmesini tembihledi ve onu cennete götürdü. Diğer (Feriştehler= Melekler), Zerdüşt'ün yanına geldiler ve ona hürmet ettiler. Sonra Zerdüşt, Ahura Mazda'nın huzuruna çıktı ve dininin hükümlerini öğrendi. Ahura, onu yıldızların ve feleklerin seyrinden haberdar etti. Cennet ve cehennemi gösterdi ve evvelin ve ahirin ilmini ona öğretti. Ferištehler, Zerdüşt'ün göğsüne erimiş tunç döktüler, karnını yardılar içindekileri çıkarıp temizlediler, yine yerli yerine koydular. Ahura, Zerdüşt'e halkı dinine davet etmesini emretti.¹⁶⁰

Dikkat edilirse iki farklı geleneğe ait anlatılarda bire bir benzerlikler bulunmaktadır. Mi'râc hadisesinin sonradan oluşturulmuş ve zenginleştirilmiş bir kurgu olduğu hususu göz önüne alınrsa,¹⁶¹ iki farklı rivayetin birleştirilip böyle bir kurguyla anlatılmasının ipuçlarını yakalamak hiç de zor değildir. Hâlbuki göğüs yarılması hadisesine dair haberlerle, mi'râca dair rivayetler arasında hiçbir bağlantı yoktur. Ancak her iki olayın muhtevası benzer gizemli tasvirleri barındırdığı için kolayca birbirine karıştırılmış ve böylece mi'râc anlatıları içerisine göğüs yarılması hadisesi de eklenmiştir.

İnşirah Süresi'yle ilişkilendirilen rivayetteki iddialara göre, Hz. Peygamber, nübüvvetle görevlendirileceğini daha 10 yaşlarındaiken bildiği sonucu çıkmaktadır. Oysa böyle bir iddia, her şeyden önce vahyin gerçeklerine aykırıdır. Unutmamak gerekir ki, Kur'ân-ı Kerim onun risalet öncesi hayatıyla ilgili Duhâ Süresi'nde âdeta yok denecek kadar sınırlı bir bilgi verir ve bu haberler arasında ileride peygamber olacağına dair hiçbir işaretten de söz edilmez. Ayrıca bu iddia Ankebût Süresi'nde yer alan '*Daha önce sen onlara bir*

160 *Gatalar, Zerdüşt'ün Öz Şiiri, Avestanın Manzum, Lirik Parçaları*, çev. Ali Nihad Tarlan, Suhûlet Matbaası, İstanbul 1935, s. XII.

161 Geniş bilgi için bkz. Balcı, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, 327-390.

*kitap okumuyordun*¹⁶² âyetine de aykırıdır. Zira bu âyet, çok açık bir şekilde risalet öncesinde Resûl-i Ekrem'in peygamberliğiyle ilgili herhangi bir işaretin olmadığını vurgulamaktadır. Keza onun ümmiliğinden söz eden âyette¹⁶³ de aynı gerçeğe işaret edilmektedir. Ayrıca müşrik Arapların, Hz. Muhammed'in peygamber olacağını beklemedikleri hususu da risaletten önce peygamber olacağına dair bir işaretin olmadığını bir başka delildir.¹⁶⁴

Her ne kadar kimi müfessirler *şakk-ı sadr* hadisesini İnşirâh Sûresi'yle ilişkilendirmişlerse de, burada sûrede bambaşka bir olay anlatılmaktadır. Sûrede Hz. Peygamber'in göğsünün filî olarak yarılmasından değil, içindeki sıkıntının giderilmesinden söz edilmektedir.¹⁶⁵ Bu yüzden mezkûr sûrenin aslında *şerh-i sadr* (göğsü-gönlü ferahlatma) olduğuna dair yorumlar yapılmıştır. Nitekim İbn Abbâs'a isnad edilen bir rivayette İnşirâh Sûresi'yle birlikte, Hz. Peygamber'in göğsünün İslâm'a açıldığından ve ferahladığından bahsedilmiştir.¹⁶⁶ Dikkat edilirse bu sûre ilk nazıl olan Mekkî sûrelere aittir. Burada müşriklerin iftira ve baskıları nedeniyle Hz. Peygamber'in hayli sıkıntı çektiğine işaret edilerek bu sıkıntılarının giderildiğine vurgu yapılmıştır.¹⁶⁷

Âyetlerdeki bağlam çok açık olduğu hâlde, bu hadisenin bir çeşit maddi operasyon şeklinde anlaşılması veya yorumlanması hayli ilginçtir. Üstelik bu yorumların akademik(!) çalışmalarda da yer bulması hakikaten hayret vericidir. Hadis alanında yapılan bir yüksek lisans çalışmasında yazar, *şakk-ı sadr* hadisesine dair rivayetleri zikrettikten sonra şu ilginç değerlendirmede bulunur: "İşte bu ve benzeri rivâyetler, İsrâ gecesi Hz. Peygamber'in başından *şakk-ı sadr* denilen bir çeşit kalp ameliyatı hâdisesinin geçmiş olduğunu açıkça

162 29. Ankebût, 48.

163 62. Cuma, 2.

164 17. İsrâ, 90-93; 25. Furkân, 7-8.

165 Elmahlî, IX, 290 vd.

166 Buhârî, *Tefsîr*, 94.

167 6. En'âm, 125; 11. Hûd, 12. Benzer kullanımlar için bkz. 15. Hicr, 97; 16. Nahl, 106, 127; 20. Tâhâ, 25-27; 26. Şuarâ, 13; 27. Neml, 70; 39. Zümer, 22.

beyân etmektedir.”¹⁶⁸ Böylece *şakk-ı sadr* hadisesi ‘bir çeşit kalp ameliyatı’ olarak nitelendirilmiştir. Hâlbuki *isrâ* hadisesi tamamen farklı bir olaydır. Buna mukabil *isrâ* hadisesiyle birlikte sunulan mi’râc anlatıları ve *şakk-ı sadr* olayına dair haberlerse sonradan kurgulanıp gerçek olaymış gibi sunulmuştur. Öte yandan *şakk-ı sadr* hadisesinin mahiyet ve muhtevasını ortaya koyan bir araştırma yapılmadığı için –her ne kadar bu rivayete dair bazı çelişkilere işaret edilmişse de– bu olayın bir nevi risalet öncesinde peygamberliğe hazırlanış süreci olduğuna dair yorumlar yapılmıştır.¹⁶⁹

İbn Hacer, *şakk-ı sadr* hadisesini Resûl-i Ekrem’in rüyasında gördüğünü ve bu hadiseyi eşi Hatice’ye anlattığını belirttiikten sonra, bu tür haberlerin ‘rüya anlatısı’ olduğunu söyler.¹⁷⁰ Bu tür rüya tasvirlerinin Araplar arasında var olduğuna dair ilginç rivayetlerden bahsedilir. Örneğin Umeyye b. Ebî Salt adlı şahsın Hz. Peygamber’e anlattığı rüyada da benzer tasvirlerin yer alması hayli şaşırtıcıdır. Bu rivayette zikredilenlere göre, Umeyye bir gece kızlarıyla birlikte uyurken kızlardan birisi derin bir çığlık atmca uyanmış ve kızına çığlık atmasının sebebini sormuş. Kızı da ona şu rüyayı anlatmış: İki kartal¹⁷¹ tavanı yarı. Birisi dışarıda beklerken diğer gelip senin göğsünü yarı. Dışarıdaki ona ‘Anladı mı?’ diye sorunca ‘Evet’ dedi. İkinci kez ise ‘Arındı mı?’ diye sorunca ‘Hayır’ karşılığını verdi. Kızının bu rüyası üzerine Umeyye ‘Babanız için hayır murat edilmiş, ancak bu gerçekleşmemiş’ yorumunu yapmıştır.¹⁷² Belli ki Hz. Peygamber’in başından geçtiği

168 Bekir Tatlı, *Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Mi’râc Olayı*, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana 2008, 55.

169 Hüseyin Certel, ‘Hz. Peygamber’in Risalet Görevine Hazırlanması Çocukluk ve Gençlik Dönemi Yaşantıları’, *EKEV Akademik Dergisi*, (yıl: 8, sayı: 19, Bahar 2004), 45-47.

170 İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, XIII, 489.

171 Bir başka rivayette bu iki kartal ‘iki beyaz kuş’ olarak geçmektedir. Bkz. Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk el-Abbâs el-Fâkihî, *Ahbârü Mekke fi kadîmi’l-dehr ve hadîsüh*, thk. Abdulmelik Abdullâh Dehiş, Beyrut 1414, III, 201 (no: 1970).

172 Abdurrezzâk, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-âzîm*, thk. A. Emin Kal’âci, Beyrut 1991, I, 227; el-Fâkihî, *Ahbârü Mekke*, III, 201 (no: 1970). Rivayetin değişik versiyonu için bkz. İbn Abdilberr, *el-İstî’âb fi ma’rifeti’l-ashâb*, nşr. Ali Muhammed Becavî, Kahire, t.y., IV, 387-88; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-*

iddia edilen göğsünün yarılmasına dair tasvirler de rüya anlatısına dair haberlerin zenginleştirilmiş şeklidir.

Dârimî'de yer alan bir rivayette Resulullah'a göğsünün yarılması hadisesi sorulunca, bu olayın sûtannesinin yanındayken gerçekleştiğini söylemiş ve başından geçen olayı şöyle tasvir etmiştir: "İki beyaz kuş gelip beni sırt üstü yatırarak göğsümü yarıdı. Kalbimi açıp içinden iki parça siyah pıhtı çıkardı. Sonra kar suyuyla yıkayıp içini hikmetle doldurdular. Ardından kalbimi dikip üzerini peygamberlik mührüyle mühürlediler ve yanımdan ayrıldılar."¹⁷³ Peygamberimiz bu olayı sûtannesine anlatınca, o da onu annesine teslim etmek için Mekke'ye götürmüştür.

İbn İshâk'ın naklettiği rivayette ise sözü edilen 'beyaz kuş' turna kuşu şeklinde iki melek olarak tasvir edilmiştir. Onlar Resulullah'a gelmiş ve birisi göğsünü yararken diğeri gagasıyla su püskürtüp kalbini temizlemiştir. Hatta püskürtülen suyun karla karışık soğuk su olduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁴ Dikkat edilirse yukarıdaki rüya anlatısında olduğu gibi bu rivayetlerde de iki kuşun gelip Resûl-i Ekrem'in göğsünü yardığı tasvirleri anlatılmıştır. Belli ki bu olaya ilişkin anlatılanların bir kısmı kadim İran kültüründeki benzer tasvirlerle, bir kısmı ise aynı muhtevadaki rüya anlatılarından esinlenilerek üretilmiş ve Hz. Peygamber'e uyarlanmıştır. Zamanla da bu tür rivayetlerin kapsamı genişletilerek risaletin bir parçası hâline getirilmiştir. İlginç olanı ise hâlâ bu tür hikâyelerin Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinin bir parçası gibi kabul görmesi, hatta bu olayın gerçekten yaşandığına ilişkin savunmacı gayretlerin sürdürülmesidir. Üstelik bu gayretlerin akademik çalışmalara yansımaları ise hakikaten hayret vericidir.¹⁷⁵

Nihâye, Beyrut 1966, II, 224-25.

173 Dârimî, *Mukaddîme*, 3. Yine Dârimî'de yer alan başka bir kayda göre Cebrail, Resulullah'ın kalbini yardığında, onun metanetli bir kalp olduğunu, içinde hakkıyla işiten iki kulak ve gören gözlerin bulunduğunu ve Hz. Muhammed'in ahlâkı düzgün, doğru sözlü ve nefsi huzur bulmuş bir peygamber olduğunu söylediği bilgileri yer almaktadır. Bkz. Dârimî, *Mukaddîme*, 8.

174 İbn İshâk, 28.

175 Tath, 55.

Şunu da hatırlatalım ki hadîs koleksiyonlarında Hz. Peygamber'e ait çeşitli rüyalardan bahsedilmektedir. Keza ahabın anlattığı çeşitli rüyalar ve bunlara ilişkin değişik yorumlar da bulunmaktadır.¹⁷⁶ Nitekim bu tür haberler hadîs koleksiyonlarında '*kitâbu't-ta'bir*' veya '*kitâbu'r-ru'yâ*' başlıkları altında zikredilmiştir.

Yukarıda da işaret edildiği üzere Kur'an-ı Kerîm Duhâ Sûresi'ndeki sınırlı bir bilginin haricinde Hz. Muhammed'in risalet öncesi hayatından hiç bahsetmez. Bunun yanı sıra, Mekke dönemine ait rivayetler de Medine dönemine oranla çok daha sınırlı bilgiler ihtiva eder. Bu itibarla bu döneme ait anlatıların önemli bir kısmı daha sonra geriye dönük olarak oluşturulan rivayetlerden müteşekkildir. Üstelik onun biyografisine dair rivayetler, Müslümanların kadîm Yahudi ve Hıristiyan kültürü ile eski İran kültürüne ait kültürel mirasın devralındığı döneme rastlar. Yani birinci dereceden tanıklar aracılığıyla gelmez. Dolayısıyla Müslümanlar, kendi peygamberlerinin hayatına ilişkin haberleri araştırırken bu kültürlerle ait mistik veya mitolojik hikâyeler, peygamber kıssaları gibi birçok gizemli anlatıdan etkilenmişlerdir. Bize göre Resûl-i Ekrem'in hayatına ilişkin birtakım gizemli tasvirlerin kaynaklara girmesinde bu etkilenmenin payı büyüktür. Mezkûr hikâyelerin etkisinde kalan Müslümanlar, belli ki alternatif üretmek zorunda kalmışlar ve bu toplumsal ihtiyaç, mevcut anlatılardan esinlenerek yeni kurguların oluşturulmasını beraberinde getirmiştir. Bu hikâyeler, ait oldukları dönemde toplumsal hafıza veya psikolojik tatmin açısından önemli bir işlevselliğe sahip olduğu için sorgulanmalarına gerek duyulmamış ve böylece kaynaklara girerek nesilden nesile aktarılıp günümüze kadar gelebilmiştir.

Görünen o ki Müslümanlar, sözü edilen kadîm kültürlerle ait kıssalar karşısında Hz. Muhammed'in biyografisine dair eksik gördükleri noktaları, kimi peygamber kıssaları, kadîm

176 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Hidayet Aydar, 'Hz. Muhammed'in Bazı Rüyaları ve Yaptığı Rüya Yorumlarından Örnekler', *EKEV Akademi Dergisi*, (yıl: 9, sayı: 25 Güz-2005), 89-102.

İran kültürüne ait Rüstern veya İsfendiyar hikâyeleriyle bazı rüya anlatıları gibi bir dizi mistik veya mitolojik unsurla süsleyip doldurmuşlardır. Zamanla bu hikâyeler, sanki onun risaletinin bir parçası gibi telakki edilerek nesilden nesile aktarılmıştır. Burada mezkûr hikâyelerin üretilip risaletin parçası hâline getirildiği kültürel vasatı ve bunların oluşturulma nedenlerini göz ardı etmemek gerekir. Öte yandan şu çok açıktır ki sahabe, Hz. Mûsâ veya Hz. İsâ'ya inananlar gibi Resûl-i Ekrem'den herhangi bir mucize talebinde bulunmadığı gibi, onun risaletine bu tür gizemli tasvirler ekleme gereği de duymamıştır. Diğer bir ifadeyle onun peygamberliğinin delili olarak Kur'ân'dan başka herhangi bir alternatif aramamıştır. Zira bu dönemde mezkûr kültürlerden etkileşim söz konusu değildir. Ancak bir yüzyıl sonra kadim kültürler karşısında kendilerini eksik gören Müslümanlar etkilendikleri bu kültürlere ait kıssalardan çeşitli uyarlamalar yaparak Resûl-i Ekrem'in risaleti hakkında bazı abartılı rivayetler/hikâyeler oluşturmuşlardır.

Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatına dair rivayetler arasında, çocukluk ve gençlik yıllarında çobanlık yaptığına dair birtakım anlatılardan bahsedilmektedir. Bu rivayetler arasında onun birtakım kötülüklerden korunduğuna dair ilginç haberler yer almaktadır. Örneğin, bir keresinde Hz. Peygamber arkadaşlarıyla birlikte koyun otlatırken bir gece koyunlarını onlara emanet edip kadınlı-erkekli bir eğlence meclisine katılmak istemişti. İddiaya göre buraya giderken yolda bir düğün merasimine denk gelmiş ve oturup izlemeye başlamış. Ancak Allah onu uykuya daldırarak bu kötülüğe tanık olmasını engellemiştir. Hatta bu olay iki üç kez tekrarlamıştır. Bu tecrübe üzerine Hz. Muhammed bir daha eğlence meclislerine katılmamıştır.¹⁷⁷ Bu tür hikâyelerle, peygamber olmadan önce bile onun Allah tarafından kötülüklerden veya Cahiliye döneminin çirkin âdetlerinden korunduğu iddiaları dillendirilmiştir. Oysa Hz. Peygamber, değil risalet öncesinde risaletten sonra bile Arap toplumundaki kimi düğün veya

177 İbn İshâk, 58-59; Taberî, *Târîh*, II, 196.

eğlence merasimlerine katılmıştır. Hatta düğün ve eğlenceye karşı olumsuz bir tutum takınmadığı gibi, bizzat teşvik ettiği-ne dair değişik rivayetler bulunmaktadır.¹⁷⁸

Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatına dair anlatılanlar arasında, onun Allah tarafından peygamberliğe hazırlandığından ve kendisine yalnızlığın sevdendirildiğinden bahsedilir. Bu nedenle Resûl-i Ekrem tefekküre dalmak için birtakım kuytu yerlere giderdi. Geçtiği yerlerdeki ağaç ve taşların ona sesli selam verdiğinden bahsedilir. Bu tür rivayetleri nakleden Taberî, Yüce Allah 'seçkin ve saygın kul yapmak istediği kişilere lütuf ve kereminden bu tür ihسانlarda bulunduğundan' söz eder ve *şakk-ı sadr* hadisesini bu kabil bir örnek olarak sunar.¹⁷⁹ Yine onun naklettiği bir rivayete göre Hz. Peygamber, vahiy gelmeden üç gün önce, melek İsrail'le birlikte yaşamıştır. Anlatıya göre Peygamberimiz onu göremiyordu ancak sesini duyuyordu. Daha sonra da Cebrail ona vahiy getirmiştir.¹⁸⁰ Kimi rivayetlerde ise vahiyle ilk tanıştıktan sonra bir müddet vahiy gelmeyince (fetret-i vahiy) yaklaşık üç yıl kadar Hz. Peygamber'in melek İsrail tarafından risalete hazırlandığı iddiaları dillendirilmiştir.¹⁸¹

Bilindiği üzere İslâm'ın geldiği dönem öncesinde Arabistan'da peygamber gönderileceğine dair mesihçi bir beklentinin varlığına dair bazı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerde, beklenen nebînin Hz. Muhammed olduğuna dair hayli iddialı tasvirler anlatılır.¹⁸² Örneğin, Zeyd b. Nufeyl gibi bazı bilge kişilerin verdiği bilgilere göre, beklenen nebînin Mekke'de doğacağı, İsmail oğullarından (Araplar) çıkacağı, adının Ahmed olacağı, sırtında peygamberlik mührünün bulunacağı, kavminin onu yurdundan çıkaracağı ve Yesrib'e¹⁸³

178 Geniş bilgi için bkz. Rahmi Yaran, 'Düğün', *DİA*, İstanbul, 1994, X, 15-16; Nebi Bozkurt, 'Eğlence', *DİA*, İstanbul 1994, X, 483-485.

179 Taberî, *Târîh*, II, 204.

180 Taberî, *Târîh*, II, 251, 254.

181 Taberî, *Târîh*, II, 251.

182 Taberî, *Târîh*, II, 207.

183 Bir rivayette ise kurban edilen bir putun etrafında toplanıp hisselerini almak üzere bekleyenlerin gaipten bir ses duydukları ve bu seste, Mekke'li peygamber Ahmed'in Yesrib'e sürüleceğine dair sözler işittiklerinden

(Medine) hicret edeceği gibi anekdotlar anlatılır ve âdeta adrese teslim bir peygamberden söz edilir. Hatta Zeyd b. Nufeyl'in kimi Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi din adamlarıyla konuştuğundan ve onlara beklenen nebînin vasıflarından söz ettiğinden, onların hepsinin de bu nebînin Mekke'den çıkacağını kabul ettiklerinden bile bahsedilmiştir. Hatta bu şahsın Resûl-i Ekrem'e selam gönderdiği ve Hz. Peygamber'in de onun hakkında övücü sözler söyleyip Cennet'e gireceğini müjdelediği anekdotları anlatılmıştır.¹⁸⁴

Vahiyle ilk tanıştıktan sonra eşi Hz. Hatice'nin Peygamberimize verdiği desteğe yönelik anlatılarda da benzer kaygıların ön plana çıkarıldığını görüyoruz. Nitekim iddialara göre Hz. Hatice, sanki daha önce bir tecrübe yaşamış gibi, eşinin peygamberlikle görevlendirildiğini müjdelemiştir. Keza Varaka b. Nevfel'in de onun beklenen nebî olduğunu haber verdiği iddiaları ve 'Kavmin seni yurdundan çıkaracağı zamana kadar keşke yaşayabilsem de sana tâbi olabilseydim' gibi ileriye yönelik temennide bulunduğu tasvirlerinde de adrese teslim peygamber iddialarından söz edildiğini görüyoruz.¹⁸⁵ Madem onun peygamberliğinin bunca açık delili veya işareti tespit edilmiş bu olaylara tanık olanların ona tâbi olmaları gerekmez miydi?

Şu çok açık ki ne Hz. Muhammed'in kendisi ne de kavmi onun peygamber olacağını biliyordu. Peygamberliğe yönelik bir hazırlığı da yoktu. Risalet öncesi hayatına bakıldığında o, ne olağanüstü yeteneklere sahip bir kişidir, ne şair olarak bilinmektedir ne de hitabet veya hikmetli sözlerle toplumda kendisine yer edinmiş bir bireydir. Bunlara ilaveten, ne liderlik yönüyle ne fikirleri ve siyasî kişiliğiyle ne de dinî yönüyle tanınmaktadır. Kısacası o, içinde yaşadığı toplumda, vasat insanlardan birisidir. Onun bilinen en önemli özellikleri ahlâkî arınmışlığı, dürüstlüğü ve güvenilirliğidir. Öte yandan

bahsedilir. Ayrıca sesin hemen ardından Hz. Peygamber'in oraya geldiği, bu nedenle topluluğun şaşkına döndüğü anekdotu anlatılır. Taberî, *Târîh*, II, 205.

184 Taberî, *Târîh*, II, 204.

185 Taberî, *Târîh*, II, 206, 207.

Cahiliye döneminde putlara tapmaması, zinaya, içkiye bulaşmaması veya yalnızlığa çekilip tefekküre dalması gibi hususlar da sadece ona özgü bir hâl değildir. Örneğin yakın arkadaşı Hz. Ebû Bekir başta olmak üzere bu tür erdemlere sahip birtakım insanların var olduğu bilinmektedir.

Son olarak şunu söyleyelim ki, Allah Resulü'nün risaletini, yukarıda işaret edilen türden rivayetlerle temellendirmeye hiç gerek yoktur. Kur'an'a inanan bir Müslüman zaten onun peygamberliğinin vahiyle sabit olduğunu peşinen kabul etmiş demektir. Dolayısıyla onun risaletinin ispatı için, Kur'an haricinde bir başka delil aramaya gerek yoktur. Yine de onda bir olağanüstülük aranacaksa doğup büyüdüğü toplumdaki ahlâkî çöküntünün had safhaya vardığı o kültürel vasatta sade hayatı, dürüstlüğü, erdemi ve güvenilirliği onun için kâfi nedenler değil midir?¹⁸⁶ Zaten ilk nazil olan âyetlerde de onun ahlâkî güzelliğine ve bu noktadaki şahitliğine vurgu yapılmıştır.

Sonuç

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in risalet öncesi hayatıyla ilgili Duhâ Sûresi'ndeki sınırlı açıklamaların haricinde başka bir detaydan bahsetmez. Buna mukabil Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlerin risalet öncesindeki hayatlarına dair birtakım ayrıntılar verir. Üstelik bu haberler ileride onların risaletlerinin delili olarak zikredilir. Resûl-i Ekrem'in hayatına dair bu tür detaylardan bahsedilmeyince bu boşluklar, geriye dönük olarak oluşturulan rivayetlerle doldurulmuştur. Bu hikâyeler, kadim Yahudi ve Hıristiyan kültürlerinde var olan peygamber kıssaları, eski İran kültürüne ait Zerdüşt, Rüstem veya İsfendiyar hikâyeleri gibi birtakım mitolojik anlatılarla süslenip Resûl-i Ekrem'in risaletinin delilleri olarak sunulmuştur. Ancak bunlar, sadece rivayetlerde dillendirilen iddialar olup asla, vahiyle doğrulanamaz ve risaletinin delili olarak nitelenemez. Zira vahyin tanıklığı ortadayken muhtevaların-

da sayılamayacak kadar çok çelişki ve mitolojik anlatı bulunan bu tür hikâyeleri risaletin delili olarak sunmak, vahyin mesajını dikkate almamaktan başka bir anlam ifade etmez.

Bilindiği üzere Resûl-i Ekrem'in Mekke dönemine dair bilgiler, Medine dönemine oranla çok daha sınırlıdır. Üstelik bunlar çocukluğu, gençliği, evliliği ve risalete yakın döneme ait bazı genel haberlerdir. Bu haberlerin kapsamı genişletilerek birtakım gizemli tasvirlerle süslenmiş ve Resûl-i Ekrem'in risaletinin delili veya mucizeleri olarak sunulmuştur. Örneğin Allah Resulü'nün 9-12 yaşlarındayken amcasıyla birlikte Şam'a seyahat ettiği bilinmektedir. Ancak bu yolculuğu, peygamberliğiyle ilişkilendirilerek bulutun onu gölgelemesinden ağaçların veya taşların onu selamlamasına veya Bahira'nun onun peygamber olacağını önceden haber vermesine kadar bir dizi gizemli tasvir veya hikâyelerle süslenip anlatılmıştır. Onun mucizeleri olarak sunulan bu tür rivayetlerin muhtevasında vahyin mesajına aykırı pek çok tasvir bulunmaktadır ve bunlar Kur'ân'la asla doğrulanamaz. Bu itibarla yukarıda işaret edilen rivayetlerden hareketle onun peygamberliğini doğumundan itibaren başlatmak veya risalet öncesi döneme ait anlatıları, birtakım gizemli tasvirleri peygamberliğinin delili olarak sunmak, akıl kârı değildir. Haddizatında onun risaletinden sonrası için de peygamberliğinin tek delili ve mucizesi Kur'ân'dır, bunu asla unutmamak gerekir.

BÖLÜM VI

PEYGAMBERLİĞİNDEN SONRA

HZ. MUHAMMED'E İSNAT EDİLEN MUCİZELER

Giriş

Kur'ân-ı Kerim, müşriklerin Hz. Muhammed'den birçok mucize talebinde bulduklarından bahseder; ancak, bunların tamamının cevapsız bırakıldığını da haber verir. Müşriklerin onca mucize isteklerine rağmen Resûl-i Ekrem'in ashabının ondan herhangi bir mucize talebinde bulunmaması hayli dikkat çekicidir. Oysa Kur'ân, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya inananların, onlardan birçok mucize talebinde bulduklarını haber vermektedir.

Kur'ân-ı Kerim Hz. Peygamber'in risaletinin delili olarak okuduğu vahiyleri yeterli görürken ve ashabı da ondan herhangi bir mucize talebinde bulunma gereği duymazken, sahabe ve tâbtûn dönemlerinden sonra Resûl-i Ekrem'e sayısız mucize isnat edilmesi ve bu iddiaların bizzat Müslümanlar tarafından dillendirilmesi hayli dikkat çekicidir. Âdeta âyetlerin mesajı yeterli gözükmemiş gibi, Müslümanlar çeşitli mucize iddialarında bulunarak bir bakıma gecikmeli de olsa müşriklerin mucize taleplerine cevap verme gereği duymuşlardır. Resûl-i Ekrem'e isnat edilen mucize iddialarının ortaya çıktığı dönem, kelâmcılarla felsefecilerin nübüvvet ve mucize konusunu yoğun tartıştıkları döneme rastlar. Özellikle kelâmcılar, nübüvvet ve mucize meselesini daha yoğun tartışırken, aynı zamanda bu meseleyi geçmiş peygamberlerle Hz. Peygamber'i üstünlük yarışma sokma aracı hâline dönüştürmüşlerdir. Böyle bir gayret ortaya çıktıktan sonra Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki peygamber kıssalarından etkilenilerek oluşturulan birtakım hikâyeler, onun nübüvvetinin delilleri veya mucizeleri olarak yorumlanmıştır. Böylece Resûl-i Ekrem'e isnat

edilen mucize iddialarına kapı aralanarak bu konudaki rivayetlerin önü arkası kesilmemiş ve Resûl-i Ekrem'in mucizelerine dair müstakil eserler telif edilmiştir. İlerleyen süreç içerisinde de birbirini tekrar mahiyetinde pek çok eser kaleme alınmıştır. Hatta yakın dönemlerde neşredilen bazı eserlerde de bunların örneklerini görmek mümkündür. Örneğin, 1979 yılında yayımlanan bir eserde müellif, geçmiş peygamberlere ait çeşitli mucizelerden bahsettikten sonra, onların mucizelerine benzer mucizeleri Resûl-i Ekrem'in de gösterdiğini iddia etmiş ve çeşitli kıyaslamalar yaparak mucize bakımından diğer peygamberlerden daha üstün olduğunu ispatlayabilmek için yoğun gayret sarf etmiştir.¹

Kur'ân'a rağmen Resûl-i Ekrem'e birçok mucize isnat edilirken, bunların bir kısmı bazı âyetlerle bile irtibatlandırılmıştır. Üstelik dillendirilen iddiaların sahihlikleri sorgulanmayarak nesilden nesile aktarılmış ve âdeta bir inanç doktrini gibi addedilerek Allah Resulü'ne isnat edilen mucizelerin vahiyle ilişkisi varmış gibi bir anlayış gelişmiştir. Oysa Hz. Peygamber'e isnat edilen mucizelerin en önemli ortak özelliği, hiçbirisinin Kur'ân'a dayanmadığı gerçeğidir.

Bu bölümde, Kur'ân'a dayandırılmaya çalışılan veya vahiyle ilişkilendirilen mucize iddiaları ele alınacak ve bunların vahiyle ilişkisi ortaya konulacaktır. Ancak bu hususa işaret edilirken kimi otoritelerin içine düştükleri vahim çelişkiler de gözler önüne serilecektir. Şunu da hatırlatalım ki, rivayetlerin tamamını ele alıp incelemek bu çalışmanın sınırlarını hayli aşacağından, burada, sadece Kur'ân'la ilişkilendirilen veya yaygın olarak dillendirilen bazı mucize iddiaları üzerinde duracağız. Bu durum aynı zamanda diğer mucize iddialarının da mahiyetini ortaya koymuş olacaktır. Zira burada zikredilmeyen mucizeler, tamamen rivayet kültürü çerçevesindeki iddialardan ibaret olduğu için zikredilen veya edilmeyen rivayetler, aslında muhtevaları yönünden ortak bir noktada buluşmaktadır. Dolayısıyla bütün mucizelere doğrudan doğruya işaret

1 Mehmet Şakir Çörüş, *Mucizâtü'l-Enbiyâ*, Sema Yayınevi, İstanbul 1979, 19 vd.

etme imkânımız olmasa da, benzerlerine yer verdiğimizden, bir bakıma, diğerleri hakkında da bir fikir sahibi olunacaktır.

Şunu da hatırlatalım ki temel referansımız Kur'ân âyetleri olduğundan, mesele, âyetlerin muhtevası bağlamında ele alınacaktır. Kur'ân'dan sonra ikinci referansımız başta hadis kaynakları olmak üzere en erken döneme ait eserlerdir. Dolayısıyla ilk ve en çok itibar edilen kaynaklarda yer alan rivayetler öncelikli olarak tercih edileceğinden, muahhar kaynaklara veya konuyla ilgili çalışmalara yeri geldikçe müracaat edilecektir.

Ay Yarılması (İnşikâk-ı Kamer) Hadisesi

İnşikâk-ı kamer hadisesi, Müslümanların çoğunluğu tarafından, Hz. Peygamber'in en önemli mucizelerinden birisi olarak kabul edilir.² Risaletin ilk yıllarına ait olaylar arasında zikredilen bu hadise, Müslümanlara uygulanan *boykot* kararlarının alındığı dönem içerisinde gerçekleşmiş bir olay olarak anlatılır.³ Yaklaşık üç yıl kadar devam eden boykot süreci içerisinde Hz. Peygamber ve onun yanında yer alanlar hayli sıkıntılı bir dönemden geçmişlerdir. Hatta yaşanan sıkıntılar, bazı gizemli rivayetlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin, *garânük*⁴ hadisesi veya *boykot* kararlarının yer

2 Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Muhammed, *Şerhu's-şifâ'*, nşr. Bosnavî Hacı Muhammed Efendi, Dersaadet 1309, I, 584-85. Bedruddin Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhu sahihu'l-Buhârî*, Dâru İhyâ'it-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, t.y., VIII, 162; Bediüzzaman, *Mektubat*, 207; Muhammed Hamidullah, 'Mucize, Keramet ve İstidrac', çev. Zahit Aksu, *Hüknet Yurdu*, (yıl: 2, sayı: 3, Ocak-Haziran 2009), 81; Ali Arslan, 'Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.) ve En Büyük Mu'cizesi', *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, (cilt: 12, sayı: 2, Mart-Nisan 1973), 78.

3 Hamidullah, *İslâm Peygambeti*, I, 102-103.

4 İddiaya göre Resûl-i Ekrem Kâbe avlusunda Necm Sûresi'ni açıktan okurken, müşriklerin tanrıların isimlerinin geçtiği 18 ve 19. âyetleri okuyup devamında 'Onlar yüce kuğulardır' şeklinde putları öven ifadeler kullanmıştı. Putlarının övülmesinden memnun olan müşrikler, Hz. Muhammed'e düşmanlıktan vazgeçmişler ve iki taraf arasında düşmanlığın son bulduğu şayiaları yayılmıştı. İddiaların bir kısmında Hz. Muhammed âyetleri okurken müşriklerin araya karışarak putları öven sözler ekledikleri ve bunları Hz. Muhammed'in zikrettiği şeklinde algılandığı veya

aldığı sayfanın mucizevî bir şekilde yok olması gibi gizemli anlatılar bu döneme ait olaylar arasında zikredilir.

Kur'ân-ı Kerîm müşriklerin türlü mucize taleplerinin ısrarla cevapsız bırakıldığını vurgulasa da, Resûl-i Ekrem'e isnat edilen ve bizzat âyetle sabitmiş gibi gösterilen mucizelerin başında, Ay'ın yarılması olarak bilinen *şakku'l-kamer* veya *inşikâk-ı kamer* hadisesine dair iddialar gelmektedir.⁵ Mezkûr konuyla ilgili rivayetler, İbn Mes'ûd, Enes b. Mâlik, İbn Abbâs, İbn Ömer ve Cübeyr b. Mut'im gibi ravilere dayanmıştır. Özellikle İbn Mes'ûd ile Enes'in rivayetleri daha ağırlıklıdır. Biz burada öncelikli olarak hadis koleksiyonlarında yer alan rivayetlerin genel muhtevasını aktarıp bunların ne ölçüde Kur'ân âyetleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Rivayete göre, boykot kararlarının uygulandığı dönemde Müslümanlar, kan dökmenin yasak olduğu haram aylarda ihtiyaçlarını karşılamak için serbestçe dolaştıkları sırada, Hz. Peygamber Mina'da bulunurken parmağını Ay'a

şeytanın Hz. Muhammed'i şaşırtıp putları öven ifadeleri kullandığı gibi görüşler dillendirilmiştir. Gerek bu iddialar gerekse 'garânik hadisesi' olarak nitelenen olaya dair bazı anlatılar rivayetlere yansımış olsa da, böyle bir olayın gerçekte vuku bulmasının imkânsız olduğunu vurgulamak istiyoruz. Örneğin bir taraftan âyetlerde Rabb'i katında güçlü kuvvetli olan Cebrail'in (81. Tekvîr, 15-21) vahyi Hz. Muhammed'e öğrettiğinden bahseden âyetler bulunurken, diğer taraftan da şeytanın Resûl-i Ekrem'i şaşırttığı iddialarının dillendirilmesi her şeyden önce vahye aykırıdır. 'Garânik' hadisesi gibi önemli bir olay vuku bulmuşsa, bu hadiseye niçin ilgili sürede veya daha sonra nazil olan âyetlerde işaret edilmemiştir? Soruları daha da çoğaltmak mümkündür. Ancak, bu mesele konumuzun dışında kaldığı için detaya girmeyeceğiz. Geniş bilgi için bkz. İsmail Cerahoğlu, 'Garânik', *DİA*, İstanbul 1996, XIII, 361-365; Süleyman Ateş, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hayatı*, Yeni Ufuklar, İstanbul, t.y., 65-70, 392-405; M. Haneî Palabıyık, *Hz. Peygamber ve Mekke Yılları*, Araştırma, Ankara 2009, 51-60.

- 5 *Şakkul-kamer* hadisesiyle ilgili geniş bilgi için bkz. Sun'atullâh Bıkkulat, 'İnşikâk-ı Kamer Meselesi', Yayına hazırlayan: Bünyamin Erul, *İslâmîyât*, (cilt: VII, sayı: 3, 2004), 185-189; Bulut, *Mûcize ve Peygamber*, 185-195; İlyas Çelebi, 'İnşikâk-ı Kamer', *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 343-45; Mehmet Azimli, 'Şakku'l-Kamer Olayı Çerçevesinde Bazı Tahliller', *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (cilt: VIII, sayı: 4, Ekim/Kasım/Aralık 2008), 25-40.

doğru uzatmış ve onu iki parçaya ayırmıştır.⁶ Konuyla ilgili Buhârî ve Müslim'de İbn Mes'ûd'a isnad edilen üç farklı rivayet bulunmaktadır.⁷ Bu rivayetlerde Ay'ın ikiye ayrıldığından bahsedilmekle birlikte, olayın vuku buluş şekline dair açıklamalar tamamen farklıdır. Örneğin, rivayetin birisinde şu açıklamalar yer almaktadır: "Biz Mina'da Resulullah ile birlikteyken Ay ikiye bölündü. Bu hadise üzerine Allah Resûlü 'Şahit olun' dedi. Ay'm bir parçası dağ tarafına düştü."⁸ Müslim'de yer alan bir başka rivayetteyse iki parçaya ayrılan Ay'ın bir parçasının dağı örttüğü, diğersininse dağın üzerine düştüğünden bahsedilir.⁹ Diğer rivayetteyse, Ay'ın bir parçasının dağın üstüne diğer parçasının ise önüne düştüğüne dair açıklamalar aktarılmıştır.¹⁰ Bu üç rivayet de İbn Mes'ûd'a isnad edilmiştir.

İbn Ömer¹¹ ve İbn Abbâs'a isnad edilen rivayetler de İbn Mes'ûd'a isnad edilen rivayetlerle aynı muhtevadadır. Bu rivayetlerde de Ay'm ikiye bölündüğüne işaret edilir; fakat farklı olarak 'Resulullah zamanında Ay ikiye bölündü' açıklaması yapılmıştır.¹² Bir başka rivayetteyse Resulullah zamanında Ay'ın ikiye bölündüğüne işaret edildikten sonra, bu hadise üzerine Hz. Peygamber'in, 'Şahit olun' dediğine dair açıklama eklenmiştir.¹³

Dikkat edilirse rivayetlerde dağdan bahsedilir, ancak isminden söz edilmez. Bir başka dikkat çekici noktaysa herhangi bir talep olmaksızın Resûl-i Ekrem'in parmağını Ay'a doğru uzatıp böyle bir mucize gerçekleştirdiği iddiası ve ardından da bu olay için 'Şahit olun' uyarısında bulunmasıdır.

6 Müslim, *Sıfâtu'l-münâfikın*, 45.

7 Buhârî, *Menâkıb*, 27, *Menâkıbu'l-ensâr*, 36, *Tefsîr*, (Kamer) 1; Müslim, *Sıfâtu'l-münâfikın*, 44-45.

8 Buhârî, *Menâkıbu'l-ensâr*, 36; Müslim, *Sıfâtu'l-münâfikın*, 44; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 54.

9 Müslim, *Sıfâtu'l-münâfikın*, 45.

10 Buhârî, *Tefsîr*, (Kamer) 1. İbn Mes'ûd isnadlı rivayetlerin değişik versiyonlarında da benzer bilgiler tekrarlanır (Buhârî, *Menâkıb*, 27, *Menâkıbu'l-ensâr*, 36; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 54).

11 Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 54.

12 Buhârî, *Menâkıb*, 27, *Tefsîr*, (Kamer) 1; Müslim, *Sıfâtu'l-münâfikın*, 48.

13 Müslim, *Sıfâtu'l-münâfikın*, 43.

Üstelik o sırada Resûl-i Ekrem'in yanında sadece Müslümanlar bulunmaktadır. Oysa yukarıda da işaret edildiği üzere, Resûl-i Ekrem'in ashâbı geçmiş peygamberlere inananların aksine ondan hiçbir mucize talebinde bulunmamışlardır. Haddizatında bu hadiseye ilişkin rivayetlerde de ashâbın Resûl-i Ekrem'den mucize talep ettiklerine dair hiçbir açıklama yapılmamıştır. Ayrıca yukarıda ismi geçen ravilere isnad edilen rivayetlere göre, müşriklerden gelen talep üzerine Resûl-i Ekrem'in böyle bir mucize gerçekleştirdiğinden de söz edilmez.

Her ne kadar mezkûr ravilere isnad edilen rivayetlerde müşriklerin talebinden bahsedilmese de, daha sonraki eserlerde onlardan gelen istek üzerine Resûl-i Ekrem'in böyle bir mucize gösterdiği iddiaları dillendirilmiştir. Örneğin, Kurtubî'de (761/1273) yer alan İbn Abbâs isnadlı bir rivayete göre müşrikler, Resulullah'ın etrafında toplanıp şayet peygamberse Ay'ı iki parçaya ayırmasını ve bir parçasını Ebû Kubey's Dağı'na, diğer parçasını ise Ku'ayka'ân Tepesi'ne indirmesini istemişlerdir. Hz. Peygamber isteklerini gerçekleştirdiği zaman kendisine inanıp inanmayacaklarını sorunca, onlar şayet bunu yaparsa inanacaklarına dair söz vermişlerdir. Resulullah da parmağını Ay'a uzatıp onu iki parçaya ayırmıştır. Şahit oldukları manzara karşısında şaşkına dönen müşrikler bunun bir büyü olduğunu söyleyip inanmamışlar ve sözlerinde durmayarak inkârda ısrar etmişlerdir.¹⁴ Kurtubî, mezkûr rivayetin İbn Abbâs kanalıyla geldiğini söylemişse de, erken döneme ait rivayetlerde bu tür bir haber bulunmamaktadır. Anlaşılan o ki, zaman içerisinde rivayetlere bazı müdahaleler yapılmıştır.

Şunu hatırlatalım ki olayın gerçekleştiği iddia edilen dönemde İbn Abbâs¹⁵ henüz doğmamıştı. Bu nedenle mezkûr haberi İbn Mes'ûd'dan duymuş olabileceğine dair yorumlar

14 Kurtubî, XVII, 127.

15 İbn Abbâs, Veda Haccı yaptığı yılda doğduğu için, olayın vuku bulduğu dönemde henüz dünyada değildi. Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*; *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-âzîm ve's-seb'ul-mesânî*, Beyrut, t.y., XXVII, 74; Elmahlî, VII, 333.

yapılmıştır.¹⁶ Rivayetlerdeki birtakım çelişkiler ve bu tür hususlar nedeniyle kimi münekkitler, mezkûr anlatıları güvenilirdir bulmamışlardır.¹⁷

Enes b. Mâlik¹⁸ ile Cübeyr b. Mut'im'e¹⁹ isnad edilen rivayetlerde de Ay'ın yarıldığından bahsedilir; ancak, temel bir farklılık olarak bu olayın müşriklerin talebi üzerine gerçekleştiğinden söz edilir. Enes isnadlı rivayetlerde olay şu içerikte sunulmuştur: 'Mekkeliler Resulullah'tan bir mucize göstermesini istediler. O da onlara Ay'ın yarılmasını iki kere gösterdi.'²⁰ Yine ona isnad edilen bir başka rivayette, benzer açıklamalar yapıldıktan sonra, olayın ardından Kamer Sûresi'nin ilk iki âyetinin nazil olduğu ve Resulullah'm bu âyetleri²¹ okuduğu açıklamasına yer verilmiştir.²² Katâde ve Enes isnadlı diğer bir rivayette de benzer bilgilerin yanı sıra, Mekkelilerin bölünen Ay'ın iki parçası arasından Hira Dağı'nı gördükleri açıklamasına da yer verilmiştir.²³ Bazı rivayetlerde ise Hz. Hamza Müslüman olduktan sonra, kafasındaki şüpheleri gidermek amacıyla Hz. Peygamber'den bir mucize talep etmiş; o da bu olayı gerçekleştirmiştir.²⁴ Ancak yukarıda da işaret edildiği üzere, ashabin ondan mucize isteğinde bulunmaması ve bu rivayetin özellikle erken döneme ait kaynaklarca desteklenmemesi, kuşkululu olduğunu akla getirmektedir. Bunun yanı sıra mucize talebinin Yahudilerden geldiğine ve onların isteği üzerine Hz. Peygamber'in bu mucizeyi gösterdiğine dair açıklamalar da yapılmıştır.²⁵

16 İbn Hâcer, *Fethu'l-bârî; Şerhu sahihi'l-Buhârî*, Kahire, 1987/1407, VIII, 482; Bedruddin Aynî, XVI, 163; Âlûsî, XXVII, 74.

17 Ali el-Kârî, I, 585.

18 Buhârî, *Tefsîr*, (Kamer) 1.

19 Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 54.

20 Buhârî, *Menâkıb*, 27; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn*, 46.

21 Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 54.

22 Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 54.

23 Buhârî, *Menâkıbu'l-ensâr*, 36, *Tefsîr*, (Kamer) 1; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn*, 47.

24 Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn; Tefsîru'l-Mâverdi*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1992, V, 409; Kurtubî, XVII, 136.

25 Âlûsî, XXVII, 75.

Bir kısmına işaret ettiğimiz rivayetlerin genel muhteva-sı bu içeriktedir. Her ne kadar Resûl-i Ekrem'in böyle bir mucizesinin olduğuna dair bazı rivayetler aktarılmışsa da, Kur'ân-ı Kerim müşrik veya Yahudilerin Resûl-i Ekrem'den çok sayıdaki mucize taleplerine yer vermekle birlikte bunların tamamının cevapsız bırakıldığını da haber vermektedir. Oysa rivayetlerdeki iddialara göre Resûl-i Ekrem, gelen talep üzere veya talep edilmeden böyle bir mucize göstermiştir. Bu durumda akla gelen soru şudur: Müşriklerin veya Yahudilerin talebi üzerine Resûl-i Ekrem böyle bir mucize göstermişse niçin bu olayla ilişkilendirilen Kamer Sûresi'nin âyetlerinde veya diğer âyetlerde böyle bir mucizenin gerçekleştiğine dair bir açıklama yapılmamıştır? Zira önceki bölümlerde de işaret edildiği üzere istenen mucizelere cevap veremediği için Resûl-i Ekrem de hayli sıkıntılı anlar yaşamıştır.

Şakku'l-kamer hadisesinin Kur'ân'da yer aldığına dair çok ciddi iddialar ortaya atılmış ve bu iddialara Kamer Sûresi'nin ilk âyetleri delil gösterilmiştir.²⁶ Bilindiği üzere Kamer Sûresi Mekkî sûrelerdendir ve ilk âyetlerinde kıyamet saati yaklaştığı zaman yaşanacak olaylara işaret edilmiştir. Mufessirlerin bir kısmı bu âyetin kıyamet saatine işaret ettiği görüşündeyken, bir kısmı ise âyetlerin geçmiş zaman kipinde olduğuna dikkat çekerek olayın Hz. Peygamber zamanında vuku bulduğunu iddia etmişlerdir.²⁷

Klasik mufessirlerden es-Semerkandî (375/985), olayın Hz. Peygamber döneminde vuku bulduğunu kabul edenler olduğu gibi, gelecek zaman anlamı verenlerin de olduğunu belirtir.²⁸ Örneğin, Hasan el-Basrî (110/728) ve Atâ' b. Ebî Rebâh (114/732) gibi âlimler, her ne kadar âyette geçmiş zaman kipi kullanılmışsa da anlam olarak kıyamet saati yakla-

26 Bediüzzaman, *Mektubat*, 207.

27 Zemahşerî, IV, 421; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fi ilmü't-tefsîr*, 1. baskı, Beyrut 1967/1387, VIII, 88; el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sâdık Kamhâvî, Dâru'l-mushaf, Beyrut, t.y., V, 398; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XIV, 7587.

28 Nasr b. Muhammed b. Ahmed Ebû'l-Leys es-Semerkandî, *Bahrü'l-ulûm*, Beyrut 1996, III, 369. Not: Ebû'l-Leys es-Semerkandî'ye ait olduğu belirtilen bu eser, Alâeddin Ali b. Yahyâ es-Semerkandî'ye (860-1460) aittir. Eser es-Semerkandî'ye nispet edildiğinden biz de onun adını kullanmayı tercih ettik. Bkz. İshak Yazıcı, 'Bahru'l-Ulûm', *DİA*, İstanbul 1991, IV, 517.

sınca meydana gelecek olaylara işaret ettiğini söylemişlerdir.²⁹ Buna mukabil Taberî (310/992),³⁰ Râzî (370/980),³¹ Zemahşerî (538/1144),³² İbnü'l-Cevzî (597/1201),³³ İbn Kesîr (774/1373),³⁴ Âlûsî (1270/1853)³⁵ ve Elmalılı (1878-1942)³⁶ gibi müfessirler âyetin Hz. Peygamber tarafından gerçekleştirilen Ay yarılması mucizesine işaret ettiğini savunmuşlardır. Müfessir Cessâs bu hadiseyi, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili olarak nitelendirmiştir.³⁷ Bunların yanı sıra âyetin mecazi mânada olduğunu söyleyenler de olmuştur.³⁸

Âyetteki ifadenin gelecek zaman anlamında kullanıldığını savunanlar, Kur'ân'dan benzer âyetleri örnek gösterirler. Nitekim kıyamet saati yaklaştığında yaşanacak hadiseleri tasvir eden diğer âyetlerde de, tıpkı Kamer Sûresi'nde olduğu gibi, geçmiş zaman kipi kullanılmıştır.³⁹ Çağdaş müfessirlerden Ateş, değişik âyetlerden örnekler vererek Kamer Sûresi'nin ilk âyetinde de kıyamet saati yaklaştığında Ay'ın yarılacağına işaret edildiğini belirtmiştir. Ona göre kıyametin yaklaştığını vurgulamak ve meydana geleceğinden asla şüphe etmemek için âyette geçmiş zaman kipi kullanılmıştır.⁴⁰ Değişik araştırmacılar tarafından da benzer açıklamalar yapılmıştır.⁴¹

29 Elmalılı, *İnşikâku'l-kamer* hadisesinin Hz. Peygamber'in eliyle gerçekleştiğini kabul ettiğinden Hasan el-Basrî ve Atâ'nın âyete gelecek zaman anlamı vermelerinin kimi müfessirlerce çarpıtıldığını söyleyerek bir bakıma onların niyetlerini okumaya çalışır ve onların bu sözlerinin, kendi anladığı mânada olduğunu dile getirmek için beyhude açıklamalar yapar. Yaptığı zorlama yorumlarla aslında bu otoritelerin görüşlerinin de kendisiyle aynı olduğunu ortaya koymaya çalışır. Elmalılı, VII, 338.

30 Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXVII, 84.

31 Fahrüddin Râzî, *Tefsîr-i Kebîr; Mefâtihu'l-Ğayb*, çev. Suat Yıldırım ve diğrl., Akçağ, Ankara 1995, XX, 589-90.

32 Zemahşerî, IV, 420-21.

33 İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesûr*, VIII, 87.

34 İbn Kesîr, *Tefsîr*, XIV, 7581, 7584-85.

35 Âlûsî, XXVII, 34.

36 Elmalılı, VII, 333, 336.

37 Cessâs, V, 398.

38 Elmalılı, VII, 336-37.

39 Bkz. 81. Tekvîr, 1-7; 82. İnfitâr, 1-4; 84. İnşikâk, 1-5.

40 Süleyman Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsîri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1991, 150-151.

41 Esed, 1087; Mustafa İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an; Gerekçeli Meal-Tefsîr*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2008, 1061.

Şunu özellikle vurgulayalım ki Kamer Sûresi'nin ilk âyetlerinde, kıyamet saati yaklaştığında Ay'ın yarılacağına işaret edildiği gerçeğini tartışmaya bile gerek yoktur. Dikkat edilirse devamındaki âyette müşriklerin mucize taleplerine cevap verilse bile, bunun bir sihirden ibaret olduğunu söyleyeceklerine ve inanmayacaklarına vurgu yapılmıştır.⁴² Ayrıca geçmiş milletlere ait çeşitli kıssalar anlatılmış ve kıyametin mutlaka kopacağına vurgu yapılarak o sırada inkârcıların tıpkı gözlerini korku bürümüş çekirge sürülerinin dağılması gibi etrafa dağılacaklarına işaret edilmiştir. İleride vuku bulacak bu olaylara işaret edildikten sonra Hz. Nûh, Âd, Semûd ve Hz. Lût kavmi gibi inkârda ısrar edenlerin başlarına gelen felaketler hatırlatılarak her birinin ibretlik olduğuna dikkat çekilmiş ve inkârda direnenlere ihtar yapılmıştır.⁴³

Her ne kadar Kamer Sûresi'nin ilk âyetleri, *inşikâk-ı kamer* hadisesinin delili olarak sunulmuşsa⁴⁴ da, âyetlerin bağlamından böyle bir mucize iddiasını çıkarabilmek mümkün değildir. Dikkat edilirse ilk âyette اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ *ikterebet'i's-saatu ve'nşekkaa'l-kamer* (*Kıyamet yaklaş(t)acak ve Ay yarıl(dı)acak*)⁴⁵ açıklamaları yer almaktadır. Bu açıklamaya göre önce kıyamet saatinin yaklaşacağından ve ardından Ay'ın yarılacağından bahsedilmektedir. Diğer bir deyişle, Ay'ın yarılmasından önce kıyamet saatinin yaklaşacağına vurgu yapılmıştır. Kur'ân'ın nüzulünden günümüze kadar kıyamet kopmadığına göre, demek ki Ay da yarılmamıştır.

Kamer Sûresi'nin 2. âyetinde de böyle bir mucizenin gerçekleşmediği hususu çok açık bir şekilde ifade edilmiştir. Örneğin, bu âyette müşriklerin tutumuna yönelik haber verilirken, “Şayet bir mucize görseler yine de iman etmeyip ‘Bu, gelip geçici bir sihirden ibaret’ derler”⁴⁶ açıklamaları yapılmıştır. Bu âyette ‘şayet bir mucize görseler’ ifadeleri kullanıldığına göre demek ki iddia edilen türde bir mucize gerçekleşmemiş

42 54. Kamer, 2.

43 54. Kamer, 1-18.

44 Bediüzzaman, *Mektubat*, 207.

45 54. Kamer, 1.

46 54. Kamer, 2.

ve böyle bir olay da görülmemiştir. Üstelik bu âyet, müşriklerin istedikleri mucizelere karşılık verilmediğinin de delilidir. Dolayısıyla bu sürenin ilk âyetlerinin Hz. Peygamber'in Ay'ı ikiye böldüğü iddialarıyla hiçbir alakası yoktur.

Şunu da hatırlatalım ki Kamer Sûresi, risaletin 9. yılında nazil olmuştur. Oysa bu tarihte boykot kararları yürürlükten kalkmıştı. Hâlbuki rivayetlerde olayın boykot kararlarının devam ettiği ve kan dökmenin yasak olduğu haram aylarda gerçekleştiğinden söz edilmiştir. Bir başka deyişle, bu âyetlerin nüzul dönemi bile böyle bir hadisenin gerçekleşmediğini ve Kur'an'da yer almadığını çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kamer Sûresi'nin ilk iki âyetini dil bilgisi yönüyle ele alan Bıkbulat, 1. âyette geçen *ve'n-şakka'l-kamer* ifadesini zikrettikten sonra, 2. âyette geçen *âyeten* kelimesine dikkat çekmiş ve şayet bu kelime 1. âyetteki olayı (Ay'ın yarıldığı iddiasını) işaret ediyor olsaydı, o takdirde *âyeten* kelimesinin *âyete* şeklinde gelmesi gerektiğini söyleyerek önemli bir hususa işaret etmiştir.⁴⁷ Dolayısıyla 2. âyette geçen *âyeten* (herhangi bir mucize) kelimesinin, müşriklerin Hz. Peygamber'den talep ettikleri mucizelerden herhangi birisini ifade ettiğini gözden kaçırmamak gerekir. Resûl-i Ekrem, müşriklerin isteği üzerine Ay'ı yaracak kadar büyük bir mucize göstermişse, o takdirde 2. âyetteki *âyeten* kelimesinin yerine, herhangi bir mucizeyi değil de Ay'ın yarılmasını ifade etmek için *âyete* kelimesinin kullanılması gerekir. Dolayısıyla ilk iki âyetteki bu detaylar, Kamer Sûresi'nin, *inşikâk-ı kamer* hadisesine dair iddialarla uzaktan yakından bir alakası olmadığını çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Üstelik Kur'an-ı Kerim'de geçmiş zaman kipi kullanılarak gelecekte vuku bulacak olayların anlatıldığı birçok âyet bulunmaktadır. Örneğin kıyamet günü yaklaşınca tıpkı bulutların yarılması gibi gökyüzünün yarılacağından,⁴⁸ göğün parçalanıp kıpkızıl bir gül rengine

47 Bıkbulat, 186-87.

48 25. Furkân, 25.

dönüşeceğiinden,⁴⁹ yine gök yarıldığı zaman yıldızların döküleceğinden⁵⁰ ve Ay'ın tutulacağından bahsedilmektedir.⁵¹ Bunların hepsi geçmiş zaman kipiyle ifade edilen gelecekte vuku bulacak hadiselerle dair açıklamalardır. Keza geçmiş zaman kipiyle gelecekte vuku bulacak olaylara işaret edildiğine dair değişik âyetlerden örnekler gösterilebilir.⁵² Bıkkulat, klasik müfessirlerin Resulullah'a mucize verilmediği gerçeğini birçok âyetten örnekler vererek dile getirdiklerini ancak, Kamer Süresi'nin ilk âyetinin tefsirine sıra geldiğinde, âdeta daha önce söylediklerinin hepsini unutmuşçasına bu âyeti Hz. Peygamber'e izafe edilen *inşikâk-ı kamer* mucizesinin delili olarak yorumladıklarını söyleyerek büyük bir çelişki içine düştüklerini hatırlatmıştır.⁵³ Rivayetlerin tesirinde kalan klasik müfessirlerin, Kamer Süresi'nin 1. âyetiyle *inşikâk-ı kamer* hadisesine dair iddiaları ilişkilendirmelerini eleştirmiştir. Onun işaret ettiği bu çelişkili tutuma örnek olarak çağdaş müfessirlerden Elmalılı'nın şu yorumunu aktarmak istiyoruz:

Bazı tefsircilerin ortaya çıkıp bundan kasdın (*seyenşekku*) 'yarılacak' demeleri, uzak bir ihtimaldir ve tamamen mânasızdır. Çünkü onu kabul etmeyip imkânsız gören felsefeci, mâzide de böyle görür istikbalde de, mümkün olduğunu kabul eden için de yoruma ihtiyaç yoktur. Ay'ın yarılması aslında mümkün olan şeylerdendir. Meydana gelişi, doğru bir haberle ifade edilince inanmamak için hiçbir sebep yoktur. Mütevatir olan Kur'an, onu isbât etmek için en kuvvetli delil iken başkaca mütevatir haber aramaya da ihtiyaç yoktur. Olayın dışındaki tarihçi ve falcıların farkına varmamasından veya onu bir Ay tutulması gibi görmelerinden dolayı yazıya geçirmemiş olmaları, söz konusu olayı inkârda onları haklı çıkarmayacağı gibi, gök cisimlerinin, yarılma ve kapanması mümkün değildir, diyenlerin lakırdılarının da önemi yoktur.⁵⁴

49 55. Rahmân, 37; 73. Müzemmil, 18.

50 82. İnfâr, 1-2.

51 75. Kıyâme, 8.

52 Bkz. 18. Kehf, 99; 25. Furkan, 25; 36. Yâsîn, 51; 39. Zümer, 68; 50. Kehf, 20; 82. İnfâr, 1; 89. Fecr, 23.

53 Bıkkulat, 188.

54 Elmalılı, VII, 336-37.

Elmalılı'nın bu itirazı, rivayetleri sorgulamaksızın kabul matığıyla meseleler ele alındığında, insanın içine düşebileceği durumu gözler önüne sermesi bakımından çarpıcı bir örnektir. Cumhuriyet döneminin en önemli müfessir ve aydınlarından birisi olan bu değerli âlimimiz, *inşikâk-ı kamer* hadisesinin Kur'ân'da yer aldığını iddia edecek kadar basireti bağlanmış bir şekilde meseleye bakabilmiştir. Üstelik Kur'ân'da mazi kipiyle gelecek anlamı ifade eden pek çok âyetin bulunduğunu vurguladığı hâlde.⁵⁵ Ayrıca tarihçilere göndermede bulunarak onların yazmamasıyla olayın inkâr edilemeyeceğini söylerken tarihçilerle falcıları aynı kefeye koyması ise hayli ilginçtir.

Yine Cumhuriyet döneminin en önemli âlimlerinden birisi olarak kabul edilen Bediüzzaman da Elmalılı gibi aynı yanlış düşmekten kendisini kurtaramamıştır. Onun iddialarına göre *inşikâk-ı kamer* hadisesi, Hz. Peygamber zamanında olup bittiği için, müşrikler hiçbir itirazda bulunmamışlardır. Aksi hâlde Resûl-i Ekrem'i şiddetli bir şekilde yalanlayabilirlerdi. Diğer bir deyişle, olayın olup bittiğine inandığı için gerekçesini bu anlayış çerçevesinde temellendirmeye çalışmıştır. O da felsefecilerin konuyla ilgili itirazlarının yersizliğine dikkat çekmiş ve onlara cevap vermeye çalışırken akıl almaz yorumlar yapmıştır. Örneğin Bediüzzaman, filozofların itirazına cevap vermek için hadisenin gece ve bulutlu bir havada vuku bulduğunu iddia eder.⁵⁶ Zira mezkûr hadiseyle ilgili eleştirilerde bulunan filozoflar, böyle bir hadise gerçekleşmişse bunun dünyanın değişik yerlerindeki insanlar tarafından da görülebileceğini hatırlatmışlardır. Ancak, başka bir yerde böyle bir hadisenin gerçekleştiğini müşahede edenlerin olmadığına dikkat çekerek mezkûr olayın vuku bulmadığını savunmuşlardır. Bediüzzaman bu itiraza, az önce zikredilen yorumu yaparak cevap vermeye çalışmıştır. Oysa bulutlu hava olsa bile bu, bütün dünyanın bulutla kaplandığı anlamına gelmez. Haddizatında Ay'm da gündüz değil gece görülebileceğini unutmamak gerekir. Üstelik konuyla ilgili rivayetlerin

55 Elmalılı, VII, 336.

56 Bediüzzaman, *Mektubat*, 207.

hiçbirisinde de olayın ne gece ne de bulutlu bir havada vuku bulduğundan söz edilmemiştir. Kaldı ki olay, onun iddia ettiği gibi bulutlu bir havada gerçekleşmişse, o takdirde Resûl-i Ekrem'in yanında bulunanların da bu hadiseyi göremeyeceklerini unutmamak gerekir.

Her ne kadar Enes b. Mâlik veya Cübeyr b. Mut'im'e isnad edilen rivayetlerde, müşriklerden gelen talep üzerine Resûl-i Ekrem'in *inşikâk-ı kamer* mucizesini gösterdiği iddiaları dillendirilerek bunun Kur'an'da yer aldığından söz edilmişse de, ilgili âyetlerin muhtevassından böyle bir yorumu çıkarabilmenin mümkün olmadığı çok açıktır. Bu tür çabaların yersizliğine dikkat çeken Bikbulat şu hatırlatmayı yapmaktadır:

Verilmeyen kevnî mu'cizeleri Kur'an'da Allah birçok yerde zikredip dururken, verilmiş bir mu'cizeyi zikretmemesi makul mü? Müşrikler Resulullah'dan mu'cizat-ı kevnîye isteyip dururlardı. İki sözün birinde ona 'Peygamber isen, başka peygamberler gibi mu'cize getir' derlerdi. Resulullah'ın kendisi de bunlara mu'cize vermeye pek hırslıydı. Böyle olunca, inşikâk-ı kamer mucizesi verilmiş olsaydı onlara: '*Evelem yekfihüm ennâ enzelnâ 'aleyke'l-kitâbe yutlâ 'aleyhüm*' (29. Ankebut, 51) cevap vermekle iktifa etmeyip, 'Size inşikâk-ı kamer mucizesi verdik ya, bu yetmez mi? Daha başka size neler gerek' gibi sözlerle cevap vermesi daha da münasib değil mi?⁵⁷

Şunu da hatırlatalım ki müşriklerden gelen talep üzerine Resûl-i Ekrem'in böyle bir mucize gösterdiği iddiası Medineli Enes b. Mâlik ile olayın gerçekleştiği zamanda müşrik olan Cübeyr b. Mut'im'e dayandırılmıştır. Oysa o tarihte Enes, henüz 3-4 yaşlarında bir çocuk olup Medine'de yaşamaktadır.⁵⁸ Hâlbuki olayın Mekke'de gerçekleştiğinden söz edilmiştir. Bu nedenle bazı hadis münekkitleri ona isnad edilen rivayeti güvenilir bulmamışlardır.⁵⁹ Diğer ravi Cübeyr b. Mut'im ise olayın vuku bulduğu tarihte müşrikti.⁶⁰ Bu tür çelişkileri bir araya toplayan Reşid Rıza (1354/1935), mezkûr kay-

57 Bikbulat, 187.

58 Ali el-Kârî, I, 585-86; Âlûsî, XXVII, 74; Elmalhî, VII, 333.

59 Âli el-Kârî, I, 586.

60 Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 54.

naklardan gelen rivayetlerin inandırıcılıktan uzak olduğunu vurgulamıştır.⁶¹

Hadis koleksiyonları arasında *inşikâk-ı kamer* hadisesine dair rivayetler bulunmakla birlikte İbn İshâk (151/768), Mâlik b. Enes (179/795), Vâkıdî (207/882), İbn Hişâm (218/833), İbn Sa'd (230/845), Belâzûrî (279/892) gibi daha mukad-dem kaynaklarda bu olaydan hiç bahsedilmemektedir.⁶² Taberî (310/992) ise *Târîh*'inde bu hadiseden hiç söz etmezken, *Tefsîr*'inde tıpkı birçok klasik müfessirin yaptığı gibi Kamer Sûresi'nin 1. âyetini bu hadiseye dair rivayetlerle ilişkilendirmiştir.⁶³

Şunu da ekleyelim ki Ay'ın yarılması gibi muhteşem bir hadise vuku bulmuş ise tıpkı Fil vakası gibi bu hadisenin de Araplar arasında büyük yankılarının olması gerekirdi. Nitekim Hasan el-Basrî (110/728) bu hususa dikkat çekerek böyle bir hadisenin gerçekleşmediğini söylemiştir.⁶⁴ Mutezili kelâmcılar da benzer görüşler ileri sürerek böyle bir olayın gerçekleşmediğini savunurlar.⁶⁵ Ayrıca bu hadise müşriklerin talebi üzerine gerçekleşmiş bir mucize ise, bu durum Hz. Peygamber'e Kur'ân'dan başka⁶⁶ herhangi bir mucize verilmediğini ifade eden âyetlerin mesajıyla da çelişmektedir.⁶⁷

Bütün bu açıklamalardan sonra hatırlatmak istediğimiz bir başka nokta da şudur: Uydurulmuş olsa bile bir rivayet kaynaklarda yer almışsa bunun mutlaka birtakım nedenleri vardır. Bize göre bu tür rivayetlerin arka planında, daha önce de ifade edildiği üzere, Resûl-i Ekrem'i diğer peygamberlerle

61 Reşid Rıza, *Fetevâ*, thk. Selahaddîn Müneccid, Beyrut 1971, V, 2154-2157.

62 Taberî, boykot kararlarının devam ettiği dönemde meydana gelen önemli hadiselerden söz ederken *inşikâk-ı kamer* olayına hiç değinmemiştir. Oysa aynı dönemde vuku bulduğu belirtilen *garanik* hadisesi, Habeşistan'a hicret gibi konularla ilgili uzun açıklamalar yapmıştır. Taberî, *Târîh*, II, 226-229.

63 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, XXVII, 84-88.

64 Semerkandî, III, 297.

65 Çelebi, *İnşikâku'l-kamer*, XXII, 344.

66 29. Ankebut, 50-51.

67 17. İsrâ, 59.

mucize yarışına sokup bir adım öne geçirebilme gayretlerinin etkisi yadsınamaz. Ancak, bu tür iddialara ilham kaynağı olan olay veya olayların olabileceğini de göz ardı etmemek gerekir. Örneğin, Ay'ın yarılması iddialarıyla Resûl-i Ekrem zamanında gerçekleşen Ay tutulmasına dair rivayet kıntılarının böyle bir iddianın ortaya çıkmasında etkili olduğundan söz edilebilir. Üstelik bu görüşü dile getirenler de olmuştur.⁶⁸ Nitekim İbn Abbâs'a isnad edilen bir rivayette, Hz. Peygamber zamanında Ay tutulduğundan bahsedilirken bu olaya tanık olan müşriklerin 'Aya büyü yapıldı' gibi sözler sarf ettikleri nakledilmiştir. Hatta aynı rivayette Kamer Sûresi'nin 1 ve 2. âyetlerinin bu süreçte nazil olduğundan bahsedilir.⁶⁹ Kimi hadis rivayetlerinde yer alan açıklamalarda da bu olayın, aslında bir Ay tutulmasından ibaret olduğunu ortaya koyan bilgiler bulunmaktadır. Örneğin bir rivayette de 'Resulullah zamanında Ay bölündü'⁷⁰ ifadesi yer almaktadır.

Şunu da hatırlatalım ki Ay tutulması hadisesi, Araplar tarafından büyük bir olay olarak nitelenmekteydi. Nitekim bu olay sırasında Hz. Peygamber'in *kûsûf* namazı kıldığından ve Ay kurtulana kadar ashabına da namaz kılıp dua etmelerini önerdiğinden bahsedilir.⁷¹ Bir rivayette ise Güneş ve Ay tutulmasıyla, insanların korkutulduğuna işaret edilirken⁷² bir başka rivayette bu esnada köle azat edilmesi tavsiye edilmiştir.⁷³ Muhtemelen Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen böyle bir hadise, daha sonraki dönemlerde mucizevi bir olay olarak yorumlanmış ve bu tür rivayetlerin kapsamı genişletilerek mezkûr hadiseye dair iddialar ortaya atılmıştır. Dolayısıyla bu hadiseye ait anlatıların hiçbirisinin Kur'an'a dayanmadığını ve Hz. Peygamber tarafından da böyle bir mucizenin gösterilmediğini özellikle vurgulamak istiyoruz.

68 Esed, 1087.

69 İbn Kesir, *Tefsîr*, XIV, 7582.

70 Buhârî, *Menâkıb*, 27, *Menâkıbu'l-ensâr*, 36, *Tefsîr*, (Kamer) 1; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfıkın*, 44-45.

71 Buhârî, *Kûsûf*, 5; Ebû Dâvûd, *Salatu'l-istiska*, 4; Tirmizî, *Cuma*, 44; Nesâî, *Kûsûf*, 16.

72 Buhârî, *Kûsûf*, 6.

73 Buhârî, *İtk*, 3.

İsrâ ve Mi'râc Hadiseleri

İsrâ ve mi'râc hadiseleri Hz. Peygamber'in en önemli mucizelerinden birisi olarak nitelendirilir.⁷⁴ İki farklı olayı ifade eden bu kavramlar, anlam itibarıyla birbirinden tamamen farklı olmakla birlikte geleneğimizde bunlar sürekli bir arada kullanılmış ve âdeta birbirinin devamı veya tamamlayıcısı olan iki olaymış gibi telakki edilmiştir. Oysa her iki olay da birbirinden tamamen farklı olduğu gibi, ifade ettiği mânalar da çok farklıdır. Üstelik sanılanın aksine, bu olaylar aynı zaman diliminde gerçekleşmemiştir. Şunu da hatırlatalım ki bu konuları müstakil bir kitap olarak çalıştığımız⁷⁵ için burada sadece konumuzu ilgilendiren boyutuyla mezkûr hadiselere yer vermeye çalışacağız.

'İsrâ' kelimesi Arapçada 'gece yürümek, gece yolculuğu yapmak, geçmek, geçerli olmak' gibi anlamlara gelir.⁷⁶ Bu kelime aynı zamanda 'büyümek, yücelmek ve bir şeyi zirveye taşımak' gibi anlamları da ihtiva etmektedir.⁷⁷ Kur'ân-ı Kerim, İsrâ Sûresi'nin 1. âyetinde Hz. Peygamber'in bir gece *el-Mescidü'l-Harâm*'dan *el-Mescidü'l-Aksâ*'ya götürüldüğünü haber verir. Ancak, bu hadisenin detayı hakkında neredeyse hiçbir açıklama yapmaz. İlgili âyetin mesajına bakıldığında Resûl-i Ekrem'e böyle bir yolculuğun yaptırılmasının sebebi olarak '*âyetlerimizden bir kısmını göstermek için*'⁷⁸ açıklaması yapılmış, ancak Allah Resulü'ne ne tür âyetler/semboller veya olağanüstülükler gösterildiğinden bahsedilmemiştir. Bununla birlikte 'âyet' kavramına yüklenen anlama bakıldığında, bu olayla birlikte Resûl-i Ekrem'in birtakım olağanüstülükleri müşahede ettiğini anlıyoruz.⁷⁹

74 Rabben et-Taberî, 65.

75 İsrail Balcı, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, Ankara Okulu, Ankara 2012.

76 İbn Manzur, II, 141.

77 İbn Manzur, II, 139, 140, 141.

78 17. İsrâ, 1.

79 Örneğin, Necm Sûresi'nde Resûl-i Ekrem'in vahiyle ilk tanıştığı sırada Cebrail'i görmesi, bu olay sırada Sidretü'l-müntehâ olarak nitelenen ağaca Cennet'ten bir manzara eşliğinde birtakım güzelliklerin yansımaları ve Allah Resulü'nün bunları müşahede etmesi *âyâtü'l-kübâ* (büyük âyetler/mucizeler) olarak nitelenmiştir (53. Necm, 13-17).

İsrâ hadisesiyle birlikte zikredilen ve âdeta bu olayın bir parçası gibi telakki edilen mi'râc hadisesi ise Kur'ân-ı Kerîm'de yer almaz. 'Merdiven' veya 'yükselme' anlamına gelen bu kelime, 'yükselme vasıtası' olarak tanımlanmakla birlikte, hayali bir anlatı olduğu için net bir tarifi yapılamamıştır.⁸⁰ Örneğin İbn Hişâm,⁸¹ İbn Sa'd⁸² ve Taberî⁸³ gibi kaynaklarda, mi'râc kelimesinin yükselme vasıtası olduğundan bahsedilerek bazı tarifler yapılmış, ancak somut bir tasvir yapılamamıştır. Açıklamalara göre Resûl-i Ekrem, 'mi'râc' adlı bir vasıtayla semaya çıkmıştır. Bu vasıtanın göz kamaştırıcı bir güzelliğinin, hatta Resûl-i Ekrem'in o zamana kadar görmediği muhteşem bir görünümünün olduğundan söz edilmiş, ancak somut bir tarifi yapılamamıştır. Kimi yorumlarda ise ölen insanların ruhlarının bununla Allah katına yükseldiğine dair açıklamalar yapılmıştır.⁸⁴ Genelde merdiven şeklinde telakki edilen mi'râc, Elmalılı tarafından asansöre benzetilmiştir.⁸⁵

Detayı verilmemekle birlikte isrâ hadisesi, Kur'ân'da yer alan bir konuyken bu hadiseyle birlikte zikredilen mi'râc olayı ise rivayetlerde zikredilen tasvir ve iddialara dayanmaktadır. Diğer bir deyişle hiçbir şekilde âyetlerle ilişkilendirilemez. Öte yandan 'isrâ' hadisesi gece vakti vuku bulmuş bir olaydır. Zaten 'gece yürümek' anlamına gelen 'isrâ' kelimesinin yanı sıra, ayrıca âyette 'bir gece' lafzının kullanılması, olayın gecenin çok kısa bir anında gerçekleştiğinin işareti olarak yorumlanmıştır.⁸⁶

İsrâ hadisesiyle mi'râc hadiseleri mahiyet ve muhteva olarak da birbirlerinden tamamen farklıdır. Örneğin *isrâ* yatay bir gece yolculuğunu ifade ederken, *mi'râc* ise dikey

80 Murtaza Zebîdî, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmus*, Beyrut 1994/1414, III, 430.

81 İbn Hişâm, II, 273.

82 İbn Sa'd, I, 213.

83 Taberî, *Camî'u'l-beyân*, XV, 12.

84 Taberî, *Camî'u'l-beyân*, XV, 12; İbn Kesir, *Tefsîr*, IX, 4650; Ebû Ali Fadl b. Hasan et-Tabersî, *Mecmu'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Mektebetü'l-ilmîyyet, Tahran, t.y., III, 395.

85 Elmalılı, V, 277.

86 Süleyman Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, Kuba, İstanbul, t.y., X, 318.

olarak semaya yükselişi ifade etmektedir. İsrâ hadisesi gece vakti gerçekleşmiştir. Oysa mi'râc hadisesine dair bilinenler Resûl-i Ekrem'in öğlen uykusuna yattığı zaman gördüğü bir rüyaya dayalı anlatılardan müteşekkil bir kurgudur. Nitekim İbn Sa'd bu olayı hem isrâ hadisesinden önce zikreder hem de öğlen uykusunda görülen rüyanın bir anlatısı olduğunu belirtir. Resûl-i Ekrem'in bu rüyasına dair bilgileri şöyle aktarır: 'Hicretten on sekiz ay önce 17 Ramazan cumartesi günü, Resulullah *öğleyin evinde uyurken* Cebrail ve Mikail gelip kendisini mi'râca çıkardılar.'⁸⁷ Dikkat edilirse İbn Sa'd, mi'râc hadisesinin zamanına dair ay, gün ve gece detaylarını verir ve bu hadiseye ilişkin rivayeti, isrâ olayından önceki zaman dilimine ait olaylar arasında zikreder. Dolayısıyla o, mi'râc olayını hem öğlen vakti görülen bir rüya anlatısı olarak niteler hem de isrâdan sonra değil, önceki döneme ait olduğunu belirtir. Bu nedenle de her iki hadiseyi ayrı ayrı başlıklar altında zikreder.

Kur'an isrâ hadisesi sırasında Resûl-i Ekrem'in birtakım olağanüstülükler yaşadığından bahsetmekle birlikte, ancak bu olağanüstülüklerin neler olduğuna dair en ufak bir ipucu vermez. Mi'râc anlatılarında ise Resûl-i Ekrem'in birçok olağanüstülük yaşadığına dair detaylar anlatılır ve dile getirilen tasvirler isrâ hadisesi sırasında Resûl-i Ekrem'in müşahede ettiği olaylar olarak sunulur. Ancak, sözü edilen tasvirlerin hiçbirisi âyetlerle doğrulanacak muhtevada değildir.

İsrâ ve mi'râc hadiseleri iki aşamalı olaylar bütünü olarak telakki edilmiştir. İsrâ âyetindeki açıklamalardan hareketle Hz. Peygamber'in *el-Mescidü'l-Harâm*'dan *el-Mescidü'l-Aksâ*'ya götürülmesi isrâ, Kudüs'ten sonraki aşama olarak bilinen semaya yükseliş ise mi'râc olarak isimlendirilmiştir. Oysa böyle bir kurgu, erken döneme ait rivayetlerde geçmediği gibi –ayrıca tekrar hatırlatalım ki– mi'râc olayı vahiyle hiçbir şekilde ilişkilendirilebilecek bir olay değildir. Dolayısıyla birbirinden tamamen ayrı olan olaylar, âdeta birbirinin

devamı veya tamamlayıcısı gibi telakki edilmiştir.⁸⁸ Hatta bu yaygın kabul şekli akademik araştırmalara bile yansımıştır.⁸⁹

Son yüzyılın en önemli siyercilerinden birisi olan Hamidullah'm değerlendirmesine göre *isrâ* ve *mi'râc* hadiseleri, tamamen birbirinin yerine kullanılan aynı kavramlardır. Örneğin o, önceki peygamberlerin de *mi'râc*a çıkarıldıklarını iddia ettikten sonra *mi'râc* hadisesini büyük bir şeref ve mucize olarak niteler ve şu değerlendirmede bulunur: "Kendinden evvel gelen peygamberler, Allah tarafından bu şerefe layık görülürler de Peygamberler Peygamberi, son Resul aynı şekilde fevkalâdelikler taşıyan tezahürlere nasıl olur da sahip kılınmaz? İslâm Tarihi, çok sayıda bu çeşit mucizeleri ona bağlamış bulunmaktadır."⁹⁰ Oysa Kur'ân-ı Kerîm ne önceki peygamberler ne de Hz. Peygamber'in *mi'râc* türü bir tecrübe yaşadıklarından bahseder.

Bir başka değerlendirmesinde de *mi'râc* hadisesini *isrâ* ile eş anlamlı bir mucize olarak nitelemiş ve şu ilginç değerlendirmeyi yapmıştır: 'İsrâ ile eş anlamlı *mi'râc* mucizesi Müslüman camiasının gerçekten haklı olarak öğünmesi ve gurur duyması için en başta gelen bir sebeptir.'⁹¹ Benzer şekilde Şibli de *isrâ* ve *mi'râc* kelimelerini aynı mânada kullanmıştır. Ona göre bazı yazarların *isrâ* ve *mi'râc* hadiselerini birbirinden ayırmalarının en önemli sebebi, *isrânın* Kur'ân'da yer alması, buna mukabil *mi'râc* hadisesine dair bilinenlerin rivayetlere dayanmasıdır.⁹² Dikkat edileceği üzere Hamidullah İslâm Tarihi'nin Hz. Peygamber'e çok sayıda mucize bağışladığını söyler, ancak ortaya atılan mucize iddialarının hiçbirisi Kur'ân'la desteklenmediği için, 'İslâm Tarihi' ifadesini kullanır.

88 İbn Hacer, *el-İsrâ ve'l-mi'râc*, thk. Muhammed Abdülhakım Kâdi, Dârü'l-Hadis, Kahire 1989, 93.

89 Yakup Çiçek, 'Kur'an'da İsrâ ve Mi'râc', *Mi'râc Sempozyumu; Sempozyum Bildirileri* (17 Aralık 1995-Eskişehir), Seha Neşriyat, İstanbul 1999, 27; Selçuk Eraydın, 'Mi'râc'ın Tasavvufi Mahiyeti', *Mi'râc Sempozyumu; Sempozyum Bildirileri* (17 Aralık 1995-Eskişehir), 76.

90 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 120.

91 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 129.

92 Şibli, *Peygamberimizin Ruhani Hayatı ve Mucizeleri*, 139.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de isrâ ve mi'râc hadiseleri birbirinin devamı veya tamamlayıcısı iki olay gibi telakki edilir. Üstelik mi'râc olayı daha ön plana çıkarılarak, sanki bu olay aynı zamanda isrâ hadisesini de kapsıyormuş gibi yorumlanır. Örneğin Anadolu İslâm kültüründe *isrâ* kavramı kullanılmaz ve bu olay fazla bilinmez. Buna mukabil mi'râc olayı oldukça yaygın bir şekilde bilinir. Nitekim bu olayın anısına 'Mi'râc Kandili' kutlamaları hâlâ canlılığını korumaktadır. Türk-İslâm kültüründe mi'râc hadisesi anısına kaleme alınan mi'râciyeler özel bir öneme sahiptir.⁹³ Hâlbuki mi'râc hadisesine dair bilinenlerin tamamı rivayetlerden ibaret olup asla Kur'ân'a dayanmaz. Buna mukabil bu hadiseye dair tasvirler arasında kaybolup giden isrâ olayı ise bizzat Kur'ân'da yer alan bir hadisedir. Bir bakıma Kur'ân'ın işaret ettiği bir konu, rivayetlerde dile getirilen anlatılara kurban edilmiştir. Bu yanlış telakkinin en ilginç örneğini, Türkiye Diyanet Vakfı *İslâm Ansiklopedisi* maddelerinde görmek mümkündür. Çünkü bu ansiklopedide 'isrâ' maddesi yoktur, bu hadise 'mi'râc' maddesine hamledilmiştir. Hâlbuki iki hadise, hem muhteva hem de zaman itibarıyla birbirinden tamamen farklıdır.

Şunu da hatırlatalım ki mi'râc hadisesi, isrâ olayının hemen akabinde vuku bulmuş bir olay olmayıp bu hadiseden daha önceki döneme ait olan rüya anlatılarının zenginleştirilerek kurgulanmış şeklidir. Bu anlatılar, özellikle Yahudi ve Hıristiyan kültüründe var olan yükseliş motiflerine dair kıssalardan esinlenilerek Hz. Peygamber için uyarlanmıştır. Oluşturulan bu kurgu, isrâ hadisesinin hemen akabinde gerçekleşmiş bir olay gibi takdim edilmiş ve tarihsel süreç içerisinde sorgulanmadığından birbirini tekrar mahiyetinde sürüp gelmiştir. Oysa bizim tespitlerimize göre mi'râc hadisesi, isrâ olayından sonra değil ondan önceki bir döneme ait olan rüya anlatılarının zenginleştirilip süslenmesiyle kurgu-

93 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mustafa Uzun, 'Edebiyatımızda ve Musikimizde Mi'râciyeler', *Mi'râc Sempozyumu; Sempozyum Bildirileri* (17. Aralık 1995-Eskişehir), Seha Neşriyat, İstanbul 1999, 97-111; Mi'râciye örneği için bkz. Receb Vahyi, *Minhacü'l-mi'râc*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1315, 12-33.

lanmıştır. Bu nedenle biz, yaygın olarak bilinenin aksine isrâ ve mi'râcın ayrı ayrı olaylar olduklarını iddia etmekteyiz ve aralarında hiçbir bağlantının bulunmadığını savunuyoruz. Ayrıca isrâ hadisesini Resûl-i Ekrem'in önemli mucizelerinden birisi olarak değerlendirmenin yanlış olduğunu düşünüyoruz. Yukarıda da işaret edildiği üzere elbette ki bu hadise olağanüstü bir muhtevaya sahiptir. Ancak bu olay, müşriklerin mucize talepleri veya bu konudaki meydan okumalarına karşı Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinin delili olarak onların gözü önünde gerçekleşen bir olay değildir, Allah Resulü'nün bireysel olarak yaşadığı bir tecrübedir.

Mi'râc hadisesi: Hz. Peygamber'in en önemli mucizelerinden birisi olarak nitelenen mi'râc hakkındaki anlatılar muhtelifdir. Her şeyden önce şunu belirtelim ki, bu hadiseye ilişkin olarak bilinenlerin tamamı rivayetlerden müteşekkildir ve asla Kur'ân'a dayanmaz. Haddizatında bu hadiseye ait tasvirlerin birçoğunun bizzat Kur'ân'a aykırı iddialar içerdiğini de belirtmek istiyoruz.

Yukarıda da işaret edildiği üzere İslâmî gelenekte isrâ ve mi'râc hadiseleri aynı zaman diliminde gerçekleşen ve birbirini tamamlayan iki olay gibi telakki edilmiştir. Ayrıca önce isrâ hadisesinin gerçekleştiğine, ardından da mi'râc olayının vuku bulduğuna inanılır. Oluşturulan kurguya göre Resûl-i Ekrem, Beytü'l-Makdis'e götürüldükten sonra yedi kat göğe çıkarılmış; varılacak en son nokta olarak tarif edilen Sidretü'l-müntehâ'da Allah'la buluşmuş ve geri dönmüştür. Bu iddialar Necm Sûresi'nin bazı âyetleriyle⁹⁴ ilişkilendirilmiş ve bir bakıma mi'râc hadisesinin de Kur'ân'da yer aldığı dillendirilmiştir. Oysa mezkûr sürenin âyetleriyle mi'râc hadisesine dair anlatılar arasında uzaktan yakından bir ilişki yoktur. Zira bu âyetlerde, ilk vahiy tecrübesi sırasında Resûl-i Ekrem'in Cebrail'den vahiy alması ve o sırada onu görmesi anlatılır.

Tespitlerimize göre iki hadisenin bir arada gösterildiği en erken döneme ait rivayet, Abdürrezâk'ın (211/826) eserinde

yer almaktadır.⁹⁵ Fakat aynı müellif *el-Mûsânnef* adlı hacimli hadis kitabında *mi'râc* olayına dair hiçbir rivayet zikretmez. Bizim tespitlerimize göre *mi'râc* hadisesi, hadis kaynakları arasında ilk kez İbn Ebî Şeybe'de (235/849) yer almaktadır.⁹⁶ Aynı rivayet, İbn Hanbel (241/855)⁹⁷ ve Müslim (261/875)⁹⁸ tarafından da nakledilmiştir. Mezkûr kaynaklardaki bu rivayetin haricindeki tüm rivayetler, Mekke'den semaya yükselişi anlatır. Dolayısıyla her iki hadisenin bir arada zikredildiği ilk rivayet, yaklaşık olarak hicrî 200, miladî 800'lü yılların ilk yarısından itibaren kaynaklara girmeye başlamıştır. Sözü edilen muhaddislerden daha mukaddem olan Hemmâm b. Münebbih (132/750),⁹⁹ Mâlik b. Enes (179/795),¹⁰⁰ Rebi' b. Habîb (180/796),¹⁰¹ Abdullâh b. Mübârek (181/797),¹⁰² Ebû Dâvûd Tayâlisî (204/819)¹⁰³ ve Humeydî (219/834)¹⁰⁴ gibi otoritelerin eserlerinde *mi'râc* anlatısı yer almaz. Dile getirdiğimiz bu husus, *mi'râc* hadisesinin sonradan *isrâ* olayının akabinde gerçekleşmiş bir olay gibi sunulduğunu ortaya koymaktadır.

Özellikle Necm Sûresi'nin kimi âyetlerinin bu olaya referans gösterilmesi, tarihsel olarak ciddi bir yanlışlık içermek-

95 Abdurrezzâk, *Tefsîru'l-Kur'ân'l-âzîm*, I, 314-16.

96 İbn Ebî Şeybe, XX, 244-46 (no: 37725).

97 İbn Hanbel, III, 148.

98 Müslim, *İmân*, 259.

99 Hemmâm b. Münebbih'in sahifesi etraflı bir şekilde Bünyamin Erul tarafından incelenip neşredilmiştir. Bu sayfadaki hadis rivayetlerinin muhtevası ve sayfa hakkında geniş bilgi için bkz. Bünyamin Erul, *Hadislerin Dili; İlk Hadis Belgesi Hemmâm'ın Sahifesi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011. Mezkûr sayfayla ilgili olarak ayrıca bkz. M. Hamidullah, *Muhtasar Hadis Tarihi ve Hemmâm b. Munebbih ve Sahife-i Hemmâm ibn Münebbih*, çev. Kemal Kuşçu, Bahar Yay., İstanbul 1966.

100 Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, çev. Ahmet M. Büyükcınar ve diğl., İstanbul 1982.

101 Rebi' b. Habîb b. Ömer el-Ezdi, *el-Câmî'u's-sahîh müsnedu İmâm er-Rebi' b. Habîb*, thk. Muhammed b. İdrîs-Aşur b. Yûsuf, Dâru'l-hikme, Beyrut 1415.

102 Abdullâh b. Mübârek (181/797), *Kitâbü'z-zühd ve'r-rakâik*, thk. Habiburrahman el-Azamî, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, t.y.

103 Süleymân b. Dâvûd el-Cârud et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvud et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin, Hicruttübae ve'n-neşr, 1. baskı, y.y., 1419/1999.

104 Ebû Bekr Abdillâh b. Zübeyr el-Humeydî (219/834), *Müsnedü'l-Humeydî*, thk. Habîb Rahman A'zamî, Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, Beyrut, t.y.

tedir. Bilindiği üzere Necm Sûresi risaletin ilk yıllarında nazil olmuştur ve ilk Mekki sûrelerdendir.¹⁰⁵ İsrâ olayına işaret eden isrâ âyeti ise Mekke döneminin sonlarına doğru nazil olmuştur. Umumi kabule göre isrâ olayı, yaklaşık olarak hicretten bir buçuk veya iki yıl önce vuku bulmuştur.¹⁰⁶ Hâlbuki rivayetlerde mi'râc hadisesi isrâ olayından sonra yaşanmış bir olay olarak anlatılmıştır. Üstelik bu olayın delili olarak Necm Sûresi'nin ilk âyetleri referans gösterilmiştir. Oysa Necm Sûresi, isrâ olayına işaret eden âyetten önce nazil olmuştur. Ancak, rivayetlerdeki iddialara göre mi'râc olayı isrâ hadisesinden sonra yaşanmış bir olay olarak takdim edilmiştir. Bununla birlikte, mezkûr hadise için isrâ olayından çok daha önce nazil olan Necm Sûresi'nin âyetleri referans gösterilmiştir. Dolayısıyla İsrâ Sûresi'nden çok daha önce nazil olan bir sûredeki âyetlerle ne isrâ olayını ne de mi'râc hadisesine dair anlatıları ilişkilendirmek mümkündür.

Mi'râc hadisesi anlatılarına göre Resûl-i Ekrem, Cebraîl tarafından Sidretü'l-müntehâ'ya kadar çıkarıldıktan sonra, yalnız bırakılmıştır. İddiaya göre buradan öteye melekler bile geçemedikleri için Allah Resulü tek başına ilerlemiş ve en son nokta olan *kâb-ı kavseyne* varıp burada Rabb'îyle buluşmuştur. Kimi iddialara göre bu buluşma sırasında Resûl-i Ekrem aynı zamanda Rabb'ini görmüştür. Buluşmanın gerçekleşmesinden sonra Peygamberimiz birtakım hediyelerle dönmüştür.¹⁰⁷ Bu hediyeler günlük beş vakit namaz,¹⁰⁸ Ba-

105 İbn İshâk, 157; Makdisî, *Kitâbu'l-bed ve't-târîh*, Paris 1907, IV, 149, 153; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, VIII, 62; Kurtubî, XVI, 430; Bedreddin Çetner, *Fâtîha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüvzül; Kur'an Âyetlerinin İnş Sebepleri*, Çağrı Yay., İstanbul 2006, II, 836.

106 İbn Kesîr, *Kitâbu Mu'cizâtu'n-nübüvve*, 482; İbn Dihye el-Kelbî, *el-İbthâc fî ehâdisi'l-mi'râc*, thk. Rifat Fevzi Abdülmüttalib, Mektebetü'l-Hancı, Kahire 1996/1417, 70; Suyûtî, *el-İsrâ' ve'l-mi'râc*, thk. Muhammed Abdülhakım Kâdî, Dârü'l-Hadis, Kahire 1989, 60-62; Abdülaziz es-Se'âlibî, *Mu'cizetu Muhammed Resûlillah*, Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1986, 114; Celal Kirca, 'Geleneksel ve Çağdaş İslâm Yorumunun Temel Problemleri', *II. Dîn Şurası; Tebliğ ve Müzakereler (23-27 Kasım 1998)*, Ankara 2003, I, 222.

107 İbn Hanbel, I, 387; Nesâî, *Salât*, 1.

108 Buhârî, *Tevhîd*, 37; Müslim, *İmân*, 259.

kara Süresi'nin son iki âyeti ve Allah'a ortak koşmayanların Cennet'e gireceği müjdesidir.¹⁰⁹ İddialara göre aslında beş vakit namaz başlangıçta elli vakit olarak belirlenmişti; ancak, Hz. Mûsâ'nın araya girmesi ve onun ısrarları sonucu bu miktar beş vakte kadar düşürülmüştür.

Şunu özellikle hatırlatalım ki elli vakitlik namazın beş vakte indirildiğine dair anlatılanları ne vahyin gerçekleriyle ne Yüce Allah'ın her türlü noksanlıktan münezzehe olan sıfatıyla bağdaştırabilmek mümkündür. Dolayısıyla bu iddiaları ciddiye almadığımız için, üzerinde durmayı bile gerekli görmüyoruz. Kaldı ki miktarın azaltılmasıyla ilgili rivayetler akıl almaz çelişkilerle doludur. Bu itibarla mezkûr anlatıların ne risaletle ne de Resûl-i Ekrem'in mucizesi olduğu iddiasıyla uzaktan yakından bir alakası bulunmaktadır.

'Duhân' ve 'Batşetü'l-kübrâ'

Hz. Peygamber'in mucizeleri olarak nitelenen ve aynı zamanda âyetlerle ilişkilendirilen konular arasında '*duhân*'¹¹⁰ ve '*batşetü'l-kübrâ*'¹¹¹ lafızlarına dair iddialar da bulunmaktadır. Duman anlamına gelen '*duhân*'¹¹² ile şiddetli veya kısıvrak yakalayış anlamına gelen '*batşetü'l-kübrâ*' lafızları Duhân Süresi'nde geçmektedir.

Duhân Süresi'nin başlangıcında, Allah'ın birliğine işaret edilerek insanlara rehber olması için kitap ve peygamber gönderildiğine vurgu yapılmış, ancak inkârda ısrar edenlerin, yapılan uyarılara kulak asmadıklarına işaret edilmiştir. Devamında ilahî mesaja kayıtsız kalanların Allah'ın azabıyla cezalandırılacaklarına dair uyarılar ve kıyamet saati yaklaştığında yaşanacaklara dair hatırlatmalar yapılmıştır. Örneğin son saatin yaklaştığı zaman gökyüzünü yoğun bir dumanın

109 Müslim, *İmân*, 279; İbn Hanbel, I, 387; Nesâî, *Salât*, I; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 53; Beyhakî, *Delâil*, II, 122.

110 44. Duhân, 10.

111 44. Duhân, 16.

112 Fussilet Süresi'nde geçen *duhân* kelimesi, duman veya gaz bulutu bağlamında kullanılmıştır (bkz. 41. Fussilet, 11).

kaplayacağı, bu dumanın tüm insanları etkileyeceği ve elem verici bir azap veya felaket olacağı açıklamaları yapılmıştır.¹¹³ Böyle bir durumla karşılaştıkları zaman inkârda direnenlerin 'Rabb'imiz bizi bu azaptan ve felaketten kurtar, artık biz imana geleceğiz' diye yalvaracaklarına işaret edilmiş, ancak maruz kaldıkları azap biraz hafifletilince, tekrar daha şiddetli bir şekilde inkâra sapanacakları gerçeğine vurgu yapılmıştır. Bu uyarılardan sonra Kur'ân onların akıbeti hakkında şu haberi vermektedir:

*Elbet biz bu azabı bir süreliğine hafifleteceğiz, fakat siz yine eski hâlinize döneceksiniz. Ama kısıvrak yakalayacağımız büyük gün gelip çattınca, bu dönemlerin cezasını vereceğiz.*¹¹⁴

Duhân Sûresi'nin üslup ve muhtevası diğer Mekki sûrelerle mutabiklik arz eder ve burada inkârda ısrar edenlere yönelik uyarılar yapılır. Ancak bu ilahî mesajlar, bazen bağlamından koparılarak farklı yorumlara dönüştürülebilmiştir. Örneğin bazı âlimler, '*duhân*' ve '*batsetü'l-kübrâ*'¹¹⁵ lafızlarının Bedir Savaşıyla ilişkisinden söz etmişler ve bu savaşta müşrik önderlerin öldürülmesini, Resûl-i Ekrem'e düşmanlık edip inkârda direnenlerin helâki olarak yorumlamışlardır. Dolayısıyla âyetlerdeki mezkûr lafızların bu hadiseye işaret ettiğine dair iddialar dillendirilmiştir.¹¹⁶

Kimi hadîs rivayetlerdeki iddialara göre, Hz. Peygamber zamanında beş ayrı hadisenin vuku bulduğundan söz edilmiştir. Bu beş hadisenin şunlar olduğu iddia edilir: *Duhân* (duman), *lizâm* (kısıvrak yakalayan azap), *Rûm* (Rûm Sûresi'nde işaret edilen ve Rûmların Sâsânîleri karşı zafer kazanacağına işaret eden âyetler), *batşe* (büyük darbe) ve *kamer* (Ay'ın ikiye bö-

113 44. *Duhân*, 1-11.

114 44. *Duhân*, 15-16.

115 *Kamer* Sûresi'nin 45. âyetinde geçen *batşe* kelimesi de, yine Bedir Savaşıyla ilişkilendirilmiştir. İddiaya göre bu savaşta meleklerle yardım vaadi gönderileceği bildirilince Hz. Peygamber bu âyeti okumuştur. Oysa *Kamer* Sûresi'nin ilgili âyetlerinde Bedir'den hiç söz edilmez (bkz. Buhârî, *Megâzi*, 4; *Cihâd*, 89; *Tefsîru'l-Kur'ân*, 8; Taberî, *Târîh*, II, 280).

116 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, XXV, 66-68; Elmalılı, VII, 67-72; ayrıca bkz. Buhârî, *Tefsîr*, (*Duhân*) 6; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 44.

lünmesi)dir.¹¹⁷ Bunlar arasında gösterilen *duhân* ve *batşetü'l-kübrâ* olaylarının Bedir Savaşı sırasında gerçekleştiğinden söz edilir. Özellikle hadis rivayetleri arasında yer alan bu iddia¹¹⁸ müfessirlerin birçoğu tarafından benimsenmiştir.¹¹⁹

İbn Kesîr,¹²⁰ Râzî,¹²¹ Zemahşerî¹²² gibi müfessirler ise bu lafızların Bedir Savaşı'yla ilgisinin olmadığını, *Duhân Sûresi*'nde kıyametin kopmasından önce yaşanacak hadisatın anlatıldığını savunmuşlardır. Hz. Ali, İbn Ömer ve İbn Abbâs'a dayanan bu görüşe göre, âyette geçen *duhândan* maksat, kıyamet saatine yakın zamanda zuhur edip gökyüzünü saracak olan dumandır. Bu dumandan müminler çok az etkileneceklerken kâfirler şiddetli şekilde sarsılacaklardır. *Batşetü'l-kübrâ* ise kıyamet saatinin yaklaştığı zaman inkârda direnenlerin kıvrak yakalanıp cezalandırılacaklarına işaret etmektedir.

Duhân ve *batşetü'l-kübrâ* lafızlarının müşriklerin Bedir'deki hezimetine işaret ettiğine dair yorumların kaynağı, büyük hezimetinde isnat edilen bir rivayettir.¹²³ İddiaya göre Kureyşli müşrikler İslâm'a davet edildikleri zaman şiddetli düşmanlık gösterince Resûl-i Ekrem, Hz. Yûsuf zamanındaki gibi bir kılığın yaşamaları için Allah'a yalvarmış ve duası kabul olmuş. Müşrikler öyle bir kılığın yaşamışlar ki açlıktan hayvan leşlerini ve derileri bile yemişler. Hatta takatleri kalmadığı için gökyüzünü dumanımsı bir tabaka şeklinde görmeye başlamışlar. Müşrikler için yaşam çekilmez bir hâl alınca Ebû Süfyân, Resulullah'a gelip bu gidişle kavminin helâk olacağı uyarısında

117 Buhârî, *Tefsîr*, (Furkân) 5, 6; *İstisâka*, 2; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikın*, 41. Sözü edilen beş hadiseyle ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır (Buhârî, *Tefsîr*, (Duhân) 1). İbn Mâce'de yer alan bir hadise göre beş şey şunlar: Güneşin battığı yerden doğması, *duhân*, *dâbbetü'l-arz*, *Deccâl*, her birinize mahsus olan ölüm ve âmme hizmeti. Bunlar kıyametin kopacağına işaret eden olaylar olarak zikredilir. İbn Mâce, *Fiten*, 28.

118 Buhârî, *İstisâka*, 2, *Tefsîr* (Duhân), 1, 4, 5, 6, *Tefsîr* (Sâd), 2; *Vudu'*, 69; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikın*, 39; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 44.

119 Taberî, *Câmü'l-beyân*, XXV, 67.

120 İbn Kesîr, *Tefsîr*, XIII, 7178-7187.

121 Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddîn, *Mefâtihu'l-ğayb*, Beyrut, t.y., XXVII, 241-144.

122 Zemahşerî, IV, 265-267.

123 Buhârî, *Tefsîr*, (Duhân) 6; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 44.

bulunmuş ve kılıktan kurtulmaları için Allah'a yalvarmasını istemiş. Hatta sıkıntıdan kurtulurlarsa topyekûn inanacaklarına dair söz vermiş. Neticede Hz. Peygamber dua edip kılığın kaldırılmasını sağlamış, ancak müşrikler döneklilik gösterip düşmanlıkta daha aşırıya gitmişler. Dönekliliklerinin karşılığı olarak da Bedir'de müthiş bir bozguna uğratılmışlar ve burada elebaşları öldürülerek helâk edilmişlerdir. Duhân Sûresi'nin 15 ve 16. âyetlerinin¹²⁴ bu iddialara işaret ettiğine dair görüşler dillendirilmiştir.¹²⁵

Çeşitli hadis rivayetlerinde dillendirilen bu iddia¹²⁶ daha sonra kimi âlimler tarafından da benimsenmiştir. Örneğin, ünlü müfessir Taberî bu görüşü savunanlardan birisidir.¹²⁷ Taberî'nin İbn Mes'ûd isnadlı rivayeti isabetli bulunduğunu söyleyen Topaloğlu, kendisinin de aynı görüşte olduğunu vurgular.¹²⁸ Keza Ateş de benzer kanaati savunmuş ve katılmadığımız birtakım yorumlar yapmıştır. Örneğin Bedir Savaşı'nın tozlu bir havada gerçekleştiğini iddia ederek söz konusu dumanın bu toz bulutlarını işaret ettiğini söylemiştir.¹²⁹ Oysa bu iddiayı destekleyen hiçbir açıklama olmadığı gibi, âyette de işaret edildiği üzere savaşın hemen öncesinde şiddetli yağmur yağmıştır.¹³⁰ Yağmur nedeniyle toprağın nemli olduğu sırada toz bulutunun kalkmayacağı düşünülürse, mezkûr yorumun ne derece zorlama bir izah olduğu anlaşılacaktır.

Duhân Sûresi'nde geçen lafızların Bedir Savaşıyla ilgili olduğunu savunanlar, bu sûrede geçen '*Rabb'imiz üzerimizden azabı kaldır*'¹³¹ ve '*Azabı üzerinizden biraz*

124 44. Duhân, 10-16.

125 Buhârî, *İstiska*, 2; *Tefsîr*, (Duhân) 1, 4, 5, 6; *Vudu*, 69; Müslim, *Syfâtu'l-Münâfikın*, 39, 41, 42; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 44; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXV, 66-71; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XIII, 7180; Muhammed b. Ali b. eş-Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Mısır 1964/1383, IV, 570-72.

126 Buhârî, *İstiska*, 2; *Tefsîr*, (Duhân) 1, 4, 5, 6; *Tefsîr*, (Sâd) 2; *Vudu*, 69; Müslim, *Syfâtu'l-Münâfikın*, 39, 41; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 44.

127 Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXV, 67, 70-71.

128 Bekir Topaloğlu, '*Batşe-i Kübrâ*', *DİA*, İstanbul 1992, V, 203.

129 Ateş, VIII, 305-306.

130 8. Enfâl, 11; ayrıca bkz. Vâkıdî, *Kitâbu'l-Meğâzi*, thk. Marsden Jones, Beyrut 1984/1404, I, 54; İbn Sa'd, II, 15, 25.

131 44. Duhân, 12.

*kaldıracağız*¹³² âyetlerini delil gösterirler ve bu ifadelerin kıyamet alametleri arasında zikredilen *duhân*la ilgili olmadığını söylerler.¹³³ Buna mukabil İbn Kesir, âyetlerdeki tasvirlerin kıyamet saatiyle ilgili olduğunu savunarak bu görüşünü yine âyette geçen '*İnsanları kaplar*'¹³⁴ ifadeleriyle delillendirir. Ona göre bu ifadeler, sadece Mekkeli müşrikleri değil, tüm insanlığa yöneliktir. Şayet sınırlı bir kullanım olsaydı âyette genel mânaya gelecek ifade kullanılmazdı.¹³⁵ Bunun yanı sıra, *batşetü'l-kübrâ* terkinin hem Bedir'de öldürülen müşriklere hem de kıyamet saatine işaret edebileceğine dair net olmayan görüşler dillendirilmiştir.¹³⁶ Örneğin *batşetü'l-kübrâ* terkinin hakkında net bir görüş belirtmeyen İbn Kesir, bunun Bedir Savaşı'nda yaşanan tabloya veya kıyamet saati sırasında gerçekleşecek olaylara da işaret edebileceğini söylemiştir. Onun açıklamalarına göre kıyamet saati öncesi zuhur edecek olan duman kırk gün kırk gece tüm dünyaya yayılacak ve yeryüzünü fırın gibi ısıtacaktır. Müminler hafif nezle olmuş gibi etkileneceklerken kâfirler âdeta sarhoşa döneceklerdir.¹³⁷

Bir başka rivayette ise söz konusu dumanın, Mekke'nin Fethi sırasında gökyüzünü kapladığından bahsedilmiş, ancak bu rivayetin güvenilir olmadığı uyarısı yapılmıştır.¹³⁸ Mufessir Zemahşerî (538/1144) de Hz. Ali isnadlı rivayeti benimseyerek, âyetteki *duhân*ın kıyamet saati öncesinde zuhur edecek duman olduğunu söylemiştir. Ayrıca Huzeife isnadlı bir başka rivayete de bu görüşünü desteklemiştir.¹³⁹ Bunun yanı sıra o, *batşetü'l-kübrâ* terkinin Bedir Savaşıyla

132 44. Duhân, 15.

133 Şevkânî, IV, 571.

134 44. Duhân, 11.

135 İbn Kesir, *Tefsîr*, VIII, 7183, 7185.

136 Kıyamete yakın zamanda zuhur edecek olan duman ve bu konuda anlatılar için bkz. Taberî, *Câmü'l-beyân*, XXV, 67; İbn Kesir, *Tefsîr*, XIII, 7180.

137 İbn Kesir, *Tefsîr*, XIII, 7180; ayrıca bkz. Taberî, *Câmü'l-beyân*, XXV, 67; Metin Yurdagür, 'Duhân', *DİA*, İstanbul 1994, IX, 547.

138 İbn Kesir, *Tefsîr*, VIII, 7181.

139 Bu rivayete göre Huzeife, Hz. Peygamber'e âyette geçen *duhân*ın ne olduğunu sormuş. Resulullah da 'Duhân Süresi'nin 10. âyetini okumuş ve şu karşılığı vermiştir: 'Bu duman doğu ile batıyı saracak ve kırk gün kırk gece kalacak. Müminler nezle olmuş gibi etkilenecek, kâfirler ise sarhoş olacaklar' (Zemahşerî, IV, 265).

ilişkisinden hiç söz etmez ve bu terkinin kıyamet kopmasına yakın zamanda kâfirlerin karşılaşacakları kötü akıbeta işaret ettiğini belirtir.¹⁴⁰ Fahreddin er-Râzî de, *duhân*ın kıyame-tin kopmasından önce zuhur edecek dumana işaret ettiğini söylemiştir.¹⁴¹ *Batşetü'l-kübrâ* terkihiyle ilgili olarak ise İbn Mes'ûd isnadlı görüşe yer vermiştir.¹⁴²

Her ne kadar kimi âlimler *duhân* ve *batşetü'l-kübrâ* lafızla-rının Bedir Savaşı'yla ilişkisinden söz etmişlerse de bize göre âyetlerin bağlamından böyle bir sonuç çıkarabilmek mümkün değildir. Dolayısıyla bu lafızların da yer aldığı âyetler kıyamet saati öncesi yaşanacaklara dair açıklamalarla ilgilidir. Kaldı ki erken döneme ait siyer ve İslâm tarihi kaynakları, Resûl-i Ekrem'in bedduası üzerine, iddia edilen türden bir kithk veya olayın yaşandığından bahsetmez. Aksine Mekke'de yaşanan kithktan dolayı Resûl-i Ekrem'in düşmanları olan müşrik-lere insani yardım gönderdiğine dair haberler aktarılmıştır. Öte yandan İbn Hişâm (218/833)¹⁴³ ve onun kaynağı olan İbn İshâk (151/768), Vâkıdî (207/882) ve Belâzûrî (279/892) gibi erken dönem kaynaklarında *duhân* ve *batşetü'l-kübrâ* lafızlarıyla ilgili iddialara dair herhangi bir açıklama yer al-mamaktadır. İbn Sa'd (230/845) ise sadece *batşetü'l-kübrâ* terkihinin Bedir'le ilgili olduğuna dair bir cümlelik açıklama yapmıştır.¹⁴⁴

Anlaşıldığı kadarıyla bu hikâye, Yahudi kültüründen esinlenilerek üretilmiştir. Zira Kur'ân-ı Kerim, Hz. Mûsâ'ya inanmayıp inkârda direnenlerin ciddi bir şekilde kuraklık, kithk ve açlık gibi sıkıntılarla baş başa kaldıklarını, bunun üzerine Hz. Mûsâ'ya yalvarıp yardım istediklerini, üzerlerin-deki sıkıntıyı giderirse ona inanacaklarına dair söz verdikle-rini, ancak sıkıntının giderilmesinden sonra sözlerinden dön-düklerini haber vermektedir. Neticede yaptıklarının karşılığı olarak suda boğularak cezalandırıldıklarına dair açıklamalar

140 Zemahşeri, IV, 265-66.

141 Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, XXVII, 242-43.

142 Râzî, XXVII, 244.

143 Bkz. İbn Hişâm, II, 490-500.

144 İbn Sa'd, II, 17.

yapılmıştır.¹⁴⁵ Muhtemelen bu âyetlerin mesajından uyarlanarak Resûl-i Ekrem'e zulmedenlerin de benzer bir cezaya çarptırıldıklarına dair hikâyeler kurgulanmıştır.

Şunu da hatırlatalım ki Resûl-i Ekrem insanların helâkini değil, kurtuluşunu amaçlamıştır. Hatta birkaç istisna hariç¹⁴⁶ en zor şartlarda bile kavminin helâki için değil onları kazanmak için mücadele etmiştir. Ancak, Kur'ân-ı Kerim peygamberlerine zulmeden geçmiş kavimlerin helâkenden söz ederken onlardan daha büyük düşmanlığı Hz. Peygamber'e yapan müşriklerin benzer bir cezaya çarptırılmadığını gören Müslümanlar, Allah Resulü'ne zulmedenlerin de aynı akıbete uğradıklarını iddia edebilmek için akıl almaz yorumlar yapmışlar ve Bedir Savaşı'nı örnek göstermişlerdir. Dikkat edilirse Enfâl Sûresi'nde savaşın kazanılmasında Müslümanlara yapılan ilahî yardıma vurgu yapılmış ve bu yardım sayesinde müşriklerin hezimete uğradıklarına işaret edilmiştir.¹⁴⁷ Âyetler Allah'ın yardımı sayesinde müşriklerin hezimete uğratıldıklarından bahsedince bu olay, müşriklerin helâki olarak yorumlanmış ve bu yorumlar hiçbir ilgisi yokken Duhân Sûresi'ndeki âyetlerle irtibatlandırılmıştır. Ayrıca bu görüşler bize göre inandırıcılığı hayli kuşkulu olan birtakım rivayetlerdeki iddialarla da ilişkilendirilip mucize formatına sokulmuştur.¹⁴⁸ Ancak ne bu konuyla ilişkilendirilen âyetlerin bağlamı ne de tarihsel gerçekler Bedir Savaşı'nda iddia edildiği türden bir mucizenin yaşandığından söz etmez. Bu itibarla mezkûr lafızların mucize kategorisine sokulup anlatılması tamamen inandırıcılıktan uzak iddialardır.¹⁴⁹

Dikkat edilirse *duhân* veya *batşetü'l-kübâ* lafızlarının yorumu konusunda bir tutarlılık yoktur. Ancak, Hz. Peygamber'e düşmanlık eden müşriklerin de tıpkı geçmiş kavimler gibi helâk edildiklerini iddia edebilmek için âdeta özel gayret sarf

145 7. A'râf, 134-35; 43. Zuhruf, 48-50.

146 Buhârî, *Vudu*, 69; Müslim, *Zühd ve'r-rekâk*, 74.

147 8. Enfâl, 5-12, 41-44.

148 Balcı, *Bedir Savaşıyla İlgili Mucizevi Rivayetler*, 85 vd.

149 'Duhân' ve 'batşetü'l-kübâ' lafızları hakkında bkz. Balcı, *Bedir Savaşıyla İlgili Mucizevi Rivayetler*, 113-118.

edilmiş ve zoraki yorumlar yapılmıştır. Oysa Resûl-i Ekrem'e düşmanlık gösteren müşriklerin Bedir'de hezimete uğradıklarının doğrudur. Ancak bu hezimetini onların helâki olarak yorumlamak ve bu yorumu bizzat âyetlerle desteklemeye çalışmak tutarlı değildir.

Boycot Sayfasının Mucizevi Yok Oluşu

Hz. Peygamber'le ilişkilendirilen ve mucize kategorisinde sunulan hadiselerden birisi, risaletin 7-10. yıllarında müşrikler tarafından Müslümanlara ve Resûl-i Ekrem'i himaye eden kabilesi Hâşimilere uygulanan boykot kararlarının yer aldığı sayfanın yok oluşu ve boykotun yürürlükten kalkmasıyla ilgili haberlerdir. Rivayete göre müşrikler, tebliğe engel olamayınca Hz. Muhammed'i himaye eden Hâşimiler ve Müslümanlara karşı boykot kararı almışlar ve onlarla her türlü beşeri ilişkiyi kesmişlerdir. Örneğin onlarla konuşulmayacak, kız alınıp verilmeyecek ve alış-veriş yapılmayacaktı. Hatta onlarla irtibat kuranlara da aynı kuralların uygulanacağına dair anlaşmaya varılmıştı. Yazılı hâle getirilen bu kararlar, yaklaşık kırk¹⁵⁰ kişi tarafından imzalanmış ve Kâbe duvarına asılmıştı.¹⁵¹ Bir rivayete göre de Hz. Muhammed kendilerine teslim edilene kadar bu kararları uygulayacaklarına dair ant içmişlerdi.¹⁵²

Boycot kararları alındıktan sonra Hz. Peygamber'i himaye eden kabilesi Hâşimiler, Ebû Talib Mahallesi'nde (*Şi'bu Ebî Tâlib*) âdeta tecride tâbi tutulmuşlardı.¹⁵³ Hâşimilerden sadece amcası Ebû Leheb, müşriklerin yanında yer almış ve boykotu desteklemişti.¹⁵⁴ Onların yanı sıra korumadan yok-

150 Martin Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İnsan Yay., 21. Baskı, İstanbul 2000, 129.

151 İbn İshâk, 137; İbn Hişâm, I, 234; İbn Sa'd, I, 208-209; Yakûbî, II, 31; Taberî, *Târîh*, II, 225; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ bi ahvâli'l-Mustafâ*, thk. Mustafa Abdulvahid, Matba'atü's-Se'ade, Mısır 1966/1386, I, 197; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 87; İbn Seyyidî'n-Nâs, *Uyûnu'l-eser fi fûnûni'l-meğâzi ve's-şemâili ve's-siyer*, Beyrut, t.y., I, 166-67.

152 Buhari, *Hac*, 45; İbn Mâce, *Menâsik*, 26.

153 Taberî, *Târîh*, II, 225.

154 İbn İshâk, 138; İbn Hişâm, I, 235; İbn Sa'd, I, 208; Taberî, *Târîh*, II, 220, 225.

sun olan bazı Müslümanlar da bu mahallede ikamete mecbur olmuşlardı.¹⁵⁵ Bir kısmı ise Habeşistan'a hicret etmişti. Bu tür nedenlerle evlerini terk eden Müslümanların geride kalan malları müşrikler tarafından yağmalanmıştı.¹⁵⁶

Üç yıl devam eden boykot süresince Müslümanlar sadece kan dökmenin haram sayıldığı aylarda serbestçe dolaşip ihtiyaçlarını giderebiliyorlardı.¹⁵⁷ Ancak, bu dönemde de düşmanca tavırlarını sürdüren müşrikler, tüccarları baskı altına alıp Müslümanlara pahalı mal satmalarını teşvik ediyorlar veya alım gücü olmayanları borçlandırıp faiz batağına sürüklemeye çalışıyorlardı.¹⁵⁸ Ayrıca dışarıdan mahalleye yiyecek sokulmaması için sıkı tedbirler almışlardı.¹⁵⁹ Her geçen gün hayat daha da çekilmez hâle geldiği gibi, yavaş yavaş ellerindeki malları tükenen Müslümanlar giderek açlık ve kıtlıkla karşı karşıya kalmışlardı. Yaşanan sefalet nedeniyle açlıktan ağlayan çocukların seslerinin etrafta yankılandığına dair haberler anlatılır.¹⁶⁰

Boykot kararları sıkı bir şekilde uygulanırken akrabaları tecrit altında kalan bazı insafli müşrikler, giderek bu durumdan rahatsız olmaya başladılar ve el altından yardım göndermeye çalıştılar. Örneğin Hz. Hatice'nin yeğeni Hakîm b. Hizâm veya Hâşim oğullarıyla akrabalık ilişkisi bulunan Hişâm b. Amr develerine erzak yükleyip geceleyin onlara ulaştırıyorlardı.¹⁶¹ Rivayete göre onlar yüklü deveyi mahalle yoluna getirip salıvererek yardımın ulaşmasını sağlıyorlardı.¹⁶² Bu şekilde yardım gönderildiğini fark eden Ebû Cehil, Hakîm b. Hizâm'a tehditler savurmuş ve halkın huzurunda onu rezil edeceğini söylemişti. Araya giren Ebû'l-Bahterî, 'Hakîm b. Hizâm kendi malını değil, halası Hz. Hatice'ye ait malları' gönderiyor diye ona arka çıkmış ve buna da engel olamaya-

155 İbn İshâk, 140.

156 İbn Seyyidî'n-Nâs, I, 126.

157 İbnü'l-Esir, *el-Kâmîl*, II, 88.

158 İbn İshâk, 140.

159 İbn Seyyidî'n-Nâs, I, 126.

160 İbn İshâk, 140-41; İbn Sa'd, I, 209.

161 İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, I, 197.

162 İbn Hişâm, I, 251; İbnü'l-Esir, *el-Kâmîl*, II, 88.

cağını söylemişti. Ebû'l-Bahterî ile Ebû Cehil arasındaki söz düellosunun giderek kavgaya dönüştüğü ve Hz. Hamza'nın da onları uzaktan izlediğinden bahsedilir.¹⁶³

Boycot kararlarının acımasız bir şekilde uygulanması Hakîm b. Hizâm¹⁶⁴ ve Ebû'l-Bahterî¹⁶⁵ gibi insafılı insanların giderek rahatsız etmeye başlayınca bu durum giderek bir grubun ayaklanmasına dönüştü. Grubun başını Hâşimîlerin ulağı olan Hişâm b. Amr b. Rebi'a çekiyordu. Rivayete göre bu şahıs bir gün Hz. Peygamber'in halasının oğlu olan Züheyr b. Ebî Ümeyye'yi ziyaret etmiş ve boykot kararlarından duyduğu rahatsızlığı dile getirerek kendilerinin serbestçe dolaşım ihtiyaçlarını giderdiklerini, buna mukabil akrabalarının her türlü haklardan mahrum kaldıklarını söylemişti. Aynı kanaati taşıyan Züheyr ona hak vermiş, ancak Kureyş'in baskısını hatırlatarak tek başına elinden bir şey gelmediğini söylemişti. Ancak, Hişâm b. Amr kendisine destek vereceğini ve birlikte hareket ederlerse bu uygulamaya engel olabileceklerini teklif etmişti. Züheyr ise birkaç kişinin daha desteğini almaları gerektiğini hatırlatınca ikisi birlikte kendileri gibi kararlardan rahatsız olan Mut'im b. 'Adi,¹⁶⁶ Ebû'l-Bahterî b. Hişâm ve Zem'a b. Esved'e durumu açıp onların desteğini sağladılar. Böylece beş kişiyi bulan grup, aralarında plan yapıp bir gün tayin etmişler ve boykot sayfasını imha etmeye karar vermişlerdi. Plana göre Züheyr bir sabah erkenden Kâbe'ye gidecek ve müşriklerle boykotun kaldırılması meselesini konuşacak; şayet onları ikna edemezse sayfayı alıp parçalayacaktı. Di-

163 İbn İshâk, 142; İbn Hişâm, I, 236; Taberî, *Târîh*, II, 225; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 88; İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 128;

164 Bedir Savaşı'nda müşriklerin safında yer alan Hakîm b. Hizâm, daha sonra Müslüman olmuştur. Rivayete göre onun da içinde bulunduğu bir grup su almak için kuyuya yaklaştıkları sırada Müslümanlar engel olmak isteyince Resûl-i Ekrem su almalarına izin vermiştir. Bkz. Taberî, *Târîh*, II, 277; ayrıca bkz. İbrahim Sarıçam, 'Hakîm b. Hizâm', *DİA*, İstanbul 1997, XV, 187.

165 Ebû'l-Bahterî, Hz. Peygamber'e herhangi bir kötülük yapmadığı gibi Müslümanlara eziyet edenlere de engel oluyordu. Boykot kararlarına da karşı çıkmıştı (İbn Hişâm, II, 308).

166 Mut'im b. 'Adi b. Nevfel, Kureyş'in ileri gelenlerindendi. Taif dönüşünde Mekke'ye girmesi için Resulullah'a emân vermişti (İbn Hişâm, II, 255; İbn Sa'd, I, 212).

ğeri de olası bir saldırı durumunda onu koruyacaklardı. Tayin edilen gün gelince Züheyr erken saatte Kâbe'ye gelip tavaf yaptıktan sonra aralarında Ebû Cehil'in de bulunduğu gruba, boykottan dolayı zulme uğrayanların durumunu hatırlatmış ve onların sefaleti karşısında kendilerinin rahat bir hayat sürmelerine gönlünün razı olmadığını söylemişti. Bu nedenle boykotun sona ermesini istemişti. Ancak, Ebû Cehil kabul etmeyince grubun diğer üyeleri ona destek vermişlerdi. Konuşma giderek bir tartışmaya dönüşünce o sırada Mut'im b. 'Adî, Kâbe duvarına asılı duran sayfayı alıp yırtmış; böylece kararları tanımadığını ilan etmişti.¹⁶⁷ Organize bir şekilde hareket eden bu beş kişi sayesinde boykot kararlarının yazılı olduğu sayfa yırtılarak bu olay sonlandırılmıştı.¹⁶⁸

Her ne kadar boykot kararlarının bu şekilde ortadan kaldırıldığına dair çok net rivayetler bulunmasa da bu hadise tamamen farklı bir içerikte sunulmuş ve bir dizi gizemli yorumla mucizevî bir hadise hâline dönüştürülmüştür. Örneğin iddiaya göre müşriklerin baskısına daha fazla dayanamayan Ebû Talib, artık yeğenini himaye etmemeye karar vermiş ve müşriklerin isteklerine boyun eğerek boykotun kalkması için Hz. Muhammed'i teslim etme kararı almıştır. Bu amaçla Kâbe avlusuna geldiğinde, yukarıda ismi geçen şahıslarla Ebû Cehil arasındaki tartışmaya denk gelmiştir. Tartışmanın bitmesi üzerine Ebû Talib yeğenini teslim etmeyi kabul ettiğini belirtmiş ve bu şekilde anlaşma sağlanmıştır. Bunun üzerine Mut'im b. 'Adî sayfayı indirmek için gittiğinde, üzerinde sadece '*Bismikellahümm*' (Allah'ım senin adınla) ifadelerinin yazılı olduğu kısmı hariç kararların yazılı olduğu kısımların, kimi rivayetlerde çöl karıncaları, kimi rivayetlerde ise ağaç kurdu tarafından kemirilerek imha edildiğini görmüştür.¹⁶⁹ Ortaya çıkan bu olağanüstü tablo karşısında her iki taraf müthiş bir şaşkınlık yaşamış ve bu mucizevî olay nedeniyle boykot kararları son bulmuştur.

167 İbn İshâk, 147; ayrıca bkz. İbn Hişâm, I, 253; Taberî, *Târîh*, II, 228.

168 İbn Sa'd, I, 210.

169 İbn İshâk, 145-47.

Anlattığımız rivayetin bu ikinci versiyonu bir önceki paragrafta aktarılan bilgilerle karıştırılıp bir arada sunulmuşsa da dikkatli bir okuma yapıldığı takdirde, konuyla ilgili iki ayrı rivayetin bulunduğunu tespit etmek hiç de zor değildir. Sonuçta bir dizi gizemli tasvirin doğmasına neden olan ve aynı zamanda kendisi de gizemli ve çelişkili haberler barındıran rivayetin ikinci versiyonu, aslında tamamen uydurmadır. Hatta kurgulanan hikâyedeki çelişkili noktalara rüya tasvirleri eklenip süslenmiştir. Dikkat edilirse Ebû Talib'in yeğeni müşriklere teslim etme kararının izahı yapılamayınca, araya bir rüya anlatısı sokuşturulmuş ve olay mucizevî bir mahiyete büründürülerek sorun giderilmiştir. Şöyle ki Ebû Talib rüyasında sayfanın çöl karıncaları tarafından yendiğini görmüş ve bu yüzden sözde, müşriklerle anlaşmak için Kâbe avlusuna gitmiştir. Ancak, tam o esnada Zühey'r'le Ebû Ce-hil boykot kararlarının kaldırılması için tartışırken Mut'im b. 'Adî sayfayı indirmek için gittiğinde kararların güve veya çöl karıncaları tarafından yendiğini görmüştür. Böylece boykot olayı mucizevî bir şekilde son bulmuştur.

Daha önce de işaret edildiği üzere, yaklaşık üç yıl devam eden boykot kararlarının yürürlükte kaldığı süre içerisinde Müslümanların hayli sıkıntılı bir dönem yaşadıkları muhakkaktır. Kanaatimize göre yaşanan sıkıntılı durum gizemli tasvirlerin veya hikâyelerin oluşturulmasına esin kaynağı olmuştur. Dikkat edilirse yukarıda zikredilen 'inşikâk-ı kamer' ve 'garânik' hadisesi gibi olaylar, yine bu dönemde meydana gelen gelişmeler olarak gösterilmiştir. Keza sözünü ettiğimiz boykot sayfasının mucizevî bir şekilde yok olduğuna dair hikâyeler de yine aynı dönemle irtibatlandırılmıştır.¹⁷⁰

İşaret edilen türden hikâyelerle boykot sayfasının mucizevî bir şekilde yok olduğu iddiaları dillendirilmekle birlikte, aslında ilk rivayette işaret ettiğimiz gibi sayfanın beş kişilik grup

170 İbn İshâk, 147; İbn Hişâm, I, 235, 253; İbn Sa'd, I, 209; Ya'kûbî, II, 31. Sayfayı kaleme alan Mansûr b. İkrime'nin felç olduğu iddiaları da yine bu kabîl bir örnektir. Rivayete göre Hz. Peygamber ona beddua edince yazı yazdığı kolu felç olmuş ve parmakları işlemez hâle gelmiştir (İbn İshâk, 147).

tarafından planlı bir şekilde yok edildiği hususu çok açıktır. İkinci rivayette anlatılan gizemli tasvirlerde ise bazı çelişkiler bulunmaktadır. Örneğin, yeğenini gözü gibi koruyan Ebû Talib'in sonunda pes edip müşriklere teslim etmesi iddiası tamamıyla inandırıcılıktan uzaktır. Her şeyden önce böyle bir tutum Arap örfüyle bağdaşmadığı gibi, üç yıl boyunca onca sıkıntı çektikten sonra böyle bir karar almasının makul izahı yapılmalıdır. Bunun yanı sıra sayfanın çöl karıncaları, ağaç kurdu الارضة (el-irede), güve veya 'dâbbe' adlı ne olduğu belirsiz bir hayvan/hayvanlar tarafından yendiği iddialarında da bir tutarlılık yoktur.¹⁷¹

En ilginç ve manidar çelişkilerden birisi ise sayfada sadece 'Bismikellahümme' ifadelerinin kaldığı iddialarıdır.¹⁷² Bunun yanı sıra, bazı rivayetlerde 'Allah'¹⁷³ bazı rivayetlerde de 'Allah' ile 'Resül' kelimelerinin kaldığı,¹⁷⁴ zulüm içeren kararların yazıldığı bölümün tamamen kemirildiği bile söylenmiştir.¹⁷⁵ Bir kısım rivayetlerde ise tamamen aksi görüşler dillendirilerek sayfada sadece 'Allah' kelimesinin yeni kararların yazılı olduğu bölümün kaldığından söz edilmiştir.¹⁷⁶ Acaba bu rivayetler uydurulurken müşriklerin zaten Hz. Peygamber'i Allah'ın elçisi olarak kabul etmedikleri hususu hiç mi düşünülmemiştir? Hz. Muhammed'i baş düşman olarak gören müşrikler, ne diye kendileri tarafından hazırlanan bir metne Allah ve Resül kelimelerini yazmış olsunlar ki? Onlar zaten Hz. Muhammed'in elçiliğine karşı değiller miydi? Nitekim Hudeybiye Antlaşması sırasında Hz. Muhammed'i elçi olarak kabul etmedikleri için 'Resül' sıfatını metinden çıkartmışlardı.¹⁷⁷

Öte yandan tamamen dinî söylem içeren ifadelerin müşrikler tarafından dile getirilmesinin de makul bir izahı yapılamaz. Her ne kadar Taberî, Cahiliye döneminde Arapların

171 İbn İshâk, 142, 147; İbn Hişâm, I, 253.

172 İbn İshâk, 147.

173 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 90.

174 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 114.

175 İbn Sa'd, I, 209, 110.

176 İbn Seyyidî'n-Nâs, I, 127.

177 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 610, 611.

yazdıkları belgelerin başına 'Bismikellahümme' ifadelerini eklemeyi âdet edindiklerini söylemişse de bu, işaret ettiğimiz izahı zor duruma açıklık getirmeye yönelik bir çabayı yansıtır mahiyettedir.¹⁷⁸ Ancak, inandırıcı olmadığı da çok açıktır. İşaret edilen açıklamaların yanında birçok problemden daha söz edilebilir. Fakat dile getirilen hususları yeterli görerek bu konuyu noktalamak istiyoruz. Görüldüğü üzere her ne kadar boykot kararlarının yer aldığı sayfanın mucizevî bir şekilde yok edildiğine dair iddialar dillendirilmişse de, bunların hiçbir inandırıcılığı bulunmamaktadır. Oysa sayfanın mucizevî bir şekilde değil, beş kişilik grubun planlı bir hareketi sonucu yok edildiği hususu çok açıktır. Dolayısıyla bu tür iddialardan Hz. Peygamber'e mucize payesi verme gayretlerinin hiçbir inandırıcılığı yoktur.¹⁷⁹

Diğer Mucizeler

Risaletten sonraki dönem içerisinde Hz. Peygamber'e isnat edilen mucizelerin sayısını net olarak belirleyebilmek hayli zordur. Ancak, bu miktarın binli rakamlara ulaşacağını söyleyebiliriz. Mucize olarak nitelenen bütün olayları veya rivayetleri konu edinerek yapılacak bir çalışmanın hayli kapsamlı olacağı, aynı zamanda meselenin özünü ortaya koyma yerine nakilcilik yapma riskini beraberinde getireceği muhakkaktır. Bu itibarla biz, vahiyle ilişkilendirilen mucize iddiaları üzerinde durarak bu yolla hem Kur'ân bağlamında mucize meselesinin nasıl yer aldığını hem de vahyin sınırları çerçevesinde Hz. Peygamber'in risaletinin mucizeyle olan ilişkisinin hangi boyutta olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Buna ilaveten ayrıca bu başlık altında yaygın olarak dillendirilen bazı mucize iddiaları üzerinde durarak, vahiyle ilişkilendirilen veya ilişkilendirilmeyen mucize iddialarının ne derece gerçekçi veya Kur'ân'la irtibatlı olup olmadığını gözler önüne sermeyi amaçladık.

178 Taberî, *Târîh*, II, 229; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmül*, II, 89.

179 Boykot olayı hakkında geniş bilgi için bkz. İsrâfil Balcı, "Kâbe'ye Asılan Boykot Sayfasının Tahriifiyle İlgili Rivayetlerin Tahliili", *Dirbilimleri*, (cilt: 6, sayı: 3, 2006), 41-57.

Şunu öncelikli olarak vurgulayalım ki Resûl-i Ekrem'in mucizesinin Kur'ân-ı Kerîm olduğu açıklamalarının dışında ki mucize iddialarının tamamı rivayetlerden müteşekkildir ve asla vahiyle doğrulanamazlar. Üstelik, tümü rivayetlere dayalı olarak sunulan gizemli rivayetlerin mucize olarak sunulması ise ayrı bir muammadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delili veya ispatı olarak tek mucizesinin Kur'ân-ı Kerîm olduğunu,¹⁸⁰ bunun haricinde nübüvvetinin delili olarak ona hiçbir mucizenin verilmediği gerçeğinin âyetle sabit olduğunu,¹⁸¹ bu itibarla çeşitli gizemli rivayetlerden oluşan bazı iddiaların onun nübüvvetinin delili olarak sunulmasının anlamsızlığını özellikle vurgulamak istiyoruz. Kaldı ki bu vurgu bize ait olmayıp bizzat vahyin hatırlatmasıdır. Rivayetlerdeki iddiaların onun mucizeleri olduğunu savunanlara öncelikli olarak hatırlatmak isteriz ki, bu rivayetler onun zamanında yaşamış veya bizzat olayın tanığı olmuş birinci elden kişi veya kaynaklara değil üçüncü, hatta dördüncü kişilere dayanmaktadır. Özellikle ikinci asırdan itibaren oluşturulmaya başlanan birtakım isnad zincirleri vasıtasıyla belli sahabilere dayandırılan rivayetlerin sahih olduğu iddiaları zihinleri yanıltmamalıdır. Nitekim rivayetlerle vahyin gerçekleri yan yana getirildiğinde, nakledilen haberlerdeki çelişkiler açıkça görülecektir.

Öte yandan oluşturulan çeşitli isnad zincirleriyle bir rivayetin çokça zikredilmesi, onun mutlak olarak sahih olduğu anlamına gelmez. Dikkat edilirse Mekke dönemine ait olduğu iddia edilen mucize iddiaları genelde belli isimlere dayandırılır. Örneğin sözü edilen gizemli rivayetlerin büyük bir kısmı Enes b. Mâlik, Ebû-Hureyre, Câbir b. Abdillâh veya Ebû Sa'îd el-Hudrî gibi ravilere dayandırılmıştır. Böylesi önemli haberlerin sürekli Hz. Peygamber'in yanında yer alan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer veya Hz. Ali gibi sahabilere değil de daha sonra Müslüman olmuş veya Medineli ravilerden geliyor olması çelişki değil midir?

180 29. Ankebût, 50-51.

181 17. İsrâ, 59.

İşaret ettiğimiz bu hususun yanı sıra, özellikle kelâm-cılarının nübüvvet ve mucize konularını ele almalarından sonra, geçmişte kaynaklarda var olan birtakım abartılı hikâyelerin mucize kategorisine sokulduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Resül-i Ekrem'in nübüvvetinin delili olarak birtakım mucize iddiaları ortaya atıldıktan sonra yavaş yavaş telif edilmeye başlanan *delâil*, *hilye* veya *şemâil* türü kitaplarla birlikte, mucize iddiaları âdeta kontrolden çıkmış ve geçmişte ravilerin hayal dünyalarını süsleyen birtakım abartılı tasvirler veya hikâyeler, mucize iddiasına dönüştürülerek sunulmuştur. Böylece Allah Resulü'ne sayısız mucize isnat edilmiş ve onun risaleti bütünüyle serapa mucize bir peygamber portresine dönüştürülmüştür. İddialar öylesine kontrol edilemez noktaya ulaşmış ki âdeta Kur'ân'ın tanıttığı sade ve bütünüyle beşerî özellikler taşıyan Hz. Muhammed portresi rafa kaldırılmış, yerine beşerüstü özellikleri taşıyan bir peygamber portresi yerleştirilmiştir. Biz ilke olarak Allah Resulü'nün sîreti veya risaletinin vahyin verileri çerçevesinde anlaşılması veya ele alınması gerektiğini savunduğumuz için, rivayetlerde yer alan sayısız mucize iddialarını ciddiye almadığımızı, bu nedenle belli başlı mucize iddialarının dışındaki mezkûr rivayetlerin tamamını derinlemesine tahlil etmeyi beyhude bir çaba olarak gördüğümüzü belirtmek istiyoruz. Buna rağmen yaygın olarak dillendirilen bazı mucize iddialarına işaret ederek bunların ne derece gerçekçi haberler içerip içermediklerini gözler önüne sermek istiyoruz.

a) Yiyecekleri bereketlendirmesi: Hz. Peygamber'in yiyecek veya içecekleri bereketlendirdiğine dair çok sayıda rivayet bulunmaktadır. Önemli bir kısmı Enes b. Mâlik'e isnad edilen bu minvaldeki rivayetlerde, bir kap yemekle Hz. Peygamber'in 80 kişiden 300 kişiye kadar değişik sayıdaki ashabını doyurduğu iddiaları dillendirilmiştir.¹⁸² Konuyla ilgili rivayetin detayında şu haberler aktarılmıştır: Ebû Talha, hanımı Ümmü Süleym'e dedi ki: 'Ben Resulullah'ın sesini zayıf işittim. Sa-

182 Buhârî, *Eymân ve'n-nuzûr*, 22, *Et'ime*, 6, 48, *Menâkıb*, 25; Müslim, *Eşri-be*, 141, 142, 143; Dârimî, *Mukaddime*, 7; Tirmizî, *Menâkıb*, 6.

nırım acıkmıştır. Yanında bir şey var mı?' Ümmü Süleym 'Evet' dedi ve arpa ekmeğinden birkaç parça çıkardı. Sonra kendisine ait bir örtü aldı ve bir kısmına ekmeği sardı. Sonra onu elbisemin altına koydu ve bir kısmıyla da beni sardı. Sonra beni Resulullah'a gönderdi. Ekmeği götürdüğümde Allah Resulü bir grupla Mescid'de oturuyordu. Resulullah 'Seni Ebû Talha mı gönderdi?' diye sordu. Ben 'Evet' dedim. 'Yemek için mi?' sorusuna 'Evet' deyince, Resulullah yanındakilere 'Kalkın' dedi ve evimize doğru yöneldi. Ben de önlerinde koşup eve haber verdim. Ebû Talha, 'Ey Ümmü Süleym! Resulullah kalabalıkla birlikte geldi. Oysa bizde onları doyuracak yiyecek yok' deyince, Ümmü Süleym de 'Allah ve Resulü bilir' karşılığını verdi. Sonra Ebû Talha Resulullah'ı ve beraberindekileri karşılayıp eve aldı. Resulullah 'Yanında ne varsa getir Ey Ümmü Süleym!' dedi. O da hazırladığı arpa ekmeğini getirdi.¹⁸³ Resulullah ekmeği böldü. Üzerine Ümmü Süleym'in tulumundan yağ sürdü. Sonra, ekmek hakkında Allah ne takdir ettiyse onu diledi. Müteakiben 'On kişiye izin ver' dedi. Ebû Talha on kişiyi yemeğe aldı. Onlar doyuncaya kadar yedikten sonra, 'On kişiye daha izin ver' dedi. Onlar da doyuncaya kadar yediler ve böylece gelenlerin tamamı doydular. Sayıları 80 kişiydi.¹⁸⁴

Kimi rivayetlere göre olay, Resûl-i Ekrem'in Zeyneb bnt. Cahş'la evlendiği gün yaşanmıştır.¹⁸⁵ Bunun yanı sıra, Hendek Savaşı öncesinde hendek kazılırken de benzer bir olayın vuku bulduğuna dair rivayetler vardır. Anlatılana göre Resûl-i Ekrem, Zeyneb'le evlendiği gece Ümmü Süleym ona bir kap yemek hazırlayıp oğlu Enes'le göndermişti. Enes yemeği getirdiği zaman, Resûl-i Ekrem ona kabı uygun bir yere koymasını ve birtakım isimler sayarak onları çağırmasını istedi. Enes de söylenen isimleri davet etti. Ebû Osman, Enes'e kaç kişi çağırıldığını sorunca yaklaşık 300 kişiyi davet ettiğini

183 Müslim'deki rivayete göre Hz. Peygamber yemeğin getirilmesini istediği zaman ona az olduğu söylenmiş, ancak kendisi ısrar edip Allah'ın onu bereketlendireceğini söylemiştir. Bkz. Müslim, *Eşrîbe*, 143.

184 Mâlik b. Enes, *Sıfatu'n-nebî*, 10.

185 Tirmizî, *Menâkıb*, 5.

söylemiştir. Davetliler gelince Resûl-i Ekrem Enes'ten getirdiği kabı ortaya koymasını istedi. Evin içi Suffe Ashabı ve diğer insanlarla doluydu. Kalabalık nedeniyle Resulullah herkesin 10'ar kişilik gruplar hâlinde yemeğe başlamalarını önerdi. Bu şekilde sofraya oturan davetlilerden doyanlar kalkınca yerlerine diğerleri oturmuş ve böylece gelenlerin hepsi karınlarını doyurmuşlardı. Herkes doyduktan sonra Resûl-i Ekrem, Enes'ten yemek kabını kaldırmasını isteyince o sırada Enes kaptaki yemeğin hiç azalmadığını, aksine kabın dolu olduğunu fark etmiştir.¹⁸⁶ Değişik rivayetlerde de benzer anlatılar bulunmaktadır.¹⁸⁷ Örneğin Buhârî'deki rivayet¹⁸⁸ biraz farklı bir kurguyla sunulurken, Dârimî'deki anlatı daha farklıdır.¹⁸⁹ Bazı rivayetlerde ise ismi belirtilmeyen bir sefer sırasında, Hz. Peygamber'in bir koyun satın aldığından ve kesip ashabına ikram ettiğiinden bahsedilir. Koyun kesilince Resûl-i Ekrem ciğerinin kızartılmasını istemiş ve bunu 130 kişiye ikram ederek onları doyurmuştur. Hatta herkes doyduktan sonra, kalan kısım sefere katılmayanların payı olarak ayrılmıştır.¹⁹⁰

İddialara göre bir kap yemekle pek çok insanı doyuran Allah Resulü, aynı zamanda bir tulum yağı da bereketlendirmiştir. Rivayete göre Devs kabilesinden Müslüman olmak için Medine'ye gelen Ümmü Şerik adlı bir kadın Resulullah'a bir tulum yağ hediye etmişti. Hizmetçi Ümmü Süleym kabı alıp

186 Rivayetin devamında yer alan açıklamalara göre yemekten sonra davetlilerin bir kısmı Resulullah'ın evinde geç saatlere kadar kalıp sohbet dalmışlardı. Allah Resulü onların tavrından rahatsız olmuş, ancak nezaketinden dolayı ses çıkarmayıp odasından içeri dışarı gidip gelmişti. Nihayet durumu fark eden ashap yanından ayrılmış ve ardından Ahzâb Sûresi'nin 56. âyeti nazil olmuştu. Bkz. Müslim, *Nikâh*, 94, *Eşribe*, 143.

187 Buhârî, *Nikâh*, 65; Nesâî, *Nikâh*, 84.

188 Buhârî, *Nikâh*, 65.

189 Dârimî'nin naklettiği rivayette getirilen yemeğin et yemeği olduğu, Hz. Peygamber'in yemeği getiren şahsa 'Bana kolu ver' dediği ve üç kez aynı isteği tekrarladığı hâlde her seferinde kendisine pişirilen kolun ikram edildiği, ancak dördüncü kez aynı şeyi isteyince bu sefer yemeği getiren kişi 'Ey Allah Resulü! Bir koyunda kaç bacak var ki?' diye söylediği, bunun üzerine Hz. Peygamber'in de ona, 'Şayet sussaydın, istediğim sürece sana kol verilecekti' karşılığını verdiği haberleri nakledilmektedir. Bkz. Dârimî, *Mukaddime*, 7.

190 Buhârî, *Et'ime*, 6; Müslim, *Eşribe*, 175.

boşaltınca Hz. Peygamber tulumun ağzını açık bırakıp asma-sını söylemişti. Hediye takdim eden Ümmü Şerik, Ümmü Süleym'in evine girince tulumun dolu olduğunu görmüş ve 'Ben onu Resulullah'a vermeni söylememiş miydim?' diye hatırlatmıştır. Ümmü Süleym de dediğini yaptığını, ancak Resûl-i Ekrem'in istediği üzerine ağzını bağlamadan astığını, bunun üzerine tulumun dolu hâle geldiğini söylemiştir. Rivayetin devamında ise alakasız bir konuya geçilerek şu açıklama yapılmıştır: 'Sonra arpayı ölçtüler, ondan da hiçbir şey eksilmediğini gördüler.'¹⁹¹

Müslim'de yer alan rivayete göre Resûl-i Ekrem'e yağ tulumunu Ümmü Süleym hediye etmiştir. Kendisine hiç pay ayırmadığı için Resûl-i Ekrem'in izniyle yağdan zaman zaman ihtiyacı kadar alıyordu. Bir süre bu şekilde yağı kullanıp azalınca tulumun sonunda kalanı sıkmış ve tamamen bitirmişti. Ardından Resûl-i Ekrem'e yağın bittiğini haber vermişti. Hz. Peygamber de ona 'Tulumu sıkmasaydım içindeki yağ hiç bitmeyecekti' demiştir.¹⁹² Bir başka rivayette ise ismi belirtilmeyen şahsa Hz. Peygamber'in bir miktar arpa verdiği, adamın ihtiyacı kadarını tartıp aldığında, Allah Resulü'nün ona, 'Şayet tartmasaydın arpa devamlı aynı miktarda kalacaktı' dediği ifade edilmiştir.¹⁹³

Resûl-i Ekrem'in yemekleri bereketlendirdiği iddialarının en dikkat çekicilerinden birisi, Hendek Savaşı hazırlıklarının yapıldığı sıradaki olaylar arasında anlatılır. İddialar arasında bir taraftan Hz. Peygamber'in aklıktan karnına taş bağladığı, diğer taraftan da iki kişilik yemekle bütün ashabi doyurduğu ve bunların sayısının birkaç yüzü bulduğu yönünde anlatılar vardır. Rivayete göre hazırlıklar sırasında Müslümanlar müt-hiş bir yiyecek sıkıntısı çekmişlerdi. Resûl-i Ekrem de üç gün boyunca hiçbir şey yemediği için neredeyse karnı sırtına yapışmıştı. Hatta açlığını dindirmek için karnına taş bağlamıştı. Hendek kazımı devam ederken Müslümanların önüne büyük

191 İbn İshâk, 265.

192 Müslim, *Fadâil*, 8.

193 Müslim, *Fadâil*, 9.

bir kaya parçası çıkmış, ancak kimse onu parçalayamamıştı. Nihayet Hz. Peygamber gelip aç hâldeyken bile kayaya bir darbe indirince kayayı tuzla-buz etmişti. Hatta darbe nedeniyle kaya parçasından çıkan ateş zerreciklerinin Şam'daki sarayları aydınlattığından bile bahsedilmiştir.¹⁹⁴

İddialara göre daha fazla açlığa tahammül edemeyen Câbir b. Abdillâh evine gidip karnını doyummuş ve Resûl-i Ekrem'in durumunu hanımına anlatıp bir şeyler hazırlamasını istemiştir. Hanımı da sadece iki kişilik kuzu eti ve arpa ekmeği bulunduğunu söyleyip Resûl-i Ekrem'le birlikte bir kişiyi daha misafir alabileceklerini söylemiştir. Hazırlıklar tamamlandı Câbir, Resulullah'ı davet etmiş ve beraberinde bir kişiyi daha getirebileceğini söylemişti. Hz. Peygamber de gidip sofrayı hazırlamasını istemişti. Câbir hazırlıkları yaparken Resûl-i Ekrem kalabalık bir cemaatle eve gidince evin hanımı hayli paniklemişti. Nihayet Hz. Peygamber eve yanaşınca birbirlerini sıkıştırmayacak şekilde oturmaları için ashabını uyurmuş, ardından kendi elleriyle ekmeği bir kaba koyup ısıtmış ve üzerine iki kişilik kuzu etini ekleyerek hazırladığı yemeği ashabına ikram etmiştir. Kaptaki yemek azaldığı zaman her seferinde yemeğin bulunduğu kabı ısıtmış ve böylece tüm ashabını doyummuştur. Hatta misafirler doyduktan sonra Resulullah kalan kısmı evin hanımının yemesini, arta kalanı ise hediye etmesini tavsiye etmiştir.¹⁹⁵

194 Hz. Peygamber'in kayayı parçalamasıyla ilgili ilginç iddialardan bahsedilir. Ashaptan ismi belirtilmeyen bir kişiye isnad edilen rivayete göre hende kazını devam ederken, çıkan kayayı kimse parçalayamamıştı. Ancak Resulullah kazmayı eline alıp En'âm Süresi'nin 115. âyetini okumuş ve taşta bir darbe indirince üçte birini koparmış ve taştan şimşek gibi bir kıvılcım çıkmıştı. Ardından aynı âyeti okuyarak tekrar darbe indirince bu sefer kalan üçte birini parçalamıştı. Nihayet üçüncü vuruşta taşın tamamını paramparça etmiştir. Bkz. Nesâî, *Cihâd*, 42.

195 Buhârî, *Megâzi*, 30. Bu rivayetin diğer bir versiyonunda açlığın etkisiyle Hz. Peygamber Câbir'e yiyecek bir şeylerinin olup olmadığını sorduğu, onun da bir miktar arpa ve bir oğlağı bulunduğunu söylediği, bunun üzerine yemek hazırlaması için Resûl-i Ekrem'in onu evine gönderdiği, evin hanımının arpayı öğütüp un hâline getirdiği sırada Resulullah'ın ashabıyla birlikte geldiği ve yoğunlaşmış hamurun içine tükürerek bereket duası okuduğu ve bu şekilde hamuru bereketlendirdiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca etin bulunduğu kabı da benzer bir hareketle bereketlendirmiştir.

Müslim'deki rivayette de benzer anekdotlar anlatılır. Ancak bu anlatıda Hz. Peygamber'in yemeği ısıtarak değil tükürerek¹⁹⁶ bereketlendirdiği¹⁹⁷ gibi son derece tiksinti verici tasvirler dillendirilmiştir.¹⁹⁸ Bazı rivayetlerde ise Resûl-i Ekrem'in Câbir b. Abdillâh'a da dua ettiği ve yorgunluktan bitkin düşen devesine dokunduğu zaman, devenin o güne kadar hiç görülmedik şekilde hızlandığından bahsedilmiştir.¹⁹⁹

Vâkıdî'de yer alan bir rivayete göre ise Hz. Peygamber kendisine ikram edilen bir avuç hurmayı örtü üzerine serip Hendek ashabını çağırması ve hepsini bu hurmayla doyurmuştur. Üstelik ashabın tamamı doyduktan sonra, hurmalar öylesine artmış ki örtü üzerinden taşmıştır.²⁰⁰ Bir hadîs kaydında ise Hz. Peygamber'e getirilen bir çanak tirit yemeğinden herkesin doyduğu, yemek eksildiği zaman gökten ilave yapıldığı gibi iddialar da zikredilmiştir.²⁰¹ Tirmizî'deki bir rivayette ise Resulullah'ın Suffe Ashabı'nı evine davet edip onlara bir tas süt ikram ettiği ve hepsinin bu süttten doyuncaya kadar içtiği nakledilmiştir.²⁰²

Ardından ekmeğin pişirmesi için kendisine bir kadının yardımcı olmasını istemiştir. Bir taraftan da Câbir'den pişen etleri almasını söylemiş ve böylece eve gelen bin kişi bu yemekten doyuncaya kadar yemiştir. Üstelik hamur ve etten de hiçbir şey eksilmemiştir. Bkz. Buhârî, *Meğâzî*, 30.

196 Bazı rivayetlerde ise Hz. Peygamber'in çiğnediği hurmayı küçük çocukların ağzına tükürüp onları bu şekilde beslediğinden bahsedilmiştir. Bkz. Müslim, *Âdâb*, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28.

197 Bir rivayete göre Resulullah C'irane'de bulunduğu sırada yanında bulunan Ebû Mûsâ ve Bilal'dan bir tas su istemiş, su temin edilince yüzünü yıkamış ve kap içine tükürerek suyu bereketlendirip ashabının da içmelerini ve göğüslerine sürmelerini önermiştir. Ashap bu şekilde su ihtiyaçlarını giderirken, beraberinde bulunan eşi Ümmü Seleme de perde arkasından seslenerek suyu tamamen bitirmemelerini ve kendisine de ayırmalarını hatırlatmıştır. Bkz. Müslim, *Fadâil*, 164.

198 Müslim, *Eşrîbe*, 141; ayrıca bkz. Dârimî, *Mukaddime*, 7.

199 Buhârî, *Şurûh*, 4.

200 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 476.

201 Dârimî, *Mukaddime*, 9; Tirmizî, *Menâkıb*, 5.

202 Tirmizî, *Sıfatü'l-kuyâme*, 36. Bir rivayete göre Ümmü Süleym, oğlu Enes b. Mâlik için dua etmesini istemiş, Resulullah da onun malı ve çocuklarının çok olup ömrünün bereketli olması için dua etmiştir. Bu duaya binaen Enes'in yüz yaşından fazla ömür sürdüğü, mahsullerinin ise yılda iki kez vererek zenginleştiği iddiaları dillendirilmiştir (Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 227).

Bazı rivayetlerde de Hz. Peygamber'in ahabma evlerinde kaç kişilik yemek varsa onun iki katı fazla misafir davet etmelerini önerdiği, bu öneriye uyan kişilerin götördükleri kişilerin karınlarını doyurduktan sonra yemeklerinin eksilme yerine arttığını gördükleri anlatılmıştır.²⁰³

İbn Mes'ûd'a isnad edilen bir rivayette ise Hz. Peygamber ahabıyla birlikte oturduğu bir yemek sırasında, yemeğin dile gelerek Allah'ı tespih ettiği iddiaları bile dillendirilmiştir. Bu rivayetin sonu şu sözlerle noktalanmıştır: "...Bir seferinde Peygamber'e su getirilmişti. Resulullah elini suyun içerisine koydu parmakları arasından su fışkırmaya başladı. Resulullah 'Haydin abdest almaya... Gökten inen berekete geliniz...' diye bizi davet etti. Hepimiz o sudan abdest aldık."²⁰⁴

Hz. Peygamber'in borçlu bir şahsa bereket duası ederek hurmalarından bol mahsul almasını sağladığı, ilgili şahsın da bu sayede borcunu ödediği rivayet edilmiştir.²⁰⁵ Bu rivayetin diğer versiyonunda Resûl-i Ekrem'in harmanda bulunan hurmaların yanına oturarak bereketlendirdiğinden bahsedilmiştir. Üstelik borçlu sattıktan sonra hurmalarından hiçbir şeyin eksilmediğini bile fark etmiştir.²⁰⁶ Bir rivayette ise Yahudiye borcu olan sahabînin borcunu ödeyemediği, hurma bahçesindeki hurmalarının da borcunu karşılamaya yetmediği, ancak Resulullah'ın bahçeyi ziyaret etmesi üzerine hurmalarının bereketlenip çoğaldığı ve borcunu ödedikten sonra kendisine yetecek kadar hurma kaldığı anekdotları anlatılmıştır.²⁰⁷

203 Müslim, *Eşribe*, 176

204 Tirmizî, *Menâkıb*, 6.

205 Buhârî, *İstikrâz*, 8, 18, 15, *Menâkıb*, 25.

206 Buhârî, *İstikrâz*, 18

207 Buhârî, *Sulh*, 13; İbn Mâce, *Sadakât*, 20. İbn İshâk'ta yer alan benzer içerikli bir rivayete göre Hz. Peygamber, bir bedeviye aracı olup Yahudiden borç almasını sağlamış, ancak borcunun ödenmeyeceğinden endişelenen Yahudi gelip Hz. Peygamber'den borcunu istemiştir. Bunun üzerine Allah Resulü onu Hz. Ömer'le birlikte bir bahçeye gönderip alacağını ödemiştir. Bu rivayette mucizevi içerikli bir anlatıdan söz edilmeyip sadece Hz. Peygamber'in sabrından dolayı Yahudinin hayrete düştüğüne vurgu yapılmıştır. Bkz. İbn İshâk, 273.

Bir kısmına yukarıda değindiğimiz Resül-i Ekrem'in yiyecekleri bereketlendirdiği iddiaları muhtelifdir. Rivayetlerdeki temel iddia Allah Resulü'nün yemekleri bereketlendirdiği, hatta iki kişiye yetecek yemekle muhtelif rakamlar verilmekle birlikte yüzlerce kişiyi doyurduğu anlatısına dayanmaktadır. Böyle bir gayret güdülmesinin arka planında bızce Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'nın ashabına gökten sofrâ indirmeleri, az miktardaki yemekle çok sayıdaki kişiyi doyurmaları gibi haberlerin etkisi vardır. Örneğin İncil'de Hz. İsâ'nın beş ekmek ve iki balıkla bin kişiyi doyurduğundan bahsedilir.²⁰⁸ Ancak, Resül-i Ekrem'le ilgili Kur'ân'da benzer bir açıklama yer almayınca bu eksiklik rivayetlerle doldurulmuştur.

Yukarıda nakledilen rivayetlerin tamamının iddialardan ibaret olup herhangi bir inandırıcılığının bulunmadığını özellikle vurgulamamız gerekir. Üstelik iddialarda akıl almaz çelişkiler zikredilmiştir. Bir taraftan açlıktan karnına taş bağlayan bir peygamberden bahsedilirken aynı zamanda yine aynı süreçte iki kişilik yemekle üç yüz civarında kişiyi doyuran bir peygamberden bahsetmek acaba nasıl açıklanabilir? Sadece bu çelişkiyi göz önüne alınca bu tür rivayetlerin ne derece hayal ürünü olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Madem bir iki kap yemeği üç yüz kişiyi doyuracak kadar çoğaltan bir peygamber vardı, ne diye üç gün açlık çekmiş ve karnına taş bağlayıp açlığını gidermeye çalışmış veya niçin ashabına onca açlık sıkıntısı yaşatmıştır?

Belli ki Hendek Savaşı öncesinde yoğun hazırlıklar devam ederken Müslümanlar zor bir dönemden geçmişlerdir. Nitekim Kur'ân bu savaşı 'gözlerin yerinden fırladığı, yüreklerin ağza geldiği savaş' olarak niteler.²⁰⁹ Hatta yoğun çalışmalar nedeniyle Resül-i Ekrem'in günlük namazlarını bile kılamayıp akşam toptan kıldığına dair rivayetler nakledilir.²¹⁰ Görünen o ki tıpkı boykot kararlarının uygulandığı dönemde çekilen

208 *İncil*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2000, Markos 6: 35-44. Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. George Ford, *Mesih'in Yaşamı; Büyük Mucizeleri*, çev. İshak Arslan, İstanbul 1991, IV, 48-50.

209 33. Ahzâb, 10.

210 İbn Sa'd, II, 72.

sıkıntılar birtakım gizemli rivayetlerin doğmasına zemin hazırladığı gibi, Hendek Savaşı öncesinde ortaya çıkan sıkıntılı süreç de benzer şekilde bazı gizemli rivayetlerin doğmasına esin kaynağı olmuştur. Hatta bir kısım rivayetler daha sonra mucize kategorisine sokulmuştur. Oysa Kur'an-ı Kerim, Resül-i Ekrem'in elinde herhangi bir sihirli değneğin olmadığını özellikle vurgular. Madem Hz. Peygamber'in böyle bir yeteneği var idiyse niçin kendisinden mucize talebinde bulunan müşrikler veya Yahudilere karşı bunu kullanmamıştır? Ya da niçin Kur'an bundan bahsetmemiştir? Oysa âyetlerde Bedir, Uhud, Hendek veya Huneyn savaşlarıyla ilgili birçok detay anlatılmıştır. Müşriklerin onca mucize talebine karşı kendisinin onlara cevap verdiğiinden bahsedilmezken üstelik aşıktan hiçbir talep gelmediği hâlde bu tür olağanüstülüklerden bahsedilmesi ve üstelik bunların sadece Müslümanlar tarafından zikredilmesi acaba nasıl izah edilebilir? Bu tür rivayetler kaynaklara neden sokuşturulmuştur? Bunun bir sebebi olmalıdır. Bize göre bunun sebebi, az önce işaret edildiği gibi, kadim Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki peygamber kıssaları, onların peygamberleriyle ilgili Kur'an'da zikredilen kimi olağanüstülükler ve bu durum karşısında Müslümanların kendi peygamberlerini onlardan üstün gösterebilme gayretleri gibi hususlar bulunmaktadır.²¹¹

Şunu da hatırlatalım ki Resül-i Ekrem son derece nazık bir insandır. Oysa iddialara göre kendisini zorla davet ettiren bir peygamberden bahsetmek mümkündür. Örneğin kendisine söylendiği hâlde Hz. Peygamber'in iki kişi yerine yüzlerce kişiyle bir eve dayandığına dair iddialar, onun nezaketi ve beşerî ilişkilerindeki hassasiyetiyle asla bağdaşmamaktadır. Şunu belirtelim ki bu iddialar, ne Kur'an'la ne risaletle ne tarihî gerçeklerle ne fiziki kanunlarla ne de Resül-i Ekrem'in şahsıyla izah edilebilecek muhtevaya sahiptir. Bunlar bir dönem için Allah Resulü'nü yüceltme adına Müslümanlar tara-

211 Geçmiş kültürlerden miras alınıp İslâm kültürüne sokuşturulan ve özellikle Hz. Muhammed tasavvuru hakkındaki rivayetler için bkz. Ignaz Goldziher, 'Hadiste Yeni-Eflatuncu ve Gnostik Unsurlar', çev. Ömer Özsoy, *AÜİFD*, (sayı: XXXVI), 405-421.

findan dillendirilen veya onların hayal dünyalarını süsleyerek anlatılan hikâyelerden başka bir şey değildir. Belki ait oldukları dönemde belli bir işlevselliğe sahip olmuş olabilirler. Ancak bu iddialar vahyin tanıttığı sınırlar çerçevesinde Resûl-i Ekrem'i tanımak isteyen günümüz Müslümanı için hiçbir anlam ifade etmez. Aksine bunlar, vahyin tanıttığı beşerî sınırlılıkları olan bir peygamberi anlama veya tanıma yerine daha da anlaşılmaz hâle getirir.

b) *Parmaklarından su akıtması*: Hz. Peygamber'in suyu bereketlendirdiği veya parmaklarından su akıttığı gibi iddialar yaygın bir şekilde dillendirilir. Rivayetlere göre bir sefer sırasında Resûl-i Ekrem abdest almak istediği zaman su bulamayınca daha önce kendisine getirilen tulumda su bulunup bulunmadığına bakılmasını istemiştir. Kaptı sadece bir damlacık su bulunduğu söylenince Hz. Peygamber kabın içine elini sokup çıkarmış ve parmaklarından su akıtmıştır. Hatta kendisinin yanı sıra bu suyla yetmiş,²¹² seksen,²¹³ doksan ve iki yüz kişi²¹⁴ ihtiyacını gidermiştir.²¹⁵ Bazı rivayetlerde ise rakam üç yüze kadar çıkarıldığı gibi,²¹⁶ giderek artırılmıştır. Örneğin, olaya tanık olduğu iddia edilen Câbir'e, Resûl-i Ekrem'in parmaklarından akan sudan kaç kişinin yararlandığı sorulunca, 1500 kişi olduklarını söylemiş, hatta yüz bin kişi olsa bile onlara da yeteceğini ve sonunun gelmeyeceğini söylemiştir.²¹⁷ İddiaya göre bazı sahabiler Resûl-i Ekrem'in parmaklarından akan su ile abdest alırken bazıları da aynı anda su içmişlerdir.²¹⁸

Resûl-i Ekrem'e getirilen kabın, tulum olduğundan bahsedildiği gibi, topraktan imal edildiği ve içine el sokulduğunda avuç açılmayacak kadar dar olduğuna dair detaylar

212 Buhârî, *Vudu'*, 32; *Menâkıb*, 25; Müslim, *Zühd*, 74.

213 Buhârî, *Menâkıb*, 25, *Vudu'*, 46.

214 Dârimî, *Mukaddime*, 5.

215 Buhârî, *Vudu'*, 46, *Menâkıb*, 25; Müslim, *Fadâil*, 4, 5; Nesâî, *Taharet*, 61, 62; Tirmizî, *Menâkıb*, 6.

216 Buhârî, *Menâkıb*, 24, 25; Müslim, *Fadâil*, 6.

217 Dârimî, *Mukaddime*, 5.

218 Dârimî, *Mukaddime*, 5.

anlatılır.²¹⁹ Müslim'deki rivayette ise kabın ağzının geniş²²⁰ ve el sokulduğunda içinde parmakların kapatılamayacak kadar küçük olduğundan bahsedilir.²²¹ Kuşkusuz bu detaylar küçük bir kapla Resûl-i Ekrem'in ne derece büyük bir mucize gösterdiği iddialarını dillendirmeye yönelik gayretlerin ürünüdür.

Rivayete göre yukarıda anlatılan hadise, Hudeybiye Sulhu'nun gerçekleştiği sefer sırasında yaşanmıştır.²²² Bir başka rivayette ise bu olay Tebük Seferi sırasında vuku bulmuştur. İddiaya göre ashap yolda şiddetli susuzluk yaşamıştı. Aramalar neticesinde ince iplik kadar akan bir su kaynağı bulunmuş ve durum Hz. Peygamber'e haber verilmiştir. Resûl-i Ekrem de suya dokunup dokunmadıklarını sormuş, 'Evet' cevabını alınca onlara sitem etmiştir. Ashap da Resûl-i Ekrem ihtiyacını karşılarsın diye zemini çukurlaştırıp suyu bir araya toplayınca, Resulullah bu suyla elini yüzünü yıkamış ve tekrar kaynağına akıtarak zengin bir pınara dönüştürmüştür. Böylece bereketlenen suyla ordunun tamamı ihtiyacını karşılamıştır.²²³ Bu muhtevada pek çok anlatı bulunmaktadır.²²⁴

Buhârî'de yer alan bir rivayete göre, yolculuk sırasında abdest suyu için su bulunamayınca, sahabeden bazıları rastladıkları bir kadının devesinde bulunan su kabını rızası olmaksızın alıp Hz. Peygamber'e getirmişler ve bu kaptaki suyla ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Hatta bir kısmı yıkandığı gibi bazıları develerinin bile su ihtiyacını karşılamıştır. İhtiyaçlar giderildikten sonra, Hz. Peygamber suyunu kullanmamak istemeyen kadına şu karşılığı vermiştir: 'Gördüğün gibi suyundan hiçbir şey eksiltmedik. Unutma ki, bize su verip içiren Allah'tır.'²²⁵ Çöl yolculuğu sırasında abdest suyu ihtiya-

219 Buhârî, *Vudu*, 45.

220 Müslim, *Fadâil*, 4.

221 Müslim, *Fadâil*, 7.

222 Buhârî, *Menâkıb*, 25.

223 Müslim, *Fadâil*, 10, 11.

224 İbn Hanbel, V, 298.

225 Buhârî, *Teyemmüm*, 6, *Menâkıb*, 25.

cı için Resûl-i Ekrem'in böyle bir mucize gösterdiğinden bahsedilirken, teyemmümün hiç hatırlanmaması hayli ilginçtir. Ama en garip olanı da sahibinin rızası olmadan alınmış bir şeye Peygamberimizin ses çıkarmamasıdır. Oysa aynı rivayetlerde, su bulamadıklarında namaz kılabilmek için Resûl-i Ekrem'in ashabına teyemmüm yapmalarını önerdiğinden de bahsedilmektedir. Nitekim yolculuk sırasında cünüp olan ve su bulamadığı için namaz kılamayan bir sahabîye teyemmüm yapmasını önermiştir.²²⁶

Kimi iddialara göre Hz. Peygamber tıpkı Hz. Mûsâ gibi²²⁷ kayadan bile su çıkarmıştır. Muhtemelen âyetlerde Hz. Mûsâ ile ilgili bu tür açıklamalardan etkilenen Müslümanlar, Resûl-i Ekrem'in de benzer mucizelerinin olduğunu iddia etmek için bu tür rivayetleri dillendirmek zorunda kalmışlardır. Örneğin Gazzâlî'nin (505/1111) eserlerinden seçilerek derlenen bir kitapta, Uhud Savaşı sırasında yaralanan Hz. Peygamber'i müşriklerin susuz bıraktıklarına vurgu yapılmış ve bu zor durumu aşmak için Resûl-i Ekrem'in Rabb'ine dua ettiği, duasının kabul edilerek elini kayaya vurmasının emredildiği iddia edilmiştir. Hz. Peygamber de bu ilahî emir gereği yaralı elini kayaya vurunca kayadan şarıl şarıl su akıtmıştır.²²⁸ Yine Gazzâlî'nin eserinde benzer nitelikteki pek çok asılsız mucize iddialarını görmek mümkündür.²²⁹ Az önce de işaret edildiği gibi bu tür iddiaların dillendirilmesinde Hz. Peygamber'i mucize konusunda önceki peygamberlerden üstün gösterme gayreti hayli etkili olmuşa benziyor. Hâlbuki erken dönem kaynaklarında Uhud Savaşı'yla ilgili böyle bir iddia dillendirilmez. Aksine Resûl-i Ekrem'in ölmediğini fark eden Müslümanlar onu emniyetli bir yere götürmüşler ve burada yaralarını temizlemeye çalışırken su ihtiyacı hasıl olmuştur.²³⁰ O

226 Buhârî, *Teyemmüm*, 6.

227 2. Bakara, 60; 7. A'râf, 160.

228 Aydın, *İlahî Nurlar*, 124.

229 Gazzâlî, *İhyâ'u Ulûmi'd-dîn*, çev. Sıtkı Güllü, Huzur Yayınevi, İstanbul 2008, II, 822-828.

230 İbn Sa'd, II, 48; Belâzûrî, *Ensâbu'l-eşrâf*, nşr. Süheyl Zekkâr-Riyâd Zirikî, Dâru'l-fikr, Beyrut 1996/14171, 396.

sırada Hz. Ali deri kalkanyla bir miktar su bulup getirmiş²³¹ ve Resulullah da bu suyu içmeyiip kanlarını temizlemiştir.²³²

Dikkat edilirse iddiaların tamamı rivayetlerden müteşekkildir ve muhtevalarında çok ciddi çelişkiler bulunmaktadır. Bu tür gizemli tasvirleri vahyin muhtevasıyla ilişkilendirmek mümkün olmayacağı gibi, Kur'ân-ı Kerim Resül-i Ekrem'in böyle bir olağanüstü yeteneği olduğundan asla bahsetmez. Rivayetlerdeki en manidar çelişkilerden birisi ise müşriklerin ısrarla mucize istemelerine rağmen Resül-i Ekrem onlara karşılık veremezken bu sefer kendisinden bu anlamda bir beklentisi olmayan ashabına bu tür yeteneklerini sergilediği iddia edilmiştir. Şayet Allah Resulü böylesine önemli mucizeler gösterebiliyor idiyse niçin müşrikler karşısında bu maharetlerini sergilememiş de onca mahcubiyet ve sıkıntı çekmiştir?²³³

c) *Hurma kütüğünün inlemesi*: Kaynaklarda en çok dillendirilen mucize iddialarından birisi, hurma kütüğünün terk edilmişlik üzüntüsüyle sesli ağlaması ve Resül-i Ekrem'in de onu teselli edip susturması hikâyeleridir. Hz. Peygamber Medine'de cuma namazı kıldırırken hutbe için bir hurma kütüğünü kullanıyordu. Daha sonra minber yapınca, Allah Resulü burayı kullanmaya başladı. İddialara göre Hz. Peygamber'in terk etmesine tahammül edemeyen kuru hurma kütüğü dile gelmiş ve âdeta bir çocuk gibi inleyerek ağlamaya başlamıştır. Neticede Hz. Peygamber kütüğü okşayıp teselli etmiş ve ağlamasını durdurmuştur.²³⁴

Kütükten çıkan sesin mescitteki herkes tarafından duyulduğu,²³⁵ on aylık gebe deve iniltisine,²³⁶ öküz böğürmesine benzer sesler çıkardığı;²³⁷ bazı rivayetlere göre inlerken çıkardığı sesin, yavrusu kendisinden ayrılan devenin inleme-

231 İbn İshâk, 310; İbn Sa'd, II, 48; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 396.

232 İbn Hişâm, III, 602-603; Taberî, *Târîh*, III, 20; ayrıca bkz. Balcı, *İlahî Yardım*, 101.

233 6. En'âm, 35.

234 Buhârî, *Menâkıb*, 25.

235 Nesâî, *Cuma*, 17.

236 Buhârî, *Cuma*, 26, *Menâkıb*, 25; Tirmizî, *Menâkıb*, 6.

237 Dârimî, *Mukaddime*, 6.

sine benzediği gibi²³⁸ anekdotlar anlatılmıştır. Bir iddiaya göre Resûl-i Ekrem kütüğü okşayınca, âdeta küçük bir çocuğu annesinin okşamasıyla sesini yavaş yavaş kesmesi gibi kütük de ağlamasını kesmiştir.²³⁹ Bazı yorumlara göre kütük, Allah'ı zikretmek için ağlamıştır.²⁴⁰

Bir rivayete göre Resulullah hutbe için minbere yöneldiğinde, hurma kütüğünün yanından geçerken âdeta yarılırca-sına ses çıkardığından²⁴¹ ve feryat ettiğinden bahsedilir. Resulullah da onu teselli edip gönlünü aldıktan sonra minberine yönelmiştir.²⁴² Bir iddiaya göre şayet Resulullah kütüğü okşayıp susturmasaydı kıyamete kadar bu şekilde ağlayacağından bahsedilmiştir.²⁴³ Bir rivayete göre ise Resûl-i Ekrem kütüğü susturduktan sonra onu uygun bir yere gömdürmüştür.²⁴⁴

İddiaya göre Resulullah kütüğe şu teklifte bulunmuştur: "İstersen seni eskiden bulunduğun yere diktireyim ve böylece eski hâline dönmüş olursun. Dilersen de seni Cennet'e diktirebilirim. Böylece onun pınarlarından içip güzelce yetişir sonra meyveler verirsin. Allah dostları da senin meyvelerinden yararlanırlar." Bu teklif üzerine kütük Cennet'e dikilmeyi tercih etmiş ve bu dileği gerçekleştirilmiştir.²⁴⁵ Kuru bir hurma kütüğünden Resûl-i Ekrem'e mucize payesi çıkarmak için ne tür hikâyelerin uydurulduğunu gösterebilmek adında, bu tür rivayetlere kısaca yer vererek yorumsuz olarak bırakmayı tercih ediyoruz.

Bir iddiaya göre ise Hz. Peygamber kuru hurma kütüğüyle senli-benli konuşabildiği gibi, putlar bile onun karşısında dile gelmiş, hatta Hz. Peygamber'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmişlerdir. Anlatılanlara göre müşrikler, Hz. Peygamber'den mucize isteyince, o da şayet putları kendisinin

238 Dârimî, *Mukaddime*, 6.

239 Buhârî, *Menâkıb*, 25.

240 Buhârî, *Menâkıb*, 25.

241 Dârimî, *Mukaddime*, 6.

242 İbn Mâce, *İkâmetu's-salât*, 199; Tirmizî, *Cuma*, 10.

243 İbn Mâce *İkâmetu's-salât*, 199; Dârimî, *Mukaddime*, 6.

244 Dârimî, *Mukaddime*, 6.

245 Dârimî, *Mukaddime*, 6.

Allah'ın elçisi olduğunu söylerlerse iman edip etmeyeceklerini sormuş, müşrikler de hep bir ağızdan 'evet' karşılığını vermişler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem putun yanına giderek 'Ey put! Söyle bakalım ben kimim?' diye sormuş, dile gelen put ise şahadet getirerek Allah elçisi olduğunu tasdik etmiştir.²⁴⁶

d) *Ağaç dalını kılıç yapma ve ağaçları yerlerinden oynatma mucizeleri*: Bedir Savaşı'yla ilgili birtakım mucizevî rivayetler anlatılırken bunlar arasında Hz. Peygamber'in bir ağaç dalını keskin kılıç hâline dönüştürdüğü iddialarından bahsedilmiştir. Rivayete göre yoğun çatışmalar devam ederken Ukkâse b. Mihsan'ın kılıcı kırılınca, Resulullah'ın yanına koşup kılıç istemiş, ancak o sırada boş bir kılıç olmadığı için Hz. Peygamber ona bir ağaç dalını uzatıp onunla savaşmasını istemiştir. Ukkâse düşman karşısına geçince kendisine verilen dal demirden keskin bir kılıca dönüşmüş ve bembeyaz bir hâl almıştır. Ukkâse de onunla akşama kadar savaşmıştır.²⁴⁷ Yine Bedir günü Resûl-i Ekrem'in Seleme b. Elsem b. Harîş'e verdiği dal da benzer bir şekilde kılıç oluvermiştir.²⁴⁸

Bunların yanı sıra, ağaç veya taşların Resûl-i Ekrem'e sesli selam verdikleri²⁴⁹ veya iki hurma ağacını birleştirip ayırdığı²⁵⁰ gibi bazı mucize iddiaları dillendirilmiştir.²⁵¹ İddiaya göre Resulullah bir bedeviyi İslâm'a davet ederken adam 'Söylediklerine kim şahitlik edecek?' diye sorunca, Hz. Peygamber de 'Şu dikenli ağaç' karşılığını vermiştir. Ardından Resûl-i Ekrem ağacı yanına çağırması ve yerinden oynayan ağaç toprağı yara yara gelip karşısında durarak üç kez şahadet getirdikten sonra, yerine dönmüştür. Gördükleri karşısında hayrete düşen bedevi kavmine gidip durumu anlatacağını ve şayet kendisine uyarlarsa onlarla birlikte iman etmek için tekrar geleceğini

246 Aydın, *İlâhî Nurlar*, 126.

247 İbn Hişâm, II, 465; Vâkdi, *Meğâzi*, I, 93. Adının 'avn' olduğu belirtilen bu kılıcı, Resûl-i Ekrem bütün savaşlarda yanından ayırmamıştır. İddiaya göre peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Müseylime de bu kılıçla öldürülmüştür. Bkz. İbn Hişâm, II, 465.

248 Vâkdi, *Meğâzi*, I, 93-94.

249 İbn İshak, 176; İbn Hişâm, I, 154.

250 İbn İshak, 334.

251 Değişik örnekler için bkz. İbn İshak, 334-46.

söylemiştir. Şayet onlar gelmezlerse bu sefer kendisinin gelip iman edeceğine dair söz verip ayrılmıştır.²⁵²

Bir başka iddiaya göre ise bir bedevi Hz. Peygamber'e 'Senin nebî olduğunu nereden bilebilirim?' diye sorunca, Hz. Peygamber de ona gösterdiği hurma salkımının şahitlik edeceğini söylemiştir. Ardından bir işaretle ağaçtaki hurma salkımını yanına getirip tekrar yerine göndermiştir. Bu olay üzerine bedevi Müslüman olmuştur.²⁵³ Yine bir iddiaya göre ilgili şahıs Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinin delili olarak sırtındaki mührü görmek istemiş, ancak Hz. Peygamber ona mührü değil de ağaçtaki hurma salkımını getirip geri götürmeyi önermiş ve bu mucizeyi gerçekleştirmiştir.²⁵⁴ Bu iddialar dillendirilirken hep meçhul şahıslardan bahsedilip somut bir isim verilmesi hayli ilginçtir.

Câbir b. Abdillâh'a isnad edilen rivayet göre, bir yolculuk sırasında Resulullah def-i hacetini gidermek için kendisine siper olsun diye karşısında duran iki ağaca Câbir'i göndermiş ve onlara bir araya gelmelerini söylemesini istemiştir. Câbir, Resulullah'ın talebini iletince ağaçlar bir araya gelmiş ve Resûl-i Ekrem arkalarına geçip ihtiyacını giderdikten sonra, tekrar onları yerlerine göndermiştir.²⁵⁵

Hz. Peygamber'in ağaçları yerlerinden oynatması iddiaları Enes b. Mâlik isnadlı rivayette farklı bir hikâye üzerine kurulur. Rivayete göre bir gün Resûl-i Ekrem Mekkeli müşrikler tarafından tartaklanınca vücudu kan içinde kalmış ve üzgün bir şekilde oturduğu sırada yanına Cebrail gelmiştir. Üzüntüsünün sebebini sorup öğrenince Cebrail ona 'İstersen sana bir mucize göstereyim' teklifinde bulunmuş ve buldukları vadinin arkasındaki bir ağacı göstererek yanlarına çağırmasını söylemişti. Resûl-i Ekrem de onun isteği üzerine ağacı çağırınca ağaç yerinden sökülüp önlerine gelmişti. Yine Resûl-i Ekrem Cebrail'in isteği üzerine ağaca geri gitmesini

252 Dârimî, *Mukaddime*, 4.

253 Tirmizî, *Menâkıb*, 6.

254 Taberî, *Târîh*, II, 205.

255 İbn İshâk, 257, 258; Dârimî, *Mukaddime*, 4; İbn Mâce, *Tahâret*, 23.

söylemiş ve ağaç yerine dönmüştü. Bu hadiseyi yaşayınca Hz. Peygamber'in üzüntüsü kaybolmuştu.²⁵⁶

İbn İshâk'ın anlattığına göre olay şu şekilde meydana gelmiştir: Resulullah kavminin kendisini yalanlamasından duyduğu üzüntüyle yüksek bir yere çıkıp Allah'a dua edince, kendisine gaip ten bir ses 'Şu ağaç dallarından hangisini istersen onu çağır' diye seslenmişti. Resûl-i Ekrem bu emre uyunca dal yerinden kopup yanına gelmişti. Ardından yerine dönmesini söyleyince dal yerine gidip yapışmıştı. Bu olay üzerine Resulullah rahatlamış ve içindeki sıkıntı giderilmişti.²⁵⁷ Bir rivayete göre ise Âmir oğullarından bir adam Hz. Peygamber'den risaletini tasdik için bir mucize göstermesini istediğinde, Allah Resulü de ona az önce anlatılan mucizeyi göstermiştir. Tanık olduğu olay karşısında hayrete kapılan adam inanmayıp onu sihîrbaz olarak nitelemiştir.²⁵⁸ Baştan sona çelişkilerle dolu bu tür iddialarla ilgili sayısız rivayetler bulunmaktadır. Ancak biz sadece çok sınırlı bir kısmına işaret ederek, bunlar ve benzer muhtevadaki rivayetlerin bütünüyle inandırıcılıktan uzak olduğunu, aynı zamanda vahyin hakikatine aykırı iddialar içerdiğini vurgulayarak konuyu noktalamak istiyoruz.

Sonuç

Risaletten önceki veya sonraki döneme ait olmak üzere Resûl-i Ekrem'e isnat edilen mucize iddialarının hiçbirisi vahiyyle doğrulanamayacağı gibi, aksine tamamen Kur'ân'a aykırı tasvirler içerir. Bu tür iddiaları onun nübüvvetinin delili olarak kabul etmek ve ona çeşitli mucize payeleri verme gayreti gütmek en hafif deyimiyile vahyin mesajını hafife almak veya Kur'ân'ı âdeta göremezlikten gelmekten başka bir şey değildir. Zira Allah Resulü'nün risaletinin delili olarak Kur'ân'dan başka hiçbir mucizesinin olmadığı hususu bizzat vahiyyle sabittir (29. Ankebût, 50-51). Dahası Kur'ân ona ne risaletinin

256 İbn Mâce, *Fiten*, 23; Dârimî, *Mukaddime*, 4.

257 İbn İshâk, 259.

258 Dârimî, *Mukaddime*, 4.

delili ne de kâfirlerin meydan okuma taleplerine karşılık olarak bir başka mucize verildiğinden söz eder. Aksine Kur'ân, okuduğu vahiylerden başka ona hiçbir mucize verilmediğini özellikle vurgular (17. İsrâ, 59). Kamer Sûresi'nin 2. âyetinde de müşriklerin mucize taleplerinin bahane bulmaya yönelik olduğundan bahsedilirken, "*Şayet onlar istedikleri türden bir mucize görseler bile, 'Bu gelip geçici bir sihirden ibarettir' derler*" açıklaması yer almaktadır. Dikkat edilirse âyette geçen '*Şayet onlar bir mucize görseler*' açıklaması, Resûl-i Ekrem'e mucize verilmediğinin bir başka Kur'ânî dayanağıdır.

Dikkat edilirse rivayetlerde dillendirilen mucize iddiaları, sahabe veya tâbiûn dönemlerine ait değildir. Bunlar üçüncü nesilden itibaren, özellikle kadîm Yahudi ve Hıristiyan kültürlerinin devralınması ve bu kültürlerle iç içe yaşanmaya başlanmasından sonra yavaş yavaş üretilerek bir süre sözlü gelenek içerisinde dillendirilmiş, daha sonra kaynaklara sokularak Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinin delilleri olarak sunulmuş mucize iddialarıdır. İlerleyen süreç içerisinde mucize iddialarının sayısı âdeta patlama yaşamıştır. Bu iddialar Müslümanlar tarafından üretilen ve bir kısmı geçmiş peygamber kıssalarından esinlenilerek Resûl-i Ekrem'e uyarlanan ve hayalleri süsleyen hikâyelerden başka bir şey değildir. Bu tür rivayetlerin arka planındaki en önemli muharrik unsur/unsurlar arasında Resûl-i Ekrem'i mucize yarışı içerisine sokup önceki peygamberlerden daha üstün gösterebilme gayreti, Kur'ân'da Hz. Mûsâ veya Hz. İsâ gibi peygamberlerin nübüvvetlerinin delili olarak çeşitli mucizelerden söz edilmesine karşılık Resûl-i Ekrem'in bu yönünden hiç bahsedilmemesi ve bunun bir eksiklik olarak telakki edilip rivayetlerle bu boşluğun doldurulması, aşırı hayranlık duygusu ve Hz. Peygamber'i yüceltme arzusu gibi değişik sebepler bulunmaktadır.

Resûl-i Ekrem'e bazı mucizeler isnat edilmişse, kuşkusuz bunlar bir ihtiyaçtan doğmuş ve belli bir işlevselliği yerine getirmek için kullanılmıştır. Dikkat edilirse bu tür iddialar sözlü kültürde kalmayıp kaynaklara sokulmuştur. Muhtemeldir ki bu tür rivayetlerin Kur'ân'la bağdaşmadığı gerçeği

bazı âlimler tarafından fark edilmiştir. Ancak, dönemin koşulları gereği işlevselliklerini sürdürdükleri için bunlar tartışılmamış ve rafa kaldırılmıştır. Bize göre mezkûr rivayetlerin neden üretildiğini sorgulamak yerine, sorgulanması gereken asıl mesele, hâlâ günümüz Müslümanlarının bu tür rivayetlerden medet umarcasına Kur'ân'a rağmen Resûl-i Ekrem'e mucize isnat etme gayretlerini sürdürme çabalarıdır.

Şunu da hatırlatalım ki geçmişte dillendirilen mucize iddialarını toptan kabul veya reddetmek, aynı kısır döngü veya çözümsüzlüğü beraberinde getirir. Bu nedenle biz rivayetleri red veya kabul yerine, ait oldukları dönemi, ortaya çıkmasının arka planındaki dinî, siyasî, kültürel veya konjonktürel vasatı anlama gayreti içinde olmaya çalıştık. Bu yönüyle bakıldığında mezkûr iddialar, ait oldukları dönemde belli bir işlevsellik görmüş olabilir, ancak bunlar günümüz Müslümanı için ne Kur'ân'ı anlama ne de Hz. Peygamber veya onun öğretisini tanıma konusunda bir katkı sağlayacak niteliktedir. Üstelik bunlar uzaktan yakından vahyin muhtevasıyla örtüşmemektedir. Bu itibarla rivayetlerle yüzleşip bunları ait oldukları dönemin koşulları çerçevesinde ve vahyin mesajı ışığında anlama veya anlamlandırmadan yana olduğumuzu belirtmek istiyorum.

KAYNAKÇA

- Abdullah b. Mübârek (181/797), *Kitâbü'z-zühd ve'r-rakâik*, thk. Habiburrahman el-A'zamî, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, t.y.
- Abdurrezzak, *el-Müsânef*, nşr. Habiburrahmân el-Azâmî, Beyrut 1970.
- Tefsîru'l-Kur'ânî'l-âzîm*, thk. A. Emin Kal'âci, Beyrut 1991.
- Acıpayamlı, H. İbrahim, *Peygamberlerin Mucizeleri*, Tuğra Neşriyat, İstanbul 1986.
- Ahatlı, Erdinç, 'Nübüvvet Mührü', *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (3/2001).
- Ahmet Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz*, neşr. M. Ertuğrul Düzdağ, Erkam Matbaası, İstanbul, t.y.
- Akdemir, Hikmet, 'Hz. Peygamber'in Beşer Olduğunu Vurgulayan Ayetler Üzerine Bir Değerlendirme', *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (sayı: 17, Ocak-Haziran 2007).
- Akyüz, Ali, 'Beşer ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)', *İslâm'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri*, (Kutlu Doğum Sempozyumu 2001), Ankara 2003.
- Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Muhammed, *Şerhu's-ş-şifâ'*, nşr. Bosnavî Hacı Muhammed Efendi, Dersaadet 1309.
- Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî; Tefsîru'l-Kur'ânî'l-âzîm ve's-seb'ul-mesânî*, Beyrut, t.y.
- Aquinas, Thomas, 'Mucizeler', çev. H. İbrahim Bulut, *Sakarya Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, (8/2003).
- Arslan, Ali, 'Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.) ve En Büyük Mu'cizesi', *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, (cilt: 12, sayı: 2, Mart-Nisan 1973).
- Ateş, Süleyman, *Kur'ân Ansiklopedisi*, Kuba, İstanbul, t.y.
- Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hayatı*, Yeni Ufuklar, İstanbul, t.y.
- Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1991.
- Avcı, Casım, *Muhammedü'l-Emîn; Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı*, hayykitap, İstanbul 2008.
- Ayar, Kenan, *Dört Halife Dönemi Siyasî Olaylarında Kur'an'ın Rolü*, Etüt Yay., Samsun 2011.

- Aydar, Hidayet, 'Hz. Muhammed'in Bazı Rüyaları ve Yaptığı Rüya Yorumlarından Örnekler', *EKEV Akademi Dergisi*, (yıl: 9, sayı: 25, Güz-2005).
- Aydın, Abdullah, *İlâhî Nurlar; İslâm Düşüncesi, Ahlâkı ve Peygamberimizin Mucizeleri; İmam-ı Gazâlî'nin Eserlerinden Seçmeler*, İstanbul 1967.
- Aydın, Hasan, 'Gazzâlî ve İbn Rüşd'e Göre Mucize', *Kelâm Araştırmaları*, (6/2, 2008).
- Aydın, Hüseyin, 'Meydan Okumaları Bakımından Kur'an Mucizesi', *Kelâm Araştırmaları*, (8/1, 2010).
- Aydın, Mahmut, *İsâ Tanrı mı İnsan mı?*, İz Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Ayhan, Bekir, *Tasavvufta Mucize ve Keramet*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Şanlıurfa 1995.
- Azimli, Mehmet, 'Şakku'l-Kamer Olayı Çerçevesinde Bazı Tahliller', *Dinbültleri Akademik Araştırma Dergisi*, (cilt: VIII, sayı: 4, Ekim/Kasım/Aralık 2008).
- Siyerî Farklı Okumak; Mekke Yılları*, Ankara Okulu, Ankara 2008.
- Bağcı, H. Musa, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara Okulu, Ankara 2010.
- Bâkullânî, Ebûbekr Muhammed b. Tayyib, *İ'câzu'l-Kur'ân*, Beyrut 1988.
- Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar (Mucize, Kermet, Sihir)*, çev. Adil Bebek, Rağbet Yay., İstanbul 1998.
- Balcı, İsrâfil, *İsrâ ve Mi'râc Gerçeği*, Ankara Okulu, Ankara 2012.
- 'Bedir Savaşıyla ilgili Mucizevi Rivayetlerin Kur'ân, Hadis ve Tarih Verilerine Göre Krittîği', *İSTEM*, (yıl: 7, sayı: 13, 2009).
- 'Erken Dönem Arap Kültüründe Peygamberlik Tasavvuru,' *EKEV Akademi Dergisi*, (Yıl: 10, Sayı: 29, Güz 2006).
- 'Hz. Peygamber'in Savaşlarında İlahi Yardım', *OMUFİD*, (sayı: 29/2010).
- 'Müşriklerin Hz. Muhammed'in Peygamberliğine Karşı Çıkmalarında Ehl-i Kitâb'ın Rolü', *OMUFİD*, (sayı: 22 yıl: 2006).
- 'Zü Kâr Savaşı ve Arap-Sâsânî İlişkilerindeki Önemi', *OMUFİD*, (sayı: 26-27, 2008).
- "Kâbe'ye Asılan Boykot Sayfasının Tahrifiyle İlgili Rivayetlerin Tahlili", *Dinbültleri*, (cilt: 6, sayı: 3, 2006).
- İdarî ve Siyasî Yönden Hz. Ebû Bekir Dönemi*, Din ve Bilim Kitapları, Samsun 2007.
- Başaran, Ahmet, *Kur'an-ı Kerim Mucizeleri*, Düşünce Yayınları, İstanbul 2004.

- Bebek, Adil, 'Kelâm Literatürü Işığında Mûcize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissî Mûcizelerin Değerlendirilmesi', *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (18/200).
- Bediuzzaman Said Nursî, *Risale-i Nur Külliyyatından; Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul 1995.
- Bedruddin Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetü'l-kârî şerhu sahîhu'l-Buhârî*, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- Belâzûrî, *Ensâbu'l-eshrâf*, nşr. Süheyl Zekkâr-Riyâd Ziriklî, Dâru'l-fîkr, Beyrut 1996/14171.
- Fütûhu'l-Buldân (Ülkelerin Fethi)*, çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987.
- Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmed b. Huseyin (458/1066), *Delâilu'n-nübüvve*, thk. Abdurrahman M. Osman, Kahire 1969/1386.
- Kitâbu's-Süneni'l-Kubrâ*, Haydarabad-Dekkan, 1344.
- Bikbulat, Sun'atullâh, 'İnşîkâk-ı Kamer Meselesi', Yayına hazırlayan: Bünyamin Erul, *İslâmiyyât*, (cilt: VII, sayı: 3, 2004).
- Boyacıoğlu, Ramazan, 'Hz. Muhammed'in Vahiy Öncesi Dönemi', *Cumhuriyet Üniversitesi İFD*, (cilt: V, sayı: I, Sivas 2001).
- Bozkurt, Nahide, 'Hz. Muhammed'in Biyografisi Üzerine...', *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2002/1).
- Bozkurt, Nebi, 'Eğlence', *DİA*, İstanbul 1994.
- Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, *es-Sahîh*, İstanbul 1992.
- Bulut, Ali, 'el-Ferrâ'nın Meâni'l-Kur'ân'mda Kullandığı Kûfe Dil Okulu'na Ait Terimler', *OMUİFD*, (sayı: 14-15, 2003).
- Bulut, Halil İbrahim, 'Hz. Peygamber'in Hidayet Mucizesinin Evrensel Boyutu', *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu* (20-22 Nisan 2007), *İslâmî İlimler Dergisi Yayınları*, Çorum 2007.
- Kur'ân Işığında Mûcize ve Peygamber*, Rağbet Yay., İstanbul 2002.
- Cerrahoğlu, İsmail, 'Garânik', *DİA*, İstanbul 1996.
- 'Hazret-i Peygamber'in En Mühim Mu'cizesi Kur'ân-ı Kerim', *Diyanet Dergisi*, (cilt: 7, sayı: 68-69, Ocak-Şubat 1968).
- Certel, Hüseyin, 'Hz. Peygamber'in Risalet Görevine Hazırlanması Çocukluk ve Gençlik Dönemi Yaşantıları', *EKEV Akademi Dergisi*, (yıl: 8, sayı: 19, Bahar 2004).
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî (370/980), *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sadık Kamhâvî, Dâru'l-mushaf, Beyrut, t.y.
- Cürcânî, *Delâilü'l-l'câz; söz dizimi ve anlambilimi*, çev. Osman Guman, Litera Yay., İstanbul 2008.

- Çağatay, Neşet, 'Hz. Muhammed'in Soy, Çocukluğu ve Gençliği', Ankara ÜİFD, Ankara 1961.
- Çağlı, Necdet, 'Klasik Anlayışla Bilimsel Bulguların Kesiştiği Noktada Kur'an Nazmı', *EKEV Akademi Dergisi*, (VI/11, Bahar 2002).
- Celebi, İlyas, 'İnsikâk-ı Kamer, *DİA*, İstanbul 2000.
- Çetin, Mustafa, 'Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)', *Diyanet İlmî Dergi*, (cilt: 31, sayı: 1, 1995).
- Çetiner, Bedreddin, *Fâtıha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüvzül; Kur'an Âyetlerinin İnış Sebepleri*, Çağrı Yay., İstanbul 2006.
- Çiçek, Yakup, 'Kur'an'da İsrâ ve Mi'râc', *Mi'râc Sempozyumu; Sempozyum Bildirileri* (17. Aralık 1995-Eskişehir), Seha Neşriyat, İstanbul 1999.
- Çörüş, Mehmet Şakir, *Mucizâtü'l-enbiya*, Sema Yayınevi, İstanbul 1979.
- Dârimî, Abdullâh b. Abdurrahmân (255/869), *es-Sünen*, İstanbul 1992.
- Davudoğlu, Ahmed, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1978.
- Demirci, Kürşat -Yusuf Şevki Yavuz, 'Hulûl', *DİA*, İstanbul 1998.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, Yöneliş, İstanbul 1989.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'âs (275/888), *es-Sünen*, İstanbul 1992.
- Ebû Zehra, Muhammed, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Keskin, Birleşik Yay., İstanbul 1993.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, t.y.
- Eraydın, Selçuk, 'Mi'râc'ın Tasavvufî Mahiyeti', *Mi'râc Sempozyumu; Sempozyum Bildirileri* (17. Aralık 1995-Eskişehir), Seha Neşriyat, İstanbul 1999.
- Erdoğan, İsmail, 'İslâm Filozoflarına Göre Nübüvvet ve Mucize', *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (sayı: I, 1996).
- Erul, Bünyamin, 'Hz. Muhammed'in Risalet Öncesi hayatına Farklı Bir Yaklaşım', *Diyanet İlmî Dergi; Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) Özel Sayı*, Ankara 2003.
- Hadislerin Dili; İlk Hadis Belgesi Hemmâm'ın Sahifesi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı; Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, İşaret, İstanbul 2002.
- Eser, Mithat, 'Hz. Peygamber'in Bir Bulut Tarafından Gölgelemesine Dair Rivayetlerin Değerlendirilmesi', *İslâmî Araştırmalar*, (2011, cilt: XXII, sayı: 1).

- Eş'ârî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail (324/936), *Makâlâtü'l-İslâmiyyin*, nşr. Helmut Ritter, Wiesbaden 1980.
- Evans, C. Stephen, 'Tanrı'nın Özel Fiilleri: Vahiy ve Mucize', çev. Ferhat Akdemir, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (IX, sayı: 3, 2009).
- Ezdî, Rebi' b. Habîb b. Ömer, *el-Câmi'u's-sahîh müsnedu İmâm er-Rebi' b. Habîb*, thk. Muhammed b. İdrîs-Aşur b. Yûsuf, Dâru'l-hikme, Beyrut 1415.
- el-Fâkihî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk el-Abbâs (272/885), *Ahbâru Mekke fî kadîmi'd-dehr ve hadîsîh*, thk. Abdülmelik Abdullah Dehîş, Beyrut 1414.
- Fayda, Mustafa, 'Bahira', *DİA*, İstanbul 1991.
'Hulefâ-yi Râşidîn', *DİA*, İstanbul 1998.
'Hz. Muhammed'in Necranlı Hıristiyanlarla Görüşmesi ve Mübâhele', *İslâm İltimleri Enstitüsü Dergisi [Ankara Üniversitesini İlahiyat Fakültesi]*, (1975, sayı: 2).
- Ford, George, *Mesih'in Yaşamı; Büyük Mucizeleri*, çev. İshak Arslan, İstanbul 1991.
- Gatalar, Zerdüşt'ün Öz Şiiri, *Avestanın Manzum, Lirik Parçaları*, çev. Ali Nihad Tarlan, Suhûlet Matbaası, İstanbul 1935.
- Gazzâlî, *İhyâ'u Ulûmi'd-dîn*, çev. Sıtkı Güllü, Huzur Yayınevi, İstanbul 2008.
- Goldziher, Ignaz, 'Hadiste Yeni-Eflatuncu ve Gnostik Unsurlar', çev. Ömer Özsoy, *AÜİFD*, (sayı: XXXVI).
- Hakim en-Nisâburî, Ebû Abdillâh, *el-Müstedrek alâ sahîhayn*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, t. y.
- Halebî, Ali b. Burahnuddîn, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, Beyrut 1980.
- Hamidullah, Muhammed, 'Mucize, Keramet ve İstidrac', çev. Zahit Aksu, *Hikmet Yurdu*, (yıl: 2, sayı: 3, Ocak-Haziran 2009).
el-Vesâiku's-Siyâsiyye, Beyrut 1985.
İslâm Peygamberi, çev. Salîh Tuğ, İstanbul 1993.
Muhtasar Hadis Tarihi ve Hemmâm b. Munebbih ve Sahîfe-i Hemmâm ibn Münebbih, çev. Kemal Kuşçu, Bahar Yay., İstanbul 1966.
- Hatiboğlu, M. Sait, 'Hz. Peygamber'i Yanlış Yorumlama Tezahürleri', *İslâmî Araştırmalar*, (sayı: 2, yıl: 1986).
'İstismâr', *İslâmiyât*, (c: III, sayı: III, Temmuz-Eylül 2000).
- Heykel, Muhammed Hüseyin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev., Vahdettin İnce, Yöneliş, İstanbul 2000.

- Humeydî, Ebû Bekr Abdillâh b. Zübeyr (219/834), *Müsnedü'l-Humeydî*, thk. Habîb Rahmân A'zâmî, Dâru'l-kutubî'l-ilmîyye, Beyrut t.y.
- Inayat Ahmad, Maulvi Mohammad, *The Authenticated of Mohammad*, New Delhi, 1982.
- Işık, Hüseyin Hilmi, *Kur'ânü Kerîm ve Bugünkü İnciller ve Hz. Muhammed'in Mucizeleri*, Hakikat Matbaası, İstanbul 1981.
- Işık, Kemal, 'Mu'tezile'nin İlk Kurucusu Vâsıl b. Atâ ve Büyük Günah Meselesi', *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (cilt: XXIV, 1981).
- İbn Abdilberr, *el-İstî'âb fî ma'rîfeti'l-ashâb*, nşr. Ali Muhammed Becavî, Kahire, t.y.
- İbn Dihye el-Kelbî, Ebû'l-Hattab Ömer b. Hasan b. Ali (633/1235), *el-İbtihâc fî ehâdisi'l-mî'râc*, thk. Rifat Fevzi Abdülmüttalib, Mektebetü'l-Hancı, Kahire 1996/1417.
- İbn Ebî Şeybe, *el-Müsânnefu li İbn Ebî Şeybe*, thk. Muhammed Avvâme, Müessesetu Ulûmu'l-Kur'ân, Beyrut 2006/1426.
- İbn Hacer, *el-İsra' ve'l-mî'râc*, thk. Muhammed Abdülhakim Kâdî, Dâru'l-Hadis, Kahire 1989.
- Fethu'l-bârî; Şerhu sahihi'l-Buhârî*, Kahire 1987/1407.
- İbn Hanbel, *Müsned*, İstanbul 1992.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Ahmed et-Temîmî, *es-Sahîh*, thk. Ş. Arnavud, Beyrut 1414/1993.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Hımyerî, (213/828), *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa Sakkâ ve dğl. Beyrût, t.y.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (151/768), *Sîretu İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah, Konya 1981/1401.
- İbn Kayyim el-Cevziyye (751/1350), *Zâdû'l-me'âd*, thk., Şuayb Arnaud-Abdülkadir Arnaud, Beyrut 1979/1399.
- İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Beyrut 1966.
- Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, çev. Bekir Karhğa-Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İstanbul 1986.
- Kitâbu mu'cizâtü'n-nübüvve*, thk. Hamza Neşerti, Mektebetü'l-Kayyim, Kahire 1996.
- Mu'cizâtü'n-nebî*, thk. İbrahim Emîn Muhammed, Mektebetü'l-tevfîkiyye, Kahire, t.y.
- İbn Kuteybe, *Te'vîlu muhtelifi'l-hadis*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- İbn Mâce, *es-Sünen*, İstanbul 1992.

- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mûkerrem b., *Lisanü'l-Arabî'l-muhîd*, Dâru lisâni'l-Arâb, Beyrut, t.y.
- İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Dâru's-Sadr, Beyrut, t.y.
- İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-eser fi funûni'l-meğâzi ve's-şemâilî ve's-siyer*, Beyrut, t.y.
- İbn Teymiyye, *el-Mu'cize ve kerâmetü'l-evliyâ*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, 1. baskı, Beyrut 1985/1405.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâluddin Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*, Beyrut 1967/1387.
- el-Vefâ bi Ahvâl'l-Mustafâ*, thk. Mustafa Abdulvahid, Matba'atü's-Se'âde, Mısır 1966/1386.
- İbnü'l-Esir, İzzuddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed (630/1312), *el-Kâmil fi-tarih*, nşr. J. Tornberg, Beyrut 1965-66.
- İbrahim Mustafa-Ahmed Hasan Zeyyat, *Mu'cemu'l-vasit*, Çağrı Yay., İstanbul 1989.
- İmam Kastalâni, *Mevahib-i Ledüniyye*, şrh. Mahmud Abdülbaki, çev. İhsan Uzungüngör, Semerkant Yay. İstanbul 1972.
- İncil*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2000.
- İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an; Gerekçeli Meal-Tefsir*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2008.
- İsmail Hakkı, *Kur'anın Mücizeleri ve Müteşabih Ayetlerin Tefsiri*, Türkiye matbaası, İstanbul 1935.
- Kadı Abdulcebbâr, b. Ahmed el-Medâni, *Tesbitu delâilu'n-nübüvve*, thk. Abdülkerim Osman, Beyrut 1966/1386.
- Kapar, Mehmet Ali, 'Hz. Peygamber'in Güvenilirliği', *İSTEM*, yıl: 1, sayı: 1, Konya 2003.
- Hz. Muhammed'in (sav.) Müşriklerle Münasebetleri*, Esra Yayınları, Konya 1993.
- Karabulut, Ali Rıza, *Hâtemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed Aleyhis-selâm'ın Mu'cizeleri*, Elif Matbaası, Ankara 1975.
- Karaçizmeli, M. Talât, 'Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed (s.a.s.)'ın Risaletine Delâlet Eden Âyetler', *Diyanet Dergisi*, (cilt: XV, sayı: 2, Mart-Nisan 1976).
- Karaman, Fikret, 'Hz. Muhammed (a.s.)'ın Nübüvvetten Önceki Hayatı ve İlk Tebliğ Merhaleleri', *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (sayı: 2, Elazığ 1997).
- Kaya, Remzi, 'Kur'an'da Hz. Peygamber'in Beşer ve Ümmî Oluşu', *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (cilt: 11, sayı: 1, 2002).
- Kelâî, *el-Hilâfetu'r-Râşide ve'l-Butületu'l-Hâlîde fi Hurûbi'r-Ridde*, nşr. Ahmed Ğanm, Kahire 1979.

- Kırbaçoğlu, Hayri, 'Hz. Peygamber Tasavvurumuzun Dönüşümü: Paradigma'dan Paragon'a, Paragon'dan Kozmik İlke'ye', IV. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler), (19-20 Nisan 2001, İsparta).
- İslam Düşüncesinde Sünnet; Yeni Bir Yaklaşım*, Fecr, Ankara 1993.
- Kırca, Celal, 'Geleneksel ve Çağdaş İslâm Yorumunun Temel Problemleri', II. Din Şurası; Tebliğ ve Müzakereler (23-27 Kasım 1998), Ankara 2003.
- 'Kur'ân-ı Kerim'e Göre Hz. Muhammed', *İslâm'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği*, (Kutlu Doğum Haftası 1993), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- Köşe, Abdullah, 'Hacamat', *DİA*, İstanbul 1996.
- Kurtubî, İmam (671/1273), *el-Câmîu li Ahkâmî'l-Kur'ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yay., İstanbul 2003.
- Kutlu, Sönmez, 'Hz. Muhammed'i Anlamada Tarihsel Muhammed ile Menkıbevi Muhammed'i Birbirinden Ayırma Problemi' *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu*, (20-22 Nisan 2007), İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum 2007.
- Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İnsan Yay., 21. Baskı, İstanbul 2000.
- Makdisî, Mutahhir b. Tâhir, *Kitâbu'l-bed ve't-târîh*, Paris 1907.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, İstanbul 1982.
- Mâlik Bin-Nebi, *Kur'ân-ı Kerim Mucizesi*, çev. Ergun Göze, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1991.
- Mâturidî, Ebu Mansûr b. Muhammed b. Muhammed b. Muhmud (333/944), *Kitâbü't-tevhîd*, nşr. Fethullah Huleyf, İstanbul 1979.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib (450/1058), *en-Nüket ve'l-uyûn; Tefsîru'l-Mâverdî*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1992.
- McKinnon, Alastair, 'Mucize', çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (6/2002).
- Mollaibrahimoğlu, Süleyman, 'Nüh (a.s.) Kıssası', *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, (cilt: 1, sayı: 71998).
- Mustafâ Müslim, *el-Mu'cizâtü'r-rusûl min hilâli sûreti'l-furkân*, Dımeşk 2006/1427.
- Mutlu, İsmail, *Peygamberimizin (sav) Mucizeleri*, Mutlu Yayıncılık, İstanbul 1998.
- Risâle-i Nur Külliyyatı'ndan 19. Mektubun Açıklaması; Peygamberimizin (sav) Mu'cizeleri*, Mutlu Yayıncılık, İstanbul 1998.

- Müslim, *es-Sahih*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, İstanbul 1992.
- Namlı, Tuncer, 'Kur'an'ın Ayet Kavramı Çerçevesinde Mucize Tasavvurumuz', *XI. Kur'an Sempozyumu; Kur'an ve Risalet* (25-26 Ekim 2008-Samsun), Fecr, Ankara 2009.
- Nebhâni, İsmâil İbn Yûsuf, *Peygamber Efendimizin Mucizeleri*, çev. Abdülhâlık Duran, İslâmî neşriyat, Konya, t.y.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb Ebû Abdurrahman (303/924), *es-Sünen*, İstanbul 1992.
- Nesefî, Ebu Hafs Necmeddin Ömer b. Muhammed b. Ahmed (537/1142), *Akaid; İslam İnancının Temelleri*, Haz. M. Seyyid Ahsen, Otağ Yayinevi, İstanbul 1975.
- Nurbaki, Halûk, *Kur'an Mucizeleri*, İstanbul 1986.
- Okuyan, Mehmet, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Kabir Azabı Var mı?*, Etüt Yayınları, Samsun 2007.
- Önkal, Ahmet, 'İslâm Tarihinde Tarafsızlık Problemi', *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, (cilt: VI, sayı: III, 1992).
- Özdemir, Mehmet, 'Peygamberlik Öncesinde Bir İnsan Olarak Muhammed b. Abdillâh', *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed*, (Sempozyum, Tebliğ ve Müzakereler, 13-15 Nisan 2007, Konya), Fecr Yayinevi, Ankara 2007.
- Özervarlı, M. Sait, 'Hârikulade', *DİA*, İstanbul 1997.
- Özsoy, Ömer-İlhamî Güler, *Konularına Göre Kur'an (Sistematik Kur'an Fihristi)*, Fecr Yay., 12. Baskı, Ankara 2006.
- Öztürk, Mustafa, *Kıssaların Dili*, Ankara 2006.
Kur'an Dili ve Retoriği, Ankara 2002.
Kur'an-ı Kerim Meali; Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, Düşün Yayıncılık, Ankara 2011.
- Paksoy, Kadir, 'Hz. Peygamber'in Yüzüğü ve Mührü', *Bilimnâme*, (VII/1, 2005).
- Palabıyık, M. Hanefi, *Hz. Peygamber ve Mekke Yılları*, Araştırma, Ankara 2009.
- Rabben et-Taberî, Ali b. (247/861), *ed-Din ve'd-devle fi isbâti nübüvveti'n-nebî Muhammed*, thk. Adil Nüveyhiz, Beyrut 1402/1982.
- Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddin (606/1209), *Mefâtihu'l-ğayb*, Beyrut, t.y.
Tefsir-i Kebir; Mefâtihu'l-Ğayb, çev. Suat Yıldırım ve diğrl., Akçağ Yay., Ankara, 1995.
- Reşad Halife-Edip Yüksel, *Kur'an Görülen Mucize*, Timaş, İstanbul 1985.

- Reşid Rıza, *Fetevâ*, thk. Selahaddin Müneccid, Beyrut 1971.
Muhammedî Vahiy, çev. Salih Özer, Fecr, Ankara 1991.
- Sarıçam, İbrahim, 'Hakim b. Hizâm', *DİA*, İstanbul 1997.
Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2003.
- Se'âlibî, Abdülaziz, *Mu'cizetu Muhammed Resûlillah*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1986.
- Semerkindî, Nasr b. Muhammed b. Ahmed Ebû'l-Leys (375/985), *Bahru'l-ulûm*, Beyrut 1996.
- Severcan, Şefaettin, "Peygamberlik Anlayışları ve Hz. Muhammed (s.)", *Bilimname I*, (2003/1).
- Suyûtî, Celâluddin Ebî Bekr, *el-Câmî'u's-sağîr fî ehâdisi'l-beşîri'ne-zîr*, Dâru'l-kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004/1425.
el-Hasâisu'l-kübri; Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, çev. Ömer Temizel, Uysal Kitabevi, Konya 1994.
el-İsra' ve'l-mî'râc, thk. Muhammed Abdülhakim Kâdî, Dârü'l-Hadis, Kahire 1989.
- Şa'râvî, Muhammed Mutevellî, *Kur'an Mucizesi*, çev. Sait Şimşek, Sera Yayınları, Konya 1993.
- Şengül, İdris, 'Kur'an Kıssalarının Tarihi Değeri', *IV. Kur'an Haftası* (Kur'an Sempozyumu 17-18 Ocak 1998), Fecr, Ankara 1998.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b., *Fethu'l-kadîr*, Mısır 1964/1383.
- Şibli, İmam, *Peygamberimizin Ruhani Hayatı ve Mucizeleri*, çev. Ahmet Karataş, Tımaş yayınları, İstanbul 2003.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid, Beyrut 1405/1985.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/992), *Câmî'u'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1972/1397.
Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk, Beyrut, t.y.
- Tabersî, Ebû Ali Fadl b. Hasan, *Mecmu'u'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân*, Mektebetü'l-İlmiyye, Tahran, t.y.
- Tankuş, Halil, *Peygamber Efendimizin Hadislerinde Mucize ve Gayeleri*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Şanlıurfa 1996.
- Tatar, Burhanettin, 'Kur'an'da Kıssaların Anlamları Üzerine Temel Notlar', *Mûel ve Nihal*, (cilt: 6, sayı: 1, 2009).
- Tatlı, Bekir, *Âyet ve Hadiselerde İsrâ ve Mî'râc Olayı*, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana 2008.
- Tayâlisî, Süleymân b. Dâvûd el-Cârûd (204/819), *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdulmuhsin, Hicrut-tibae ve'n-neşr, b.y., 1419/1999.

- Thomas, David, 'The Mi'râcles of Jesus in Early Islamic Polemic', *Anvîl*, (vol: 6, No: 1, 1989). www.biblicalstudies.org.uk/pdf/anvil/6-1_thomas.pdf
- Tillich, Paul, 'Vahiy ve Mucize', çev. Mustafa Akçay, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (8/2003).
- Topaloğlu, Bekir, 'Batşe-i Kübrâ', *DİA*, İstanbul 1992.
- Uzun, Mustafa, 'Edebiyatımızda ve Musikimizde Mi'râciyeler', *Mi'râc Sempozyumu; Sempozyum Bildirileri* (17. Aralık 1995-Eskişehir), Seha Neşriyat, İstanbul 1999.
- Vahyi, Receb, *Minhacü'l-mi'râc*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1315.
- Vâkıdî, *Kitâbu'l-meğâzî*, thk. Marsden Jones, Beyrut, 1984/1404.
- Velidü'l-A'zamî, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in *Mucizleri*, çev. M. Sadık Aydın (Hâmidî), Mevlana kitabevi, Ankara 1977.
- Wensinck, A. J., 'Mucize', *İA*, İstanbul 1979.
- Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Beyrut, t.y.
- Yaran, Rahmi, 'Düğün', *DİA*, İstanbul 1994.
- Yavuz, Yusuf Şevki, 'İ'cazû'l-Kur'ân', *DİA*, İstanbul 2000.
- Yazıcı, İshak, 'Bahru'l-Ulûm', *DİA*, İstanbul 1991.
- Yazıcı, Namık, *Peygamberimizin Mucizeleri*, Ebru Yay., İstanbul 1987.
- Yıldırım, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadisteki Dayanakları*, Ankara 2000.
- Yıldırım, Enbiya, *Hadiste Metin Tenkidî*, Rağbet, İstanbul 2009.
- Yılmaz, Faruk, *Kur'an Mucizesi*, Furkan Yayınları, İstanbul 1983.
- Yurdağür, Metin, 'Duhân', *DİA*, İstanbul 1994.
- Yusuf Rahman, 'Klasik Dönemdeki Kelâm Ekollerine Göre Mucize Anlayışı', çev. Mustafa Akçay-H. İbrahim Bulut, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, (4/2001).
- Zebidî, Murtaza, *Tâcu'l-arûs min cevâhîri'l-kâmus*, Beyrut 1994/1414.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, Beyrut, t.y.
- Siyeru A'lâmi'n-nubelâ*, Beyrut, 1986/1406.
- Târîhu'l-İslâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, Beyrut 1407/1987.
- Telhisu'l-müstedrek*, Beyrut, t.y.
- Zemahşerî, Mahmûd b. Omer b. Muhammed, *el-Keşşâf 'an hakâiki ğavamidi't-tenzil*, Beyrut 1995.

DİZİN

A

- Abbâsiler 38
Abdîmenâf 181
Abdullâh (Hz. Muhammed'in babası) 200-202, 204, 213, 224, 226, 230, 231, 244
Abdullâh b. Cüdâ 219
Abdullâh b. Ebî Umeyye 165
Abdullâh b. Ebî Ümeyye 167
Abdullâh b. Ka'b 86
Abdullâh b. Mes'ûd 71
Abdullâh b. Mübârek 275
Abdullâh b. Nevvaha 36
Abdullâh b. Selâm 190
Abdullâh b. Sercis 224, 230, 231
Abdullâh b. Ümmi Mektûm 88
Abdullâh b. Zibe'ri 185
Abdulmuttalib 66, 185, 187, 199, 202, 206, 207, 211
Abdurrezzâk 237
Abdüluzza 202
Abdümenâf 202
Abdümenât 202
Abdürrezâk 274
Âd 20, 45, 48, 189, 262; ~ kavmi 105, 106, 120
Hz. Âdem 77, 138, 141, 202, 204
ahlâkî çöküntü 99, 110, 113
Ahmed (Hz. Muhammed) 191, 207, 248, 249
Ahnes 181
Ahura Mazda 242
Hz. Âişe 140, 225, 239
Akabe 189
akıl ve idrak 149
akika kurbanı 211
alâmâtü'n-nübüvve 35
Hz. Ali 83, 91, 230, 233, 279, 281, 291, 304
Ali b. Rabben et-Taberi 35
Âmine 200, 201, 205, 206, 236
Âmir oğulları 235, 308
Amr b. Sa'sea' 181
Anadolu İslâm kültürü 12, 273
anlatı 259, 237, 241, 242, 246, 251, 270, 294, 241, 302; mitolojik ~ 250
Arabistan 189, 199
Arap dili 40
âsâ 116, 129
Âs b. Vail 165
Ashab-ı Kehf 25, 188, 192, 193
ashap 69, 70, 71, 74, 195, 294, 297, 301-303
Âsım b. Ömer b. Katâde 189
aşare-i mübeşşere 204
aşırı sevgi 78
Atâ' b. Ebî Rebâh 260
Ateş, Süleyman 261, 280
âyât 19, 21, 35, 43
el-âyâtü'l-mu'cizât 43
âyatu'n-nebi 35
âyatu'n-nübüvve 35
âyâtü'r-rusûl 43
âyetü'r-rasûl 43
Ay'ın yarılması 156, 256, 259, 261, 264, 267, 268
Azrail 93

B

- Bahira 139, 205, 214, 215, 217-223, 251
 Bâkullâni 22, 40, 145
 başörtüsü 203
batşetü'l-kübâ 152, 277-279, 282, 283
 Bedir 75, 152, 279, 280, 282, 284; ~ Savaşı 29, 34, 50, 51, 69, 93, 103, 122, 129, 152-154, 278-283, 286, 300, 306
 Bediüzzaman 265
 belagat 38, 40, 42
 Belâzûri 267, 282
 Belh 242
 Benû Sa'd 210, 212
berâhîmu'l-'akliyye 43
berâhîn 43
berâhînu'r-rasûl 43
 Beyhâki 40
 Beytül-Makdis 274
 biat 216, 229
 Bıbulat, Sun'atullâh 263, 264, 266
 Hz. Bilal 89, 216, 217, 218
 bilinçsiz sevgi 78
 bi'set 198, 199
 Bizans 224
 boykot kararları 256, 263, 284, 286, 287, 299
 Bozkurt, Nahide 200
 Buhârî 147, 224, 230, 257, 294, 302
 Bulut, Halil İbrahim 100
 burhân 19, 35, 43
 Busra 206, 214, 217, 220, 221
 büyücü 116

C

- Câbir b. Abdillâh 291, 296, 297, 301, 307
 Câbir b. Semure 224
 Câhız 39
 Cahiliye 55, 56, 143, 179, 189, 202, 247, 250, 289; ~ dönemi 170, 247, 289
 Cebrail 19, 21, 33, 50, 51, 58, 69, 70, 81, 127, 172, 173, 177, 179, 188, 256, 203, 206, 236, 237, 239, 240, 245, 248, 255, 270, 271, 274-276, 245, 307
 Cennet 85, 204, 249, 269, 277, 305
 Cessâs 261
 cin 88
 Cübeyr b. Mut'im 256, 259, 266
 Cürcânî 40

D

- Dârimî 245, 294
 Dâvûd 76, 90, 122, 131, 145
 Davudoğlu, Ahmed 84
delâil 292
delâilu'l-'câz 40
 deprem 20, 23, 32, 100, 109, 115, 191
 Deris 215
 Derveze 50
 Devs kabilesi 187, 294
 dilbilim 40
 doğa olayları 20, 23
duhân 152, 277, 278, 279, 281, 282, 283

E

- Ebrehe 66, 199, 211

- Hız. Ebû Bekir 60, 64, 74, 83, 91,
143, 154, 216, 217, 218,
219, 224, 250, 291, 313
- Ebû Cehil 87, 165, 181, 285,
286, 287, 288
- Ebû Dâvûd Tayâlisî 275
- Ebû Hureyre 91, 238, 239, 291
- Ebû Huzeyfe 73
- Ebû Kubeyş Dağı 258
- Ebû'l-Bahterî 165, 285, 286
- Ebû Leheb 75, 202, 211, 284
- Ebû'l-Hasen el-Eş'ârî 39
- Ebû Mes'ûd Amr b. Umeyr 68,
180
- Ebû Mûsâ el-Eş'ârî 215, 216
- Ebû Osman 293
- Ebû Rîmse 233, 234
- Ebû Sa'id el-Hudrî 224, 231, 291
- Ebû Süfyân 165, 279
- Ebû Talha 292, 293
- Ebû Talib 66, 202, 207, 213,
214, 215, 216, 217, 218,
220, 284, 287, 288, 289
- Ebû Ubeyd b. Ma'mer b.
Müsennâ 39
- Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh 194
- Ebû Yâsir 190
- Ebû Zehra 199
- Ebû Zerr 238
- Ebû Zerr el-Gifârî 238, 239
- Ebû Zeyd 224
- Ebû Zeyd Amr b. Ahtab 231
edülle 43
edilletü'r-rasûl 43
- Ehl-i Kitap 188, 189, 191, 219,
220
- Ehl-i Sünnet ekolü 39
- Elmahlı 264, 265, 270
- el-Mescidü'l-Aksâ 80, 269, 271
- el-Mescidü'l-Harâm 80, 269, 271
- Eme 228
- Enes b. Mâlik 76, 91, 234, 237,
240, 256, 259, 266, 291,
292, 294, 297, 307
- Eris Kuyusu 224
- er-Rahman 167
- Erul, Bünyamin 275
- Es'ad b. Zûrâre 59
- esâtiru'l-evvelîn* 184
- es-Semerkindî 260
- Esved b. Muttalib b. Esed 165
- Esvedü'l-Ansî 36
- Eş'ârî 42
- evliya 82
- evren 26
- Eyke 45, 49, 113, 114
- Hız. Eyyüb 48, 160
- F**
- Fahreddin er-Râzî 282
- Fedek arazisi 66
- felsefeciler 40, 253, 265
- fesahat 38, 40, 42
- fetret-i vahtı 142, 248
- Fil hadisesi 199
- filozoflar 8, 13, 15, 141, 157, 265
- Fil vakası 267
- Firavun 19, 45, 49, 115, 116,
117, 118, 120, 121, 122,
148, 178, 208
- G**
- garânik hadisesi 255, 288
- garîb 218
- Gatalar* 241
- Gazzâlî* 134, 303
- geçmişin masalları 163, 184,
185, 190

geçmiş zaman kıpı 260, 261, 263
 gelenek 58, 77, 81, 269; İslâmî ~
 79; sözlü ~ 309
 geleneksel algı 135
 geleneksel peygamber telakkisi
 53
 gizemli tasvir 210, 235, 242,
 246, 247, 251, 304
 göğüs yarılması 242
 Gölcük 23
 Güney Arabistan 123

H

haberler 197, 198, 212, 216,
 218, 221, 228, 229, 235,
 242, 246, 250
 Habeşistan 134, 226, 228, 267,
 285
 hacamat 234, 235
 hadîs 15, 16, 35, 71, 74, 82, 84,
 89, 93, 147, 152, 215,
 218, 222, 223, 224, 227,
 228, 230, 234, 246, 278,
 280; ~ kaynakları 89,
 215, 255, 275; ~ kolek-
 siyonları 234, 246, 256,
 267; ~ metodolojisi 218; ~
 mûnekkitleri 266
 Hakikât-ı Ahmedîye 77
 Hakîm 225
 Hakîm b. Hizâm 285, 286
 Hâlid b. Sa'îd 227, 228
 Hâlid b. Velid 37
 Hâlîme 210, 212, 236, 237
 Hamidullah, Muhammed 16, 33,
 89, 135, 272
 Hz. Hamza 72, 73, 259, 286
 Hanîflik 169
 haram aylar 256

Hz. Harun 115, 116, 120, 121,
 123
 Hasan b. Sehl 39
 Hasan el-Basrî 260, 267
 hasen 218
 Hâşimîler 284, 286
 Hâşim oğulları 285
 hâtem 223
 hâteme'n-nebiyyîn 223, 234
 Hatiboğlu, M. Said 93
 Hz. Hatice 66, 139, 203, 204,
 213, 221, 222, 236, 237,
 244, 249, 285
 havariler 48, 195
 Helenistik kültür 82
 Hemmâm b. Münebbih 74, 275
 Hendek Savaşı 65, 293, 295,
 299, 300
 Hevze b. Ali 182
 Hıristiyan(ler) 38, 78, 79, 82, 89,
 96, 185, 192, 249; ~ kül-
 türü 79, 82, 89, 96, 209,
 246, 250, 309
 Hıristiyanlık 300
 hicret 87, 140, 188, 190, 249,
 271, 276
 hikâye 199, 204, 209, 221, 246,
 247, 250, 282, 307; gi-
 zemli ~ 213; mistik ~ 246;
 mitolojik ~ 78, 79, 246
 hilye 292
 Hind 73
 Hint kültürü 79
 Hıra Dağı 33, 91, 236, 259
 Hişâm b. Amr (b. Rebî'a) 285,
 286
 Hubâb b. Münzir 69
 huccet 35, 43
 hucec 43

- Huceyr b. Umeyr 37
 Hz. Hûd 51, 101-110, 112, 113, 114, 115, 117, 169
 Hudeybiye Antlaşması 289
 Hudeybiye Sulhu 302
 hulûl nazariyesi 76
 Hume, David 22
 Humeydi 275
 Huneyn 29; ~n Savaşı 87, 103, 300
 hurafe 14
 hurma kütüğü 304
 hutbe 304, 305
 Huyey b. Ahtab 190
 Huzeyfe 73, 281
 Hz. Hatice 187
- I-İ**
- Irak 125, 166
 İbn Abbâs 60, 81, 234, 243, 256, 257, 258, 268, 279
 İbn Ebî Şeybe 237, 275
 İbn Hacer 244
 İbn Hanbel 229, 230, 231, 275
 İbn Hibbân 232
 İbn Hişâm 59, 64, 68, 86, 87, 184, 189, 192, 215, 267, 270, 282
 İbn Hüreymile 190
 İbn İshak 184
 İbn İshâk 35, 72, 86, 88, 90, 93, 136, 141, 163, 165, 167, 168, 171, 172, 181, 184, 186, 187, 188, 189, 192, 205, 212, 214, 215, 216, 221, 236, 237, 245, 267, 282, 298, 308
 İbn Kamle 86, 87
 İbn Kesîr 75, 136, 239, 261, 279, 281
 İbn Kuteybe 15
 İbn Mâce 279
 İbn Mes'ûd 256, 257, 258, 279, 280, 282, 298
 İbn Ömer 224, 231, 256, 257, 279
 İbn Sa'd 267, 270, 271, 282
 İbnü'l-Cevzi 261
 İbnü'l-Ferrâ 39
 İbn Ziyâd el-Ferrâ 39
 Hz. İbrahim 28, 44, 63, 75, 76, 134, 149, 154, 158, 169, 173, 174
 İcâzu'l-Kur'ân 39, 40
 idrak 152
 ihticâc 43
 iman 11, 31
 İncil 89, 127, 191, 299
 inşikâk-ı kamer 14, 155, 156, 255, 256, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 288
 İran kültürü 79, 245, 250
 İrem 189
 irhasat 197
 Hz. İsa 19, 20, 23, 24, 27, 31, 44, 45, 48, 49, 65, 76, 78, 79, 88, 90, 96, 122, 126-129, 131, 134, 141, 154, 160, 172, 191, 195, 198, 205, 208, 209, 250, 253, 299, 309
isbâtu'n-nübüvve 43
isbâtu'r-risâle 43
 İsfendiyar 36, 184, 247, 250
 Hz. İshâk 159
 İslâm Ansiklopedisi 273
 İslâm kültürü 300
 İslâm tarihi kaynakları 282
 Hz. İsmail 159
 İsmail oğulları 248

isrâ 21, 32, 34, 50, 51, 244; ~
gecesi 240; ~ hadisesi 32,
34, 50, 131, 154, 155,
272-274; ~ olayı 51, 154
İsrafil 248
israiliyat 84, 85, 86
İsrail oğulları 27, 29, 118, 119,
148, 151, 195
İstanbul 314, 317, 319

J

Japonya 23

K

Kâbe 66, 87, 159, 180, 184, 199,
201, 211, 240, 255, 284,
286, 287, 288, 290
kâb-ı kavseyne 276
Ka'bu'l-Ahbâr 81
Kadı Abdulcebbar 40
kâhin 163, 170, 186, 187
kamer 278
kamet 37
kasırga 20, 23, 32, 100, 106,
112
Katâde 88, 259
kelâm 145
kelâmcılar 8, 13, 15, 31, 34, 42,
43, 141, 144, 253, 267,
292
keramet 82, 146
Kırbaşoğlu, Hayri 54, 92
kussalar 190, 262; peygamber ~ı
79, 124, 197, 198, 246,
247, 250, 300, 309
kıyamet saati 24, 156, 260, 261,
262, 277, 281, 282
Kızıldeniz 114, 117, 118, 121
kitâbu't-ta'bir 246
klasik kaynak 136, 189

Ku'ayka'ân Tepesi 258
Kuba 64, 219
kudret helvası 44, 48, 119, 120
Kudüs 123, 271
Kur'an-ı Kerim'in i'câzı 38-40
Kureyş 68, 153, 180, 184, 189,
202, 215, 217, 286
Kurre b. İyâs 224
Kurtubi 258
Kusayy 166, 202
kültür 79, 94, 97, 246, 247, 300,
309; sözlü ~ 79, 97, 197,
229, 309

L

Lat 214
Lihb 207
livata 177
lizâm 278
Hz. Lût 29, 45, 48, 100, 110,
111, 112, 177, 113, 120,
262, 111; ~ kavmi 30,
100, 110, 112, 113, 120,
150, 177

M

Makâlâtü'l-İslâmiyyin 42
Malezya 23
Mâlik b. Avf 87
Mâlik b. Enes 267, 275
Mâlik Bin Nebi 143
Mansûr b. İkrime 288
Mâturidî 43
McKinnon 31
Me'câzü'l-Kur'an 39
Mecusi 249
Medine 66, 91, 140, 163, 187,
188, 190, 193, 194, 207,
219, 220, 228, 245, 246,
249, 266, 294, 304

- Medyen 45, 113, 114, 49
 Mekke 66, 73, 168, 181, 187, 188, 199, 207, 210-212, 215-217, 221, 222, 232, 236-238, 244-246, 248, 249, 266, 275, 282, 286; ~ dönemi 291
 Mekke'nin Fethi 73, 281
 Mekki süre 149, 243, 276, 278
 melekler 83, 111, 112, 126, 127, 139, 173, 175, 176, 177, 242, 276
 melek peygamber 177, 178
 Menâf 202
 menkıbe 92, 95
 Hz. Meryem 120, 121, 125, 126, 127, 177
 Meryem oğlu İsa 185
 Mescid-i Haram 240
 Mesih 193
 mesihçi beklenti 189, 248
 Mesleme 37
 mevlit 12, 76
 meydan okuma 38
 Meysere 203, 221, 222
 M. Hüseyin Heykel 164
 Mısır 28, 117, 134, 159
 Mikail 236, 237, 271
 Mina 256, 257
 minber 304
 mi'râc 14, 15, 32, 33, 58, 77, 80, 83, 235, 240, 241, 242, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276; ~ anlatısı 80, 275; ~ hadîsesi 270, 272-275, 276; ~ olayı 179, 270, 271, 273, 276
 mi'râciyeler 273
 Mi'râc Kandili 273
 muahhar kaynaklar 138, 255
 Muâviye b. Kurre 229
 mucize kategorileri
 aklı mucize 46, 47
 azap mucizesi 45, 48, 100
 haberî mucize 46
 helâk mucizesi 45, 47-49
 hidayet mucizesi 45, 47, 144, 145
 hissî mucize 44, 45, 47, 48
 intikam mucizesi 47
 kevnî mucizeler 44
 matematiksel mucize 41
 tahaddî mucizeleri 50
 teklifi hissî mucize 100, 103
 yardım mucizesi 47, 48
 Muğire b. Şu'be 181
 muhaddisler 157
 Hz. Muhammed 11-14, 16, 17, 20, 21, 25, 27, 32, 35, 42, 47, 49, 50; ~ algısı 135; ~ portresi 74, 95, 292; ~ ta-savvuru 132, 300
 Muhammedü'l-emîn 143
 mukaddem kaynaklar 267
 Mûsâ 19, 20, 23, 24, 27, 28, 29, 31, 44, 45, 47, 49, 65, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 90, 96, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 128, 129, 131, 134, 141, 145, 148, 154, 160, 169, 172, 178, 190, 191, 195, 198, 206, 208, 209, 215, 216, 250, 253, 277, 282, 297, 299, 303, 309
 Mut'im b. 'Adî (b. Nevfel) 286, 287, 288
 Mutlu, İsmail 137, 144
 mübâhele 193

müfessirler 157, 260, 261, 279;
 klasik/çağdaş ~ 153
 Münebbih 180
 Müseylimetü'l-Kezzâb 36, 37,
 182, 306
 müsle 72
 Müslim 84, 147, 257, 275, 293,
 295, 297, 302
 müşrikler 21-52, 27-52, 28-52,
 54, 57, 59, 60, 86, 163,
 169-172, 178, 180-185,
 187, 188, 190-192
 Müzeyne kabilest 229

N
 Nadr b. Hâris 36, 165, 184, 188
 namaz 303; cuma ~ı 304; günlük
 ~lar 299; küsûf ~zı 268
 Nazmu'l-Kur'ân 39
 Nebhânî 137
 nebî 203, 207, 216, 221, 222,
 249, 307; beklenen ~ 203,
 207, 222, 249; ümmî ~
 191
 Necâşî 225, 226
 Necran 193
 Nemrut 28, 44, 149
 Neseî 145
 Nil Nehri 208
 Ninova 36, 125, 184
 Hz. Nûh 20, 29, 44, 45, 48, 51,
 55, 91, 99-104, 106, 262,
 113, 153, 154; ~ kavmi
 100, 106
 Nûr-i Muhammedî 77
 Nübeyh 180
 nübüvvet 7, 13, 14, 36, 39, 40,
 42, 122, 139, 181, 208,
 223-226, 229-235, 239,
 253, 261, 291, 292; ~

mührü 223, 224, 225,
 226, 229, 230, 231, 232,
 233, 234, 235

O-Ö

Hz. Osman 83, 91, 224
 Hz. Ömer 60, 73, 74, 83, 91,
 154, 224, 291, 298
 Ömer b. Bukeyr 39
 Önkâl, Ahmet 207
 Öztürk, Mustafa 30

P

peygamber algısı 56, 59, 157
 peygamberlik 35-37, 129, 170,
 178, 182, 186, 194, 205,
 208, 214-216, 225-228,
 232, 237, 245, 247, 248;
 ~ mührü 225, 227, 248
 peygamber portresi 56
 putlar 305
 putperest 104, 107, 118

R

Râfî' b. Hüreymile 192
 Râzî 261, 279
 Rebî' b. Habîb 275
 Recâl 37
 Recâl b. Ünfüve 37
 Refref 58
 Reşat Halife 41
 Reşid Rıza 147, 266
 risalet 10, 13, 14, 23, 24, 57,
 62, 72, 79, 125, 129, 135,
 139-143, 174, 188, 189,
 198-200, 203, 204, 207,
 208, 209, 212-214, 219,
 223, 235, 238, 241-243,
 246, 247, 248, 250, 251,
 284, 308; ~ müessesî 188

- risalet öncesi 198, 200, 209,
212-214, 223, 235, 241,
242, 246-248, 250, 251
- risalet sonrası 200
- risaletten önce 209
- rivayet kültürü 8, 9, 17, 54, 132,
135, 157, 254
- Romalılar 155
- Ruhu'l-Kudus 127
- Rum(lar) 46, 155, 216, 217, 278
- ru'yet meselesi 81
- Rûkâne b. Abd 188
- Rümeys 233
- Rüstem 36, 184, 247, 250
- rüya 209, 244, 245, 247; ~ anla-
tısı 59, 244, 245
- S**
- Sa'd b. Bekr oğulları 236
- Sa'd b. Ebi Vakkâs 91
- Sa'd b. Mu'âz 232
- Safâ Tepesi 172
- sahabe 13, 34, 38, 60, 79, 195,
197, 247, 253, 309
- sahabi 73, 88
- Sâib b. Yezîd 224, 228
- Sa'îd b. Zeyd 91
- Said Nursî 137
- Sakif 68, 180
- Hz. Salih 16, 26, 27, 29, 44, 51,
107, 108, 109, 128, 129,
147, 148; ~'in devesi 44
- Sâsâni(ler) 46, 155, 199, 224,
278
- Satih 207
- Secâh bnt. Hâris 36, 37
- secili sözler 36, 37
- sekîne 238
- Seleme b. Elsem b. Hariş 306
- Selmân el-Fârisî 73, 232
- Semûd 20, 27, 45, 48, 107, 109,
120, 147, 148, 172, 262
- Sevr Dağı 139
- sıhhatü'n-nübüvve* 43
- Sidre ağacı 33
- Sidretü'l-müntehâ 58, 179, 269,
274, 275, 276
- sihir 145, 146, 262
- sihribaz 116, 163, 171, 188, 308
- Sina Çölü 117, 118
- Sina Dağı 148
- siyer kaynakları 282
- Sodom 110, 111, 112
- söz dizimi 40
- Suffe Ashabı 294, 297
- Suyûtî 137, 138
- Süheyl b. Amr 60
- Süleyman 76, 84, 85, 122, 131
- sünnetullâh 30
- Sürakâ 87
- sütanne 212
- Süveyb 211
- Ş**
- şair 163, 186, 187, 249
- şakk-ı sadr* 213, 235, 236, 238,
239, 240, 243, 244, 248
- şakku'l-kamer* 15, 140, 156,
256, 260
- Şam 66, 139, 166, 205, 206,
213, 215, 218, 221, 222,
251, 296
- şemâil 292
- şerh-i sadr 243
- Şerik b. Abdillâh 240
- Şeybe 165
- Şibli 272
- Şi'bu Ebi Talib 284
- Hz. Şuayb 113, 114, 115

T

- Taberâni 225
 Taberî 201-203, 205, 206, 213,
 215-218, 220, 222, 235,
 236, 238, 247-249, 261,
 270, 280, 289
 tabiat kanunları 23, 158
 tabiat olayı 20, 23, 90
 tabii afet 106
 tâbiûn 13, 34, 38, 195, 197,
 253, 309
 tahaddî 24, 38, 50
 Taif 181, 210, 212, 286
 Talha 91
 Tanrı 22, 31
 Tatar 99
 Tayâlisi 236, 237
 tebşîrat 197
 Tebûk Seferi 302
 tedvin 197
 Temâm 215
 teolojik tartışma 82
 tevhid 99
 Tevrat 127, 190, 191
 teyemmümün 303
 Teymâ 218
 ticaret ahlâkı 114
 Tillich 31
 Tirmizî 215, 216, 218, 222, 231,
 297
 Topaloğlu, Bekir 280
 tsunami 23
 tufan 20, 23, 32
 Tufan 99, 100, 104
 Tufeyl b. Amr 187
 Tuleyhâ (b. Huveylid) 36, 37
 Tûr Dağı 80, 81, 119
 Türk-İslâm kültürü 273

U-Û

- Ubey b. Halef 86, 87
 Uhud 29, 87; ~ Savaşı 72, 86,
 88, 93, 103, 300, 303
 Ukbe b. Muayt 188
 Ukkâşe b. Mihsan 306
 Umeyye b. Ebî Salt 244
 Utbe b. Rebî'a 165, 181, 186
 Uyeyne b. Hısn 37
 Uzza 214
 Ümâme bnt. Ebi'l-Âs 225
 Ümeyye b. Halef 165
 Ümmü Hâlid 224-228
 Ümmü Kattal 201
 Ümmü Seleme 72
 Ümmü Süleym 292, 293, 294,
 295, 297
 Ümmü Şerîk 294, 295
 Üzeyr 25, 185, 192

V

- vahiy 9, 11, 13, 19, 21, 25, 33,
 36, 51, 68, 81, 107, 127,
 139, 142, 143, 171, 178,
 180, 181, 183, 184, 187,
 197, 203, 233, 240, 248,
 274, 289, 290
 Vahşi 73
 Vâkidî 69, 267, 282, 297
 Van 23
 Varaka b. Nevfel 200, 201, 203,
 222, 249
 Vâsıl b. Atâ 39
 Veda Haccı 258
 Vehb b. Abdimenâf 201
 Vehb b. Ziyâd 190
 velî 83
 Velid b. Muğîre 180, 185, 187
 Velid b. Muğîre 68, 165
 Velidü'l-A'zamî 138

Y

Yahudi(ler) 38, 59, 60, 78-82,
86, 96, 148, 182, 185,
188-192, 194, 249, 298,
300; ~ kültürü 79, 96,
124, 197, 209, 246, 250,
273, 282, 309

Yahudilik 59, 253, 300

Hız. Yahyâ 125, 126

Hız. Yakûb 48, 159, 160

yanılma secdesi 71

yaratılış teorisi 77

Yemâme 36, 167

Yemen 36

Yesrib 249

Hız. Yûnus 48, 125

Hız. Yûsuf 159, 160, 279

Yüksel, Edip 41

yükseliş motifleri 59

yüzük-mühür 226

Z

Zehebî 218, 232

Hız. Zekeriyâ 48, 125, 126, 131

zelzele 23

Zem'a b. Esved 165, 286

Zemahşerî 261, 279, 281

Zemzem Kuyusu 240

Zerdüş 241, 242, 250, 315

Zeyd b. Nufeyl 248, 249

Zeyneb bnt. Cahş 293

Zû Kaâr Savaşı 200

Zübeyr (b. Avvâm) 91, 215, 217,
228

Züheyr (b. Ebî Ümeyye) 286,
287, 288

Zührî 218

Zülkarneyn 25, 188, 192

İsrafil BALCI

Hız. Peygamber ve Mucize

Kur'an-ı Kerim'de geçmiş peygamberlere ait birtakım mucizelerden bahsedilirken, aynı oranda Hz. Muhammed'in mucizelerinden söz edilmemesi, Müslüman âlimlerin bu konuya olan ilgilerini artırmıştır. Özellikle İslâm kelimacıları ile filozoflar bu meseleyi yoğun olarak ele almışlar, ancak tartışmalar daha çok teorik düzeyde kalmıştır. Bunun yanı sıra Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in mucize gösterdiğinden söz edilmeyince, onun mucizeyle olan ilişkisi rivayetlerde dile getirilen mucize iddiaları boyutunda kalmıştır. Yoğun rivayet örgüsü arasında Hz. Peygamber'e çok sayıda mucize isnat edilmiş, ancak bu meselenin vahiyyle ilgili yönü ya da vahiyyle ilişkilendirilen kimi mucize iddialarının ne derece inandırıcı olup olmadığı konusu sorgulanmamıştır. Bu nedenle Hz. Peygamber'e isnat edilen pek çok mucize iddiasının gerçekliği, dün olduğu gibi günümüzde de zihinleri meşgul etmektedir.

Bu çalışma geçmişte kelimacı veya filozofların yaptığı gibi, teorik tartışmalara girmeksizin bir siyerci gözüyle Hz. Peygamber'in nübüvvetinin mucizeyle olan/olmayan ilişkisini, vahyin sınırlarını çizdiği veriler çerçevesinde ele alıp incelemektedir. Böylece rivayetlerde Hz. Peygamber'e isnat edilen çok sayıdaki mucize iddialarının Kur'an'la ve onun nübüvvetiyle ilişkisinin hangi boyutta olduğunu tartışmaktadır. Eser geçmişin yorumlarına takılmaksızın, yeri geldiği zaman sorgulayan, yeri geldiği zaman meseleyi tartışan ve bu nedenle bazen bilinenden farklı yorum veya bakış açısı sunan, ancak ilke olarak vahyin mesajı ve muhtevasından ödün vermeyen bir bakış açısıyla kaleme alınmıştır.